

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ

ΕΛΕΝΗ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΜ: 3032201401407

Διπλωματική Εργασία

«ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΒΙΑΙΩΝ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ
ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΘΥΜΑΤΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΒΙΑΙΟ ΒΙΩΜΑ»

Επιστημονική Επιτροπή: Γ. Παπαδιαμαντάκη, Μ. Σπυριδάκης, Ε. Γαζή

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Γιούλη Παπαδιαμαντάκη

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ

ΕΛΕΝΗ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΜ: 3032201401407

Τρίπολη, Σεπτέμβριος 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή :	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	8
1.Εννοιολόγηση της βίας.....	8
1.1. Ορισμοί της βίας.....	8
1.1.2. Μορφές βίας κατά των ερωτικών συντρόφων	8
1.2. Ψυχολογική Προσέγγιση	12
1.2.1 Ανθρώπινη επιθετικότητα.....	12
1.2.2. Πρώιμες βίαιες εμπειρίες	13
1.2.3. Τύποι προσκόλλησης/σύναψης δεσμού και επιλογή ερωτικού συντρόφου	15
1.2.4 Ο κυκλικός χαρακτήρας της βίας	19
1.2.4.α. Η αναβίωση του τραύματος.....	19
1.2.4.β. Το βίαιο θύμα για το κορίτσι και τη γυναίκα.	20
1.2.4.γ. Ο κύκλος της βίας	21
1.2.4.δ. Το τριγωνικό σχήμα θύτης, θύμα, παρατηρητής	22
1.2.5. Ψυχολογικό Προφίλ Θύτη και Θύματος	23
1.2.6. Locus of control (τόπος ελέγχου) του θύματος και στάση του απέναντι στην καταχρηστική συμπεριφορά	24
1.2.7. Παραμονή ή φυγή	26
1.3. Κοινωνιολογική Προσέγγιση	30
1.3.1.α. Φεμινιστική θεωρία	31
1.3.1.β. Έμφυλη κοινωνική ταυτότητα	33
1.3.2.α. Θεωρία κοινωνικών παραγόντων	35
1.3.2.β. Δημογραφικοί παράγοντες	36
1.3.3. Θεωρία των πόρων.....	38
1.3.4. Θεωρία της κοινωνικής μάθησης.....	38
1.3.5. Θεωρία της υποκουλτούρας της βίας.....	39

1.3.6. Θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής	40
1.3.7. Θεωρία του κοινωνικού ελέγχου	40
1.3.8. Θεωρία της δομικής βίας	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	42
2.1. Επιλογή Μεθόδου – Ιστορίες Ζωής.....	42
2.2. Περιγραφή του Δείγματος	43
2.2.1. Αθανασία.....	44
2.2.2. Βασιλική	46
2.2.3. Γιάννα	48
2.2.4. Δήμητρα	50
2.2.5. Ελπίδα.....	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ	55
3.1. Παράγοντες επιρροής επιλογής βίαιων ερωτικών συντρόφων όπως η γυναίκα τους αποδίδει.	56
3.2. Παράγοντες επιρροής της στάσης της γυναίκας απέναντι στο βίαιο βίωμα (παραμονή/φυγή) όπως η ίδια τους αποδίδει	60
3.3. Ποιότητα σχέσεων γονέων – Ποιότητα σχέσεων με γονείς – Ποιότητα παιδικής ηλικίας	65
3.4. Αυτοεικόνα	74
3.5. Locus of control (Τόπος ελέγχου).....	82
3.6. Έμφυλη κοινωνική ταυτότητα.....	87
3.7. Οι προσδοκίες της γυναίκας για τις συντροφικές σχέσεις σε συνδυασμό με τις παραστάσεις της για την οικογενειακή δομή και τους ρόλους των οικογενειακών μελών	97
3.8. Η βία ως ενσωματωμένη από τη γυναίκα κοινωνική αξία	101
3.9. Το τρίγωνο θύτης – θύμα – παρατηρητής	104
3.10. Τυπικός κοινωνικός έλεγχος.....	109
3.11. Δημογραφικοί παράγοντες	113
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	122

Βιβλιογραφία: 126

Εισαγωγή :

Μεγάλος αριθμός γυναικών, έχουν υπάρξει θύματα βίας σε ερωτικές σχέσεις, εντός και εκτός γάμου. Οι γυναίκες θύματα βίας υφίστανται ψυχολογική, σωματική, σεξουαλική βία και οικονομική αποστέρηση που μπορεί να φθάσει μέχρι την οικονομική τους κακοποίηση (Αρσέλ κ.ά. 2011). Το φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών έχει αναχθεί σε σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα και κατέχει κεντρική θέση στην κοινωνική πολιτική των αναπτυγμένων Δυτικών κοινωνιών. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις της βίας διαφοροποιούνται ανάλογα με το επίπεδο στο οποίο επιχειρείται η ερμηνεία της, δηλαδή σε μικρο-επίπεδο, άτομο και οικογένεια και σε μακρο-επίπεδο, κράτος και κοινωνία (Παπακίτσου, 2011).

Το φαινόμενο της γυναικείας κακοποίησης χαρακτηρίζεται από περιπλοκότητα και δύσκολα αποδομείται και αναλύεται. Σύμφωνα με την Ευγενία Σαρίκου (2012) ενώ συναντάται σε βάθος χρόνου δε συμβαίνει το ίδιο με την κοινωνική της αναγνώριση, η οποία με τα χρόνια μεγαλώνει, όχι μόνο σε επίπεδο ρητορικής αλλά και πρακτικών. Το κυριότερο ρεύμα στην ανάλυση της είναι η εκδήλωση της ως συνέπεια της ανδρικής υπεροχής, ενώ ανάλογα με το θρησκευτικό και ιστορικό πλαίσιο της διαφοροποιείται.

Το ενδιαφέρον μου για το συγκεκριμένο θέμα αναπτύχθηκε λόγω της καθημερινής μου επαφής στο χώρο εργασίας μου (Συμβουλευτικό Κέντρο Τρίπολης), με γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Στο κέντρο απασχολούμαι ως νομικός σύμβουλος, συμβάλλοντας στην προσπάθεια διεπιστημονικής συμβουλευτικής στήριξης - σε συνεργασία με ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό - σε γυναίκες θύματα βίας αλλά και σε ανήκουσες σε άλλες ευπαθείς ομάδες (μονογονείς, μετανάστριες, αιτούσες άσυλο, θύματα trafficking, γυναίκες με αναπηρία). Η φύση της νομικής συμβουλευτικής αν και από τη θέση της δεν υπεισέρχεται στο βίαιο βίωμα με διάθεση ανάλυσης κοινωνικών, ψυχικών, πολιτικών αιτιών και αποτελεσμάτων της επιθετικής εμπειρίας, παρέχει διόδους προβληματισμού και φέρνει αντιμέτωπο το σύμβουλο με ανάλογες αναζητήσεις, αφού οι παραπάνω προβληματικές διαπλέκονται.

Σκοπός της έρευνας αυτής είναι η διερεύνηση των παραγόντων που οδηγούν τις γυναίκες σε επιλογή βίαιου ερωτικού συντρόφου αλλά και διαμορφώνουν τη στάση τους απέναντι στο βίαιο βίωμα. Στοχεύει στο να φωτιστεί μια πλευρά του φαινομένου της βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων αλλά και να αποδοθεί το υποκειμενικό χρώμα της βιωμένης εμπειρίας. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, απαιτείται μια διαδικασία ενδοσκόπησης

και αυτοανάλυσης εκ μέρους των συμμετεχουσών. Από αυτή την αφετηρία επιχειρείται παράλληλα η απόδοση των αποχρώσεων της ζωής, της ατομικής, κοινωνικής, και ψυχολογικής ταυτότητας των γυναικών αυτών και η ανάδυση της όποιας βιωμένης βίαιης πραγματικότητας.

Το ζήτημα που αυτή η εργασία θα προσπαθήσει να διερευνήσει, αφορά στους παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή βίαιου ερωτικού συντρόφου εκ μέρους των γυναικών και τη στάση τους απέναντι στο βίαιο βίωμα. Συγκεκριμένα θα διερευνηθεί:

- Η μορφή της γονεϊκής σχέσης – σχέση μεταξύ γονέων, σχέση γονέων τέκνων - και τα βιώματα της παιδικής ηλικίας. Διαμορφώθηκαν πρότυπα σχέσεων από την παιδική ηλικία; Διαδραμάτισαν κάποιο ρόλο στην επιλογή ερωτικού συντρόφου και στην πορεία της σχέσης (γνωριμία, πορεία σχέσης, παραμονή ή φυγή, παρούσα κατάσταση) ;
- Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας της γυναίκας. Ποια η αυτοεικόνα της; Ποιο το ψυχολογικό προφίλ της; Επηρεάζουν τα παραπάνω την εσωτερική της εκ μέρους της του βιώματος της βίας; Γιατί μια γυναίκα μπαίνει σε μια βίαιη σχέση; παραμένει; την τερματίζει; αν ναι και αν όχι γιατί και πότε; Αντιστέκεται; Αποδέχεται; Αν ναι με τι τρόπο; αν όχι γιατί;
- Υπάρχουν κοινωνικοί παράγοντες που επηρέασαν την επιλογή βίαιου ερωτικού συντρόφου; (κοινωνικά πρότυπα για το γυναικείο φύλο, δικαιώματα γυναικών, κοινωνικές δομές και νόρμες, δημογραφικοί παράγοντες - ηλικία, εισόδημα, εργασία, θρησκευτικός προσανατολισμός -).

Η εργασία αυτή δομείται στα εξής μέρη:

Το **πρώτο θεωρητικό κεφάλαιο** διαπραγματεύεται την εννοιολόγηση της βίας και μέσα από βιβλιογραφική ανασκόπηση παραθέτει τις ψυχολογικές και κοινωνιολογικές θεωρίες που θα χρησιμοποιηθούν σαν «φακοί» για την ανάλυση του θέματος.

Το **δεύτερο κεφάλαιο** περιγράφει τη μέθοδο που ακολουθήθηκε για την ανάλυση του πραγματολογικού υλικού και παραθέτει συνοπτικές πληροφορίες για τις συμμετέχουσες, των οποίων η ιστορία ζωής καταγράφηκε στην πορεία της έρευνας.

Το **τρίτο κεφάλαιο** περιλαμβάνει την ανάλυση του πραγματολογικού υλικού και δομείται πάνω στους άξονες που αναδύθηκαν από τις σε βάθος συνεντεύξεις.

Στο **τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο** παρατίθενται τα συμπεράσματα της έρευνας.

Η συγγραφή της διπλωματικής εργασίας μου αποκάλυψε την ομορφιά αλλά και τη δυσκολία της αφιέρωσης στο υποκείμενο της έρευνας. Η αναβίωση μαζί με τη γυναίκα - θύμα βίας στιγμών της ζωής της συχνά μεγάλης συγκινησιακής βαρύτητας ήταν ξεχωριστή. Η εμπιστοσύνη που οι αφηγήτριες από την αρχή της προσπάθειας αυτής μου έδειξαν, η διαθεσιμότητα τους να μοιραστούν πτυχές της ζωής τους που λίγοι γνωρίζουν, αλλά και ο λυτρωτικός χαρακτήρας που αντιλήφθηκα ότι ίσως η αποκάλυψη αυτή είχε για τις ίδιες έκαναν την εμπειρία της έρευνας και της συγγραφής συγκινητική. Τέλος, η δυσχέρεια λήψης, απόδοσης και ανάλυσης των ιστοριών ζωής αλλά και το χρονοβόρο της διαδικασίας της προσέδωσε χαρακτήρα γοητευτικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. Εννοιολόγηση της βίας

1.1. Ορισμοί της βίας

Η βία ορίζεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας ως «η εμπρόθετη χρήση φυσικής δύναμης, ισχύος ή εξουσίας, επαπειλούμενης ή πραγματικής, ενάντια στον εαυτό, σε άλλο άτομο, ομάδα ατόμων ή κοινότητα, ο οποίος ή καταλήγει, ή έχει ισχυρή πιθανότητα να καταλήξει σε τραυματισμό, θάνατο, ή ψυχολογική ζημιά του ατόμου που την υφίσταται» (Καρλή, Μπερβανάκη, 2016).

Αντίστοιχα, το άρθρο 1 της Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη της βίας κατά των Γυναικών (UN Declaration on Elimination on Violence against Women) ορίζει τη βία ως «κάθε βίαιη πράξη που βασίζεται στο φύλο και έχει σαν αποτέλεσμα τη σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική βλάβη ή δυστυχία για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων και των απειλών για βίαιες πράξεις, εξαναγκασμό, ή αυθαίρετη στέρηση ελευθερίας, ανεξάρτητα αν η βία συμβαίνει στη δημόσια ή την ιδιωτική ζωή».

Τέλος η Πλατφόρμα του Πεκίνο ορίζει τη «βία κατά των γυναικών» ως «κάθε πράξη βίας που στηρίζεται στο φύλο και έχει ή είναι δυνατό να έχει ως αποτέλεσμα τη σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας είτε αυτή προκύπτει στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή» (αρ. 113 της 4ης Παγκόσμιας Διάσκεψης Γυναικών της Πλατφόρμας Δράσης του Πεκίνο).

1.1.2. Μορφές βίας κατά των ερωτικών συντρόφων

Η βία κατά των ερωτικών συντρόφων (ΒΕΣ) μπορεί να αποτελεί **κακομεταχείριση σωματικής ή ψυχικής μορφής**. Οι επιθέσεις σωματικής ή σεξουαλικής φύσης, ή οι απειλές για την πραγματοποίηση επιθέσεων, είναι οι πιο προφανείς μορφές ΒΕΣ και είναι συνήθως οι πράξεις που επιτρέπουν σε άλλους να αντιληφθούν το πρόβλημα (Colgan, 2004). Καταχρηστικές συμπεριφορές, όπως ο κοινωνικός έλεγχος και η οικονομική αποστέρηση ή ο εκβιασμός, που συνήθως ενισχύονται από μια ή περισσότερες πράξεις φυσικής βίας, διαμορφώνουν την ευρύτερη εικόνα της κακοποίησης.

Η συχνότητα και η σκληρότητα των επιθέσεων φυσικής ή ψυχικής μορφής μπορεί να ποικίλλει, με το φόβο για μελλοντικές βίαιες συμπεριφορές να κυριεύει το θύμα. Οι σχέσεις κακοποίησης συχνά περιγράφονται σαν παράγουσες τρόπο, καταπιεστικές ή

απρόβλεπτα βίαιες, καθώς από τη στιγμή που εμφανίζεται η χρήση βίας, προβλέπεται η συνέχιση της σε σχήμα κυκλικό, υφέσεων και εξάρσεων (Watson, 2009). Το άτομο καθίσταται με αυτό τον τρόπο θύμα, ακόμα και αν δεν υφίσταται αμιγώς σωματική κακοποίηση (Dutton, 1992). Εντάσσεται σε ένα πλαίσιο υποταγής του δράστη, ο οποίος επιδιώκει τον έλεγχο του σε όλες τις εκδηλώσεις της υπόστασης του (σκέψεις, πράξεις, πεποιθήσεις) (Παπαμιχαήλ, 2005). Η παθητικοποίηση του θύματος είναι πιο αποτελεσματική όταν το ίδιο βιώνει ήδη ανασφάλειες, ενώ συχνά η όποια προσπάθεια του να αποδοκιμάσει το δράστη και να αντισταθεί, το φέρνει αντιμέτωπο με την τιμωρία.

Η ανωτέρω περιγραφόμενη τρομοκράτηση, εξαναγκασμός και καθυπόταξη του θύματος επιτυγχάνεται μέσα από εκδηλώσεις του δράστη που αφορούν σε ψυχολογική - συναισθηματική, σωματική βία ή και απειλές σωματικής βλάβης του ή συγγενικών και φιλικών προσώπων του, σεξουαλική βία, κοινωνική απομόνωση και οικονομικό έλεγχο.

Η **ψυχολογική, συναισθηματική κακοποίηση** παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα ότι δύσκολα αναγνωρίζεται, κυρίως από το δέκτη της, ο οποίος δύσκολα τη φανερώνει¹ και εξ' ίσου δύσκολα αποδεικνύεται. Αν και δεν έχει τις φυσικές συνέπειες της σωματικής κακομεταχείρισης, δεν πρέπει να υποτιμάται καθώς προκαλεί τραύματα εξ' ίσου ή και περισσότερο επώδυνα με τα σωματικά. Συνοδεύει όλες τις άλλες μορφές κακοποίησης και αφορά σε συμπεριφορές οι οποίες σημαίνουν εκφοβισμό, ψυχο-συναισθηματικό εκβιασμό, υποτίμηση, απόρριψη, απομόνωση, εκμετάλλευση, συναισθηματική απροσφορότητα (αναντιστοιχία των συναισθημάτων του δράστη με το εκφραζόμενο περιεχόμενο της σκέψης του και/ή με το τρέχον διαπροσωπικό και ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο τους). Πιο συγκεκριμένα, κακοποιητικές μπορούν να είναι οι συμπεριφορές που εμπεριέχουν απειλές,

¹ Ο αφανής χαρακτήρας της κακοποίησης μεταξύ συζύγων, υιοθέτησης στάσης παρατηρητή και αποφυγής παρέμβασης, σχετίζεται άμεσα με την κοινωνική συνείδηση για τη "διαπερατότητα" του οικογενειακού θεσμού. Η διαθεσιμότητα παρέμβασης τρίτων σε περιστατικά συζυγικής κακοποίησης, μελετήθηκε από τους Shotland και Straw (1976) καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι όταν οι παρατηρητές μιας σύγκρουσης ζευγαριού πιστεύουν ότι είναι παντρεμένο, είναι κατά πολύ λιγότερο παρεμβατικοί, και αυτό γιατί εικάζουν ότι ο κίνδυνος για τη γυναίκα (σε πείραμα τους υπήρχε φραστική επίθεση και απειλή σωματικής βίας άντρα σε γυναίκα) είναι μικρότερος, ή η γυναίκα επιθυμεί λιγότερο την παρέμβαση τους, από ότι αν ήταν θύμα επιθετικής συμπεριφοράς αγνώστου. Συχνά η ήδη δύσκολη απόπειρα του θύματος να μιλήσει, οφείλεται στο φόβο του για ανεπαρκή ή αποθαρρυντική ανταπόκριση αρχών στις οποίες θα απευθυνθεί σε αναζήτηση στήριξης. Εκτός από τους φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου όμως, συχνά η ανταποκρισιμότητα και του εγγύς κοινωνικού περιβάλλοντος του θύματος, μπορεί να είναι μικρή (Παπακίτσου, 2011).

διπλά μηνύματα, ταπείνωση, χλευασμό, υποτίμηση δυνατοτήτων, σαρκασμό ή υπερεκτίμηση ικανοτήτων και υπερβολικές απαιτήσεις, υπερπροστασία και αυστηρό έλεγχο, πολλή ευελιξία ή ακαμψία, παραμέληση ή αδιαφορία, συμπεριφορές που υπαινίσσονται ότι οι ανάγκες, οι επιθυμίες ή τα συναισθήματα του θύματος δεν είναι αξιόλογα. Η κακοποίηση αυτού του τύπου, μπορεί ακόμη να αφορά σε μομφή, ταπείνωση ή χειρισμό του μέσω των παιδιών. Η υποτιμητική συμπεριφορά δε στοχεύει μόνο στην ικανότητα του θύματος να ανταπεξέλθει σε ρόλους γονεϊκούς, αλλά και συντροφικούς, εργασιακούς ή άλλους.

Η **λεκτική κακοποίηση** έχει συμβολικό χαρακτήρα και αποτελεί μορφή ψυχικής κακοποίησης. Περιλαμβάνει κάθε μορφής λεκτική επίθεση, ενώ εκτός από τις ίδιες τις λέξεις, κακοποιητικό μπορεί να είναι το αυστηρό, απειλητικό, ελεγκτικό ύφος που δυναμικά υιοθετείται. Η λεκτική επιθετικότητα προκαλεί ψυχικό πόνο και πλήττει το εγώ του θύματος, υποβιβάζοντας το και βάλλοντας την αυτοεκτίμηση του. Μπορεί να είναι ενεργητική, δηλαδή να εκδηλώνεται με λόγο ή έργο (βία κατά αντικείμενων), ή παθητική (παραμέληση, αδιαφορία, νεκρική σιγή). Η λεκτική επιθετικότητα, έμμεση μορφή βίας, συχνά αποδίδεται σε γυναίκες σε αντιπαράθεση με τη σωματική, σεξουαλική, όπου το δρών υποκείμενο για τη μέση αντίληψη είναι άντρας (Evan, 1996).

Πράξεις **σωματικής βίας**² είναι αυτές που έχουν ως αποτέλεσμα την πρόκληση πόνου, τραυματισμού, σωματικής κάκωσης ή ακρωτηριασμού στο θύμα (Gelles, 1987). Ο όρος περιλαμβάνει πράξεις όπως χαστούκια, γροθιές, κλωτσιές, τράβηγμα μαλλιών, σπρώξιμο από σκάλα, πέταγμα σε τοίχο, απόπειρα πνιγμού, κάψιμο, μεθοδευμένο και κατ' επανάληψη βασανισμό κ.ά. Οι πράξεις σωματικής βίας μπορούν είναι εντελώς ελαφράς έως και επικίνδυνης ή βαριάς μορφής, ικανές να προκαλέσουν σοβαρό τραυματισμό ή ακόμα και το θάνατο του ατόμου.

Η **σεξουαλική κακοποίηση** συνίσταται στην επιβολή σεξουαλικής δράσης ενάντια στη θέληση του θύματος (Φιλίππου κ.ά., 2011). Ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική συνέντευξη³

² “Το μέλος της οικογένειας το οποίο προξενεί σε άλλο μέλος αυτής σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας του, υπό την έννοια του εδαφίου α’ της παρ. 1 του άρθρου 308 του Ποινικού Κώδικα, ή με συνεχή συμπεριφορά προξενεί εντελώς ελαφρά κάκωση ή βλάβη της υγείας του, με την έννοια του εδαφίου β’ της παραπάνω διάταξης, τιμωρείται με φυλάκιση, τουλάχιστον, ενός έτους”. (Άρ. 6 π. 1, Ν.3500/2006, “Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις”).

³ Ο αισθησιασμός και η σεξουαλικότητα της γυναίκας βρίσκονται συχνά σε δεύτερη μοίρα, ενώ ο ερωτικός σύντροφος της μπορεί να συμερίζεται την πεποίθηση ότι η βία είναι βασικό

με το θύμα, μπορεί να εκδηλωθεί με τη μεταχείριση εναντίον του σωματικής βίας ή την απειλή της, ενώ μπορεί επίσης να αφορά σε εμπειρίες ανεπιθύμητης σεξουαλικής πρόκλησης.

Η προσπάθεια ελέγχου της κοινωνικής υπόστασης του θύματος μέσω της **κοινωνικής του απομόνωσης** αποτελεί μια ακόμη μορφή εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς που συχνά καταλήγει στον κοινωνικό στιγματισμό του. Η έλλειψη κοινωνικών πόρων (έμπιστο και βοηθητικό φιλικό, οικογενειακό, εγγύς κοινωνικό περιβάλλον) συνδέεται με τα βιώματα βίας, δυσχεραίνοντας τις διεξόδους βοήθειας και εκτόνωσης του θύματος από τη μια, και από την άλλη δημιουργώντας εύφορο έδαφος για συσσώρευση έντασης και εκρηκτική εκδήλωση της εκ μέρους του δράστη (Gelles, 1987). Η κοινωνική απομόνωση μπορεί να προηγείται ή να έπεται της βιαιότητας, να είναι αιτιολογικός παράγοντας ή αποτέλεσμα της, να πλήττει το θύμα ή το θύτη ως λιγότερο κοινωνικά ενσωματωμένους/ες, ή την οικογένεια που αυτοί εντάσσονται σα σύνολο. Ο συσχετισμός κακοποίησης - απομόνωσης δεν έχει μέχρι τώρα αποδειχθεί με ποσοτικά δεδομένα, ενώ κάποια συμπεράσματα αναφορικά με αυτόν είναι κυρίως επαγωγικά (Ney, 1992). Η σχέση ανάμεσα στην κοινωνική απομόνωση και τη γυναικεία κακοποίηση, μπορεί να αποδοθεί στην απουσία ρυθμιστικών παραγόντων της συμπεριφοράς του δράστη, όπως ο κοινωνικός έλεγχος, καθώς επίσης σε χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς του όπως η ζήλεια και η πολιορκητική δριμύτητα.

Ο **οικονομικός έλεγχος** εκδηλώνεται με την εκμετάλλευση των οικονομικών πόρων του θύματος, με την απόκρυψη ή υπεξαίρεση των εισοδημάτων του, με τον περιορισμό ή τον αποκλεισμό της δυνατότητας του να εργαστεί, με τη στέρηση από το ίδιο απόλαυσης βασικών αγαθών. Η γυναίκα που έρχεται αντιμέτωπη με βίαιες συμπεριφορές που συνδυάζονται με συμπεριφορές οικονομικού ελέγχου, χάνει την αυτοδυναμία της, στερείται των ελάχιστων αναγκαίων υλικών μέσων αντίστασης στη βίαιη συμπεριφορά που αντιμετωπίζει (Σουλή, 2010).

Η βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων, είναι φαινόμενο πολυπαραγοντικό, το οποίο έχει προσεγγιστεί από διαφορετικούς επιστημονικούς τομείς. Στη συνέχεια θα

στοιχείο της σεξουαλικότητας («ένα καλό χαστούκι είναι ένας ερωτικός συγκλονισμός» ή «η βία είναι σέξυ»). Αν η γυναίκα απορρίψει το σεξουαλικό κάλεσμα, μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για την ανικανότητα, την οργή ή ακόμα και τη βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου της. Συναισθήματα ενοχής συχνά συνοδεύουν τη γυναικεία μη ανταπόκριση στις σεξουαλικές εκκλήσεις του, ο δε σεξουαλικός εξαναγκασμός για την ίδια μπορεί να μην εκλαμβάνεται ως βιασμός (Heise et. al., 2002).

ασχοληθούμε με ερμηνείες του φαινομένου που προέρχονται από το χώρο της ψυχολογίας και της ψυχανάλυσης, της κοινωνιολογίας, και της φεμινιστικής θεωρίας.

1.2. Ψυχολογική Προσέγγιση

1.2.1 Ανθρώπινη επιθετικότητα

Ψυχαναλυτικές θεωρίες με κυριότερο εκφραστή το S. Freud⁴, προσεγγίζουν την ανθρώπινη επιθετικότητα ως ενστικτώδη, έμφυτη συμπεριφορά. Βιολογικές εντάσεις, αντίστοιχες με αυτές της σεξουαλικής ορμής, γεννούν την ανθρώπινη επιθετική ορμή που έχει τη ρίζα της το ένστικτο του θανάτου⁵ ως πανανθρώπινο χαρακτηριστικό. Η ενόρμηση του θανάτου, διακρινόμενη από την ενόρμηση του έρωτα, επιχειρεί να εξηγήσει τα κλινικά φαινόμενα της αυτοκαταστροφής και της ετεροκαταστροφής⁶, στα οποία εκδηλώνεται η επιθετικότητα του ατόμου προς άλλον ή προς εαυτόν. Οι δύο ενόρμησεις βρίσκονται σε διαρκή αντιπαλότητα στον ανθρώπινο ψυχισμό και το έργο της μιας αντιτίθεται σε αυτό της άλλης (Μπακιρτζόγλου, 2013).

Ο Felser (2014), υποστηρίζει ότι η εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς επηρεάζεται ανεξαρτήτως φύλου, εκτός από αμιγείς περιπτώσεις ψυχικών ασθενειών, από διαταραχές προσωπικότητας και χαρακτηριστικά όπως εγωκεντρισμός, καχυποψία, ζήλεια, κυκλοθυμία, φτωχός αυτοέλεγχος. Στη θέση αυτή ασκείται η κριτική ότι γίνεται ταύτιση της ευρύτερης έννοιας δράστης με μια προσωπικότητα «άρρωστη» και «διαταραγμένη» οδηγώντας στο

⁴ Στο έργο του Freud “Ο πολιτισμός ως πηγή δυστυχίας” (*Das Unbehagen in der Kultur*), ο Φρόυντ εξέθεσε λεπτομερώς τις θέσεις του για την κοινωνιολογία, η οποία θεωρούσε ότι αντιπροσωπεύει την «εφαρμοσμένη ψυχολογία». Στο έργο αυτό, προσπάθησε να εκθέσει το αίσθημα της ενοχής ως σπουδαίο πρόβλημα στην εξέλιξη του πολιτισμού, συνδέοντας την πολιτισμική πρόοδο με την ένταση του ενοχικού αισθήματος και κατά συνέπεια την απώλεια της ευτυχίας (Μαγγανάς, 1998).

⁵ Οι εκδηλώσεις της επιθετικότητας όπως η εχθρότητα και το μίσος αναγνωρίζονται πολύ νωρίς από τον Freud αλλά αντιμετωπίζονται κυρίως σαν προϊόντα της σεξουαλικότητας παρά σαν εκδηλώσεις ενός αυτοτελούς ενστίκτου (Μπακιρτζόγλου, 2013).

⁶ Δεύτερη θεωρία των ενόρμησεων, που αντικαθιστά το δίπολο σεξουαλική ενόρμηση – ενόρμηση αυτοσυντήρησης, με το δίπολο έρωτα - θάνατος (ενόρμηση ζωής – ενόρμηση θανάτου). Όταν ο Freud χρησιμοποιεί την έκφραση «ενόρμηση της ζωής» (έρωτα) εννοεί ό,τι συνδέει, ό,τι ενώνει (ένωση, συγκρότηση όλο και μεγαλύτερων ενοτήτων). Στην αντίπερα όχθη βρίσκεται η ενόρμηση του θανάτου που στοχεύει στην αποσύνδεση (όποιας μορφής, λόγου χάρη αποεπένδυση από το αγαπώμενο αντικείμενο) (Μπακιρτζόγλου, 2013).

συμπέρασμα ότι ένα «υγιές-φυσιολογικό» άτομο δύσκολα εκδηλώνει βίαιη συμπεριφορά. Αναφορικά με τις διαταραχές προσωπικότητας, τα συμπεράσματα είναι αντιφατικά ως προς το βαθμό συσχέτισης τους με την εμφάνιση επιθετικότητας⁷, ενώ οι μεταβλητές της ψυχικής ασθένειας και των πνευματικών διαταραχών συμπληρώνονται τέλος και από βιολογικούς ως παράγοντες επιρροής (π.χ. τοξικοεξαρτήσεις) (Παπαμιχαήλ, 2005).

1.2.2. Πρώιμες βίαιες εμπειρίες

Οι ρίζες της επιθετικότητας αλλά και η ανοχή της εντοπίζονται στις πρώιμες βίαιες εμπειρίες του ανθρώπινου βίου (Saul, 1972, Felser 2014). Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Ψυχικής Υγείας (2006) εντοπίζει ως παράγοντα ευαλωτότητας των ενηλίκων σε συμπεριφορές κακοποίησης ή παραμέλησης, την έκθεση τους ως παιδιών στη βία των γονέων τους ή στη βία συνομηλίκων τους αναπτύσσοντας χαρακτηριστικά ανοχής της. Ως

⁷ *ΙΔΕΕΣ από την Άννα Ποταμιάνου (Εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» 21/04/2012): “Γενικά η βία είναι εμφυής στην ψυχική οργάνωση των ανθρώπων (π.χ. μικρά παιδιά όταν εκφράζονται ελεύθερα). Οι μορφές με τις οποίες εκδηλώνεται, εξαρτώνται από τη διαμόρφωση της προσωπικότητας αλλά και από γεγονότα της ζωής, ίσως και από τυχαίες συναντήσεις που συνέβη να οδηγήσουν στην ένταξή μας σε ορισμένες ομάδες ή ιδεολογίες. [.....]Το θέμα δεν είναι η βία αυτή καθαυτή που είναι στη φύση μας, αλλά πώς τη διαχειριζόμαστε και πώς εκφράζεται σε διάφορες στιγμές της ζωής και της ιστορίας. [.....] Χρόνια τώρα, υπάρχει, όχι μόνον ανοχή, αλλά ίσως και ανάγκη των Ελλήνων να εξωτερικεύσουν μια βία που επί πάρα πολύ καιρό δεν εκφραζόταν στο πλαίσιο της οικογένειας, με εξαίρεση τα εγκλήματα τιμής. Οι ρίζες των σημερινών φαινομένων είναι πολύ παλιές. Η βία που συσσωρεύεται μέσα μας δεν αποτέλεσε ποτέ αντικείμενο σκέψης στον τόπο μας. Η ανθρώπινη ζωή αποκτά αξία μόνον όταν της δίνεται νόημα. Εάν η ανθρώπινη ζωή δεν έχει νόημα και εάν δεν ξέρουμε πώς μπορούμε να διαμορφώσουμε τη σκέψη γύρω από το τι αξίζει μια ανθρώπινη ζωή, τότε τα φαινόμενα βίας μπορεί να είναι ολέθρια. Αν δεν έχω ποτέ σκεφθεί, το νόημα της δικής μου ζωής και των δημιουργικών της δυνατοτήτων, γιατί θα με απασχολήσει ο θάνατος άλλων ανθρώπων;». [.....]Δεν καταφέρνουμε να συναντηθούμε. Οι ναρκισσικές προσωπικότητες -και οι Έλληνες έχουμε πολλά ναρκισσικά στοιχεία- μπορεί να γλεντάνε, να διασκεδάζουν, να συναλλάσσονται με τους άλλους, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι είναι πραγματικά ανοιχτοί στις σχέσεις. Μα αν ήμαστε ανοιχτοί στις σχέσεις, τόσα χρόνια η οικογένεια θα ήταν αυτό που υπήρξε σε μας; Υπήρχε συνάντηση άνδρα - γυναικάς; Όχι. Ο καθένας κοιτούσε πώς θα επιβληθεί στον άλλον. Νομίζω ότι δεν συναντιόμαστε ή έχουμε μεγάλη δυσκολία να συναντηθούμε αληθινά, τόσο στην οικογενειακή όσο και στην ερωτική μας ζωή”.*

βίαη δε εμπειρία δε λογίζεται μόνο το βίωμα της βίας ως θύματος αλλά και ως παρατηρητή της⁸ (Νικολαΐδης).

Συχνά τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας έχουν βιώσει βίαιες εμπειρίες ως παιδιά. Το βίαιο βίωμα εκδηλώνεται μελλοντικά στη συμπεριφορά του ατόμου με τη μορφή δυσπροσαρμοστικότητας, απόσυρσης, αντικοινωνικής ή παραβατικής συμπεριφοράς. *“Η πολύτιμη εξιστόρηση του γεγονότος που καλείται το θύμα να θυμηθεί, μπορεί απλά να μην προκύψει δίνοντας τη θέση της σε ένα ψυχολογικό σύμπλεγμα που την εκφράζει. Απαιτείται λοιπόν ένα κοινωνικό πλαίσιο που να αποδέχεται και να προστατεύει το θύμα, ενώ η διερεύνηση του σεξουαλικού τραύματος ή της κακοποίησης που έχει μέσα στην οικογένεια βιωθεί, είναι πιο λειτουργική μέσα σε ένα πλαίσιο που αμφισβητεί την υποταγή γυναικών και παιδιών”* (Herman, 1997).

Όσο μικρότερη είναι η ηλικία που άρχισε η κακοποίηση, τόσο σοβαρότερες είναι οι επιπτώσεις στην ψυχολογία του παιδιού, το οποίο μπροστά σε μια διαμάχη, αυτοκατηγορείται προσπαθώντας να μην ενοχοποιήσει αυτούς που το φροντίζουν και από τους οποίους και η επιβίωση του εξαρτάται. Αναπτύσσει επίσης συχνά παθολογικό δέσιμο με εκείνον που το κακοποιεί ή το παραμελεί, στον οποίο και με μεγάλη επιμονή προσκολλάται, προσπαθώντας να βρει τρόπο να διατηρήσει ελπίδα και νόημα στη ζωή, στα πλαίσια της ενστικτώδους προσπάθειας του για επιβίωση. Οι τρεις μορφές προσαρμογής του κακοποιημένου παιδιού, η ανάπτυξη της άμυνας με την αποσύνδεση (αν και η ικανότητα μεταβολής της πραγματικότητας με την ψυχική αντίδραση της αποσύνδεσης⁹ δεν αποτελεί κανόνα), η ανάπτυξη κατακερματισμένης ταυτότητας και η παθολογική ρύθμιση

⁸ Σύμφωνα με το αρ. 1 παρ. 3 του Ν. 3500/2006 - ΦΕΚ 232/Α'/24.10.2006 θύμα ενδοοικογενειακής βίας είναι επίσης ο ανήλικος, ενώπιον του οποίου τελείται μία από τις περιγραφόμενες στο νόμο αξιόποινες πράξεις.

⁹ Η ψυχική αποσύνδεση αποτελεί στην ουσία μια υγιή άμυνα προσαρμογής του ατόμου όταν έρθει αντιμέτωπο με στρες που δεν μπορεί να διαχειριστεί, ή μια εμπειρία απειλητική για την ασφάλεια και τη ζωή του, αποστασιοποιούμενο από τη συνολική εμπειρία συνείδησης, μνήμης, ταυτότητας, συναισθήματος και αντίληψης (Τζελέπη, 2015). Σε μελέτη μιας πολυάριθμης ομάδας παιδιών, από τη γέννηση μέχρι την ενηλικίωση τους, περίπου ένα παιδί στα δέκα διέθετε την ασυνήθιστη ικανότητα να αντέχει σε ένα αρνητικό περιβάλλον τα πρώτα χρόνια της ζωής του. Τα παιδιά αυτά είχαν έντονα τα χαρακτηριστικά της ενεργητικότητας, της κοινωνικότητας, της ικανότητας επικοινωνίας με το περιβάλλον, της έντονης αίσθησης ότι μπορούν να επηρεάσουν τη μοίρα τους, αυτό που στην ψυχολογία αναφέρεται ως εσωτερικός τόπος ελέγχου (Μαγγανάς 2004).

των συγκινησιακών του καταστάσεων το βοηθούν να επιβιώνει μέσα σε ένα περιβάλλον χρόνιας κακοποίησης.

Το παιδί μπορεί να έχει εκλογικεύσει τη βιωμένη κακοποίηση ή να την έχει διώξει από το μυαλό του, οι επιπτώσεις της όμως εξακολουθούν να καταγράφονται πάνω στο σώμα του. Αντίθετα το παιδί που μεγαλώνει φυσιολογικά, αποκτά μια ασφαλή αίσθηση αυτονομίας καθώς σχηματίζει τις εσωτερικές αναπαραστάσεις ατόμων που το φροντίζουν και που τους εμπιστεύεται.

Η παιδική εμπειρία του τρόμου και της αδυναμίας, κατά την ύστερη εφηβική ηλικία, κλονίζει τρεις προσαρμοστικές λειτουργίες: τη δημιουργία ταυτότητας, τη βαθμιαία αποκόλληση από την οικογένεια και την εξερεύνηση για έναν ευρύτερο κόσμο. Ο/η έφηβος/η αντιμετωπίζει πια τα καθήκοντα των πρώτων χρόνων της ενηλικίωσης, τις στενές σχέσεις και την ανεξαρτησία, φορτωμένος/η με δυσκολίες στην ατομική φροντίδα, τη χρήση της λογικής σκέψης και της μνήμης, την ικανότητα να δημιουργεί σταθερές σχέσεις, παραμένοντας αιχμάλωτος/η της παιδικής του/της ηλικίας (Herman, 1997).

1.2.3. Τύποι προσκόλλησης/σύναψης δεσμού και επιλογή ερωτικού συντρόφου

Ο άνθρωπος σχηματίζει από την αρχή της ζωής του εσωτερικευμένα είδωλα αγαπημένων του προσώπων που αποκαλούνται αντικείμενα των σημαντικών άλλων, αλλά και εσωτερικευμένα είδωλα των σχέσεων που με αυτούς διατηρεί. Η βάση του εαυτού σχηματίζεται από τα είδωλα αυτά, από τις προσωπικές υποκειμενικές εμπειρίες και όχι από αληθινά γεγονότα (Παπαδάκη - Μιχαηλίδη, 2014).

Η πρωταρχική σχέση του βρέφους με τη μητέρα διαμορφώνει κρίσιμες εμπειρίες για τη μετέπειτα ζωή του. Ο συναισθηματικός δεσμός του με αυτή, του παρέχει ασφάλεια και προστασία. Η διατήρηση του σε ισορροπία, η οποία αρχικά εξαρτάται απόλυτα από τη μητέρα, έχει βαρύνουσα σημασία για τον υγιή ψυχισμό του (θεωρία προσκόλλησης). Αναπτύσσει γρήγορα έντονους δεσμούς προσκόλλησης (ή τύπους σύναψης δεσμού) με τη μητέρα του ακόμα και σε περιπτώσεις που αυτή εκδηλώνει κακοποιητική ή καταχρηστική συμπεριφορά. Η εξάρτηση από άτομα «σοφότερα» και «δυνατότερα» ακόμα και όταν από αυτά κακοποιείται, εξυπηρετεί το ένστικτο της επιβίωσης του.

Η ψυχοσωματική ισορροπία σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου, στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ασφαλείς προσκολλήσεις, όπως η σχέση με ένα γονέα που γεννά αποδοχή και σιγουριά. Στα πλαίσια αυτά, δημιουργούνται τρεις τύποι προσκόλλησης: α) Ο

ασφαλής τύπος γεννάται από διαθέσιμες ζεστές και αποκριτικές μητέρες, β) ο **απορριπτικός** από άκαμπτες και επιθετικές, γ) ο **αγχώδης** και **αμφιλεγόμενος** από ασυνεπείς, παρεμβατικές ή μη αποκριτικές μητέρες (Παπαδάκη , Μιχαηλίδη, 2014). Ο τύπος προσκόλλησης του παιδιού με το άτομο που το προστατεύει, αρχικά τη μητέρα του, προκύπτει επίσης από τις συναισθηματικές αντιδράσεις που συνοδεύουν τον αποχωρισμό του από αυτή (*διαμαρτυρία, απελπισία, αποσύνδεση*) που δίνουν πληροφορίες για τη μεταξύ τους εγγύτητα.

Όμοια με τη θεωρία της προσκόλλησης είναι η **θεωρία της σύναψης δεσμού**, κυριότεροι εκφραστές της οποίας έχουν υπάρξει οι Fraley κ' Shaver (2000). Το περιβάλλον φροντίδας που παρέχεται από τον κηδεμόνα του παιδιού και η ανταποκρισιμότητα που αυτός επιδεικνύει στα καλέσματα του, είναι σύμφωνα με τον Bowlby (1982) το κριτήριο ανάπτυξης τριών τύπων σύναψης δεσμού (**ασφαλής, αγχώδης/αποφευκτικός και αγχώδης/αμφιθυμικός**). Ο **ασφαλής** τύπος δεσμού συνδέεται με συμπεριφορές θετικής εξερεύνησης, θετικής ανταπόκρισης στον επίσης ζεστό, θετικά ανταποκρινόμενο φροντιστή. Ο **αγχώδης/αποφευκτικός** τύπος δεσμού συνδέεται με συμπεριφορές αποσύνδεσης που είναι αποτέλεσμα μητρικής φροντίδας αυστηρής και απορριπτικής. Ο **αμφιθυμικός** τύπος, χαρακτηρίζεται από συμπεριφορές διαμαρτυρίας, ταραχής κατά τον αποχωρισμό, θυμό προς τον κηδεμόνα, που είναι αποτέλεσμα μη ευαίσθητης ή ασυνεπούς φροντίδας.

Τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα στον ψυχισμό¹⁰ του παιδιού, πηγάζουν σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα του δεσμού¹¹ του με τους γονείς του. **Οι σχέσεις της πρώτης περιόδου της ζωής του με τους σημαντικούς άλλους καθορίζουν τα εσωτερικά ή ενεργά μοντέλα επεξεργασίας¹² τα οποία δρουν ασυνείδητα και ανεξέλεγκτα κατά τη διάρκεια της υπόλοιπης ζωής του**, διαμορφώνουν την αυτοεικόνα του και στην ενήλικη ζωή του παραμένουν σχετικά σταθερά προδιαγράφοντας τον τρόπο που σχετίζεται στις

¹⁰ Το παιδί πρέπει να αγαπιέται απλώς και μόνο επειδή υπάρχει, να νιώθει αποδεκτό, κληρονομώντας βαθιά αίσθηση αυταξίας όπως αυτή δημιουργήθηκε από την ταύτιση με τον τέλειο γονέα και ζωντανή διατηρείται για ολόκληρη τη ζωή (Fairbairn, Scarff, 1994).

¹¹ Μερικές από τις προβληματικές μορφές γονεϊκού δεσμού είναι ο υπερπροστατευτισμός, η γονεϊκή απόρριψη ή η ταύτιση με τιμωρητικές γονικές αναπαραστάσεις (Καραγιαννάκη, 2012).

¹² Τα μοντέλα επεξεργασίας καθορίζουν επίσης τη μελλοντική γονεϊκή στάση των υποκειμένων. Τα παθολογικά νοητικά μοντέλα, εξαιτίας της θέσης τους στο ασυνείδητο, είναι εξαιρετικά δύσκαμπτα, λειτουργούν με αυτοπροφητικό και φαύλο τρόπο και μεταβάλλονται μετά από μακροχρόνια θεραπευτική παρέμβαση (Καραγιαννάκη, 2012)

επερχόμενες σημαντικές διαπροσωπικές και ευρύτερες κοινωνικές του σχέσεις (Βασιλειάδου, 2013).

Τα μοντέλα επεξεργασίας αναπαράγονται μεταφερόμενα σταδιακά από τους γονείς στους συνομηλίκους, κατά την περίοδο της εφηβείας, και αργότερα στους ερωτικούς συντρόφους¹³. Με την πάροδο του χρόνου οι υπερτονισμένες διαφορές ανάμεσα στο αρχαϊκό και στο ερωτικό αντικείμενο αρχίζουν να ατονούν και αντίστροφα να αναδύονται οι μεταξύ τους βαθιές και ουσιαστικές ομοιότητες, ενώ απαιτούνται δυο περίπου χρόνια στενής αλληλεπίδρασης των συντρόφων για να μεταφερθούν όλες οι λειτουργίες των προσκολλήσεων τους από τους γονείς στον ερωτικό τους σύντροφο (Παπαδάκη, Μιχαηλίδη, 2014). Ο σύντροφος μπορεί να αποδειχθεί το ίδιο απαιτητικός ή απορριπτικός, κακοποιητικός, συναισθηματικά απόμακρος ή παρεμβατικός όπως ακριβώς ήταν ο πατέρας ή η μητέρα. Κάποια βαθύτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του, μη εμφανή αρχικά, φαίνεται ότι ταιριάζουν απόλυτα με τα τραυματικά χαρακτηριστικά του καταχρηστικού γονέα. Η ελπίδα ότι το ερωτικό αντικείμενο θα καταφέρει να γιατρέψει τους πόνους και πληγές που από το αρχαϊκό αντικείμενο προέρχονται, τελικά διαψεύδεται.

Η πεποίθηση του ατόμου ότι ο ερωτικός σύντροφος είναι άτομο ικανό και διαθέσιμο για ανταπόκριση αναλύεται σε δύο παραμέτρους: αφ' ενός ότι το άτομο (ερωτικός σύντροφος) ανταποκρίνεται σε αιτήματα υποστήριξης και προστασίας, αφ' ετέρου ότι το βρέφος, παιδί, έφηβος, ενήλικας είναι άξιος ανταπόκρισης (αυτοεικόνα υποκειμένου αναφοράς). Οι δυο παράμετροι, εικόνα για τον άλλο και εικόνα για τον εαυτό αλληλοεξαρτώνται και τελικά συγχωνεύονται (Bowlby, 1982, Καραγιαννάκη, 2012, Παπαδάκη, Μιχαηλίδη, 2014).

Οι αλληλεπιδράσεις με αρνητικό πρόσημο που βιώθηκαν στις αρχαϊκές σχέσεις αναπαράγονται στις διαπροσωπικές σχέσεις της ενήλικης ζωής. Στην ενήλικη σχέση όπως και στην παιδική, αναπτύσσονται οι ίδιες δυναμικές που καλύπτουν τις ανάγκες της ασφάλειας και της επιβίωσης. Έτσι η αίσθηση ότι το υποκείμενο αγαπιέται εξακολουθεί να υπάρχει κάτω από δυσμενείς συνθήκες, ενώ η προσκόλληση ή ο δεσμός με τον ερωτικό σύντροφο διατηρείται, ακόμα και σε περιπτώσεις που δεν υπάρχουν ορατές αμοιβές, ακόμα και όταν ο σύντροφος εκδηλώνει βίαιη ή καταταχρηστική συμπεριφορά (Fairbairn,

¹³ Σύμφωνα με το Freud: πίσω από κάθε ερωτική σχέση βρίσκεται ένα βρεφικό πρότυπο. Η επιλογή του ερωτικού συντρόφου ή του ερωτικού αντικειμένου δεν είναι τίποτα περισσότερο από την επαναφορά ενός παλιού αγαπημένου προσώπου ή ενός παλιού εραστή στη σύγχρονη σκηνή της ζωής (Παπαδάκη - Μιχαηλίδη, 2014).

Scarff 1994). Ο εγκλωβισμός σε κακοποιητικές σχέσεις είναι δυνατόν να αποτελεί επίσης προσπάθεια του υποκειμένου να αντισταθμίσει την ενοχικότητα που συνοδεύει τις οιδιποδειακές επιθυμίες του. Ο τιμωρητικός χαρακτήρας της σχέσης και ο προκαλούμενος πόνος μπορεί να είναι μια απόπειρα αντιμετώπισης των ενοχικών αιμομικτικών συναισθημάτων του.

Από τη διχοτόμηση της αυτοεικόνας και της εικόνας για τον άλλο σε θετική και αρνητική (ο εαυτός αξίζει ή όχι την αγάπη, οι άλλοι είναι άξιοι εμπιστοσύνης και διαθέσιμοι ή απορριπτικοί), προκύπτει μια τυπολογία τεσσάρων συνδυασμών του Bowlby (1982), στους οποίους αντιστοιχούν τέσσερις τύποι ενήλικων (ασφαλής, υπερεμπλεκόμενος, αποφευκτικός/απορριπτικός, αποφευκτικός/φοβικός) και επίσης τέσσερις διαφορετικοί τύποι σύναψης δεσμού. Οι τύποι αυτοί παρέχουν πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά της σχέσης του ατόμου ως παιδιού με το γονέα αλλά και ως ενήλικα με το σύντροφο του (Bartholomew 1990).

1. Ο **ασφαλής δεσμός** οδηγεί σε μακροχρόνιες σχέσεις εμπιστοσύνης. Σε συνθήκες πίεσης τα υποκείμενα εξακολουθούν να είναι υποστηρικτικά απέναντι στο σύντροφο.
2. Ο **υπερεμπλεκόμενος δεσμός** οδηγεί σε σχέσεις υπερβολικής εγγύτητας. Σε αυτόν προκύπτουν εμμονή και υπεραπασχόληση με τον ερωτικό σύντροφο, εκδηλώσεις ακραίας ζήλιας, ελέγχου, επιθετικότητας, ακραίας παρέμβασης, διεκδίκηση συντροφικότητας χωρίς αμοιβαιότητα, ανησυχία απόρριψης ή συντροφικής εγκατάλειψης, συχνοί χωρισμοί και επανασυνδέσεις. Οι υπερεμπλεκόμενοι ενήλικες, αναφέρουν συχνότερα αρνητικές εμπειρίες από την παιδική τους ηλικία, και συγκεκριμένα εμπειρίες που έχουν συχνά να κάνουν με αντιστροφή ρόλων, π.χ. η περίπτωση ενός παιδιού που έπρεπε να φροντίσει έναν αγχώδη, ανίκανο ή γεμάτο ανάγκες γονέα.
3. Ο **αποφευκτικός-απορριπτικός δεσμός** οδηγεί σε σχέσεις όπου ο εμπλεκόμενος απορριπτικός-αποφευκτικός ενήλικας (άτομο με υψηλή αυτοπεποίθηση αντιδιατελλόμενο από το φοβικό-αποφευκτικό) δεν επενδύει εύκολα και από τις οποίες επίσης εύκολα αποσύρεται. Ο τύπος αυτός ενήλικα τείνει να εξιδανικεύει τους γονείς του, ενώ οι εμπειρίες της παιδικής του ηλικίας είναι εμπειρίες απόρριψης και παρουσιάζει δυσκολία να τις θυμηθεί.
4. Ο **αποφευκτικός-φοβικός δεσμός** τέλος, οδηγεί σε σχέσεις όπου εκδηλώνεται κυριαρχία, απομόνωση, συναισθηματική και σωματική κακοποίηση. Ο δεσμός αυτός προκύπτει από συμπεριφορές σκληρής κακοποίησης και τιμωρίας στην παιδική ηλικία (Dutton, 1994).

1.2.4 Ο κυκλικός χαρακτήρας της βίας

1.2.4.α. Η αναβίωση του τραύματος

Η ασυνείδητη τάση του ανθρώπου να επαναφέρει σε παρόντα χρόνο τραυματικές συγκρουσιακές καταστάσεις του παρελθόντος είναι πολύ ισχυρή. Συχνά το τραυματικό βίωμα των παιδικών χρόνων που δεν κατάφερε να επεξεργαστεί και να μεταβολίσει, επανέρχεται στην ενήλικη ζωή του με διαφορετικούς δρώντες¹⁴. Η αναβίωση αυτή εξυπηρετεί την ικανοποίηση του υποκειμένου ότι ελέγχει αυτό που επώδυνα αναβιώνει, με την ελπίδα ότι θα έχει θετική έκβαση (Μπούρας, Λαζαράτου, 2012). Ωστόσο, η ελπίδα αυτή δύσκολα απαντάται, λόγω της παντοδυναμίας της ασυνείδητης ψυχικής διεργασίας που βυθίζει το υποκείμενο σε όλο και βαθύτερα γνωστά από παλιά συναισθηματικά πεδία (Παπαδάκη – Μιχαηλίδη, 2014). Σύμφωνα με τον Ney (1992), η επαναληπτικότητα της διαμάχης, η οποία πηγάζει από την εσωτερική ανθρώπινη διαμάχη, έχει σα σκοπό την αποτελεσματική διατήρηση της ατομικής ψυχικής ομοιόστασης.

Ενώ η «επανάδραση» φαίνεται επιζήμια, είναι βαθύτατα σκόπιμη. Το άτομο έχοντας επιλέξει τους κρίσιμους πρωταγωνιστές ανάμεσα σε συναδέλφους, φίλους, την οικογένεια, ξαναφέρει στη σκηνή μια μικρή τραγωδία. Η επιλογή των πρωταγωνιστών είναι κυρίως υποσυνείδητη αλλά πλήρως δικαιολογημένη. Αφού αναδημιουργηθεί η σκηνή, το υποκείμενο ελπίζει ότι θα αποσυρθεί, θα σταθεί μακριά από αυτή και θα την παρατηρήσει με αντικειμενικότητα, θα καταλάβει τι και γιατί συνέβη. Ωστόσο, η απόσυρση του χωρίς τη συντριβή της σκηνής, καθιστά αδύνατη την αντικειμενική παρατήρηση της. Συχνά, χωρίς τη συνύπαρξη διορθωτικής βοήθειας, η επανάδραση δεν είναι διαφωτιστική

¹⁴ Η επαναληπτικότητα του παλιού τραύματος οφείλεται σε δυο κυρίως λόγους. Πρώτα το άτομο κυριαρχείται από την ασυνείδητη προσπάθεια να ελέγξει το τραύμα της παιδικής ηλικίας του. Επαναφέροντας το στο προσκήνιο της ζωής του προσπαθεί να το ελέγξει ως αυτόνομος και ανεξάρτητος ενήλικας, καθώς επήλθε με βίαιο και ξαφνικό τρόπο ενώ βρισκόταν σε ευαίσθητη ηλικία μην μπορώντας να το διαχειριστεί. Επίσης με την επανάληψη της τραυματικής παρελθούσας κατάστασης στην ώριμη ηλικία, μαζί με τα καινούρια αρνητικά συναισθήματα βρίσκουν έξοδο και τα παλιά σε μια προσπάθεια ατυχούς χειραγώγησης του παρελθόντος. Τα επώδυνα οικογενειακά ζητήματα αποτελούν ένα είδος συναισθηματικής κληρονομιάς που διαγενεακά επιβιώνει. Ο παλιός μαθημένος τρόπος συσχέτισης, η παλιά συναισθηματική διάλεκτος μπορούν να ανατραπούν μόνο μέσα από συντονισμένη θεραπευτική παρέμβαση που θα βοηθήσει το άτομο να διαχωρίσει το παρελθόν από το παρόν, να πάψει να αναζητά την εμφάνιση στη ζωή του ενός ιδανικού γονέα – συντρόφου - που θα αναπληρώσει ό,τι αφέθηκε ανικανοποίητο από τον πραγματικό γονέα (Παπαδάκη – Μιχαηλίδη, 2014).

στο δημιουργό της, με αποτέλεσμα ο ίδιος σπάνια να μαθαίνει από την επανεκτέλεση των λαθών του.

1.2.4.β. Το βίαιο βίωμα για το κορίτσι και τη γυναίκα.

Άνθρωποι που έχουν υπάρξει θύματα κακοποίησης στο παρελθόν, αλλά και εκείνοι που υπήρξαν μάρτυρες βίαιων οικογενειακών επεισοδίων, παρουσιάζουν σημαντικά περισσότερες πιθανότητες να κακοποιηθούν από, ή οι ίδιοι να κακοποιήσουν το σύντροφο τους στις ερωτικές σχέσεις τους, επιβεβαιώνοντας το διαγενεακό¹⁵ χαρακτήρα της κακοποίησης (O'Keefe, Treister, 1998). Η επανεμφάνιση της βίας, μπορεί επίσης να αφορά σε γονείς που ενώ έχουν αποκηρύξει τη βία που βίωσαν ως μέσο αντιμετώπισης προβλημάτων, σε συνθήκες πίεσης επιλέγουν να επιστρέψουν σε αυτή σαν τρόπο μεταχείρισης των παιδιών τους (Ney, 1988).

Το φαινόμενο της επαναλαμβανόμενης, διαγενεακής θυματοποίησης προκύπτει μεταξύ άλλων από ιστορίες γυναικών που υπέστησαν κακοποίηση σωματικής, σεξουαλικής ή ψυχικής μορφής κατά την παιδική ηλικία τους. Η τάση των κακοποιημένων γυναικών να επιλέγουν ερωτικούς συντρόφους με χαρακτηριστικά επικίνδυνα, που δυνητικά θα εκδηλώσουν ελεγκτική βία, καταχρηστική συμπεριφορά ή κτητικότητα είναι ισχυρή. Έρευνα σε κακοποιημένες γυναίκες από τους Jacobson και Gottman (1998) ενδεικνύει ότι οι ίδιες προτιμούν να δημιουργούν υψηλού ρίσκου, απρόβλεπτες ερωτικές σχέσεις. Ο τρόπος με τον οποίο κακομεταχειρίστηκαν ή παραμελήθηκαν από τους συντρόφους τους, είναι ο ίδιος που κακομεταχειρίστηκαν ή παραμελήθηκαν ως παιδιά, ενώ η επανάληψη της θυματοποίησης μπορεί να προκύψει και στην ενήλικη ζωή τους, ανάμεσα στον πρώην και τον επόμενο ερωτικό τους σύντροφο. Αντίστοιχα, έχει διαπιστωθεί ότι οι άντρες που εκδηλώνουν βίαιη ή καταχρηστική συμπεριφορά, επιλέγουν γυναίκες ανασφαλείς και αγχώδεις, δυνητικά ικανές να ανεχθούν την καταχρηστική συμπεριφορά τους (Dutton, 1994).

¹⁵ Κάποιοι τύποι ενδοοικογενειακής βίας συναντώνται συχνότερα από άλλους από τη μια γενιά στην επόμενη. Η λεκτική βία συγκεκριμένα, μεταδίδεται διαγενεακά με μεγαλύτερη ευκολία από τη σωματική (Ney, 1992).

Ο κίνδυνος αναβίωσης βιασμού, σεξουαλικής παρενόχλησης ή ξυλοδαρμού για τις γυναίκες αυτές είναι αυξημένος. Σύμφωνα με ευρήματα πανευρωπαϊκής έρευνας του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δημοσιεύτηκε το 2014 («Βία κατά των Γυναικών: Πανευρωπαϊκή Έρευνα» - FRA - EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS):

► Συνολικά, όσον αφορά τη σωματική, τη σεξουαλική και την ψυχολογική βία, 35 % των γυναικών δηλώνουν ότι βίωσαν τουλάχιστον μία από τις τρεις μορφές βίας πριν από την ηλικία των 15 ετών από ενήλικο δράστη .

► Από το σύνολο των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα, 12 % των γυναικών δήλωσαν ότι έχουν βιώσει κάποια μορφή σεξουαλικής κακοποίησης ή κάποιο συναφές περιστατικό από κάποιον ενήλικα πριν από την ηλικία των 15 ετών. Αυτό αντιστοιχεί σε περίπου 21 εκατομμύρια γυναίκες εντός της ΕΕ.

► Κατά μέσο όρο, 27 % των γυναικών υπέστησαν σωματική βία από ενήλικα κατά την παιδική ηλικία — δηλαδή πριν από την ηλικία των 15 ετών.

► Περίπου 10 % των γυναικών δηλώνουν ότι υπέστησαν κάποια μορφή ψυχολογικής βίας από ενήλικο μέλος της οικογένειάς τους.

Αναφορικά με τη συσχέτιση ανάμεσα στη βία κατά την παιδική ηλικία και τις μεταγενέστερες βίαιες εμπειρίες:

► Σχεδόν ένα τρίτο (30 %) των γυναικών που έχουν υποστεί σεξουαλική βία από έναν τέως ή νυν σύντροφο έχουν επίσης πέσει θύματα σεξουαλικής βίας κατά την παιδική τους ηλικία, ενώ το 10 % των γυναικών που έχουν υποστεί σεξουαλική βία κατά την υφιστάμενη ή πρότερη σχέση τους αναφέρουν εμπειρίες σεξουαλικής βίας κατά την παιδική τους ηλικία.

1.2.4.γ. Ο κύκλος της βίας

Ανεξάρτητα από τη σκληρότητα και την ένταση της βίας, η επαναληπτικότητα της διακρίνεται σε όλες τις σχέσεις κακοποίησης μέσα από τρεις φάσεις που δημιουργούν ένα κυκλικό σχήμα. Η πρώτη χαρακτηρίζεται από διέγερση της έντασης που διαρκεί από μέρες ως χρόνια και στη διάρκεια της συναισθήματα και ένταση σωρεύονται μέχρι την κορύφωση και το ξέσπασμα τους με διάφορες μορφές κακοποίησης. Η εκδηλούμενη έκρηξη συνιστά τη δεύτερη φάση του κύκλου, ενώ η τρίτη φάση χαρακτηρίζεται από προσπάθειες του δράστη για συμφιλίωση με το θύμα, κατευνασμού του θυμού του και συγχώρεσης του

μέχρι την επανεκκίνηση του κύκλου. Το φαύλο αυτό σχήμα είναι εγκλωβιστικό, αφού θυμός, θλίψη και συμπάθεια εναλλάσσονται στον ψυχισμό του θύματος με τρόπο αδιέξοδο (Παπαμιχαήλ, 2005).

1.2.4.δ. Το τριγωνικό σχήμα θύτης, θύμα, παρατηρητής

Ο Philip Ney (1992), αναζητώντας τις αιτίες της επαναληπτικότητας της ενδοοικογενειακής βίας, πρότεινε ένα μοντέλο που προσεγγίζει όλα τα εμπλεκόμενα σε αυτή πρόσωπα: το θύτη, το θύμα, αλλά και τον παρατηρητή. Οι τρεις αυτοί ρόλοι διαμορφώνουν ένα τρίγωνο, το οποίο συν τω χρόνω περιστρέφεται, με τρόπο που οι ρόλοι του εναλλάσσονται και σε κάθε έναν από αυτούς βρίσκονται πλευρές του άλλου. Ένας θύτης μπορεί να γίνει θύμα και ο παρατηρητής μπορεί να γίνει θύτης. Ένας σαδιστής θύτης μπορεί να είναι εν μέρει μαζοχιστής, ώστε όταν ένα πιο σαδιστικό από τον ίδιο υποκείμενο υπερισχύσει, ο ίδιος να γίνει εντυπωσιακά υποτακτικός (π.χ. ο πρώην κακοποιητής να γίνει θύμα κακοποίησης από τους συγκρατούμενους του), ή το θύμα¹⁶ σωματικής κακοποίησης (π.χ. ένα παιδί) μπορεί να γίνει ο θύτης αργότερα.

Αν επιλέξουμε να δούμε ένα επεισόδιο ενδοοικογενειακής βίας από την πλευρά του θύματος, θα έχουμε την τάση να βοηθήσουμε το θύμα και να τιμωρήσουμε τον θύτη. Το αν η παρέμβαση μας θα είναι εμπραθτική, τιμωρητική ή θεραπευτική, καθορίζεται από το βαθμό αντίληψης μας όπως επίσης από την αντικειμενικότητα μας. Για να γίνουμε λογικά αντικειμενικοί και εμπραθτικά θεραπευτικοί πρέπει να θεωρήσουμε τον καθένα θύμα τουλάχιστον αρχικά, π.χ. η κακοποίηση που ο δράστης ως παιδί δέχτηκε θα μας βοηθήσει εν μέρει να εξηγήσουμε την καταχρηστική συμπεριφορά του. Η Παπαμιχαήλ (2005), διερωτάται αν ο τιμωρητικός και αυστηρός χαρακτήρας αντιμετώπισης του θύτη βοηθά στη δημιουργική αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας.

Ο παρατηρητής είναι εκ προοιμίου αδύνατο να αποστασιοποιηθεί τόσο, ή να είναι τόσο αντικειμενικός ώστε να μην “εμπλακεί” σε ένα βίαιο επεισόδιο. Συχνά το κλειδί για τη βία είναι ο ρόλος του, ο οποίος είναι ζωτικά σημαντικός τόσο για το θύτη όσο για το θύμα,

¹⁶ Το τρίγωνο που σχηματίζεται στην παιδική ηλικία, αρχίζει να αποκαλύπτεται όταν ο άντρας ή η γυναίκα επιλέγουν ένα σύντροφο. Η επιλογή συντρόφου δε γίνεται απλά με βάση τα ψυχολογικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά του, αλλά με μέριμνα ώστε να αναλάβει την αναπαράσταση του ρόλου της άλλης γωνίας του τριγώνου (Ney, 1992).

γιατί μπορεί να προσφέρει μια λύση στα διλήμματα τους, ανάλογα με την προσωπική του θέαση, το πού εστιάζεται το ενδιαφέρον του, τι αναφέρει, σε τι τελικά επιλέγει να αντιδράσει. Οι αντιδράσεις του μπορεί να ποικίλλουν από έναν απλό σχολιασμό μέχρι την επιδίκαση του ποιος φέρει τη μεγαλύτερη ευθύνη. Ως παρατηρητές της βίας, αν μερικώς είμαστε υπεύθυνοι, μερικώς είμαστε και αδικαιολόγητοι. Συνήθως, επειδή είναι δύσκολο να αποδεχτούμε την τάση μας να γίνουμε θύτης, θύμα, παρατηρητής, προτιμούμε να αποστασιοποιούμαστε από τη δυστυχία και το κακό, να αποδίδουμε την ευθύνη της βίας μόνο στον κακοποιητή ως αποδιοπομπαίο τράγο. Αν μπορέσουμε να παραδεχτούμε τη συμβολή μας στο τρίγωνο, θα μπορέσουμε ίσως να βρούμε λύσεις στο σχηματισμό και τη διατήρηση του.

1.2.5. Ψυχολογικό Προφίλ Θύτη και Θύματος

Η γυναικεία κακοποίηση συνοδεύεται από προκαταλήψεις και στερεότυπα σε ό,τι αφορά το ψυχολογικό προφίλ του θύματος αλλά και του θύτη. Συχνά η κακοποιητική συμπεριφορά του δράστη αποδίδεται σε διαταραχές προσωπικότητας του, στην τοξικοεξάρτηση του ή ακόμα στην προκλητική συμπεριφορά της συντρόφου του, ενώ η παραμονή της γυναίκας σε ένα περιβάλλον καταχρηστικό, αποδίδεται στο μαζοχισμό της ή σε στερεοτυπικά ψυχικά χαρακτηριστικά της. Έχει χαρακτηριστεί ψυχρή, ευνουχιστική, επιθετική, αναποφάσιστη, παθητική (Παπαμιχαήλ, 2005).

Ανασφάλεια, αισθήματα αναξιοτήτας και αβοηθησίας, παθητική συμπεριφορά, χαμηλή αυτοεκτίμηση, αυτομομφή, ψυχοσωματικά συμπτώματα και έντονες αντιδράσεις άγχους περιγράφουν τον ψυχισμό της κακοποιούμενης. Τα χαρακτηριστικά αυτά, συχνά οφείλονται σε ματατραυματικό στρες, τα χρόνια συμπτώματα του οποίου, όταν δεν αντιμετωπιστούν με έγκαιρη θεραπευτική παρέμβαση, μπορούν να οδηγήσουν σε ψυχικές διαταραχές και να προκύψουν ακόμα και χαρακτηρολογικές αλλαγές (Coolidge, Anderson, 2002). Ο Gleason (1993) χρησιμοποιώντας δομημένες συνεντεύξεις (με ερωτήσεις βασισμένες στο στατιστικό και διαγνωστικό εγχειρίδιο πνευματικών διαταραχών της Αμερικάνικης Ψυχιατρικής Ένωσης, 1980), βρήκε ενδείξεις έντονης καταθλιπτικής διαταραχής (81%), φοβίας (63%), διαταραχής μετατραυματικού στρες (31%), διαταραχής πανικού (13%) και γενικευμένης αγχώδους διαταραχής (47%) σε δείγμα 32 γυναικών θυμάτων λεκτικής και σωματικής κακοποίησης ξενώνα φιλοξενίας (Coolidge, Anderson, 2002).

Οι πραγματικές συνθήκες ζωής της γυναίκας που κακοποιείται καλύπτονται πίσω από τους τοίχους του σπιτιού της. Ο αθέατος χαρακτήρας των βιωμάτων της συχνά δυσχεραίνει την εκ μέρους της ίδιας συνειδητοποίηση του τραύματος. Ο τρόμος και το αίσθημα αδυναμίας μπροστά στην κακοποίηση και την απειλή της, είναι παρόντα. Ακόμα και όταν ο κίνδυνος εκλείψει, για πολύ καιρό η κακοποιημένη γυναίκα διέρχεται πολλά στάδια όπως το στάδιο της παρεμβολής, όπου το τραυματικό γεγονός επανέρχεται στη συνείδηση της να το αναβιώνει, δυσκολεύοντας τη να βρει φυσιολογικούς ρυθμούς ζωής, και το στάδιο συρρίκνωσης, όπου νιώθει μικρή και αδύναμη να προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια αυτοβοήθειας. Οι επιπτώσεις του τραυματικού γεγονότος εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τα ατομικά χαρακτηριστικά της που ποικίλλουν, όπως η ατομική αντοχή, η κοινωνικότητα και η επίγνωση της ικανότητας της να ελέγχει τη μοίρα της (Μαγγανάς, 2004).

Ο δράστης περιγράφεται με προβλήματα συναισθηματικής ωριμότητας, διαχείρισης θυμού, επιτυχούς αναγνώρισης των συναισθημάτων του, κοινωνικά εύρυθμης ρύθμισης του τρόπου έκφρασης τους. Χαρακτηρίζεται ως πρώην θύμα, νυν θύτης, που έχει ανατραφεί σε βίαιο περιβάλλον, αναπαράγοντας το οικείο στον ίδιο μοντέλο διαπροσωπικής συντροφικής συσχέτισης. Στα χαρακτηριστικά του προστίθενται αυτά του ατόμου που συγχέει την αγαπητική σχέση με εκδηλώσεις κτητικότητας και άσκησης ελέγχου, ενώ έχει επίσης περιγραφεί ως παθητικός, αναποφάσιτος, υποτακτικό υποκείμενο που κυριαρχείται από την ερωτική του σύντροφο και στο τέλος τη χτυπά (Snell, Rosenwald, 1964). Ο Gelles (1987) προσπαθώντας να εξηγήσει τα αποτελέσματα της αδυναμίας του άντρα να ανταπεξέλθει στον εγγενή του ρόλο (του παρόχου και οικογενειακού κυρίαρχου) αναφέρει ότι ο πλέον οικείος στον ίδιο τρόπος ανάκτησης της χαμένης δύναμης είναι η μεταχείριση βίας.

1.2.6. Locus of control (τόπος ελέγχου) του θύματος και στάση του απέναντι στην καταχρηστική συμπεριφορά

Το locus of control (τόπος ελέγχου), που προκύπτει από μια κατασκευή της θεωρίας κοινωνικής μάθησης, ερευνά την τάση του υποκειμένου να προσανατολίζεται εξωτερικά ή εσωτερικά στην προσπάθεια αναζήτησης ευθύνης για τα αίτια των βιωμάτων του. Όταν το άτομο στρέφεται εξωτερικά, στους άλλους σε αναζήτηση ευθύνης για τα βιώματα του και την εξέλιξη τους, μιλάμε για εξωτερικό προσανατολισμό/external locus of control. Όταν το άτομο προσπαθεί να εντοπίσει τη δική του συμβολή στα βιώματα του,

μιλάμε για εσωτερικό/internal locus of control. Παράγοντες που διαμορφώνουν το locus of control μπορούν να είναι η αυτοεκτίμηση, οι παραδοσιακοί φυλετικοί ρόλοι, το εισόδημα, το εκπαιδευτικό επίπεδο, το φύλο, η θρησκευτικότητα, τα βίαια βιώματα στην οικογένεια καταγωγής. Στη διαμόρφωση του locus of control μπορεί επίσης να επιδρά ο χρόνος που το υποκείμενο έχει αφιερώσει στη συμβουλευτική του στήριξη.

Ο Ney (1992) μελετά συγκριτικά, χαρακτηριστικά καταχρηστικών και μη συντροφικών δεσμών, αναφορικά με τα επίπεδα βίας που σε αυτούς εντοπίζονται, και το locus of control των υποκειμένων που τους απαρτίζουν. Συγκρίνοντας βίαια και μη βίαια ζευγάρια, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα θύματα κακοποίησης παρουσιάζουν εξωτερικό locus of control και τα μη θύματα εσωτερικό. Άνθρωποι που προσανατολίζονται εξωτερικά, έχουν σύμφωνα με τον ίδιο την τάση να θεωρούν ότι ισχυροί άλλοι έχουν τον έλεγχο της ζωής τους.

Το locus of control δεν αναγνωρίζεται ως η μοναδική αιτία της συντροφικής κακοποίησης. Ωστόσο, η πεποίθηση ότι υπάρχει ένας ισχυρός σύντροφος, παράγοντας έλεγχου στη ζωή του άλλου συντρόφου, είναι καταλυτικό στοιχείο στην εμφάνιση και συντήρηση βίας στη σχέση με αυτόν. Ο παράγοντας αυτός εμφανίζεται με τρόπο πιο ευκρινή και με μεγαλύτερη συχνότητα σε ένα περιβάλλον εύφλεκτο, όπου χαρακτηριστικά όπως χαμηλό εισόδημα, χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, ιστορικό ενδοοικογενειακής βίας στην οικογένεια καταγωγής του θύματος ευνοούν τη σε βάρος του εμφάνιση βίας (Ney, 1992). Συγκρίνοντας 21 κακοποιημένες γυναίκες με 18 γυναίκες σε υγιείς σχέσεις, οι Orava, McLeod και Sharp (1996) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι εκτός του ότι εμφανίζουν καταθλιπτική συμπτωματολογία με μεγαλύτερη συχνότητα και ένταση, έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και χαρακτηριστικά εξωτερικό locus of control.

Στην κατηγορία των μη κακοποιητών και μη θυμάτων αντίθετα, ένας κατά βάση εσωτερικός προσανατολισμός, συμβάλλει στην πιο εκλογικευμένη, λιγότερο βίαιη μέθοδο επίλυσης προβλημάτων. Άτομα με εσωτερικό Ic πρόθυμα αναζητούν και εντοπίζουν τη δική τους ευθύνη στον τρόπο που η ζωή τους εξελίσσεται (Rotter 1966). Όταν ανακύπτουν προβλήματα στη συντροφική τους σχέση, προσπαθούν να δουν τη δική τους συμβολή στην αλληλεπίδραση τους με το σύντροφο και είναι διαθέσιμα να επεξεργαστούν δυσλειτουργικές συμπεριφορές που συμβάλλουν στη δημιουργία και συντήρηση των προβλημάτων αυτών (Phares, 1976).

1.2.7. Παραμονή ή φυγή

Το φαινόμενο η γυναίκα θύμα βίας να παραμένει στη συντροφική σχέση ενώ κακοποιείται συναντάται συχνά. Η γυναικεία αδράνεια¹⁷ έχει προσεγγιστεί μέσα από μια στερεοτυπική αντίληψη της γυναικείας ιδιοσυγκρασίας. Για παράδειγμα στη μελέτη των Carlson και Worden (2005) η οποία βασίζεται σε ευρήματα δημοσκόπησης που αναζητά πεποιθήσεις και αντιλήψεις για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, ένας στους τέσσερις ερωτηθέντες πιστεύει ότι η γυναίκα επιθυμεί την κακοποίηση και ένας στους έξι ότι η κακοποίηση προκαλείται από την ίδια.

Ανάμεσα στις ορθολογικές ερμηνείες της ακινητοποίησης του θύματος στην κακοποιητική σχέση, όπως έχουν προβληθεί από θύματα που επιβίωσαν της κακοποιητικής μεταχείρισης, είναι κατά τους Ferraro και Johnson (1983) οι εξής: η ηθική της σωτηρίας, η πεποίθηση δηλαδή του θύματος ότι ο θύτης είναι ο ίδιος από την πλευρά του θύμα και έχει ανάγκη τη συνδρομή της συντρόφου του για να "σωθεί" και τελικά να αλλάξει. Η άρνηση του θύματος ότι ο κακοποιητής θα μπορούσε να ελέγξει τη συμπεριφορά του, ότι ο τραυματισμός του ως θύματος ήταν όντως τέτοιος, ή ότι το ίδιο ήταν άμεπτο. Επίσης, η έλλειψη ενημέρωσης ή ικανότητας του θύματος να δει εναλλακτικές. Επιπρόσθετα, η ακινητοποίηση του θύματος μπορεί να προκύψει από την κοινωνική του απομόνωση, την κατάθλιψη, την κατάχρηση ουσιών, τον οικονομικό του έλεγχο ή την οικονομική του εξάρτηση από το δράστη, ενώ η μεγάλου βαθμού αφοσίωση του θύματος στη σχέση και τα βιώματα παιδικής κακοποίησης σχετίζονται επίσης αρνητικά με την εκ μέρους του απόφαση να αντιδράσει (Watson, 2009, Gelles, 1987).

Η άκαμπτη δόμηση στερεοτυπικών σεξουαλικών ρόλων που ενστερνίζεται η γυναίκα από την παιδική ηλικία ως την ενήλικη ζωή της, συνεπάγεται στρεβλώσεις στη δόμηση υγιούς αυτοεικόνας της και υγιούς της αλληλεπίδρασης με τους άλλους. Μηνύματα που στη γυναίκα εμπνέονται, είναι ότι η ζωή της ετεροκαθορίζεται ή αντίστροφα ότι η ζωή

¹⁷ "Η φυγή προς τα μέσα είναι σαφώς μια μορφή αντίστασης και πάντως βιώνεται σαν τέτοια. Ωστόσο, εγκαθιδρύει ένα σχήμα συμπεριφοράς που ακινητοποιεί τη γυναίκα στο χώρο. Ο θυμός αντί να εκραγεί και να διοχετευτεί στην κίνηση, εγκλωβίζεται και στρέφεται προς το ίδιο το άτομο, η επιθετικότητα που πηγάζει σαν αντίδραση σε ό,τι το άτομο βιώνει, εσωτερικεύεται και αρχίζει να χρησιμοποιεί το σώμα ως πεδίο δράσης της. Οι γυναίκες, παγιδευμένες σε διαδικασίες αποδυνάμωσης ήδη από την εφηβική ηλικία, θα εθιστούν στο να επαναλαμβάνουν το αναχωρητικό σχήμα στην ενήλικη ζωή τους, ως τρόπο εξέγερσης σε καταστάσεις που θεωρούν απαράδεκτες." (Ιγγλέση, 1990, σελ.122).

των σημαντικών προσώπων που την περιβάλλουν εξαρτάται από την ίδια με οποιοδήποτε κόστος. Πράγματι, η κοινωνικοποίηση σε μια κοινωνία πατριαρχικά δομημένη, ταυτίζει τη γυναίκα με το ρόλο του υπεύθυνου φροντιστή, συντηρητή των οικείων της σχέσεων. Η βαρύτητα των προσδοκιών των οικογενειακών ή κοινωνικών ρόλων της, συμβάλλει στην ακινητοποίηση της μπροστά στη κρίσιμη απόφαση (Watson, 2009). Νιώθοντας στερημένη από εναλλακτικές, πιστεύει στις υποσχέσεις και απολογίες που προβάλλονται από τον κακοποιητή της συνήθως κατά τη φάση συμφιλίωσης (Anderson, 1997). Η προσπάθεια συντήρησης της οικογενειακής ενότητας ισχυροποιείται όταν η γυναίκα είναι μητέρα. Φοβούμενη την αντίδραση των παιδιών της ή το ενδεχόμενο να χάσει την επιμέλεια τους ακινητοποιείται διπλά.

Ωστόσο, όχι μόνο η οικογενειακή και κοινωνική, αλλά και η βιβλική έννοια της “συζύγου” μπορεί να καθοδηγήσει μια γυναίκα να παραμείνει πιστή στο ρόλο της παρά τον κίνδυνο για τον εαυτό της. Η αφοσίωση της στη θρησκεία ή την παράδοση, μπορεί να είναι ένας επιπλέον παράγοντας αναστολής, π.χ. ένα ελαφρύ σπρώξιμο και ένα χαστούκι μπορεί να μην είναι αρκετός λόγος για τη “διάλυση” του σπιτιού. Έτσι η πνευματική καθοδήγηση της γυναίκας δύναται να φράσσει την έξοδο της από την κακοποιητική σχέση (Παπακίτσου, 2011).

Ατομικές και κοινωνικές αξίες επίσης, ενθαρρύνουν τη γυναίκα θύμα να τρέφει συναισθήματα αγάπης προς τον κακοποιητή της. Στα πλαίσια της συντροφικής σχέσης, συμβαίνει η ίδια να πλάθει έναν εικονικό εαυτό προκειμένου να ανταποκριθεί στις φαντασιακές απαιτήσεις του συντρόφου της αλλά και στις δικές της. Ο εικονικός αυτός εαυτός, αλλά και η βαθιά επιθυμία της γυναίκας για δέσμευση και ρομαντική αγάπη σύμφωνα με τον Kearney (2001), μπορεί να είναι ένας από τους λόγους θυματοποίησης του πραγματικού της εαυτού, ο οποίος αποφεύγοντας να “εκτεθεί” αποφεύγει τη ρήξη.

Η γυναίκα επίσης, αποτρέπεται στην προσπάθεια της να αντισταθεί, όταν διαπιστώνει ότι οι εξωτερικές συνθήκες είναι κάθε άλλο παρά ενισχυτικές, καθώς ο αγώνας της που ξεκινά από το σπίτι πρέπει πια να συνεχιστεί εκτός αυτού σε μάχη κοινωνική. Συχνά, η επιθυμία της να αναχαιτίσει την κακοποίηση, ανακόπτεται από έλλειψη υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης και κρατικών πόρων (επιδόματα, δυνατότητες φιλοξενίας, δυνατότητες δωρεάν νομικής εκπροσώπησης κ.ά.) ή από την άγνοια της για την ύπαρξη τους και τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτούς. Ωστόσο, ακόμα και με την ύπαρξη τέτοιων μορφών συνδρομής, συχνά οι ανάγκες βιοπορισμού της κακοποιημένης γυναίκας δεν καλύπτονται. Η δυσκολία ανεύρεσης εργασίας, μπορεί να σημάνει τη σύντομη επιστροφή της στην καταχρηστική σχέση και την οικονομική εξάρτηση της από αυτή (Anderson, 1997).

Στο πλαίσιο αυτό ο παράγοντας παιδί μπορεί να την αδρανοποιεί σε μια κακοποιητική σχέση, από φόβο ότι θα χάσει την επιμέλεια του παιδιού της ή σε περίπτωση που με επιτυχία τη διεκδικήσει, από φόβο ανεπάρκειας μέσων για την ανατροφή του, καθώς οι κοινωνικές παροχές στους μονογονείς μπορεί να είναι ανεπαρκείς. Ακόμη και με τη συνδρομή τέτοιων παροχών ωστόσο, όπως η δυνατότητα παροχής τροφής και στέγης σε ξενώνα για την ίδια τη γυναίκα και το παιδί της, η ίδια μπορεί να διστάζει. Το ενδεχόμενο να μεταφέρει το παιδί έξω από το οικείο στο ίδιο περιβάλλον του σπιτιού, συνήθως σε έναν ξενώνα όπου θεωρεί ότι θα έχει πολύ λίγη αυτονομία, λεφτά ή και σιγουριά μπορεί να την τρομάζει.

Η αφάνεια της συντροφικής βίας, το ταμπού που τη συνοδεύει και η μη καταγγελσιμότητα της σε Δημόσιους Φορείς ενισχύουν με τη σειρά τους την παραμονή της γυναίκας σε ένα νοσηρό περιβάλλον. Σύμφωνα με ερευνητικά ευρήματα της Roy (1977), το ένα τρίτο του δείγματος της - 150 ιστορίες κακοποίησης γυναικών, εντός και εκτός γάμου - αποτελείτο από κακοποιημένες γυναίκες, που ενώ είχαν καλέσει σε υπηρεσίες τηλεφωνικής βοήθειας κακοποιημένων γυναικών δεν απευθύνθηκαν ποτέ στις Αστυνομικές Αρχές. Ερωτηθείσες κατόπιν, έδωσαν μια ποικιλία απαντήσεων όπως η επιθυμία τους το πρόβλημα να παραμείνει ιδιωτική υπόθεση, η πεποίθηση τους ότι η απεύθυνση στις Αστυνομικές Αρχές θα ήταν αναποτελεσματική ή θα έκανε τα πράγματα χειρότερα, συγκυριακά εμπόδια ή άσκηση σωματικής βίας από το σύζυγο.

Μια γυναίκα θύμα, συχνά παραμένει με τον κακοποιητή της, από φόβο ότι η αντίδραση του σε προσπάθεια της να φύγει, θα είναι ακόμα πιο βίαιη, "τιμωρητική". Αν ο φόβος αυτός αναγνωσθεί σε συνδυασμό με τα ψυχικά συμπτώματα χρόνιας παραμονής της γυναίκας σε μια σχέση κακοποιητική, γίνεται καλύτερα αντιληπτό το μέγεθος του. Η απόπειρα της γυναίκας να βγει από την εστία της κακοποίησης, μπορεί να πυροδοτήσει βία μεγαλύτερης έντασης¹⁸, θέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή της και τη ζωή των παιδιών της. Από ποιοτικά ερευνητικά ευρήματα της Kearney (2001) προκύπτει ότι γυναίκες που τελικά έφυγαν από σχέσεις με καταχρηστικά χαρακτηριστικά, αντιμετώπισαν στη συνέχεια

¹⁸ Στις ΗΠΑ, χωρισμένες γυναίκες είναι δέκα φορές πιο πιθανό να δεχθούν βία από σύντροφο ή πρώην συγκριτικά με παντρεμένες. Σχεδόν τα τρία τέταρτα των επισκέψεων σε ιατρεία έκτακτης ανάγκης κακοποιημένων γυναικών αφορούν σε γυναίκες που έχουν ήδη χωρίσει, ενώ από τις γυναίκες που σκοτώθηκαν από τον κακοποιητή τους, το 75% έχασαν τη ζωή τους μετά το χωρισμό (Rennison & Welchans, 2000).

αυξημένες δυσκολίες σε επίπεδο προσωπικής και κοινωνικής ζωής. Σύμφωνα με αναφορές τους, οι σύντροφοι τους έγιναν λιγότερο προβλέψιμοι και η επιθυμία τους για εκδίκηση δυνάμωσε τις απειλές για σοβαρό ή μοιραίο τραυματισμό. Οι ίδιες δήλωσαν εγκλωβισμένες, καθώς στην προσπάθεια τους να ανασυγκροτηθούν, ανακάλυψαν ότι οι κοινωνικοί και οικονομικοί πόροι είχαν πια για τις ίδιες εξαντληθεί.

1.3. Κοινωνιολογική Προσέγγιση

Η έρευνα της συντροφικής βίας έχει εστιάσει κυρίως στην κακοποίηση με θύτες άντρες και θύματα γυναίκες, εν μέρει επειδή το γυναικείο κίνημα έχει παράσχει κινητοποίηση για αυτή, υπάρχει προσβασιμότητα γυναικών σε καταφύγια ή οι παραδοσιακοί αντρικοί ρόλοι δεν ενθάρρυναν τους άντρες να παραδεχτούν το αντίθετο. Σήμερα ακόμα, η λογοτεχνία εστιάζει στο γνωστό μοτίβο της γυναίκας ως κακοποιούμενης, με τους άντρες σπάνια να εντοπίζονται σα θύματα κακοποίησης ή σα θύματα και θύτες παράλληλα (Μαγγανάς, 2004).

Η βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων, φαινόμενο πολυπαραγοντικό, έχει εκτός από ψυχολογικά, κοινωνικά αίτια. Η βία που μέσα στους κόλπους της οικογένειας συναντάται, βρίσκεται σε αντιστοιχία με τη βία που εντοπίζεται στον τρόπο οργάνωσης και τις δομές της ίδιας της κοινωνίας (Παπακίτσου, 2011). Τα αρχικά θεωρητικά σχήματα κοινωνιολογικής προσέγγισης της βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων είναι αυτά της πατριαρχικής τρομοκρατίας, των κοινωνικών παραγόντων, των πόρων και της κοινής βίας στο ζευγάρι (Παπαμιχαήλ, 2005).

Στη βάση της προσπάθειας κοινωνιολογικής ερμηνείας του φαινομένου της κακοποίησης ερωτικών συντρόφων βρίσκεται η φεμινιστική θέση. Σύμφωνα με τη θέση αυτή στην κακοποίηση ερωτικών συντρόφων ως θύματα εντοπίζονται οι γυναίκες, και ως θύτες οι άνδρες, οι οποίοι πιστεύουν στην κυριαρχική υπεροχή τους ωστόσο συχνά στερούμενοι τα μέσα να ανταποκριθούν σε αυτή. Η ιδέα της πατριαρχικής τρομοκρατίας πρεσβεύει ότι πατριαρχική κοινωνική οργάνωση, όπου το αρσενικό κατέχει θέση κυριαρχική, και η θεσμική της εδραίωση, ανοίγει δρόμο στον τρομοκρατικό έλεγχο των γυναικών από τους άνδρες και τελικά τον νομιμοποιεί. Απέναντι στη θέση αυτή έχει διατυπωθεί σχετικός αντίλογος που επισημαίνει ότι η πατριαρχία είναι μια μεταβλητή ανάμεσα σε ένα σύνολο σύνθετων αιτιών της συντροφικής κακοποίησης (Watson, 2009). D. Dutton (1994) αναφέρει ότι, η πατριαρχική δόμηση και η ανδρική εξουσία που αυτή συνεπάγεται, δε συνδέεται με τη συντροφική βία με σχέση αιτίου αιτιατού. Η ανδρική καταχρηστική συμπεριφορά στις ερωτικές ή σχέσεις οικειότητας μπορεί να είναι αποτέλεσμα συνδρομής πολλών παραγόντων (π.χ. ψυχοπαθολογικά αίτια, πατριαρχία, ισορροπία δυνάμεων εντός της οικογένειας).

Σύμφωνα με τις θεωρίες των **κοινωνικών παραγόντων** και **των πόρων**, παράγοντες που συνδέονται με κοινωνικές πιέσεις προκαλώντας άγχος και στρες στα υποκείμενα, όπως το εκπαιδευτικό επίπεδο, η απασχόληση, το εισόδημα, η φυσική μειονεξία και

ασθένεια κ.ά. ευνοούν τις εκ μέρους τους βίαιες εκδηλώσεις (Παπαμιχαήλ, 2005). Η βία μπορεί να χρησιμοποιείται σαν πόρος όταν άλλοι πόροι λείπουν και απαντάται συνήθως σε οικογένειες που κατέχουν χαμηλή θέση στην κοινωνική δομή, οι οποίες βιώνουν περισσότερες μαινώσεις και βρίσκονται πιο συχνά αντιμέτωπες με μπλοκαρισμένους στόχους συγκριτικά με οικογένειες που ανήκουν σε υψηλότερες κοινωνικές βαθμίδες. Σύμφωνα με το Gelles (1987) άνθρωποι με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, χαμηλό status απασχόλησης και εισόδημα προβλέπονται πιο βίαιοι. Τις θεωρίες αυτές ωστόσο, συνοδεύουν λιγοστά εμπειρικά δεδομένα.

Η **κοινή βία** στο ζευγάρι με πιο σημαντικούς εκπροσώπους τους Straus και Gelles, είναι συνέπεια της συγκρουσιακής φύσης της καθημερινότητας, χαρακτηρίζεται από αδιέξοδες επαναλήψεις, τριβή και άγχος και εμφανίζεται περιστασιακά. Δεν έχει χαρακτήρα κυκλικής σταθερότητας και μπορεί να εκφραστεί με ήπιες μορφές βίας είτε από τη γυναίκα είτε από τον άνδρα (Παπαμιχαήλ, 2005).

Τις κύριες θεωρητικές κοινωνιολογικές βάσεις του φαινομένου της γυναικείας κακοποίησης συμπληρώνουν οι θεωρίες της κοινωνικής μάθησης, της υποκοουλτούρας της βίας, του πολιτισμικού μοντέλου, του κοινωνικού ελέγχου και της κοινωνικής συναλλαγής και αναπτύσσονται στη συνέχεια.

1.3.1.α. Φεμινιστική θεωρία

Η ανθρωπίνη σεξουαλικότητα¹⁹ και η κοινωνική κατασκευή του πεδίου άσκησης σχέσεων εξουσίας, αποτελούν τη βάση της φεμινιστικής προσπάθειας ερμηνευτικής προσέγγισης της βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων. Η φεμινιστική ανάλυση έχει πολιτικό χαρακτήρα και διαδραματίζει ενεργό ρόλο στην αντιμετώπιση της φυλετικής διάκρισης εκκινώντας από απόψεις και εμπειρίες γυναικών (Watson, 2009). Η ανδρική κυριαρχία για τη φεμινιστική σκέψη, πριν με φυσικό τρόπο εκδηλωθεί, είναι πρώτα βία συμβολικού χαρακτήρα. Το φεμινιστικό κίνημα, εκκινώντας από ένα σχήμα αντιστοιχίας ιδιωτικού χώρου σε γυναίκες και δημόσιου χώρου σε άντρες, επισημαίνει ότι ο βαθμός υποτέλειας των μεν στους δε και οι τρόποι με τους οποίους εκφράζεται, είναι συνάρτηση της διαφορετικής εμπλοκής των γυναικών και των ανδρών στους αντίστοιχους χώρους

¹⁹ Τα τέσσερα είδη βίας που οι φεμινίστριες όρισαν ως σεξουαλική είναι: η ενδοοικογενειακή βία, ο βιασμός, η σεξουαλική παρενόχληση και η πορνογραφία (Randall, 1987).

καταδεικνύοντας την ασυμμετρία στις μεταξύ τους σχέσεις (Στρατηγάκη, 2008). Η ασυμμετρία αυτή δεν οφείλεται σε βιολογικά φυλετικά χαρακτηριστικά, αλλά σε αυτό με το οποίο αυτά ταυτίζονται, και ανά κοινωνία προσλαμβάνονται, ερμηνεύονται και αξιολογούνται.

Η κυριαρχική σχέση ανδρών - γυναικών, που απορρέει από την ταύτιση της ανδρικής σεξουαλικότητας με τη δύναμη, αποτελεί αντανάκλαση του πατριαρχικού μοντέλου που προάγει και καλλιεργεί την ανδρική κυριαρχία μέσα στους κόλπους της οικογένειας και άλλων κοινωνικών θεσμών. Το πλέγμα των σχέσεων εξουσίας ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες, αναπαράγεται στο πλαίσιο οικονομικών σχέσεων εκμετάλλευσης, συνέπεια των οποίων, είναι η ανεπάρκεια των διαθέσιμων για τις πιο αδύναμες και περιορισμένες κοινωνικά γυναίκες μέσων (οικονομικών, φυσικών, συμβολικών, πολιτικών, κοινωνικών, ψυχολογικών) για την αντιμετώπιση της ανδρικής βίας (Σκούταρη 2003). Σύμφωνα με το πατριαρχικό μοντέλο, η πολιτική εξουσία διαχωρίζει και ιεραρχεί κατά φύλα, εδραιώνοντας κοινωνικοοικονομικά τους άντρες σε βάρος της γυναίκας. Στο πλαίσιο αυτό επιφυλλάσσεται για το αντρικό φύλο προνομιακή μεταχείριση από πλευράς ευκαιριών για ανεξαρτησία και καταξίωση, κάτι που εδραιώνεται στο συλλογικό ασυνείδητο ως ανδρικό επίτευγμα. Ευκαιρίες για δημόσια επιρροή, γόητρο, δημόσια ομιλία, χρήση της βίας ή αποκήρυξη της, αναγνωρίζονται ως ανδρικά προνόμια ή δικαιώματα.

Η εξουσία αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς σε όλες τις άνισες κοινωνικές καταστάσεις. Η ανδρική βία ως τέτοια εξουσιαστική εκδήλωση, είναι για τη φεμινιστική σκέψη το μέσο εδραίωσης και αναπαραγωγής της ανδρικής κυριαρχίας σε βάρος της γυναίκας, με την ενδοοικογενειακή βία να εντάσσεται σε αυτή τη θεματική.

Η φεμινιστική ανάλυση²⁰ ανέδειξε το κοινωνικό φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας ως παθολογική κατάσταση στις μεταξύ των δυο φύλων σχέσεις, άξια παρέμβασης από

²⁰ Στις δεκαετίες 1960 και 1970 η φεμινιστική θεωρία αντιπροσώπευε σε μεγάλο βαθμό δυτικές λευκές, μεσοαστικές γυναίκες. Η υπόθεση πως οι γυναίκες συνιστούσαν μια ομοιογενή ομάδα ατόμων με πανομοιότυπα συμφέροντα αντικρούστηκε. Ακτιβιστές φεμινισμού προήλθαν από διαφορετικές κοινότητες, και θεωρητικοί άρχισαν να εστιάζουν στη διασταύρωση μεταξύ γένους και σεξουαλικότητας σε συνδυασμό με άλλα κοινωνικά ταυτολογικά χαρακτηριστικά, όπως η φυλή και η τάξη. Σήμερα για πολλούς φεμινιστές, ο φεμινισμός είναι κίνημα που επιχειρεί να διασταυρώσει τα όρια που βασίζονται σε κοινωνική τάξη, φυλή, κουλτούρα, θρησκεία, και απευθύνεται σε θέματα που απασχολούν τις γυναίκες κάθε κοινωνίας όπως η γυναικεία περιτομή στο Σουδάν ή η επαγγελματική άνοδος στις ανεπτυγμένες κοινωνίες. Ταυτόχρονα μελετάται ο βαθμός στον οποίο

πλευράς μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου, εμπλεκόμενων στο φαινόμενο πολιτικών θεσμών, αλλά και θεσμών διαμόρφωσης και εφαρμογής νομικού πλαισίου (ριζοσπάστριες φεμινίστριες) (Παπακίτσου, 2011).

Η έμφυλη βία ως “σεξιστική πρακτική” σύμφωνα με τη Στρατηγάκη (2008) απορρέει από τη διακριτική μεταχείριση που ανά κοινωνία επιφυλλάσσεται στο γυναικείο φύλο και συναντάται με τρεις μορφές: αποκάλυπτος σεξισμός που αφορά σε διακρίσεις που νομιμοποιούν τη φυσική και συμβολική βία σε βάρος της γυναίκας καθιστώντας τη πολίτη δεύτερης κατηγορίας (τιμωρητική μεταχείριση της γυναίκας θύματος βιασμού, εξευτελιστική γλώσσα, άνιση μεταχείριση από το νόμο, στο χώρο εργασίας κ.ά.), κεκαλυμμένος σεξισμός που συναντάται στις δυτικές κοινωνίες με τρόπο σκόπιμο και κρυφό, με αποτέλεσμα η γυναίκα και τα δικαιώματά της στον εργασιακό και πολιτικό χώρο να υποεκπροσωπούνται, υποσυνείδητος που αφορά σε υποσυνείδητο ενστερνισμό εκ μέρους ανδρών και γυναικών αρνητικών μηνυμάτων για τη γυναικεία υπόσταση όπως αυτός μπορεί να εκδηλώνεται στη σκέψη, τα συναισθήματα, τη γλώσσα, τη συμπεριφορά, και να έχει ως αποτέλεσμα ενδοψυχικές συγκρούσεις της γυναίκας αλλά και συγκρούσεις και αντιθέσεις που βιώνει στις διαπροσωπικές σχέσεις της ομόφυλες και διαφυλικές.

1.3.1.β. Έμφυλη κοινωνική ταυτότητα

Μέσα από τα κοινωνικά συμφραζόμενα αλλά και μέσα από σχέσεις εξουσίας το βιολογικό φύλο κατασκευάζεται ως φύλο κοινωνικό (Μαρνελάκης, 1994). Βιολογικό ωστόσο, δε σημαίνει απαραίτητα προηγούμενο του πολιτισμικού, καθώς η σύλληψη αυτού που προηγείται δεν είναι ανεπηρέαστη από τη βιωμένη εμπειρία αυτού που έπεται. Ο κοινωνικός ρόλος του ατόμου με βάση το φύλο του καθορίζει την έμφυλη κοινωνική του ταυτότητα, από την οποία επίσης καθορίζεται σε ένα σχήμα ανακύκλωσης. Μέσα από διαδικασίες που αλληλεπιδρούν, αναπαράγονται πρότυπα, σύμβολα, ιδεολογίες που το άτομο συχνά με τρόπο ασύνειδο ενσωματώνει μέσα από τα στάδια της κοινωνικοποίησης του. Οι διαδικασίες αυτές συχνά αφορούν σε κατασκευή διαφυλικών διακρίσεων στην οικογένεια και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (εκπαίδευση, εργασία, κράτος,

ορισμένα θέματα όπως αιμομιξία, βιασμός, μητρότητα, είναι οικουμενικά (Παπαθανασίου, Βαλλιανάτου 2014).

πολιτικοί θεσμοί), σε κατασκευή συμβόλων και εικόνων μέσω της γλώσσας και της ιδεολογίας που αυτή εκφράζει πολλές φορές ενισχύοντας τις διακρίσεις, σε αλληλεπιδράσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών που συχνά η μεταξύ τους επικοινωνία ενέχει στοιχεία εξουσίας και υποταγής (Ζορμπά, 2011).

Καθολική κατηγορία γυναίκας, όπως και γυναίκας που κακοποιείται δεν είναι ευχερώς εντοπίσιμη. Αν η κακοποιημένη γυναίκα ανήκει στο “περιθώριο”, αυτό ποικίλλει ανάλογα με το “κέντρο” στο οποίο αντιπαρατίθεται. Η αγρότισσα, η αστή, η εργάτρια θα έρθουν, στη διάρκεια του βίου τους με διαφορετικές δυνατότητες κοινωνικής εμπερίεξης και προσωπικής έκφρασης, οι οποίες θα είναι επίσης διαφορετικές αν οι ίδιες γυναίκες κακοποιηθούν. Παρ’ όλα αυτά, η γυναικεία κοινωνική ταυτότητα έχει επαληθεύσιμα χαρακτηριστικά. Τέμνει τις κοινωνικές τάξεις όπου η κυρίαρχη ιδεολογία εξακολουθεί να καθορίζει και φυσικοποιεί την άνιση μεταχείριση αρσενικού και θηλυκού. Η διαφοροποίηση στις διαμορφούμενες έμφυλες ταυτότητες, στα πλαίσια πρώιμων και μεταγενέστερων σταδίων κοινωνικοποίησης (οικογένεια, σχολείο, ΜΜΕ) δεν εσωτερικεύεται από το κορίτσι/έφηβη/γυναίκα παρατακτικά (διαφορετικός/διαφορετική), αλλά υποτακτικά (κατώτερος/κατώτερη).

Αν και η φυλετική ταυτότητα, εξαρτάται από συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο και μεταβάλλεται σαν έννοια βάσει φυλής, εθνικότητας, τάξης, εθνότητας, θρησκείας, σεξουαλικότητας κ.ά., μέσα στο εκάστοτε πλαίσιο (εθνικό, ταξικό, θρησκευτικό), έχει στερεοτυπικό χαρακτήρα αποδίδοντας στη γυναίκα ιδιότητες είτε που η ίδια συνειδητά δεν επέλεξε, είτε που δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές δυνατότητες και επιθυμίες της. Ταυτίζεται με πρότυπα που η κοινή ιδεολογία της επιβάλλει, προσπαθώντας να απαντήσει στις κοινωνικές προσδοκίες.

Σήμερα ο οικογενειακός χώρος δεν είναι πια η αρχή και το τέλος της γυναικείας εμπειρίας. Ωστόσο, η γυναίκα δεν έχει απαλλαχθεί από το βάρος παλιών ρόλων, η δε βία συχνά συνεχίζει να αντιμετωπίζεται από τον άνδρα ως μέσο ανάκτησης δύναμης και ελέγχου, ειδικά στην περίπτωση που οι προσδοκίες του ταυτίζονται με αυτές της γυναικείας κοινωνικής ταυτότητας και τελικά συγκρούονται με τη δράση και τη συμπεριφορά της γυναίκας μέσα και έξω από την οικογένεια (Διώτη, Γιαννοπούλου, 2004). Η βίαιη συμπεριφορά συχνά είναι το αποτέλεσμα συνδυασμού ματαιώσεων και εσωτερικής διαμάχης του ατόμου που αντιλαμβάνεται ότι δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις συνυφασμένες με τον εγγενή του ρόλο προσδοκίες (Gelles, 1987). Η προσπάθεια της γυναίκας να ανακτήσει τη χαμένη δύναμη της, μπορεί να επιτείνει την ανδρική σύγχυση με εκδηλώσεις ελέγχου και περιορισμών της πρόσβασης της σε κοινωνικούς και οικονομικούς

πόρους. Ο εγγενής ρόλος του άνδρα (π.χ. “υψηλό” status εργαζόμενου – παρόχου), μπορεί επίσης να έρχεται σε αντιπαράθεση με το πραγματικό του χαμηλό status εκπαίδευσης ή απασχόλησης. Η ματαιότητα στον ψυχισμό του άνδρα που αποτυγχάνει να ανταπεξέλθει στον εγγενή (κοινωνικά προσδιορισμένο ανδρικό) ρόλο του, μπορεί επίσης να πηγάζει από μια κοινωνικά προσδιορισμένη εικόνα ανέφικτου ανδρισμού. Το χτύπημα της γυναίκας σε ιατρικούς φακέλους φαίνεται να αποκτά μια φετιχιστική διάσταση όπου η γυναίκα έχει χτυπηθεί σα να ήταν άψυχο αντικείμενο, σαν ο φταίχτης άλλος που συμβολίζει τον κόσμο των ψεύτικων προσδοκιών. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Yount (2008), η γυναικεία κακοποίηση περισσότερο σχετίζεται με την έλλειψη γυναικείας κοινωνικο - οικονομικής ανεξαρτησίας συγκριτικά με τη σύγχυση που η ανδρική “ματαιώση” μπορεί να προκαλεί. Μητέρες με μικρές δυνατότητες οικονομικής αυτόαρκειας, αντιλαμβάνονται ότι έχουν λίγες εναλλακτικές εκτός γάμου, κάτι που τις οδηγεί σε μεγαλύτερη ανεκτικότητα απέναντι στη συζυγική κακοποίηση.

Η αντρική ταυτότητα σε αντιπαράθεση με τη γυναικεία έχουν διαχρονικά ταυτιστεί με δίπολα όπως δημόσιο / ιδιωτικό, μυαλό / σώμα, πόλη / ύπαιθρος, αφηρημένο / συγκεκριμένο, πολιτισμός / φύση, αντικειμενικότητα / υποκειμενικότητα. Αν και έννοιες ρευστές, ευρείες εμπεριέχουσες ποικίλα νοήματα, συμβολίζουν για τη γυναικεία υπόσταση εσωτερικότητα, παθητικότητα, ακατέργαστα ένστικτα, πνευματική νωθρότητα, σε αντιπαράθεση με την αντρική ενεργητικότητα, δημόσια παρουσία, δημιουργικότητα, εξυπνάδα. Η διαιώνιση των δισυμίων ωστόσο, η υπεργενίκευση και ο εσσεσιαλισμός (ό,τι ισχύει για μια ομάδα ανδρών/γυναικών ισχύει για το σύνολο) οδηγεί σε μια στείρα και διχοτομική σκέψη που υπεραπλουστεύει και περιορίζει τα υποκείμενα (Κανδαράκης κ.ά., 2010). Το στοίχημα είναι η αναγνώριση της διαφορετικότητας, της ισότιμης, ισάξιας αντιμετώπισης της και ο σεβασμός της δυνατότητας των ατόμων να βρίσκονται υπό διαρκή διαδικασία συγκρότησης και αναδιαπραγμάτευσης της έμφυλης κοινωνικής ταυτότητας τους (Ζορμπά, 2011).

1.3.2.α. Θεωρία κοινωνικών παραγόντων

Σύμφωνα με τη **θεωρία των κοινωνικών παραγόντων** μεταβλητές όπως η ανεργία, το επισφαλές καθεστώς απασχόλησης, το χαμηλό εισόδημα, το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, συνδράμουν σε εκδηλώσεις βίας στο οικογενειακό περιβάλλον. Τα οικογενειακά μέλη προσπαθώντας να πάρουν αποφάσεις, να επιλύσουν συγκρούσεις, να ασκήσουν

έλεγχο ή εξουσία έρχονται αντιμέτωπα με εμπόδια που γεννούν στα ίδια θυμό και ευνοούν την εκ μέρους τους μεταχείριση βίας.

Η **απασχόληση** μαζί με την ανταγωνιστικότητα και την επαγγελματική επιτυχία στερεοτυπικά εντάσσεται στα συστατικά στοιχεία δόμησης της ανδρικής κοινωνικής ταυτότητας. Η ανδρική απογοήτευση που παράγεται από την ανεργία, το εργασιακό στρες, την υποαπασχόληση, ευνοεί την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς. Από στατιστικά στοιχεία συμβουλευτικών κέντρων κακοποιημένων γυναικών προκύπτει ότι οι κακοποιημένες γυναίκες είναι κυρίως άνεργες (56%), ενώ ο δράστης συνήθως εργάζεται (ποσοστό 79%) (Ζουλιανάκη κ.ά. 2003) αποτέλεσμα που έρχεται σε αντίθεση με τη θέση του Gelles (1987) ότι γυναίκες με υψηλό επαγγελματικό status ή σε θέσεις διαχείρισης ευθύνης είναι πιο επιρρεπείς σε βίαια βιώματα. Το **εισόδημα** που άμεσα σχετίζεται με την επαγγελματική κατάσταση μπορεί επίσης να πυροδοτεί την ανδρική καταχρηστική συμπεριφορά. Αν και έχει φωτιστεί ερευνητικά η σχέση μισθολογικού χάσματος ανδρών - γυναικών και φυλετικής ισότητας στο χώρο εργασίας (Καρμεσίνη, Ιωακείμογλου, 2003, Ντερμανάκης, 2008), δεν προκύπτουν ερευνητικά ευρήματα δηλωτικά της σχέσης εισοδήματος και βίας σε βάρος γυναικών ερωτικών συντρόφων. Το ανώτερο **εκπαιδευτικό επίπεδο** της γυναίκας μπορεί να είναι ένας επιπλέον παράγοντας διέγερσης βίαιης μεταχείρισης της. Σύμφωνα με το Gelles (1987), οι περισσότερες καταγραφές ενδοοικογενειακής βίας, έχουν γίνει σε οικογένειες όπου η γυναίκα είχε συγκριτικά με το σύντροφο της ανώτερο επίπεδο μόρφωσης. Στην πρώτη πανελλήνια επιδημιολογική έρευνα που διεξήχθη από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, με θέμα την ενδοοικογενειακή βία στην ελληνική κοινωνία με θύμα τη γυναίκα και δράστη το σύντροφο της, από όπου προέκυψε ότι το 50% περίπου των ερωτώμενων βιώνει ψυχολογική/λεκτική βία και ένα ποσοστό 3% σωματική και εξαναγκασμό σε σεξουαλική επαφή, το 55% των ερωτώμενων ήταν απόφοιτες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε αντιπαράθεση με ένα ποσοστό 30,8% του συζύγου συντρόφου τους (Ζουλιανάκη κ.ά., 2003).

Η θεωρία των κοινωνικών παραγόντων αδυνατεί να εξηγήσει τη διαφοροποίηση της συμπεριφοράς υποκειμένων με παρεμφερή κοινωνικά χαρακτηριστικά. Στα πλαίσια προσπάθειας θεωρητικής προσέγγισης της έμφυλης βίας τείνει να ευνοεί τη στερεοτυπική διακριτική αντιμετώπιση των δυο φύλων.

1.3.2.β. Δημογραφικοί παράγοντες

Κατά την Anderson (1997), δημογραφικοί παράγοντες συμβάλλουν επίσης στην εκδήλωση επιθετικότητας από τον ερωτικό σύντροφο. Ανάμεσα σε αυτούς, η ηλικία, οι

θρησκευτικές πεποιθήσεις, η μορφή της ερωτικής σχέσης, η εγκυμοσύνη, μπορούν να διεγείρουν τη βίαιη συμπεριφορά του.

Ο παράγοντας **ηλικία** σχετίζεται αρνητικά με την εκδήλωση συντροφικής βίας. Οι βίαιες εκδηλώσεις δεν αποτελούν ίδιο χαρακτηριστικό ατόμων που βιώνουν τη δύσκολη μετάβαση από την εφηβεία στην ενηλικίωση, νεαρών ατόμων που προσπαθούν να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις μιας νέας επαγγελματικής ζωής και ζευγαριών που προσπαθούν να συνηθίσουν στον έγγαμο βίο (Gelles, 1987). Τα ερευνητικά αποτελέσματα είναι ωστόσο αντιφατικά. Σύμφωνα με τους Snell, Rosenwald και Robey (1964), η πιο βίαιη ηλικιακή ομάδα αφορά στους και στις συζύγους που πλησιάζουν τη μέση ηλικία και είναι στο μέσο της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας. Η μέση ηλικία του συζύγου θύτη συναντάται ανάμεσα στα 41 με 50 έτη, ενώ η μέση ηλικία της κακοποιημένης γυναίκας είναι τα 37 χρόνια. Αντίστροφα, σύμφωνα με έρευνα ομάδας του ΚΕΘΙ (Ζουλινάκη κ.ά., 2003), ο κίνδυνος κακοποίησης μειώνεται με την αύξηση της ηλικίας. Μεγαλύτερα ποσοστά γυναικών και ανδρών μεταξύ 19 και 24 ετών αναφέρουν επίθεση από το/τη σύντροφο τους, ενώ αντίστοιχα σε άτομα άνω των 45 ετών το ποσοστό είναι πολύ μικρότερο (1% ατόμων).

Οι **θρησκευτικές πεποιθήσεις** του θύματος μπορούν να αποτελούν αφορμή για βίαιη μεταχείριση του ή την εκ μέρους του ανοχή της. Διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις, συνδέονται με διαφορετικές ηθικές επιταγές και διαφορετικές προσεγγίσεις της φύσης της ερωτικής/γαμικής σχέσης. Σύμφωνα με το Gelles (1987) άτομα μπορούν να υποκινούνται από θρησκευτικές αρχές στη φυσική τιμωρία των παιδιών ή των συντρόφων τους αλλά και στην ανοχή της, αν και βίαιες εκδηλώσεις εντοπίζονται και σε οικογένειες όπου ένας ή και οι δύο σύζυγοι είναι αγνωστικιστές, αθεϊστές ή δεν ασπάζονται κανένα θρήσκευμα. Οι σχέσεις αυτές ωστόσο καταλήγουν συχνότερα στο χωρισμό, καθώς για τα μέρη τους οι κοινωνικές συμβάσεις δεν αποτελούν ισχυρό αποτρεπτικό παράγοντα.

Η **μορφή της συμβίωσης (γάμος/ελεύθερη σχέση)** και η **περίοδος εγκυμοσύνης** μπορούν να συμβάλλουν επίσης στην εμφάνιση βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων (Gelles, 1987). Η βία μπορεί να συναντάται σε όλα τα στάδια²¹ μιας ερωτικής σχέσης ήδη από την αρχή της, εντός και εκτός πλαισίων κοινωνικής ή νομικής της κατοχύρωσης, ενώ ένας

²¹ Ένα ποσοστό 10% μαθητών λυκείου και ποσοστό 20% με 30% μαθητριών λυκείου δηλώνει ότι έχει υποστεί φυσική βία στα πλαίσια της ερωτικής σχέσης του (Roscow, Callahan, 1985). Οι θύτες στις ενήλικες ερωτικές σχέσεις είναι συνήθως άντρες που σε νεαρή ηλικία προσπαθούσαν να αποδείξουν τον ανδρισμό τους στις σχέσεις με το άλλο φύλο όντας υπερ-αρρενωποί και κυρίαρχοι (Megan Watson 2009).

συνδυασμός αγχογόνων καταστάσεων, εντάσεων και εκνευρισμών που συνοδεύουν τη μεταβατική φάση της αναμονής ενός νέου οικογενειακού μέλους, μπορεί να εντείνει την υπάρχουσα κρίση στη σχέση των ερωτικών συντρόφων, ευνοώντας ξεσπάσματα βίας.

1.3.3. Θεωρία των πόρων

Σύμφωνα με τη θεωρία των πόρων, η βία είναι το ύστατο μέσο άντλησης δύναμης του ατόμου όταν στερείται οικονομικών και κοινωνικών πόρων. Όσο περισσότερους οικονομικούς και κοινωνικούς πόρους (σύνολο πραγματικών ή μη πόρων, που εμπνέουν στο υποκείμενο ασφάλεια, πηγάζουν από κοινά αποδεκτούς κανόνες συμπεριφοράς και διευκολύνουν την αλληλεπίδραση και την αμοιβαία συνεργασία του με άλλα κοινωνικά μέλη) ένα υποκείμενο έχει διαθέσιμους, συγκεντρώνοντας συμβολική και πραγματική δύναμη, δε θα ενθαρρυνθεί να την προτάξει με βίαιο τρόπο στα πλαίσια μιας συντροφικής σχέσης, κάτι στο οποίο αντίστροφα θα προβεί, όταν είναι ενδεές σε συμβολικούς ή πραγματικούς πόρους, ή οι πόροι αυτοί είναι υπό αμφισβήτηση (Watson, 2009). Η εκ μέρους του άσκηση βίας είναι έτσι ένα μέσο ανάκτησης ή διατήρησης της υπό αμφισβήτηση δύναμης του.

Η οικογένεια προσεγγίζεται από τη θεωρία αυτή, ως σύστημα που η οργάνωση και η επιβίωση του εξαρτάται από την ισχύ των μελών του. Η θέση μιας οικογένειας στην κοινωνική δομή, το κοινωνικό και οικονομικό κεφάλαιο των μελών της, συνδέονται αιτιολογικά με την εμφάνιση ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και την αδυναμία διαχείρισης της από τα υποκείμενα για τα οποία συνήθεις αγχογόνες καταστάσεις βαραίνουν. Όταν ένα οικογενειακό μέλος έχει χαμηλό κοινωνικό κύρος, δεν έχει σχέσεις εμπιστοσύνης, ή εγγύς υποστηρικτικό περιβάλλον, βιώνει οικονομική ή εργασιακή ανασφάλεια, καταφεύγει ευκολότερα στη βία μέσα στην οικογένεια ως αποτέλεσμα του εκνευρισμού και της πικρίας που βιώνει (Gelles, 1987).

1.3.4. Θεωρία της κοινωνικής μάθησης

Στο πλαίσιο της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης, η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα μάθησης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Μεγάλη σημασία δίνεται εδώ στον αμοιβαίο καθορισμό, στην αμοιβαία σχέση ανάμεσα σε άτομα και περιβάλλον. Από τα ερεθίσματα που το περιβάλλον προσφέρει, τα άτομα διδάσκονται συμπεριφορές που διαχρονικά ενσωματώνουν.

Η βία, ως τέτοιος επιλέξιμος τρόπος διευθέτησης στο οικογενειακό πλαίσιο, μεταφέρεται διαγενεακά. Ο Bandura στο βιβλίο του “Θεωρία της Κοινωνικής Μάθησης” (1977) αναφέρει ότι η μίμηση των γονεϊκών προτύπων και ιδιαίτερα της παραβατικής συμπεριφοράς των οικογενειακών μελών, μπορεί να είναι αποτέλεσμα βιώματος της επιθετικότητας από το παιδί είτε ως θύματος είτε ως θεατή της. Θεωρεί ότι τέσσερις παράγοντες, συνεπηρεάζουν την υιοθέτηση της συμπεριφοράς από τον παρατηρητή: έλξη της προσοχής του από την προς μάθηση συμπεριφορά, συγκράτηση στο μνημονικό του της προς μάθηση συμπεριφοράς, αναπαραγωγή της με το συντονισμό των αντιδράσεων του ατόμου στα πλαίσια της, παρακίνηση του στην αναπαραγωγή της. Ωστόσο, ο Bandura υπογραμμίζει ότι υπάρχει μια ενδιάμεση συνειδησιακή διαδικασία ανάμεσα σε ερέθισμα και αντίδραση, ενώ η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι προϊόν αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο περιβάλλον του ατόμου, τα χαρακτηριστικά του στοιχεία και τον τρόπο ψυχικής λειτουργίας του. Με τον τρόπο αυτό απαντά στο φαινόμενο του “κοινού μαγικού”, περιπτώσεων δηλαδή ατόμων που παρά το βεβαρημένο παρελθόν τους καταφέρνουν στην ενήλικη ζωή τους να αναπτύξουν σχέσεις απαλλαγμένες από τη βία.

Πράγματι, οι εμπειρίες των παιδικών χρόνων βαραίνουν σε σχέση με άλλους στρεσογόνους παράγοντες στην παραγωγή ενδοοικογενειακής βίας (Damant et al. 2013). Ανάμεσα δε στην προσωπική εμπειρία θυματοποίησης των υποκειμένων ανεξαρτήτως φύλου, και στη μαρτυρία βίας στις σχέσεις των γονέων τους, η δεύτερη αποτελεί ισχυρότερο δείκτη για βίαιες εκδηλώσεις τους στις σχέσεις της ενήλικης ζωής τους (Παπακίτσου, 2011).

1.3.5. Θεωρία της υποκουλτούρας της βίας

Σύμφωνα με τη θεωρία της υποκουλτούρας, ένα άτομο είναι επιρρεπές στην εκδήλωση βίας, όταν φέρει υποπολιτισμικές αξίες. Το κοινωνικό περιβάλλον από το οποίο προέρχεται, διερχόμενο από διαδικασίες κοινωνικής ενσωμάτωσης μέσα από το σχήμα “Προσωπικότητα - Αξία – Κίνητρο”, είναι και το πλαίσιο μελέτης της βίαιης συμπεριφοράς του (Παπαμιχαήλ 2011, Παπακίτσου 2005). Το άτομο υιοθετεί τη βίαιη συμπεριφορά μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικής μάθησης αποδίδοντας σε αυτή θετικό πρόσημο, ενώ δεν αναπτύσσει αυτοέλεγχο καθώς δεν έρχεται αντιμέτωπο με την κοινωνική αποδοκιμασία.

Με τον όρο υποκουλτούρα, περιγράφεται ένα σύνολο αξιών, κανόνων και προτύπων συμπεριφοράς μέσα στο οποίο η βία και η επιθετικότητα καθιερώνονται και επικρατούν στο σύνολο σχεδόν των κοινωνικών αξιών. Η βία στο πλαίσιο της κοινωνικής ομάδας μπορεί να εκδηλώνεται είτε σε επίπεδο διατομικών σχέσεων των μελών της, είτε σε

επίπεδο δικής της διαντίδρασης. Η ροπή στη βιαιότητα των μελών που την απαρτίζουν είναι ανεξάρτητη από φύλο και ηλικία, αν και εμφανίζεται εντονότερα σε ηλικιακές ομάδες ανάμεσα στα τέλη εφηβείας και τη μέση ηλικία. Η εμπειρία από το άτομο βίαιων αξιών εξαρτάται από τα προσωπικά χαρακτηριστικά του στοιχεία, ενώ αν το ίδιο το θύμα μοιράζεται την ίδια υποκοουλτούρα με το δράστη, συχνά αποδέχεται και το ίδιο τη βία ως θεμιτό, αποδεκτό τρόπο επίλυσης διαφορών (Παπακίτσου, 2011).

1.3.6. Θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής

Η θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής ερευνά την αλληλεπίδραση των κοινωνικών υποκειμένων ως “συναλλαγή”. Τα υποκείμενα μετέρχονται μέσα (λεφτά, δύναμη, κύρος, επικοινωνιακά χαρίσματα, ελκυστικότητα), σε μια διαδικασία ανταλλαγής, προσπαθώντας να επιτύχουν το επιθυμητό για αυτά αποτέλεσμα. Η μεταχείριση βίας μέσα στην οικογένεια ή στη συντροφική σχέση, αποτελεί για τη θεωρία αυτή ορθολογική επιλογή σε ένα σύστημα κερδών και απωλειών (Παπακίτσου, 2011). Για παράδειγμα, σε μια συζυγική σχέση ο άντρας ανταλλάσσει την οικονομική του δύναμη με την οικιακή περιποίηση της γυναίκας, η οποία δεν απολαμβάνει οικονομικής ανεξαρτησίας παραμένοντας σε μειονεκτική θέση (Gelles (1988). Αν στη σχέση αυτή υπάρχει βία, το κόστος της βίαιης συμπεριφοράς για το δράστη (κοινωνική κατακραυγή, ποινικές κυρώσεις) είναι μικρότερο της ανταμοιβής που λαμβάνει σε συνθήκες όπου ο κοινωνικός έλεγχος είναι ασθενής και το σύστημα απονομής δικαιοσύνης αδρανεί (Παπακίτσου, 2011). Η κριτική που στη θεωρία ασκείται, εστιάζει στο ότι και το θύμα εκούσια “συναλλάσσεται” ικανοποιώντας ανάγκες του, καθώς επίσης στο ότι ο άντρας είναι αυτοδύναμος ενώ η γυναίκα ετεροκαθορίζεται. Τα δε υποκείμενα παρουσιάζονται ως ωφελμιστικά, ψυχρά ορθολογιστικά, που με ακρίβεια υπολογίζουν τα οφέλη και το κόστος της καταχρηστικής συμπεριφοράς τους.

1.3.7. Θεωρία του κοινωνικού ελέγχου

Η κοινωνικοποίηση και η συμμόρφωση του ατόμου προωθείται μέσα από κοινωνικούς δεσμούς όπως η προσκόλληση, η αφοσίωση, η συμμετοχή και η πίστη. Όσο πιο ισχυροί είναι οι δεσμοί του ατόμου με το κοινωνικό του περιβάλλον, τόσο λιγότερες πιθανότητες υπάρχουν για την εκ μέρους του εκδήλωση παραβατικότητας. Στον πυρήνα της θεωρίας του κοινωνικού ελέγχου βρίσκεται η κύρωση (κατασταλτικός και προληπτικός έλεγχος) ή η απειλή της για το δράστη. Ως κοινωνικός έλεγχος (επίσημος και ανεπίσημος) νοείται η προσδοκία επιβράβευσης του υποκειμένου ή η απειλή κολασμού του, ενώ όταν

είναι χαλαρός ευνοούνται οι εκ μέρους του βίαιες εκδηλώσεις. Η κοινωνική αποδοχή της βίας, η χαμηλή θεατότητα των προσωπικών/οικογενειακών σχέσεων, η αδράνεια του συστήματος απόδοσης δικαιοσύνης, η χαμηλή πίστη του υποκειμένου στη δεσμευτικότητα του και οι χαλαροί δεσμοί του με το οικείο φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον του, ευνοούν τις εκ μέρους του βίαιες εκδηλώσεις και την καθιέρωση τους (Θεοδωροπούλου, 2005).

1.3.8. Θεωρία της δομικής βίας

Οι κοινωνικές ομάδες και οι δομές που εντάσσονται είναι συνυφασμένες με σχέσεις εξουσίας. Η ενδοοικογενειακή βία που στο πλαίσιο της οικογένειας ως κοινωνικής ομάδας συναντάται, είναι δείγμα της ευρύτερης δομικής βίας. Η βία ή η απειλή της μπορεί να είναι μέσο διάπλασης των υποκειμένων της αλλά και χειρισμού των ασθενέστερων από τα δυνατότερα οικογενειακά μέλη. Σύμφωνα με την Ιγγλέση (1990) η οικογενειακή δομή είναι βίαιη εξ' ορισμού. Θεωρείται δεδομένη, δεν εξετάζεται και δεν αμφισβητείται. Τα υποκείμενα από μικρή ηλικία προσαρμόζονται στη βία της εξουσίας που διατρέχει το κοινωνικό σύστημα ξεκινώντας από την οικογενειακή ομάδα. Τη θεωρούν αναπόσπαστο μέρος της και δεν την προκαλούν: *«Η μαθημένη βία κρίνεται σα θεμιτός τρόπος δράσης, δεν αμφισβητείται, αντίθετα αντιμετωπίζεται σαν αυτονόητη και κατεστημένη»* (Ιγγλέση, 1990). Οι πράξεις βίας που εκδηλώνονται στην οικογένεια διαταράσσουν και τελικά παραβιάζουν τη φυσική ανάπτυξη των μελών της, συνοδοιπορώντας με τη δομική βία της ευρύτερης κοινωνικής οργάνωσης, όπως ασκείται μέσω κοινωνικών και κρατικών δομών, οδηγώντας στον αποκλεισμό ολόκληρων ομάδων λόγω χαρακτηριστικών, όπως το φύλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ασθένεια, το εισόδημα, η κοινωνική τάξη, η εθνικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

2.1. Επιλογή Μεθόδου – Ιστορίες Ζωής

Η μέθοδος που επιλέχθηκε είναι αυτή των ιστοριών ζωής. Οι βιογραφικές αφηγήσεις ανιχνεύθηκαν μέσα από τους δύο θεωρητικούς πόλους που ανωτέρω εκτέθηκαν, αυτόν της ψυχολογικής και αυτόν της κοινωνιολογικής προσέγγισης, στο πλαίσιο έρευνας των προϋποθέσεων επιλογής βίαιου ερωτικού συντρόφου και διαμόρφωσης της στάσης της γυναίκας απέναντι στο βίαιο βίωμα.

Οι ιστορίες ζωής επιλέχθηκαν ως ερευνητική μέθοδος γιατί αποτελούν πλούσια πηγή για την κατανόηση του ερευνώμενου που είναι τόσο σύνθετο όσο και τα υποκείμενα που στην έρευνα συμμετέχουν. Η βιογραφική προσέγγιση με αφηγήσεις ζωής δίνει την ευκαιρία να παρακαμφθεί η εγγενής αποσπασματικότητα των προκατασκευασμένων ερωτήσεων και της δομής που αυτές επιβάλλουν, συχνά παράγοντας όχι αμιγείς απαντήσεις του υποκειμένου σε ό,τι ερευνάται αλλά τη βιωμένη εμπειρία του (Ιγγλέση, 1990).

Ακούγοντας τη φωνή του υποκειμένου, μέσα από μια ιδιαίζουσα διαδικασία αυτοπεριγραφής, προκύπτουν πληροφορίες που προσδίδουν στην ερευνητική προσπάθεια χαρακτήρα. Αν και τα συμπεράσματα δεν είναι γενικεύσιμα, η ερευνητική προσπάθεια μεταχειρίζεται το υποκείμενο σαν ολότητα, αφιερώνεται στο άτομο ως έμψυχο ον, ως ζώσα οντότητα που μέσα στα χρόνια μεταβάλλεται και μέσα από τη βιογραφική αφήγηση αυτοποιείται (Τσιώλης, 2008). Στο βιογραφικό χρόνο συγχωνεύονται παρελθούσες εμπειρίες, δράσεις και προσδοκίες σε μια προσπάθεια περιγραφής του εαυτού όπως προκύπτει από την εκάστοτε παροντική οπτική, ενώ με γλαφυρότητα αποδίδεται η διαδρομή του υποκειμένου σε ιστορικό, κοινωνικό και γεωγραφικό χώρο (Watson, 2009). Κάθε νέα βιογραφική αφήγηση ανασύρει από τη λήθη διαφορετικά στοιχεία, δίνοντας χώρο σε επαναξιολογήσεις, επανερμηνείες και τροποποιήσεις. Βιογραφική αφήγηση και βίος δεν ταυτίζονται, ενώ η ταυτότητα του υποκειμένου δεν έχει μια αμετάβλητη βάση, απορρέει από διαδοχές προσπαθειών αυτοπαρατήρησης του, στο πλαίσιο μιας διαρκώς αναθεωρούμενης και επανακαθοριζόμενης δομής. Το βίωμα αποτελεί υλικό αναστοχασμού και επεξεργασίας με αφετηρία τις εντυπώσεις της αυτοσυνείδησης (η βιογραφία ως αυτοποίηση), τα εξωτερικά συμβάντα δηλαδή αποκτούν σημασία για το υποκειμενικό ψυχικό σύστημα στο βαθμό που μεταφράζονται στη δική του εσωτερική λογική που επίσης

υπόκειται σε διαρκή μεταβολή (Τσιώλης, 2008). Η ιδιαιτερότητα της βιογραφικής αυτοπαρουσίασης συνίσταται στο ότι επιτρέπει κάθε φορά μια νέα πρωτότυπη μορφή επικοινωνιακής διάδρασης με τον ερευνητή, συνδέοντας την ατομική με τη συλλογική εμπειρία και μνήμη.

Τα έντονα αυτοπεριγραφικά στοιχεία των ιστοριών ζωής είναι εύκολο να προδώσουν στοιχεία της ταυτότητας των υποκειμένων που τις αφηγούνται. Στο πλαίσιο αυτού του ερευνητικού εγχειρήματος, που διεισδύει στο ευαίσθητο φαινόμενο της γυναικείας κακοποίησης, έγινε προσπάθεια να διαφυλαχθούν τα προσωπικά στοιχεία των αφηγητριών με την απόδοση σε κάθε μια από αυτές ψευδωνύμων. Τα ψευδή ονόματα που τους δόθηκαν, για λόγους λειτουργικούς, ξεκινούν από τα πέντε πρώτα γράμματα της αλφαβήτου σχηματίζοντας τα ονόματα Αθανασία, Βασιλική, Γιάννα, Δήμητρα, Ελπίδα. Με την ίδια σειρά παρατίθενται στη συνέχεια εισαγωγικά κείμενα των ιστοριών ζωής που μοιράστηκαν. Στο πλαίσιο της έρευνας, οι γυναίκες ενημερώθηκαν για το θέμα της και τον τρόπο διεξαγωγής της προφορικά και εγγράφως. Κλήθηκαν να υπογράψουν έντυπο συγκατάθεσης αποτελούμενο από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνονταν πληροφορίες σχετικά με την έρευνα, ενώ στο δεύτερο δηλώθηκε η συγκατάθεση των γυναικών για τη συμμετοχή τους σε αυτή. Στο έντυπο αναφερόταν ότι δεσμεύομαι να μεταχειριστώ τις ιστορίες ζωής τους και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που από αυτές θα προκύψουν διαφυλάσσοντας την ανωνυμία τους και υποκινούμενη από καθαρά ερευνητικούς σκοπούς ως μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

2.2. Περιγραφή του Δείγματος

Δείγμα της έρευνας αποτελούν πέντε γυναίκες από τις εξυπηρετούμενες του Συμβουλευτικού Κέντρου Τρίπολης οι οποίες υπήρξαν θύματα βίαιης συμπεριφοράς από τον ερωτικό τους σύντροφο.

Οι γυναίκες αυτές, διαφορετικών ηλικιών, είναι κάτοικοι επαρχιακών πόλεων της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Έχουν όλες συνάψει γάμο με το δράστη, με τον οποίο αυτή τη στιγμή βρίσκονται είτε σε διαδικασία διαζυγίου είτε σε διάσταση. Είναι μητέρες, άνεργες ή απασχολούμενες με μειωμένο ωράριο και υπό καθεστώς επισφαλούς εργασίας. Οι βιογραφικές αφηγήσεις έλαβαν χώρα από τον Ιούλιο μέχρι το Μάρτιο του 2017. Ακολουθούν σύντομα κείμενα συστάσεων της κάθε αφηγήτριας.

2.2.1. Αθανασία

Η Αθανασία είναι μια κατσαρομάλλα μελαχρινή γυναίκα, ηλικίας 57 ετών. Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και φοίτησε ως τα 16 της χρόνια ως εσωτερική μαθήτρια σε ελληνογαλλική σχολή. Έχει έντονο ταμπεραμέντο, αρχοντική αξιοπρέπεια και αναδύει μια δύναμη ψυχής που έρχεται σε μεγάλη αντίθεση με τα κακοποιητικά βιώματα που περιγράφει. Παντρεύτηκε δύο φορές. Ο πρώτος της γάμος διήρκεσε μόλις 6 μήνες και αποφάσισε τη διάλυσή του άμεσα, μετά τη σε βάρος της εκδήλωση σωματικής βίας από το σύζυγο της. Ο δεύτερος γάμος της διήρκεσε 17 χρόνια. Μετά τον τερματισμό του με τρόπο συναινετικό, εξακολούθησε για ένα χρονικό διάστημα να συγκατοικεί με τον πρώην σύζυγο της. Σήμερα ζει στην Καβάλα όντας σε αναζήτηση εργασίας.

Τα παιδικά χρόνια της υπήρξαν απολύτως τραυματικά. Βίωνε ακραία απορριπτική και κακοποιητική συμπεριφορά από τη μητέρα της. Ο πατριός της την κακοποιούσε σεξουαλικά εν γνώσει της μητέρας της μέχρι την ηλικία των δώδεκα ετών. Μετά το διαζύγιο τους βγήκε στη βιοπάλη από την ηλικία των 16 ετών. Εργάστηκε υπό καθεστώς επισφαλούς εργασίας σε επιχειρήσεις τουρισμού, κέντρα αναψυχής, επιχειρήσεις εστίασης, ενώ υπήρξαν σημαντικές περιόδους στη ζωή της που ήταν άνεργη.

Σε μικρό χρονικό διάστημα μετά τη γνωριμία της με τον πρώτο σύντροφο της αποφάσισαν να παντρευτούν. Το βίαιο πρόσωπο του δεν της αποκαλύφθηκε από την αρχή, ωστόσο γνώριζε το βεβαρημένο ποινικό μητρώο του και τη ροπή του στον αλκοολισμό. Η ρήξη στη μικρής διάρκειας εξάμηνη σχέση τους ήλθε γρήγορα, με αφορμή περιστατικό σωματικής βίας που η αφηγούμενη δέχθηκε, το πρώτο και τελευταίο στο πλαίσιο της σχέσης αυτής. Αντέδρασε ακαριαία καταγγέλλοντας το στην Αστυνομία και ζητώντας διαζύγιο.

Το αφηγηματικό βάρος της γυναίκας πέφτει στον τωρινό σύντροφο της. Περιγράφοντας την αρχή της γνωριμίας τους, αναφέρει ότι η συντροφική εικόνα του πρώτου χρονικού διαστήματος δεν παρέπεμπε στο χαρακτήρα που αργότερα αποκαλύφθηκε. Μιλά για έναν αρχικά γλυκό, ευγενή, πρόθυμο χαρακτήρα με έντονα εξαρτητικά στοιχεία. Ο λόγος που κινητοποίησε την αφηγήτρια να παντρευτεί, ήταν όπως αναφέρει η έντονη ανάγκη της να αποκτήσει το ασφαλές οικογενειακό περιβάλλον που από τα παιδικά της χρόνια είχε στερηθεί. Η ροπή του συντρόφου της στο αλκοόλ, χωρίς να αποδοθεί σε παθολογικού χαρακτήρα τοξικοεξάρτηση του, της αποκαλύφθηκε από την αρχή της σχέσης, ενώ άρχισε επίσης να βιώνει τις πρώτες βίαιες εκδηλώσεις του ψυχικές και σωματικές. Το χρονικό σημείο όπου εκδηλώνεται η βίαιη συμπεριφορά του είναι αυτό της έναρξης της μεταξύ τους συγκατοίκησης. Ακολούθησαν 18 χρόνια έγγαμης συμβίωσης

νοσηρού χαρακτήρα, με έναν άνθρωπο με έντονα ψυχοπαθολογικά στοιχεία, όπως η αφηγήτρια αναφέρει. Δεν αναφέρεται σε διακυμάνσεις ή περιστατικά κλιμάκωσης, ωστόσο από αυτά που κοινωνεί προκύπτει μια γενικευμένη εικόνα δυσφορίας της από βίαιες συμπεριφορές με περιόδους ανάπαυλας.

Οι πληροφορίες που αρχικά για τη δεύτερη σχέση της προκύπτουν, μιλούν με τρόπο γενικό για εκδηλώσεις δυστροπίας του δράστη, αλλά και για εκ μέρους του δείγματα ψυχολογικά βίαιης συμπεριφοράς, λεκτικής υποτίμησης, υποβιβασμού και τήρησης εξωσυζυγικών σχέσεων. Γίνονται αναφορές επίσης σε εκδηλώσεις σωματικής βίας και βίας κατά αντικειμένων. Η αφηγήτρια μοιράζεται ένα συγκεκριμένο περιστατικό εκδήλωσης σωματικής βίας, όπου προκύπτουν πληροφορίες για συμπλοκή της και εκ μέρους της ανταπόδοση της, κάτι που σύμφωνα με τα όσα μοιράζεται συνήθιζε μην υπομένοντας παθητικά τη βίαιη συμπεριφορά.

Αναφέρει χαρακτηριστικά ότι το κάθε θύμα βίας είναι ξεχωριστό, έχει τα δικά του μέσα αντίδρασης. Μιλώντας για την πρώτη σχέση της, τονίζει την ενεργητικότητα της όταν χρειάστηκε να υπερασπιστεί τον εαυτό της. Η απόφαση για χωρισμό ήλθε γρήγορα, μετά από έξι μήνες γάμου στην πρώτη βίαιη εκδήλωση του συντρόφου της. Αναφερόμενη στη δεύτερη σχέση της, με απολογητικό ίσως τόνο, αναφέρεται σε ένα σημαντικό παράγοντα παραμονής της σε αυτή, που υπήρξε η συσσωρευμένη ψυχική κούραση της προσπάθειας της από παιδί να επιβιώσει υπό αντίξοες συνθήκες. Χαρακτηριστικά αναφέρεται στη «δίψα» της μέσα από τη συντροφική της ζωή να “ανοίξει σπιτικό”, να δημιουργήσει το περιβάλλον που από την πολύ αρχή της ζωής της στερήθηκε. Η σχέση με το δεύτερο σύντροφο της, αν και κακοποιητική, της παρείχε την ψευδαισθητική ικανοποίηση ενός περιβάλλοντος εγγύτητας και οικειότητας. Η ανάγκη της να φύγει από τη σχέση αυτή, υπήρχε ήδη από τα πρώτα στάδια της συνύπαρξης, ωστόσο ο πιο έντονα ανασχετικός παράγοντας για την ίδια, ήταν η έλλειψη υποστηρικτικού περιβάλλοντος. Η οικονομική της εξάρτηση αλλά και οι ανάγκες βιοπορισμού της, συνέβαλαν σημαντικά στην παθητικοποίηση της, όπως επίσης η αίσθηση λύπης για το σύντροφο της και τις εξαρτητικές εκδηλώσεις του. Σημείο καμπής και μεταστροφής της παθητικοποίησης της στη δεύτερη σχέση της υπήρξε ο κλονισμός της ψυχοσωματικής υγείας της σύμφωνα με τα όσα αφηγείται.

Η αφηγήτρια αναφέρει ότι έχει κάνει μεγάλη προσπάθεια για να μη μισήσει το σύντροφο της. Ο μόνος συναισθηματικός χώρος που σε αυτόν σήμερα αφιερώνει είναι αυτός της έγνοιας για το συνάνθρωπο. Μιλά για έναν άνθρωπο που αναπαράγει τη δυστυχία του βιώνοντας τις συνέπειες του πνευματικού και ηθικού ξεπεσμού του. Σήμερα,

συνειδητοποιημένη μοιράζεται αυθόρμητα λόγια κινητοποίησης για την κάθε γυναίκα που υφίσταται βία “...σαν Αθανασία, θα συμβούλευα την κάθε γυναίκα να φύγουν ΑΜΕΣΩΣ μόλις δουν...κακοποίηση...γιατί ο άνθρωπος αυτός..δεν..είναι ουτοπία! Βαυκαλίζεσαι με ψευδαισθήσεις αν νομίζεις ότι θα αλλάξει...ή ότι εσύ θα τον αλλάξεις ή ότι....ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ! Αλλά...κι από την άλλη...σαν μεγαλύτερη θα συμβούλευα να έχουνε μια καθάτζα...πριν το κάνουν αυτό..την οποία εγώ δεν την είχα! Κατάλαβες? Να ‘χουνε έναν μπαμπά, να ‘χουνε ένα αδερφό, να ‘χουνε μια δεκάρα στην τσέπη τους...να σηκωθούν να φύγουνε...να εξασφαλίσουν δηλαδή το πρώτο..άμεσο διάστημα και μετά να μπούνε στον αγώνα της επιβίωσης! Εύκολο είναι να το λες σήκω φύγε, αλλά αν δεν υπάρχουν οι προδιαγραφές πού θα πας?.....συν Αθηνά και χείρα κίνει. Οι γυναίκες που κακοποιούνται πρέπει να παίρνουν δραστικότερα μέτρα για την προστασία τους. Να απομακρύνονται από αυτό το περιβάλλον όσο νωρίτερα γίνεται. Με κάθε τρόπο, γιατί μετά γίνεσαι παθητική προσωπικότητα”.

2.2.2. Βασιλική

Η Βασιλική είναι μια νέα γυναίκα 37 χρονών, με ισχνή αλλά δυνατή, αθλητική φιγούρα και δυναμικό χαρακτήρα. Μεγάλωσε σε ορεινό χωριό της Αρκαδίας και είναι ένα από τα εφτά παιδιά μιας οικογένειας χαμηλής οικονομικής και εκπαιδευτικής στάθμης. Είναι απόφοιτη Γυμνασίου και έχει εργαστεί ευκαιριακά σε δουλειές χειρωνακτικού χαρακτήρα (εκτροφή προβάτων, συγκομιδή, καθαρίστρια). Με τον πρώην σύζυγο της χώρισαν μετά από δεκαοκτώ χρόνια γάμου. Παντρεύτηκαν όταν η ίδια ήταν 17 ετών και μαζί απέκτησαν τρία παιδιά. Στο γάμο αυτό βίωσε ψυχολογική, σωματική και σεξουαλική κακοποίηση. Αίτηση διαζυγίου κατέθεσε πριν δυο χρόνια εντασσόμενη στο πρόγραμμα νομικής βοήθειας του Συμβουλευτικού Κέντρου, για τη λειτουργία του οποίου ενημερώθηκε από ένα φυλλάδιο που βρέθηκε στα χέρια της. Σήμερα εργάζεται σε πρόγραμμα οκτάμηνης κοινωφελούς εργασίας και ζει μαζί με τα παιδιά της των οποίων την οριστική επιμέλεια με επιτυχία διεκδίκησε. Στη διάρκεια της πολύ περιεκτικής αφήγησης της, μιλάει με κοφτή φωνή και αποφασιστικότητα για τα βίαια βιώματά της, αλλά και την απόφασή της να τα τερματίσει, ενώ εντύπωση προκαλεί η σκληρότητα του προσώπου της όταν αφηγείται.

Η εφηβική σχέση της αφηγήτριας με το σύντροφο της διήρκεσε ένα χρόνο. Ακολούθησε η εθελούσια απόφασή τους για γάμο, χωρίς την έγκριση των συγγενικών προσώπων της. Οι αναμνήσεις της από τον πρώτο χρόνο της σχέσης τους είναι αυτές της

ευχαριστιακής και τρυφερής συνύπαρξης ενός νέου ζευγαριού. Χαριτολογώντας αναφέρει ότι σε αυτό συνέδραμε ο μη συμβιωτικός ακόμα χαρακτήρας της σχέσης τους σε πλαίσιο γάμου. Όταν παντρεύτηκαν, τα προβλήματα στη συνύπαρξη τους εμφανίστηκαν νωρίς, με την αφηγήτρια να αντιμετωπίζει συχνά παρουσία των παιδιών τους ψυχολογική, λεκτική, σεξουαλική, σωματική βία, με χαρακτήρα βασανισμού και χρονική συχνότητα. Αναφέρει ότι τα βίαια επεισόδια έχουν χαραχθεί στη μνήμη της και είναι ό,τι θυμάται από το γάμο της. Εκτός από τις ψυχολογικού χαρακτήρα συνέπειες της βίας που βίωσε, αναφέρει και βαριές σωματικού χαρακτήρα συνέπειες όπως η μερική απώλεια ακοής της.

Οι βίαιες εκδηλώσεις του συντρόφου της χρονικά εντοπίζονται στην περίοδο της πρώτης εγγυμοσύνης της, που ήρθε ένα χρόνο μετά το γάμο τους, κλιμακούμενες σε ένταση στα χρόνια που ακολούθησαν. Συγκεκριμένα, στους πρώτους εφτά μήνες εγγυμοσύνης, με αφορμή λεκτικές προστριβές, άρχισαν τα πρώτα επεισόδια σωματικής βίας, τα οποία έκτοτε δε σταμάτησαν ποτέ αποκτώντας στην πορεία χαρακτήρα βασανισμού. Η αφηγούμενη αναφέρει ότι ο δράστης σύζυγος της μεταχειριζόταν αντικείμενα (όπως λάστιχο ποτίσματος) για να τη χτυπήσει, είχε αποπειραθεί να τη στραγγαλίσει, ενώ η συχνότητα των σωματικά βίαιων επεισοδίων ήταν τουλάχιστον δύο με τρεις φορές τη βδομάδα. Τα επεισόδια αυτά είχαν συχνά χαρακτήρα σοβαρό, κάποιες φορές ακραίας μορφής, ενώ η λεκτική/ψυχολογική βία που υφίστατο ήταν καθημερινή. Η αφηγήτρια αναφέρεται στα βίαια βιώματα της με εμφατικό τρόπο, καταδεικνύοντας την ένταση της βίας που ασκείτο επάνω της και συχνά μπροστά και στα παιδιά τους. Δίνει έμφαση στα περιστατικά με χαρακτήρα επικίνδυνο για τη ζωή της. Σε σχετική ερώτηση για τα πιο βίαια περιστατικά που έχουν αποτυπωθεί στη μνήμη της η αφηγήτρια εύκολα και γρήγορα θυμάται πληθώρα αυτών. Από όσα μοιράζεται προκύπτει η ακραία, σαδιστική προσωπικότητα του δράστη, ο οποίος μεταχειριζόταν βία σε βάρος της αδιάκριτα σε ιδιωτικό και δημόσιο χώρο, αλλά και η οδύνη της από την ανακάλυψη εξωσυζυγικής σχέσης του με ένα από τα οικεία, συγγενικά της πρόσωπα.

Η εύρεση ενημερωτικού φυλλαδίου του Συμβουλευτικού Κέντρου ήταν η αφορμή για να πάρει η επιθυμία της να αποστεί από το βίαιο περιβάλλον σώμα. Πριν την τελική απόφαση ρήξης, είχαν προηγηθεί προσπάθειες τερματισμού της σχέσης από την ίδια, με το σύντροφο της να προσπαθεί να τη μεταπείσει να παραμείνει στη σχέση. Η πεποίθηση της ότι η βίαιη ροπή του συζύγου της θα άλλαζε δεν επαληθεύθηκε, ενώ η ανασφάλεια της για την επιβίωση της ίδιας και των παιδιών τους δεν μπόρεσε τελικά να την ακινητοποιήσει. Ανάμεσα στους καθοριστικούς παράγοντες που συνέβαλαν στην απόφασή της, ήταν το σταθερά βίαιο προφίλ του δράστη, ο χρόνιος ψυχικός της πόνος, ο χαρακτήρας

κυκλικότητας των βίαιων περιστατικών αλλά και ο κοινωνικός της στιγματισμός με αφορμή τη βία. Επίσης, η επικινδυνότητα της βιαιότητας και τα ψυχοσωματικά συμπτώματα της, σε συνδυασμό με την ενημέρωση και τη συμβουλευτική καθοδήγηση που από το Συμβουλευτικό Κέντρο έλαβε. Η Βασιλική δηλώνει χαρακτηριστικά ότι τα βίαια βιώματα της δεν ήταν αυτά που μετέστρεψαν τα συναισθήματα εγγύτητας και αγάπης απέναντι στον κακοποιητή της, αλλά η εκ μέρους της αντίληψη εξωσυζυγικής σχέσης του.

Σήμερα το ζευγάρι έχει διαζευχθεί, ο πρώην σύζυγος της αφηγήτριας, παρά την απόσταση που τους χωρίζει, συνεχίζει να την παρενοχλεί με συνεχιζόμενες σκηνές ζηλοτυπίας και απειλές κατά της ζωής της. Η αφηγήτρια έχει με επιτυχία διεκδικήσει την επιμέλεια των παιδιών τους, ενώ το δικαστικά ορισθέν ποσό διατροφής τους δεν καταβάλλεται από τον πρώην σύζυγο της. Αν και από τα όσα μοιράζεται αναδύεται ένα αίσθημα μοναξιάς και απογοήτευσης, βεβαιώνει ότι σήμερα νιώθει ψυχικά υγιής, καθώς παρά την παρενοχλητική συμπεριφορά του συζύγου της που εξακολουθεί να υφίσταται, απολαμβάνει ηρεμίας και της δυνατότητας να ζει αξιοπρεπώς κάτι που για πολλά χρόνια στερήθηκε.

2.2.3. Γιάννα

Η Γιάννα είναι μια ψηλή, ξανθιά γυναίκα, με πολύ όμορφα, κοριτσιίστικα χαρακτηριστικά, ηλικίας 42 ετών. Η προσωπικότητα της αποπνέει δυναμισμό και ευαισθησία, ενώ από την αφήγηση της αναδύεται μια αίσθηση παραίτησης και μελαγχολίας. Είναι η πρώτη κατά σειρά γέννησης από μια οικογένεια με τέσσερα παιδιά. Μέχρι τα δώδεκα χρόνια της μεγάλωσε σε ορεινό χωριό της Περιφέρειας Πελοποννήσου, ηλικία που μετέβη σε κωμόπολη ώστε να φοιτήσει σε Γυμνάσιο. Το σύζυγο της γνώρισε σε ηλικία 15 ετών και παντρεύτηκαν στα 24 χρόνια της. Είναι απόφοιτος ΤΕΙ και σήμερα εργάζεται σε συνεργείο καθαρισμού. Σήμερα, μητέρα τριών παιδιών, έχοντας διέλθει τη διαδικασία έκδοσης συναινετικού διαζυγίου με τη βοήθεια του ευεργετήματος πενίας, έχει με επιτυχία διεκδικήσει την επιμέλεια τους.

Κατάγεται από αγροτική οικογένεια και μεγάλωσε με παραστάσεις και εμπειρίες αγροτικής ζωής. Ένα μεγάλο μέρος της ιστορίας της αφιερώνεται στην ανεμελιά των παιδικών και εφηβικών χρόνων της που με εικόνες ζεστασιάς περιγράφει. Η έφηβη Γιάννα, είναι μια κοπέλα με έντονο το χαρακτηριστικό της αυτοσυγκράτησης. Μια εσωτερική επιταγή για καθωσπρεπισμό που εμφανίζεται στην αφήγηση των εμπειριών της, της στερεί την αμέριμνη απόλαυση των χαρών της εφηβείας της.

Με το σύζυγο της γνωρίζεται σε ηλικία δεκαπέντε ετών και τον συναναστρέφεται σε επίπεδο κοινών γνωριμιών για τρία χρόνια μέχρι να σχετιστούν ερωτικά. Ο γάμος που μεταξύ τους ακολουθεί, διαρκεί 17 περίπου χρόνια και χαρακτηρίζεται από ψυχική μεταξύ τους απόσταση, που με τα χρόνια δυναμώνει. Η γυναίκα αντιμετωπίζει αρχικά ψυχικής μορφής βία με τη μορφή της παραμέλησης και του λεκτικού υποβιβασμού, η οποία μετά από την έξοδο της στην αγορά εργασίας και την ταυτόχρονη περιέλευση του συζύγου της σε κατάσταση ανεργίας εντείνεται, ενώ με αφορμή κλιμακούμενες σκηνές ζηλοτυπίας του συζύγου της, μεταστρέφεται σε φυσική/σωματική βία. Η ψυχική βία επίσης εντείνεται από πόλεμος σιωπής και λεκτική επιθετικότητα σε παρενοχλητική παρακολούθηση και σε τάσεις κοινωνικής απομόνωσης της. Χαρακτηριστικό είναι ότι η παρενοχλητική και παραβιαστική συμπεριφορά του συντρόφου της αφηγήτριας, αρχικά δεν αναγνωριζόταν ως βίαιη σύμφωνα με την ίδια.

Η αφηγήτρια υπογραμμίζει ότι το ψυχικό αποτύπωμα της βίας είναι εντονότερο. Στην πορεία των χρόνων συνύπαρξης της με το σύντροφο της δηλώνει ότι η εμπιστοσύνη απέναντι σε έναν άνθρωπο του οποίου της χαρακτηρολογικές ιδιότητες αρχικά εκτίμησε κάποια στιγμή σταμάτησε να υπάρχει. Με αφορμή την ψυχολογική βία και τα βίαια γεγονότα που ακολούθησαν, αναφέρει ότι δυνάμωναν με τα χρόνια τα συναισθήματα φόβου και αποστροφής απέναντι του.

Σιγά σιγά αποφασίζει να θέσει τέρμα στην οδύνη που και οι δύο σύντροφοι στη σχέση βιώνουν, ο άνδρας εκδηλώνοντας τη βίαια, η ίδια υποχωρητικά και συμβιβαστικά, όταν η εδώ και καιρό αντιληπτή ψυχική αποσύνδεση της από το δράστη αλλά και η ψυχολογική εκ μέρους του βία, πλέον αποκτά και φυσικό σώμα με την άσκηση σωματικής βίας επάνω της. Ένας παράγοντας που την επηρεάζει στην απόφαση να τερματίσει το γάμο της είναι ο ανεπαρκής κατά την ίδια γονεϊκός ρόλος του ψυχικά απόντος συζύγου της, καθώς επίσης το γεγονός εξόδου της στην αγορά εργασίας και η οικονομική ανεξαρτησία που με την αφορμή αυτή αποκτά. Θεωρεί ότι το οικονομικό πλαίσιο διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην απόφαση της να φύγει από τη σχέση. Το χρονικό σημείο εξόδου της στην αγορά εργασίας με χαρακτηριστικά μονιμότητας, είναι ζωτικής σημασίας για την ίδια, καθώς συμπίπτει με την εκ μέρους της συνειδητοποίηση του μεγέθους της βίας που στη γαμική σχέση της υφίστατο, αλλά και με την ένταση και διαφοροποίηση των μορφών των εκ μέρους του συζύγου της βίαιων εκδηλώσεων.

Η Γιάννα σήμερα έχει διαζευχθεί συναινετικά το σύζυγο της και διαμένει με τα τρία παιδιά τους των οποίων έχει αναλάβει την οριστική επιμέλεια σε διαμέρισμα που νοικιάζει. Αν κι έχει οριστεί ποσό διατροφής τέκνων, αυτή δεν καταβάλλεται από το σύζυγο της, με το

οικονομικό βάρος ανατροφής τους να βαραίνει μόνο την ίδια. Σήμερα αισθάνεται πιο δυνατή και έχει αισθητά καλύτερη αυτοεικόνα, ενώ από τα όσα μοιράζεται προκύπτει μια καινούρια αίσθηση ελευθερίας που απολαμβάνει. Στο τέλος των συναντήσεων μας μοιράστηκε ένα προσωπικό της μήνυμα για τη γυναίκα που υφίσταται βία: “.....*Εννοείται ότι πρέπει να αντισταθούν. Ανάλογα με το πώς νιώθουν έτσι? Πρέπει να είμαστε ο εαυτός μας. Γιατί να καταπιεζόμαστε? Εγώ είπα κάποια στιγμή ότι δε ζω για μένα ζω για τους άλλους...Το 'λεγα.'.*”

2.2.4. Δήμητρα

Η Δήμητρα είναι μια πολύ όμορφη μελαχρινή γυναίκα, ηλικίας εικοσιδύο ετών. Από την πρώτη επαφή μαζί της κανείς αντιλαμβάνεται το εύθραυστο του ψυχισμού της. Στο πλαίσιο της συμβουλευτικής διαδικασίας με αφορμή και την οποία γνωριστήκαμε, ο ευαίσθητος και ραγισμένος ψυχικός της κόσμος έγινε άμεσα ορατός, καθώς κατά τις επισκέψεις της στο Συμβουλευτικό Κέντρο Τρίπολης ξεσπούσε ανάμεσα στις διηγήσεις της σε κλάμματα, αφήνοντας απαρέγκλιτα, σε κάθε συνάντηση μας, κυριολεκτικά μια λίμνη δακρύων στο τραπέζι των συνεδριών.

Η αφηγήτρια γεννήθηκε στην Αλβανία και μαζί με τους γονείς της ήρθε στην Ελλάδα σε ηλικία δυόμισι ετών. Μεγάλωσε σε πόλη του νομού Βοιωτίας και φοίτησε σε Ελληνικό σχολείο μέχρι τη Β' Γυμνασίου. Έχει από μικρή εργαστεί κυρίως σε δουλειές χειρωνακτικού χαρακτήρα με χαμηλές οικονομικές απολαβές. Συγκεκριμένα, έχει απασχοληθεί σε αγροτικές εργασίες (συγκομιδή κ.ά.), ως βοηθητικό προσωπικό σε εστιατόριο και καφετέρια και ως ιδιωτικός υπάλληλος σε κατάσταση ρούχων. Είναι μητέρα δύο παιδιών ηλικίας 5 και 7 ετών. Τα παιδιά της γέννησε σε ηλικία δεκαπέντε και δεκαεπτά ετών αντίστοιχα, ωστόσο δεν έχουν αναγνωριστεί ποτέ από το βιολογικό τους πατέρα και σήμερα εν διαστάσει σύζυγο της.

Η Δήμητρα υπήρξε ένα κορίτσι που στερήθηκε την ανεμελιά της παιδικής ηλικίας της, αντιμέτωπο με γονείς άκαμπτους και αυστηρούς, από τη μεταξύ των οποίων σχέση η ίδια είχε παραστάσεις σωματικής βίας από τον πατέρα προς τη μητέρα της. Εκτός από θεατής σκηνών ενδοοικογενειακής βίας από την παιδική της ηλικία, έχει επίσης υπάρξει θύμα ενδοοικογενειακής βίας από τον πατέρα των παιδιών και σύζυγο της, αλλά και θύμα ενδοοικογενειακής βίας (ψυχολογικής και σωματικής) από το συγγενικό περιβάλλον του.

Με το σε διάσταση σήμερα σύζυγο της γνωρίστηκε σε ηλικία δώδεκα ετών, αρραβωνιάστηκαν στα δεκατρία της και παντρεύτηκαν στην Αλβανία όταν η ίδια ήταν

δεκαοχτώ ετών. Οι γονείς της δεν ενέκριναν τη σχέση τους από την αρχή, μην παρέχοντας της υποστηρικτικό περιβάλλον, το οποίο στερήθηκε και κατά την προβληματικού χαρακτήρα συζυγική ζωή της. Η ελπίδα της για αγάπη και στοργή στη συντροφική σχέση της, κάθε άλλο παρά ανταπόκριση βρήκε. Στη σχέση αυτή που αρχικά ενδύθηκε τη μορφή του αρραβώνα, για να ακολουθήσει ο γάμος, από την αρχή αντιμετώπισε ψυχική (υβριστική, ζηλότυπη συμπεριφορά, ελεγκτικές τάσεις, κοινωνικό, πνευματικό περιορισμό με στέρηση συνέχισης της σχολικής της φοίτησης) και σωματική βία. Στην πορεία του συζυγικού βίου της η εκδηλούμενη βία γνώρισε κλιμακώσεις και απέκτησε και σεξουαλικό χαρακτήρα.

Η αφηγήτρια προσπάθησε δύο φορές να απεγκλωβιστεί από τη σχέση, με την πρώτη προσπάθεια της να καταλήγει σε απαγωγή της από το σύζυγο της και συγγενικά του πρόσωπα και συνέχιση της παραμονής της σε αυτή. Παρά την απόσταση του ζευγαριού από το τοξικό περιβάλλον των συγγενών του συντρόφου της και παρά την ενώπιον δικηγόρου του ίδιου δέσμευση να μην ξαναμεταχειριστεί εις βάρος της βία, το παλιό μοτίβο της σχέσης τους επανήλθε και η εκ μέρους του κακοποιητική συμπεριφορά δεν αποσοβήθηκε, για να ακολουθήσει η δεύτερη και τελευταία προσπάθεια φυγής της.

Σήμερα, έχοντας ήδη τρία χρόνια απεγκλωβιστεί από την εστία της βίας, παίρνοντας μαζί τα παιδιά τους με σχέδιο φυγής που η ίδια οργάνωσε και πραγματοποίησε, είναι μακριά από το σύζυγο της. Ζήτημα νομιμότητας των κινήσεων της με διεκδίκηση της επιμέλειας των παιδιών τους δεν ανακύπτει, καθώς γεννήθηκαν πριν η αφηγήτρια ενηλικιωθεί και παντρευτεί τον πατέρα τους, ενώ ο ίδιος δεν έχει προβεί σε αναγνώριση τους. Τα παιδιά έρχονται σπάνια και με δυσφορία σε τηλεφωνική επικοινωνία μαζί του, συχνά με μέριμνα της μητέρας τους. Σήμερα εργάζεται σε βοηθητικό προσωπικό σε κατάσταση γρήγορου φαγητού, ενώ ο τόπος διαμονής της και των παιδιών τους δεν αποκαλύπτεται στον πατέρα τους με τον οποίο επιθυμεί μελλοντικά να διαζευχθεί. Μόνους υποστηρικτές στον αγώνα της έχει δυο συγγενικά πρόσωπα του πρώην συζύγου της, που γνωρίζουν τη βίαιη απέναντι της συμπεριφορά του.

Στο τέλος των συναντήσεων μας, θέλησε να μοιραστεί ένα μήνυμα προς της γυναίκα θύμα βίας *“Να πάρει τη ζωή της στα χέρια, γιατί θα μπορέσει...αν έχει παιδί, ή παιδιά, βλέποντας τα παιδιά, βλέποντας τα παιδιά της θα πάρει δύναμη, εγώ βλέποντας τα παιδιά μου....δηλαδή βλέποντας αυτά τα δύο μικρά, το μόνο που θέλω είναι να τα μεγαλώσω, όσο καλύτερα μπορώ, να τα σπουδάσω, να είναι καλοί άνθρωποι, να είναι καλοί άνθρωποι, να μην είναι βίαιοι...”*, *“Όχι, όχι..πιστεύω ότι οι γυναίκες ή όχι όλες, κάποιες γυναίκες αξίζουν πολύ περισσότερο από τους άντρες. Είναι πολύ πιο δυνατές από*

τους άντρες...μια γυναίκα μπορεί να κρατήσει δύο παιδιά...ένας άντρας δεν μπορεί να κρατήσει μόνοι του παιδιά και σίτι...δεν εννοώ ότι είναι καλύτερος ο ένας από τον άλλο..αλλά πρέπει να συνεργάζονται...ο ένας με τον άλλο.....να κάτσουνε και οι δύο να στεφτούνε..να κάνει ο ένας τη βόλτα του μέχρι να ηρεμήσει...η συνεργασία, κάτι που εγώ δεν το είχα με τον άντρα μου ποτέ”.

2.2.5. Ελπίδα

Η Ελπίδα είναι μια γυναίκα ηλικίας 47 ετών, αξιοπρεπής, χαμηλών τόνων, με λεπτούς τρόπους και έμφυτη ευγένεια. Σήμερα συγκατοικεί με το σύζυγο της και το ένα από τα δύο παιδιά τους. Εργάζεται σε οκτάμηνο πρόγραμμα κοινωφελούς εργασίας, μετά από 22 χρόνια στην ανεργία, αποτέλεσμα της προσπάθειας κοινωνικής απομόνωσης της από το σύζυγο της στη διάρκεια του γάμου τους. Είναι απόφοιτος Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας και πριν από το γάμο της έχει εργαστεί για ένα εξάμηνο στην Υπηρεσία Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού. Αν και φαινομενικά δεν έχει υποστεί κακοποίηση ακραίας μορφής (προκύπτουν στην αφήγηση μεμονωμένα περιστατικά σωματικής βίας), από την ιστορία της προκύπτει η βαρύτητα και το συχνά μη αναγνωρίσιμο από το υποκείμενο, του υπόγειου χαρακτήρα που μπορεί να έχει η ασκούμενη στο ίδιο ψυχολογικά καταχρηστική συμπεριφορά. Είναι η μόνη από τις αφηγήτριες που παραμένει μέχρι και σήμερα στη συντροφική της σχέση.

Η Ελπίδα, μιλά για την τρωθείσα, ελλειμματική αυτοεικόνα της, από τα εφηβικά χρόνια της μέχρι σήμερα, που αποδίδει στην έντονα καταπιεστικού χαρακτήρα σχέση της με τη μητέρα της. Παράλληλα με το πάντα παρόν αντίπαλο δέος της μητρικής παρουσίας, μας μιλά ένα υποκείμενο που ψάχνει διαρκώς ζωτικό χώρο, ως έφηβη απέναντι στον καταπιεστικό σχολικό μηχανισμό, ως απόφοιτη απέναντι στο φάντασμα της ανεργίας, ως σύζυγος απέναντι σε ένα σύντροφο που ως άλλος πρωταγωνιστής, επαναφέρει στη σκηνή το γνωστό στην ίδια μοτίβο της τραυματικής σχέσης της με τη μητέρα της.

Σε ηλικία 25 ετών γνωρίζει το σύζυγο της, με τον οποίο παντρεύονται σε μια απεγνωσμένη προσπάθεια της να αποκτήσει ψυχική, σωματική και οικονομική ανεξαρτησία από τη μητέρα της. Εντάσσεται έτσι σε μια σχέση με χαρακτηριστικά ψυχικής κακοποίησης (λεκτική βία, υποβιβασμός, δημόσιος υποβιβασμός, έλεγχος κινήσεων, επιλογών, σκέψης και έκφρασης), κοινωνικής απομόνωσης (στέρηση δικαιώματος εργασίας και συναναστροφών) και μεμονωμένα περιστατικά σωματικής βίας, κομβικού ωστόσο χαρακτήρα, καθώς το ένα συμπίπτει χρονικά με την αποτυχημένη απόπειρα φυγής της από

τη γαμική σχέση, και τη συνακόλουθη ένταση και “θεσμοποίηση” της κακοποίησης της, ενώ το δεύτερο σηματοδοτεί την αφύπνιση της και τη διαμόρφωση μιας διαφορετικής προσωπικής στάσης της απέναντι στη βία.

Η Ελπίδα, έχοντας βιώσει μεμονωμένα τη σωματική βία, σε εντονότερο ωστόσο βαθμό την ψυχολογική, αναφέρει ότι η δεύτερη είναι σίγουρα χειρότερη, λόγω του χρόνιου, αφανούς και έντονα καταστροφικού, αποδυναμωτικού του άξονα του εαυτού της χαρακτήρα. Σήμερα, παραμένει στη συντροφική σχέση, η οποία αναφέρει ότι έχει τον ίδιο προβληματικό χαρακτήρα. Ωστόσο, εμφατικά αναφέρει ότι έχει αλλάξει η στάση της μέσα σε αυτή, παύοντας να είναι το θύμα με το σύζυγο της να είναι ο θύτης. Προτεραιότητα για την ίδια, είναι ο δρόμος της εσωτερικής αναζήτησης, αναφέροντας ότι βαρύτητα έχει η αυτογνωστική εργασία της στη σχέση, τα όρια που στη συμπεριφορά του συντρόφου της θέτει και το εάν και πόσο επιτρέπει την εκ μέρους του χειριστική ή κακοποιητική συμπεριφορά *“το θέμα είναι να μάθουμε τον εαυτό μας και τους άλλους, πώς να χειριζόμαστε ακόμα και τα συναισθήματά μας, να ξέρουμε, στην περίπτωση μου να ξέρω να βάζω τα όρια μου, κάτι το οποίο δεν..δεν το ήξερα, δε μου το μάθανε ποτέ...και...ε, και απ’ την άλλη να ξέρουμε...δηλαδή όσο μπορείς να γνωρίσεις τον εαυτό σου που από εκεί ξεκινάνε όλα και είναι κάτι πάρα πολύ δύσκολο, ε ξέρεις πώς και αν επιτρέπεις οι άλλοι να σε χειρίζονται..”*.

Η αφηγήτρια εστιάζει στην πληρότητα και στην αυτογνωσία ως απαραίτητη προϋπόθεση ειλικρινούς και αμοιβαίας συντροφεισης και όχι στα αισθήματα που η συντροφική σχέση μπορεί να γεννά *“Ναι έχω, έχω συναισθήματα αγάπης για τον ίδιο, δηλαδή δεν ε, δεν αλλάζουν...μοιραστήκαμε δύο παιδιά, έχουμε μοιραστεί και ωραίες στιγμές, εντάξει ο έρωτας είναι το πιο δυνατό συναίσθημα στη ζωή μας ε.....δεν είναι το θέμα αυτό, το θέμα είναι να μάθουμε τον εαυτό μας και τους άλλους, πώς να χειριζόμαστε ακόμα και τα συναισθήματά μας, να ξέρουμε, στην περίπτωση μου να ξέρω να βάζω τα όρια μου, κάτι το οποίο δεν..δεν το ήξερα, δε μου το μάθανε ποτέ...και...ε, και απ’ την άλλη να ξέρουμε...δηλαδή όσο μπορείς να γνωρίσεις τον εαυτό σου που από εκεί ξεκινάνε όλα και είναι κάτι πάρα πολύ δύσκολο, ε ξέρεις πώς και αν επιτρέπεις οι άλλοι να σε χειρίζονται..”*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Τα δύο φώτα της ερευνητικής προσπάθειας είναι αυτά των ψυχολογικών και κοινωνικών θεωριών. Οι ψυχολογικές θεωρίες επιλέχθηκαν αρχικά σαν αναλυτική βάση του ερευνώμενου, καθώς παρείχαν καλύτερη πρόσβαση στην προσέγγιση του ερωτήματος, ενώ δίνουν προβάδισμα στην υποκειμενικότητα και στην προσωποκεντρική προσέγγιση, που η βιογραφική ανάλυση αναδεικνύει. Οι επιλογές, δράσεις και αντιδράσεις της αφηγήτριας αναφορικά με το βίαιο βίωμα, προσεγγίζονται μέσα από το ψυχικό της σώμα, στο βαθμό που η δική της αυτοπεριγραφή και αυτοπαρατήρηση το επιτρέπει, παρέχοντας μας τη δυνατότητα για μια λιγότερο ερευνηθείσα περιοχή της βίας με θύμα τη γυναίκα και για μια πιο εις βάθος, διαφορετική για την κάθε μια, προσέγγιση του ζητήματος.

Ωστόσο, η έμφυλη συντροφική βία είναι ένα φαινόμενο πολυπαραγοντικό, έχοντας εκτός από απτά ψυχολογικά, επίσης κοινωνικά και ψυχοκοινωνικά αίτια και προεκτάσεις, με συνέπεια οι αρχικοί, βασισμένοι σε ψυχολογικές θεωρίες άξονες ανάλυσης, με τη βοήθεια των οποίων εντοπίζονται ψυχολογικοί παράγοντες της γυναικείας επιλογής βίαιων ερωτικών συντρόφων και της στάσης της γυναίκας απέναντι στο βίαιο βίωμα (Ποιότητα σχέσεων γονέων– Ποιότητα σχέσεων με γονείς – Ποιότητα παιδικής ηλικίας, Αυτοεικόνα, Locus of control – Τόπος ελέγχου) να συμπληρωθούν από ψυχοκοινωνικούς (Έμφυλη ταυτότητα, Προσδοκίες για τις συντροφικές σχέσεις σε συνδυασμό με τις παραστάσεις της γυναίκας για την οικογενειακή δομή) και κοινωνικούς παράγοντες (Η βία ως ενσωματωμένη από τη γυναίκα κοινωνική αξία, Το τρίγωνο θύτης – θύμα – παρατηρητής, Τυπικός κοινωνικός έλεγχος, Δημογραφικοί παράγοντες) και να αναδυθούν οι αντίστοιχες αναλυτικές ενότητες.

Στη συνέχεια παρατίθεται αρχικά η προσέγγιση της ίδιας της γυναίκας για το ερευνώμενο (οι παράγοντες επιλογής βίαιου ερωτικού συντρόφου και στάσης της γυναίκας – θύματος απέναντι στο βίαιο βίωμα όπως η ίδια τους εντοπίζει) και ακολουθούν οι επιμέρους αναλυτικοί άξονες.

3.1. Παράγοντες επιρροής επιλογής βίαιων ερωτικών συντρόφων όπως η γυναίκα τους αποδίδει.

Στην προσπάθεια των υποκειμένων να αποδώσουν τους παράγοντες που τα επηρέασαν στην επιλογή βίαιου ερωτικού συντρόφου, εντοπίζονται κάποιες κοινές συνισταμένες, όπως η συντρόφευση της γυναίκας σε πολύ νεαρή ηλικία, τρέφοντας ρομαντικά αισθήματα (Βασιλική, Δήμητρα) ή η χαμηλή αυτοεκτίμηση της που επηρεάζει την εικόνα της για την ικανότητα της να αγαπηθεί (Ελπίδα, Γιάννα, Δήμητρα). Συνακόλουθα, η είσοδος της στο γάμο στη βάση κοινωνικών επιταγών και στερεοτύπων (Γιάννα, Δήμητρα) αλλά και η εκ μέρους της αναζήτηση αγαπητικής στήριξης, θαλπωρής και θεραπείας των ψυχικών της τραυμάτων σε ένα νέο μη βίαιο οικογενειακό περιβάλλον (Δήμητρα, Ελπίδα, Αθανασία).

Η **Γιάννα** προσπαθεί να βρει στη συνύπαρξη με το σύντροφο της την αποδοχή, την αγάπη που η ίδια δε νιώθει για τον εαυτό της. Σε ένα παιχνίδι προσφοράς – ζήτησης μοιάζει να εκμεταλλεύεται σε “σωστό” χρόνο τη μοναδική στη συνείδηση της ευκαιρία για συντρόφευση, αφού χαρακτηριστικά αναφέρει ότι πίστευε ότι δε θα βρισκόταν άλλος να την αγαπήσει όσο ο σύντροφος της. Η επιλογή του δε γίνεται με τη θετική, ενεργητική ψυχική συμμετοχή της, αλλά σαν προϊόν έλλειψης αυτοπεποίθησης, σαν η λιγότερο κακή για την ίδια λύση “*Ένωσα ασφάλεια και ότι προφανώς με αγαπάει πολύ...και ήθελα να εξασφαλίσω αυτή την αγάπη..γιατί προφανώς μέσα μου και εγώ...δεν είχα αυτή την αυτοπεποίθηση...και ακόμα δεν την έχω...και έβλεπα ότι ακόμα δεν την έχω...σα να τον είδα σα μια λύση ξέρω ‘γω....ότι δεν υπάρχει...δε θα βρεθεί κάποιος άλλος..αυτό ήταν έντονο δηλαδή....*”. Η επιλογή συντρόφου γίνεται επιλογή συζύγου στα πλαίσια της επιθυμίας της αφηγήτριας για γαμική σχέση, η οποία μοιάζει να βαραίνει στα πλαίσια της ίσως ασυνείδητης προσπάθειας της να ανταποκριθεί στο προσωπίο της έμφυλης κοινωνικής της ταυτότητας. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι από το γάμο της ένιωθε απούσα “*δεν.....ήθελα ιδιαίτερα να πάω, ένιωθα ότι πρέπει να παντρευτώ.....ε και αρραβωνιαστήκαμε ε μετά που κατεθήκαμε εδώ αφού είχαμε πλέον αρραβωνιαστεί τρία χρόνια πριν.....ε μετά άρχισα και ‘γω να του λέω γιατί είχα και ‘γω τη νοοτροπία του χωριού ότι όταν είσαι αρραβωνιασμένος πρέπει να παντρευτείς.....να μη σε συζητάει ο κόσμος...ή αφού είχε προκύψει και συζούσαμε και δεν είχαμε θέματα έ.....έπρεπε να παντρευτώ...και άρχισα να τον πιέζω δηλαδή θα παντρευτούμε?”.*

Η **Δήμητρα**, θεατής βίας στο οικογενειακό περιβάλλον της από μικρή ηλικία διψά να βρει αγάπη και ηρεμία σε ένα μη κακοποιητικό καινούριο πλαίσιο, μακριά από τις οδυνηρές παραστάσεις της οικογενειακής της στέγης. Ο φόβος, ο πόνος και η οργή της για

τα βίαια βιώματα της μητέρας της, όχι μόνο δεν τη διώχνει μακριά τους αλλά με μαθηματική ακρίβεια την οδηγεί επάνω τους με άλλους πρωταγωνιστές αυτή τη φορά *“Πίστευα ότι θα έβρισκα αγάπη και θα ξέφευγα από αυτά που έβλεπα στο σπίτι μου...θα ένιωθα αγάπη αυτό πίστευα, δε θα έβλεπα αυτά που έβλεπα σπίτι μου..πίστευα ότι θα με αγαπούσε..θα με σεβόταν. Δε θα με χτύπαγε ποτέ.”* Στην ιδιαίτερη περίπτωση ωστόσο της αφηγούμενης, ο γάμος της επιβάλλεται ως αναγκαία προϋπόθεση για τη νομιμοποίηση της σχέσης της με το άλλο φύλο σε εφηβική ηλικία. Η συμβιωτική σχέση με ένα βίαιο σύντροφο της επιβάλλεται έτσι και θεσμικά. Ο θεσμός του γάμου αλλά και η μικρή ηλικία για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της εσωτερικής φωνής της, στην ουσία τη φυλακίζουν σε ένα πλαίσιο, χωρίς εφόδια (μόρφωση, υποστηρικτικό περιβάλλον), καθιστώντας τις πιθανότητες αλλαγής και εξόδου από αυτό ισχνότατες. Η συμβολή της έμφυλης κοινωνικής ταυτότητας της στην είσοδο της σε μια σχέση αναπόδραστα κακοποιητική με τον τρόπο αυτό επιβεβαιώνεται.

Η **Ελπίδα** περιγράφοντας το πρώτο χρονικό διάστημα της σχέσης της με το σύζυγο της, αναφέρει ότι ήταν μια πολύ καλή περίοδος συνύπαρξης, όπου ένιωθε απροϋπόθετα αποδεκτή, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τις αρνητικές εμπειρίες της από τις πρώιμες συντροφικές της σχέσεις αλλά και την καταλυτικά κακοποιητική, απορριπτική σχέση με τη μητέρα της *“.....και γενικά μου φερότανε πάρα πολύ ωραία δηλαδή δε μου χάλανε χατίρι. Ήτανε πάρα πολύ ας πούμε καλός μαζί μου”*. Ο λόγος επιλογής του συγκεκριμένου συντρόφου, μοιάζει για την ίδια ασαφής, ενώ σε σύντομο χρονικό διάστημα και υπό πίεση “βρέθηκε” όπως αναφέρει ενωμένη με τον ίδιο με τα δεσμά του γάμου, για να καταδείξει ότι ποτέ δε συμμετείχε στη δέσμευση αυτή με τρόπο ενεργητικό. Και εδώ το υποκείμενο μοιάζει να φοράει, αν και υπό πίεση (εκ μέρους του συντρόφου και της μητέρας της) το προσωπίο της έμφυλης κοινωνικής του ταυτότητας συνάπτοντας ασυνείδητα γάμο. Οι πληροφορίες που δίνει, μιλούν για ένα σύντροφο ο οποίος θα της εξασφάλιζε οικονομική στήριξη είτε λόγω γνωριμιών παρέχοντας της καλή εργασιακή εξέλιξη, είτε παρέχοντας της εργασιακή απασχόληση, σε μια περίοδο προσωπικής για την ίδια αναζήτησης εργασιακής αυτοπραγμάτωσης και οικονομικής ανεξαρτησίας, που θα μπορούσε να μεταφραστεί και σε ανάγκη προσωπικής ανεξαρτητοποίησης από την προβληματική σχέση με τη μητέρα της *“...άρχισαν ξανά οι τριβές με τη μάνα μου..γιατί πηγαίνω στην Τρίπολη..να τον χωρίσω αυτόν..υστερίες.....και από την άλλη βρέθηκα σε μια φάση που..ενώ δεν ήμουν καλά άρχισε και ο άντρας μου να πιέζει..ότι να αφού δεν έχεις δουλειά στην Αθήνα γιατί δεν έρχεσαι στην Τρίπολη? Πίεζε ο ένας από δω ο άλλος από 'κει..και ενώ ήθελα χρόνο βρέθηκα σε πολύ άσχημη κατάσταση....ε εντάξει μου εξασφάλιζε αμέσως το οικονομικό....γιατί είχε πολλή*

καλή δουλειά έβγαζε καλά χρήματα και δεν ήτανε..έλυνε το οικονομικό σε πρώτη φάση...". Το στοιχείο της γενναιοδωρίας του συντρόφου της και της οικονομικής εξασφάλισης που της παρείχε, μοιάζει σημαντικός παράγοντας επιρροής στην επιλογή της, αν και όπως αναφέρει με το τίμημα της στέρησης της προσωπικής ελευθερίας της, αν λάβει κανείς υπ'όψιν την εσωτερικευμένη από το οικιακό περιβάλλον και συγκεκριμένα από τη μητέρα της αξία της οικονομικής ασφάλειας "η μάνα μου μέχρι και σήμερα όλο "δεν έχω χρήματα..δεν έχω χρήματα"........ενώ στέκονται με τον πατέρα μου μια χαρά οικονομικά...και αυτή η φοβέρα ίσχυε από πολύ μικρή που ήμουνα".

Ένας κοινός παράγοντας έλξης της **Αθανασίας** από τους δυο συντρόφους της, είναι η βαθιά επιθυμία της για ένα συνοδοιπόρο στην προσπάθεια της να δημιουργήσει την οικογενειακή θαλπωρή, το εγγύς υποστηρικτικό περιβάλλον, το σπιτικό που από την πολύ αρχή της ζωής της είχε στερηθεί "Εγώ πάντοτε ήθελα σπίτι γιατί μου έλειψε! Μου έλειψε και πέρασα μεγάλη κακουχία. Την οποία πρόκειται και τώρα πάλι να περάσω.....την οποία..είχα κουραστεί τόσο πολύ από τη ζωή μου να παλεύω για την...αυτοσυντήρηση μου, και ήθελα να κάνω οικογένεια. Λοιπόν λέω 'ντάξει".

Καθώς το αφηγηματικό βάρος πέφτει στο δεύτερο σύντροφο της, λίγες πληροφορίες προκύπτουν για τον πρώτο της γάμο. Η σχέση τους εξελίσσεται γρήγορα, με την ίδια, αν και γνωρίζει το παρελθόν του πρώτου συντρόφου και μη ούσα ενήμερη για την τοξικοεξάρτηση του να προβαίνει στη σύναψη γάμου μαζί του, στο πλαίσιο μιας έλξης στην οποία αόριστα αναφέρεται ήξερα, ότι είχε βεβαρημένο ποινικό μητρώο πάνω σ' αυτά, το ήξερα! Ότι είχε καταδικαστεί για κλοπές και για ό.....τα ήξερα, αλλά όταν ζούσαμε μαζί δεν τα είχε! Όχι!.....Αυτός όμως μανάρι μου, ήτανε αλκοολικός και τέτοια..εν τω μεταξύ δεν τα 'δειξε..και ξέρεις δεν τα δείχνουνε!", "Ήταν κάποια έλξη..έγινε τσακ τσακ έξι μήνες κράτησε..".

Στη δεύτερη συντροφική σχέση της, η Αθανασία μιλά για την έλξη από έναν γλυκό, ευγενή πρόθυμο χαρακτήρα, ο οποίος από την αρχή εκδήλωσε έντονη εξάρτηση στο πρόσωπο της "Αυτό είναι ένας λανθάνων έρωτας..Δεν το εντοπίζεις στην αρχή ήταν τόσο γλυκός, τόσο ευγενικός, τόσο τρυφερός...μπορεί να με είχε ερωτευτεί λίγο? Μπορεί..προφανώς..κάτι τον έλκυε..κάτι..βασίστηκε σε εμένα? Είναι ένας άνθρωπος ο οποίος γραπώνεται από τις σχέσεις του..ε, γραπώνεται κυριολεκτικά είναι εξαρτημένος". Το κίνητρο εισόδου της σε γαμική σχέση με το σύντροφο της, ήταν όπως αναφέρει και πάλι η έντονη ανάγκη της να βιώσει το ασφαλές περιβάλλον που από τα παιδικά της χρόνια είχε στερηθεί. Ένα περιβάλλον που θα της παρείχε τρυφερότητα, περιποίηση και στήριξη ".....τρυφερός, πρόθυμος, περιποιητικός, να βοηθήσει...αυτό..να δουλέψει, να με

προστατέψει..αυτό..ήταν η αιτία ξέρεις ήθελα να...ανοίξω ήμουν άνθρωπος που μου άρεσε το σπίτι, η οικογένεια. Και.. ήταν αυτό που μου έλειπε..και επειδή αυτός φερότανε με αυτό τον τρόπο..λέω εντάξει. Ας κάνουμε οικογένεια”. Η ανάγκη του υποκειμένου να βιώσει την οικογενειακή θαλπωρή που στερήθηκε, είναι τόσο βαθιά που παραβλέπει την παθολογικού χαρακτήρα τοξικοεξάρτηση του συντρόφου της, καθώς επίσης την από την αρχή της συνύπαρξης βίαιη απέναντι της συμπεριφορά του, αποφασίζοντας να τον παντρευτεί “βγήκαμε κάτι ραντεβού και αυτά και....Ε, ήτανε από τότε αλκοολικός, αλλά εγώ δεν ήξερα ότι είναι αλκοολικός εκτός α...έβλεπα ότι έπινε πολύ. Αλλά είναι ένας χαρακτήρας που όταν έπινε πολύ, επειδή η κρυψίνοια του του βγαίνει σε κάθε.....ε εκδήλωση της ζωής του, σε οποιαδήποτε φάση και αν βρίσκεται, δεν τον καταλαβαίνεις. Ήτανε ήσυχος!”, “Ω και εμένα! Άρχισε και το ξύλο! Το ξύλο! Συγκατοικήσαμε τρία χρόνια πριν παντρευτούμε. Και από τότε είχα τα προβλήματα... Και το ξύλο..στην αρχή δεν ήτανε ξύλο ξύλο...ήτανε..βίαιη συμπεριφορά. Με έσπρωχνε, με έβριζε, με έφτυνε.....”.

Η **Βασιλική** κοιτώντας πίσω στην επιλογή του συντρόφου της θυμάται συναισθήματα έρωτα και ενθουσιασμού που έτρεφε μέσα στην ανεμελιά των εφηβικών της χρόνων “ε...μετά έφυγα εγώ στα δεκαεφτ..δεκαοχτώ μου..και γνώρισα το σύζυγο μου..με έρωτα. Μας έφαγε ο έρωτας (γέλιο). Ε..και..στον πρώτο χρόνο..που έμεινα έγγυος..στο δεύτερο έμεινα έγγυος, άρχισαν τα προβλήματα με το σύζυγο μου. Ήτανε ΒΙΑΙΟΣ..και πολύ βίαιος, ξύλο και τέτοια..”. Σήμερα, η τότε επιλογή μοιάζει εντελώς αβάσιμη, αδικαιολόγητη για την ίδια “.....τώρα άμα γύρναγα το χρόνο πίσω...και έλεγα τι είχα βρει..τίποτα δεν είχα βρει! Τίποτα θα σου έλεγα..ενθουσιασμός μπορεί, δεν ξέρω..”.

3.2. Παράγοντες επιρροής της στάσης της γυναίκας απέναντι στο βίαιο βίωμα (παραμονή/φυγή) όπως η ίδια τους αποδίδει

Η απόφαση των γυναικών να παραμείνουν ή να αποστούν από τη συντροφική σχέση τους, έρχεται σε διαφορετικό χρονικό σημείο για την κάθε μια, και ως αποτέλεσμα διαφορετικού χαρακτήρα βιωμάτων και τρόπου εσωτερίκευσης τους. Το χρονικό σημείο και ο τρόπος αντίδρασης της γυναίκας σίγουρα εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά της ιδιοσυγκρασίας της κατά τους Carlson και Worden (2005), ωστόσο η απόφαση ρήξης έρχεται για την ίδια και ως αποτέλεσμα ψυχοκοινωνικών παραγόντων που συναντώνται σε παραπάνω από μια αφηγήτριες. Αυτοί είναι η ψυχική κούραση, τα συμπτώματα αυτής ψυχικά και σωματικά, η κλιμάκωση της βίαιης συμπεριφοράς του δράστη και η επικινδυνότητα που αυτή για την αφηγούμενη συνεπάγεται, η περιέλευση στη γνώση της εναλλακτικών, όπως η δυνατότητα λήψης συμβουλευτικής στήριξης και νομικής βοήθειας, η βοήθεια φορέων άτυπου και τυπικού κοινωνικού ελέγχου που της παρέχεται, η εργασιακή της αποκατάσταση, η οικονομική αυτοδυναμία της και η ευθύνη που ο μητρικός ρόλος γι'αυτή συνεπάγεται.

Η **ψυχική κούραση** (Δήμητρα: *“..με κούρασε αυτός ο άνθρωπος.....Θεώρησα ότι δε θα πήγαινα πολύ..δε θα συνεχιζόταν η ζωή μου.. ή θα πεθάνω, το 'χα αποφασίσει, ή θα πάρω τα παιδιά μου και θα φύγω.....”*) το χρόνιο ψυχικό άλγος μιας καταχρηστικής συμβιωτικής σχέσης (Βασιλική: *“Γιατί δεν άντεχα άλλο..μπροστά στα παιδιά κιόλας να κάνει σκηνές και να βρίζει και.όλα αυτά...)* και η ψυχική αποσύνδεση που ακολουθεί (Γιάννα: *“παρακάλαγα και έλεγα Παναγίτσα μου να ελευθερωθώ...”, “Ήταν πολλά τα πράγματα που έλεγαν ότι η λύση είναι αυτή...που έλεγαν ότι δεν υπάρχει λύση άλλη....και το σημαντικότερο ήταν ότι είχα τελειώσει ψυχικά μαζί του....”*) καθώς επίσης ψυχικά συμπτώματα συνεπεία της κακοποίησης όπως ανασφάλεια, αισθήματα αναξιοσύνης και αβοηθησίας, παθητική συμπεριφορά, χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτομομφή (Ελπίδα: *“Αποδυναμωνόμουνα. Συνέχεια. Κάθε φορά..... μου είπε η ψυχολόγος έχεις φτάσει στη μηδενική αυτοεκτίμηση.....Αυτό..αυτό είναι πολύ μεγάλη παγίδα. Και όσο πιο πολύ κατηγορείς τον εαυτό σου τόσο πιο πολύ θύμα γίνεσαι”*) είναι παράγοντες που συμβάλλουν στην απόφαση ρήξης σύμφωνα με τα υποκείμενα. Η Ελπίδα βυθίζεται με τα χρόνια στην κατάθλιψη και την αυτολύπηση μέχρι να αναγνωρίσει τα συμπτώματα αυτά ως προϊόν κακοποίησης και ως δυνητικά αναστρέψιμα με τη βοήθεια της συμβουλευτικής στήριξης. Η Αθανασία και η Δήμητρα μας μιλούν για τη διατήρηση της ψυχικής υγείας τους που ως

αδήριτη ανάγκη προκύπτει μέσα σε μια κατάσταση “νοσηρή” (Αθανασία) αλλά και της σωματικής υγείας τους, καθώς τα ψυχικά άλγη τους πλέον εκδηλώνονται και σωματικά (Αθανασία: “Αλλά.....πειράχτηκε η υγεία μου. Και για 'μένα αυτό ήτανε ένα μήνυμα από το Θεό....."μασ' τα και δίνε του".....Και...εγώ από το πολύ άγχος έπαθα γαστρίτιδα.....ΔΕ μου βγήκανε καλά τα αποτελέσματα...η βιοψία”, Δήμητρα: “είχα φτάσει σε σημείο έπαιρνα φάρμακα..κατά του άγχους..στρες...άγχους..έκανα..ηρεμιστικά τρία την ημέρα..είχαμε φτάσει στο σημείο..κάθε βράδυ με πηγαίνανε στο νοσοκομείο..είχα την πίεση μου τότε, η καρδιά μου με είχε πιάσει..πνιγόμενα..”).

Σε συνέχεια των παραπάνω επικυρώνεται η θέση της Watson (2009) ότι ένας σημαντικός παράγοντας που συνδράμει στην αντίσταση του υποκειμένου είναι τα ψυχοσυναισθηματικά συμπτώματα που συνεπεία της κακοποίησης εκδηλώνει. Όταν η ανασφάλεια, τα αισθήματα αναξιότητας και αβοηθησίας, η παθητική συμπεριφορά, η χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτομομφή, οι ενδείξεις καταθλιπτικής διαταραχής, φοβίας ή γενικευμένης αγχώδους διαταραχής κατά τους Coolidge, Anderson (2002) γίνουν αντιληπτά από το υποκείμενο ως συνέπεια της κακοποιητικής συμπεριφοράς, έρχεται και η απόφαση αντίστασης του είτε εξωτερικά με την απόφαση φυγής, είτε εσωτερικά εκδηλούμενη με την αλλαγή της στάσης του απέναντι στο σύντροφο - θύτη.

Η ως άνω αναφερόμενη παθητικοποίηση και η συνεπεία της εξακολούθησης της καταχρηστικής σχέσης, προκύπτει και ως συνέπεια του κύκλου της βίας, στοιχεία του οποίου τα υποκείμενα αποκαλύπτουν, όπως η φαυλότητα και η χαρακτηριστική προσπάθεια συμφιλίωσης του δράστη κατά τη φάση της επανόρθωσης σύμφωνα με την Παπαμιχαήλ (2005) (Αθανασία: “Υπήρξε κάποια περίοδος που ήτανε ήρεμος...ε...υπήρξε μια περίοδος που ήτανε και τρυφερός, αλλά..αυτ..αυτοί..όταν έχεις να κάνεις με έναν άνθρωπο, με μια...προσωπικότητα νοσηρή, που νοσεί, αυτός είναι ένας φαύλος κύκλος..... Αυτό κοίταξε να δεις πουλάκι μου...είναι μια μόνιμη κατάσταση..απλά έχει κάτι περιόδους που...γίνεται κάτι σαν ανάπαυλα ας πούμε...κατάλαβες? “, Ελπίδα: “και..τότε ξέρω 'γω...έπεσε στα πατώματα...τα γνωστά δηλαδή...ήμουνα αποφασισμένη ότι θα φύγω με πράγματα και αυτά..ότι θα πήγαινα στους δικούς μουε, πήρε τους γονείς μου τηλέφωνο..τους έφερε στηνπολύ προσπαθούσε να τους πείσει όλους ότι δεν πρέπει να το κάνω αυτό και...μετά ο κύκλος της βίας που λες...και ξαναγύρισε το πράγμα έτσι...”). Ωστόσο, η μεταμελής συμπεριφορά του συντρόφου δε σημαίνει ψυχική επάνοδο του θύματος στη σχέση, το οποίο με την πάροδο του χρόνου αποστασιοποιείται περισσότερο (Δήμητρα: “.....ό,τι και να έκανε πια τον σιχαινόμενον, δεν ένιωθα τίποτα γι 'αυτόν.....ό,τι είχα να πω το έλεγα..δεν κρυβόμουνα..έλεγα μετά από όλα αυτά μέσα μου

έχει καταρρεύσει ..το ότι κάνω το κάνω για τα παιδιά.."). Ο κύκλος της βίας και οι κλιμακώσεις που τον χαρακτηρίζουν μπορούν να οδηγήσουν το θύμα που δεν μπορεί να έρθει σε οριστική ρήξη με το σύντροφο του, να έρθει σε ρήξη με τον εαυτό του (Ελπίδα: "Όχι κλιμακώθηκε, χειρότερη σιγά σιγά..χωρίς εγώ να το αντιλαμβάνομαι..δηλαδή δεν ε...ήταν όλα μέσα σε αυτό τον κύκλο..ε πια όταν αντιδρούσα και...μετά γινόταν ο χαμός και αυτά... "εγώ που σε αγαπάω" και αυτό το πράγμα και..... Αποδυναμωμόμουνα. Συνέχεια. Κάθε φορά..... η ανάγκη για αυτοσυντήρηση δηλαδή με έκανε να στραφώ εκεί..σε στιγμές μεγάλης απελπισίας έκανα αυτό..και το μόνο που σκεφτόμουν ήταν να μεγαλώσουν τα παιδιά να φύγουνε...και μετά εγώ δεν υπάρχει νόημα να ζω.. δηλαδή είχα αφεθεί και...αν δεν είχε βρεθεί το κέντρο δεν ξέρω και αν θα ζούσα τώρα). Εδώ συναντούμε τη θέση του Anderson (1997) για την πίστη της γυναίκας στις υποσχέσεις και απολογίες που προβάλλονται από το σύντροφο της στη φάση της συμφιλίωσης συμβάλλοντας στην εκ μέρους της ανοχή της βίας.

Σε συνέχεια του κύκλου της βίας, η **επικινδυνότητα της βίαιης συμπεριφοράς κλιμακούμενη** με την πάροδο του χρόνου, μπορεί αντίστροφα, όντας για τα υποκείμενα ένα καμπανάκι κινδύνου, να τα κινητοποιήσει. Η επικινδυνότητα της βιαιότητας (Βασιλική: "Κινδύνευε η ζωή μου ήταν επικίνδυνος...ήταν βίαιος...Ναι και βέβαια!.....η...από θαύμα ζω! Αλήθεια τώρα χωρίς υπερβολές....Ε, την άλλη φορά που με είχε πιάσει απ' το λαιμό άμα με...κρατούσε άλλο ένα δευτερόλεπτο και δε με άφηνε να με είχε...πινίξει. Και συνέχεια μέσα στο σπίτι τσακωμούς και συνέχεια...και μπροστά στα παιδιά. Την προηγούμενη μέρα που πήρα στο κέντρο έτυχε και είχαμε τσακωθεί και πήρα εδώ μετά"), η κλιμάκωση των επεισοδίων βίας (Δήμητρα: "...κλωτσιές, μπουιές σφαλιάρες με ρίχνει πάνω στο τραπέζι σπάει το τραπέζι...ήτανε..με τζάμι, χτυπάει ο μεγάλος στο τραπέζι του μπαίνει ένα τζάμι...") αλλά και η εξέλιξη της ψυχικής σε σωματική βία (Γιάννα: "Ε τα πράγματα χειρότερεψαν τα τελευταία χρόνια..... και πριν...κυρίως δηλαδή πριν είχα πολλή ψυχολογική κακοποίηση. Ναι. Ήταν χειρότερη εκείνη μπορώ να πω....") συνδράμουν στην απόφαση φυγής της γυναίκας - θύματος.

Η **γνώση του θύματος ότι έχει ικανότητες να αντιδράσει μέσα από εναλλακτικές** (Ferraro και Johnson, 1983) που πριν ήταν ανεντόπιστες συνεπεία της **κοινωνικής του απομόνωσης** (Watson, 2009) ή της **απροθυμίας του να καταγγείλει τη βία σε δημόσιους φορείς** (Roy, 1977), αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη δρομολόγηση αλλαγής στάσης του (Βασιλική: "Είχα ακούσει εδώ είχα βρει ένα.. ένα....προσπέκτους, στο δρόμο. Εεεε την προηγούμενη μέρα με είχε.....χτυπήσει γι' αυτό ήρθα στο κέντρο", Ελπίδα: ".....κάποια στιγμή θυμάμαι έκανε ο γιος μου κάποιο πρότζεκτ στο σχολείο για την ενδοοικογενειακή

βία..τελικά όμως δεν τους πήρε ο χρόνος να την ολοκληρώσουν αλλά έτσι μου μπήκε η ιδέα να μπω στο internet για πληροφορίες και έτσι και έμαθα για το κέντρο...”).

Η **οικονομική αυτοδυναμία** είναι κινητήριος δύναμη εξ' ίσου μεγάλης σημασίας στην απόφαση φυγής των υποκειμένων (Αθανασία: “Δεν είχα επιλογές! Εάν είχα γονείς, στο λόγο της τιμής μου θα 'χα φύγει από τους πρώτους μήνες. Δεν είχα επιλογές. Ήμουν κ..τόσο κουρασμένη... ΔΕΝ ΕΙΧΑ ΤΙΠΟΤΑ! ΔΕΝ ΕΙΧΑ ΔΟΥΛΕΙΑ! ΜΟΝΟ ΔΟΥΛΕΙΑ σου λέω ΑΝ ΕΙΧΑ ΘΑ΄ΧΑ ΦΥΓΕΙ! Αν είχα..αν είχα ένα μισθό ρε παιδί μου.....”). Η οικονομική δυσχέρεια δε, καθλώνει το υποκείμενο όταν δεν πλήττει μόνο αυτό, αλλά και άλλα εξαρτώμενα από αυτό άτομα (Γιάννα: “..Δηλαδή αν εγώ είχα μια καλύτερη δουλειά....θα είχα.....γιατί το σκεφτόμουν ένα χρόνο, δύο...και έλεγα ρε παιδί μου ας κάνω υπομονή....ότι αν...αν δεν έχω να τα ταΐσω? Σκεφτόμουν. Και λέω αν γυρίσουν και μου πούνε γιατί ρε μάνα μας το 'κανες αυτό και δεν....δεν έχεις να μας ταΐσεις?”).

Ο **οικονομικός έλεγχος** του συντρόφου είτε με τη μορφή αποτροπής της εργασιακής απασχόλησης του υποκειμένου, είτε με τη μορφή τη οικονομικής του από τον ίδιο εξάρτησης σύμφωνα με τους Watson, (2009) και Gelles (1987) μπορεί να αποτελεί εξ' ίσου σημαντικό παράγοντα αποτροπής της απόφασης του υποκειμένου να αντιδράσει (Ελπίδα: “...αν υπάρχει κάποιο πρόγραμμα να μπω κάπου με σύμβαση..ξέρεις προσπαθούσα να ψάξω..ε και ε..και διαπίστωσα ότι λειτουργούσε αντίθετα..δηλαδή ότι και να υπήρχε μια περίπτωση θα κοίταγε να..με εμποδίσει..... κοίταγε να με τρικλοποδιάσει (γελάει).....οικονομικά δεν μπορώ να πω ότι στερήθηκα άλλωστε νομίζω ότι ήθελε να έχω και άνεση για να μη νιώθω την ανάγκη ότι πρέπει να πάω να δουλέψω. Ίσως και γι' αυτό. Αλλά είχε και τη δυνατότητα..”).

Η απόφαση της ρήξης, έρχεται είτε όταν η γυναίκα στηρίζεται καλύτερα εργασιακά και οικονομικά (Γιάννα), είτε όχι. Η σχετική θέση του Anderson, (1997), ότι η εργασιακή ανασφάλεια και οικονομική εξάρτηση είναι παράγοντας αποτρεπτικός της αντίδρασης της στη βία, εν μέρει επιβεβαιώνεται. Συγκεκριμένα, οι πλειοψηφία των αφηγητριών αποφασίζει να φύγει κάνοντας ένα άλμα στο κενό, με την εύρεση εργασίας και την οικονομική σιγουριά να αποτελεί προσδοκία και όχι πραγματικότητα. Οι αυξημένες δυσκολίες προσωπικού και κοινωνικού χαρακτήρα που ακολουθούν τη φυγή τους επιβεβαιώνονται κατά τον Kearney (2001). Αφήνουν πίσω τους ένα κακοποιητικό περιβάλλον για να τις υποδεχθεί ένα άγνωστο κοινωνικό περιβάλλον, όπου πρέπει να αναζητήσουν εργασία, να βρουν νέο σπίτι, να ανταπεξέλθουν οικονομικά στις ανάγκες των παιδιών τους και να αντιμετωπίσουν συνεχιζόμενες απειλές από τον πρώην σύντροφο ή σύζυγο τους.

Η προσπάθεια αντίστασης του θύματος ενισχύεται επίσης από **φορείς άτυπου κοινωνικού ελέγχου**, πρόσωπα που προσφέρουν στη γυναίκα σημαντική βοήθεια. Στην περίπτωση της Δήμητρας συγκεκριμένα, η λύση δε θα είχε έρθει αν συγγενικό πρόσωπο του συζύγου της δεν προσφερόταν με την παροχή στην ίδια του ασφαλούς περιβάλλοντος που τόσο χρειαζόταν στο μεταβατικό διάστημα που ακολούθησε τη φυγή της από τη βίαιη σχέση.

Οι γυναίκες που αφηγούνται, φέρουν ένα επιπλέον βάρος, αυτό του ρόλου του φροντιστή, του συντηρητή της ακεραιότητας των οικογενειακών σχέσεων, είτε ο ρόλος τους είναι μόνο αυτός της συζύγου (Αθανασία) είτε επιπλέον αυτός της μητέρας (Βασιλική, Γιάννα, Δήμητρα, Ελπίδα). Η θέση της Watson, (2009) ότι ένας παράγοντας που εξηγεί τη χρόνια παραμονή της γυναίκας σε μια σχέση καταχρηστική, είναι η πεποίθηση της ότι φέρει την ευθύνη για τη διατήρηση των στενών και οικογενειακών σχέσεων ακέραιων, με αποτέλεσμα τη συνακόλουθη ακινητοποίηση της μπροστά στην κρίσιμη απόφαση, αλλά και με την παράβλεψη ίδιων αναγκών της επιβεβαιώνεται. Ο Kearney (2001) μιλά για το βιβλικό ρόλο της γυναικείας αυτοθυσίας αλλά και την πολιτισμική προσδοκία παροχής φροντίδας που τη γυναίκα βαραίνει και η ίδια άκριτα δέχεται (Γιάννα: *“...μέχρι τότε τα δικαιολογούσα όλα...έλεγα κιόλας ότι αφού εγώ δεν έχω δουλειά, δε δουλεύω...είμαι στο σπίτι..η δουλειά μου είναι το σπίτι μου....το έβλεπα και έτσι.....το πιο βασικό που του έλεγα ήταν η σχέση του με τα παιδιά...φέρσου καλά στα παιδιά του έλεγα...και όλα θα φτιάξουν σιγά σιγά....τον τελευταίο καιρό μου έλεγε δεν είμαι καλά με τα παιδιά γιατί δεν είμαι καλά και μαζί σου...πρέπει να φτιάξω τη σχέση μου μαζί σου για να φτιάξω και τη σχέση μου με τα παιδιά.....εγώ αντίστροφα του έλεγα θέλω να δω ότι είσαι πατέρας για να φτιάξουν τα πράγματα μαζί σου.....”*). Η διατήρηση της ακεραιότητας των οικογενειακών σχέσεων, στόχος ζωής για το υποκείμενο, σχετίζεται επίσης με την κοινωνική ταυτότητα που στα πλαίσια της πατριαρχικής κοινωνικοποίησης του έχει ενσωματώσει, η οποία οδηγεί σε προσδοκίες που το βαραίνουν. Στην προσπάθεια του να ανταποκριθεί σε αυτές, παραβλέπει ίδιες ανάγκες σύμφωνα με τον Anderson (1997) (Ελπίδα: *“Το κίνητρο που παράτησα τον εαυτό μου ήταν τα παιδιά.....Και γενικά έριξα όλο το βάρος μου εκεί..ακολουθούσα όλα τα χρόνια το πρόγραμμα τους από πολύ κοντά. Ό,τι θέλουνε...ήθελα να περνάνε ωραία..να διασκεδάζουνε...”*, Δήμητρα: *“Αυτό που θέλουνε οι Αλβανοί απ' τη γυναίκα, που έχουνε στο μυαλό τους κολλημένο είναι ότι η γυναίκα είναι γυναίκα, την παίρνεις να σου κάνει τις δουλειές, να μη σου φέρει αντίρρηση σε τίποτα και να μη μιλάει..να μη σου αντιμιλήσει.....και άμα τη χτυπήσεις..θα φταίει αυτή.....Όχι το 'χουν στην Αλβανία αυτό το 'χουνε. Τα βάζουν τα παιδάκια τους. Άμα είναι αγόρι κορίτσι, λένε στο*

αγόρι θα την κρατάς την αδερφή σου. Δε θα την αφήνεις να την πειράζουν οι άλλοι και να τη βλέπεις να φοράει φούστες. Θα την κρατάς.....Πίστευα ότι είναι ο αρχηγός, είναι ο άντρας του σπιτιού, πίστευα ότι ήταν αυτό.....ότι επειδή είναι ο άντρας μου και πρέπει να υπομείνω θα αλλάξει..ή θα βρούμε μια άκρη..”).

Ο **μητρικός ρόλος** ωστόσο, όσο εμπνέει την ανοχή και την υπομονή, άλλο τόσο κινητοποιεί το υποκείμενο σε αναζήτηση υγιούς περιβάλλοντος ανατροφής των παιδιών του μακριά από βίαια πρότυπα ή προστριβές (Βασιλική: “Του είπα ότι θα πάνε τα παιδιά σχολείο στην....., γιατί είναι καλύτερες οι συνθήκες, και...να δουλεύει και αυτός εδώ..... Πού θα πάω και τι θα κάνω με τρία μικρά παιδιά..αυτό...”, Δήμητρα: “Πιο πολύ για τα παιδιά μου έφυγα.....δηλαδή βλέποντας αυτά τα δύο μικρά, το μόνο που θέλω είναι να τα μεγαλώσω, όσο καλύτερα μπορώ, να τα σπουδάσω, να είναι καλοί άνθρωποι, να είναι καλοί άνθρωποι, να μην είναι βίαιοι”).

Η γυναίκα θύμα τέλος, σε μια από τις ιστορίες φαίνεται να τρέφει συναισθήματα αγάπης προς τον κακοποιητή της ακόμη και όταν περνά δύσκολες στιγμές, ενθαρρυμένη από ατομικές και κοινωνικές αξίες, επιβεβαιώνοντας τη θέση του Kearney (2011). Η Βασιλική συγκεκριμένα, αναφέρει ότι υπομένει τα βίαια βιώματα παρακινούμενη από αγάπη για τον κακοποιητή της. Το αίσθημα αυτό χαρακτηριστικά αναφέρει ότι δε μετέστρεψαν τα βιώματα αυτά, αλλά η εκ μέρους της ανακάλυψη εξωσυζυγικής σχέσης του συζύγου της: “Ένωθα πολλή αγάπη γι’ αυτόν. Και τον συγχωρούσα.....(ξεφουσκώνει).....Όταν πήγε με κάποια άλλη άρχισε να αλλάζει αυτό....Σου ’χω πει για την άλλη....με τηνΌταν είχα κάνει και το τρίτο παιδί το έμαθα. Το 2005. Μετά από 7 χρόνια γάμου. Δηλαδή τη βία τη δικαιολογούσα ότι είχε νεύρα.....ότι είχα γλώσσα ότι...ξέρεις...και μετά από αυτό άλλαξε...ναι μεν ένωθα μίσος όταν με χτύπαγε..αλλά μετά μου πέρναγε...τον αγαπούσα! Συνέχεια και όταν με χτύπαγε..αλλά μετά το γεγονός..μετά από αυτό..αλλάξαν τα αισθήματα μου. Πάρα πολύ”.

3.3. Ποιότητα σχέσεων γονέων – Ποιότητα σχέσεων με γονείς – Ποιότητα παιδικής ηλικίας

Ο συγκεκριμένος αναλυτικός άξονας προκύπτει από αφηγηματικά μέρη που καλύπτουν τη διαδρομή ζωής των γυναικών στα πρώιμα και ύστερα παιδικά τους χρόνια. Σκοπός της ενότητας αυτής είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων για το ρόλο που διαδραμάτισαν οι πρώιμες διαπροσωπικές σχέσεις της γυναίκας στη διαμόρφωση της ψυχοσυναισθηματικής ανάπτυξης της, αλλά και για τη σχέση τους με την εκ μέρους της

επιλογή ερωτικού συντρόφου. Επίσης, έγινε προσπάθεια να εξαχθούν συμπεράσματα για πιθανές αναλογίες ανάμεσα στην ποιότητα της σχέσης των γονέων της αφηγήτριας αλλά και της σχέσης που με αυτούς ως παιδί τη συνέδεε, με την ποιότητα της σχέσης της με τον ερωτικό της σύντροφο.

Από τα δεδομένα που προκύπτουν από τις πέντε ιστορίες, η κάθε γυναίκα, θύμα διαφορετικών μορφών βίας, έχει να μοιραστεί ιδιαίτερου χαρακτήρα παραστάσεις από τις μεταξύ των γονέων της σχέσεις, από την ποιότητα της σχέσης της με τους ίδιους, αλλά και από την ποιότητα των παιδικών της χρόνων, οι οποίες ωστόσο καταλήγουν σε κάποιες κοινές συνισταμένες.

Τα τραύματα από την αλληλεπίδραση με τους σημαντικούς άλλους της παιδικής ηλικίας των αφηγητριών, είτε με την εκδοχή του παιδιού θύματος ψυχικής, σωματικής, σεξουαλικής βίας (**Αθανασία**) είτε με την εκδοχή του παιδιού θεατή και θύματος της γονεϊκής βίας (**Δήμητρα**), είτε με την εκδοχή του παιδιού δέκτη ψυχικής βίας (**Ελπίδα**), επανέρχονται στη βιογραφική τους πορεία σε γνωστά εμπειρικά πεδία, μέσα από την επαναληπτικότητα όμοια τραυματικών καταστάσεων με διαφορετικούς πρωταγωνιστές, τους ερωτικούς τους συντρόφους.

Οι πλειονότητα των αφηγητριών (**Αθανασία, Γιάννα, Δήμητρα, Ελπίδα**) επαληθεύει την ερευνητική υπόθεση για τη διασύνδεση ανάμεσα στα ενεργά μοντέλα επεξεργασίας ή νοητικά μοντέλα λειτουργίας σχέσεων που ενσωμάτωσαν σε αντιστοιχία με τη μορφή αλληλεπίδρασης που είχαν με τους σημαντικούς άλλους της παιδικής ηλικίας τους, αντανακλώντα την εικόνα τους ως ενηλίκων πια, για τον εαυτό τους, αλλά και το χαρακτήρα των συντροφικών τους σχέσεων (Καραγιαννάκη, 2012). Η αγωνιώδης προσπάθεια και ελπίδα ότι το ερωτικό αντικείμενο θα καταφέρει να γιατρέψει τις πληγές που από το αρχαϊκό αντικείμενο προέρχονται, οδηγεί τελικά τις αφηγήτριες σε δραματικές απογοητεύσεις κατά τους Scarff και Fairbairn (1994).

Η ερευνητική υπόθεση δεν επιβεβαιώνεται από μια εκ των αφηγητριών (**Βασιλική**). Η ιστορία της δεν επαληθεύει οιασδήποτε μορφής αντιστοιχία των παραστάσεων της από τις μεταξύ των γονέων σχέσεις της με την ποιότητα της μετέπειτα συζυγικής ζωής της.

Η πιο σκληρή παιδική ηλικία και η πιο νοσηρής ποιότητας σχέση με τους γονείς και συγκεκριμένα με τη μητέρα της, περιγράφεται από την **Αθανασία**, η οποία έχει μνήμες μιας μητέρας όχι μόνο απόλυτα απορριπτικής και εχθρικής, αλλά και νοσηρά κακοποιητικής *“Με στήριξε ο θεός από τα παιδικά μου χρόνια τα οποία ήταν απολύτως τραυματικά...και...άγρια.....”* Ήταν πάρα πολύ δύσκολο να επιβιώσει ένα παιδί...και να βγει υγιές ψυχικά και αλώβητο κατά το δυνατόν μέσα από τέτοιες

καταστάσεις. Ευχαριστώ το Θεό για αυτό..... Εγώ έζησα σε ένα περιβάλλον ΠΑΡΑ πολύ...ΑΓΡΙΟ και...είχα μια μάνα η οποία ΔΕ ΜΕ ΗΘΕΛΕ. ΔΕ ΜΕ ΗΘΕΛΕ. Δηλαδή κατά λάθος γεννήθηκα..... ήμουν ένα παιδί εξώγαμο, δεν έμαθα ΠΟΤΕ ποιος είναι ο πατέρας μου, ε συζούσε αυτή (η μάνα της) με κάποιον οποίος με είχε υιοθετήσει και ο οποίος με βίαζε. Εν γνώσει της..... Μια μέγαιρα! Μια μέγαιρα! Μια μέγαιρα! Με μισούσε, με απέρριπτε, ήθελε να με σκοτώσει, με κυνήγαγε με το μαχαίρι και το πιρούνι, είχε βάλει μια φωτιά και με είχε κρεμάσει από ένα δέντρο να με κάψει...ε...μου έδινε πάντοτε να καταλάβω ότι της ήμουν βάρος και παρείσακτη...κοιτούσε πάντοτε πώς θα με ξεφορτωθεί και ένιωθα πάντα παρείσακτη.....).τώρα με τη ληξιαρχική πράξη...γέννησης, είδα, ότι ήμουν εξώγαμη εφτά χρόνια..μετά με έβαλε σε αυτό τον παλιάνθρωπο και με υιοθέτησε....ενώ παντρεύτηκε, οποίος με βία.....”.

Η ίδια δε γνώρισε ποτέ το βιολογικό πατέρα της, ενώ έμαθε ότι ο θετός της πατέρας δεν ήταν ο βιολογικός, με απρόσμενο τρόπο, στην ηλικία των δώδεκα ετών, ηλικία που οι γονείς της χώρισαν. Στον απόλυτα τραυματικό χαρακτήρα των εμπειριών της, έρχεται να προστεθεί η πληροφορία ότι ο θετός της πατέρας, εν γνώσει της μητέρας της, τη βίαζε συστηματικά από την ηλικία των πέντε ετών. Από τα όσα το υποκείμενο κοινωνεί, προκύπτει ότι έτρεφε αισθήματα για τον κακοποιητή της, με τον οποίο τη συνέδεε σχέση εγγύτητας σε αντίθεση με τη μητέρα της, στο πρόσωπο της οποίας συχνά αναφέρεται με τη λέξη «αυτή». Με τον τρόπο αυτό, καταδεικνύει τα οδυνηρά συναισθήματα που η θύμηση της ανακινεί, αλλά και τη συμβολική απόσταση που μέσω της συγκεκριμένης λέξης διατηρεί με το αρχαϊκό υποκείμενο της μητέρας της, το τόσο καθοριστικά κακοποιητικό “Ότι εγώ αγαπούσα αυτόν, γιατί σα μικρό παιδάκι δεν καταλάβαινα ότι με βίαζε...ότι ήταν...ε..είσαι παιδί! Είσαι αθώος! Και του 'λεγα τι μου κάνεις μπαμπά? Και μου λέει σε καθαρίζω καλά...ε, πού να ξέρεις τι σου γίνεται? Δεν έχεις αναπτυχθεί...ε... με φρόντιζε...και τον αγαπούσα και με φρόντιζε..με χτένιζε με έκανε μπάνιο...με πήγαινε στο σχολείο, ερχότανε με έπαιρνε...το φροντιστήριο, τα αγγλικά...και όταν αυτοί αποφασίσαμε να χωρίσουν εγώ ήμουν δώδεκα...και τους λέω θα πάω με τον πατέρα μου...και τότε μου είπε δεν είναι ο πατέρας σου. Τότε το έμαθα ξέρεις μου ήρθε η κεραμίδα. Παρ' όλα αυτά εγώ ήθελα να πάω με αυτόν..... γιατί ΑΥΤΟΣ, παρ' ότι μου 'κανε αυτά τα πράγματα, ασχολιότανε μαζί μου, με χτένιζε, με πήγαινε στο σχολείο, με αυτή δεν είχαμε καμμία σχέση. Με κυνηγούσε, να μου βγάλει τα μάτια, με είχε κρεμάσει από κάτι δέντρα, με είχε ΠΕΤΑΞΕΙ, με πέταγε στις κατασκηνώσεις, με πέταγε σε σχολεία για να μην ασχολείται”. Εδώ, επιβεβαιώνεται η θεωρητική θέση για τον παθολογικό σύνδεσμο του

παιδιού με τον κακοποιητή του, σύνδεσμο που το παιδί αγωνίζεται να διατηρήσει στα πλαίσια του ενστίκτου αυτοσυντήρησης του, αντλώντας δύναμη και διατηρώντας ελπίδα και νόημα στη ζωή (Μαγγανάς, 2004). Ο τρόπος που η Αθανασία επιβίωσε, οι εμπειρίες μέσα από τις οποίες διήλθε αλλά και η σημερινή εικόνα της, επιβεβαιώνουν τη θέση του Μαγγανά (2004) ότι οι επιπτώσεις του τραυματικού γεγονότος για το παιδί, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από ποικίλα ατομικά χαρακτηριστικά του όπως η ατομική αντοχή του, η κοινωνικότητα, η επίγνωση της ικανότητας του να ελέγχει τη μοίρα του (εσωτερικός τόπος ελέγχου ή εσωτερικό locus control).

Η ύστερη ζωή της Αθανασίας, ήδη από τα πρώτα εφηβικά της χρόνια που ακολούθησαν, ξαναφέρνει στο προσκήνιο απόπειρες και εμπειρίες βιασμού αλλά και σεξουαλικής παρενόχλησης, ενώ οι δυο σημαντικές σχέσεις της ζωής της που ενδύθηκαν τη μορφή του γάμου, για να καταλήξουν στη συνέχεια σε χωρισμό, είχαν χαρακτηριστικά έντονης ψυχολογικής αλλά και σωματικής κακοποίησης *“Το ‘χω βιώσει μέσα στο πετσό μου.....απόπειρες βιασμού, παρενόχληση! Μην το συζητάς στην εργασία πόσες φορές μου την έπεσαν αφεντικά, κινδυνεύεις...εγώ πέρασα τέτοια περίπτωση να με βιάσουνε!”*. Ενώ ο βραχύχρονος πρώτος γάμος της τερματίζεται με την εμφάνιση του πρώτου περιστατικού βίας, ο δεύτερος διαρκεί. Στο γάμο αυτό όπου και το υποκείμενο αφηγηματικά εμμένει, εντυπωσιάζει η αυτοομολόγηση της, η παραδοχή της ότι στα περιστατικά σωματικής βίας που υφίσταται, απαντά με μεταχείριση βίας, για να επισημάνει στοιχεία της θεωρίας κοινωνικής μάθησης (Bandura 1977), όπου προκύπτει η παραδοχή, ότι το βίωμα της βίας από το παιδί ως θύμα ή ως θεατή, μπορεί να οδηγήσει είτε σε επιλογή ερωτικών συντρόφων που υιοθετούν την τραυματική γονεϊκή συμπεριφορά ή να ενθαρρύνει το παιδί να υιοθετήσει την τραυματική συμπεριφορά στην ενήλικη ζωή του, καθώς η βία είναι πια μαθημένος για το ίδιο τρόπο αλληλεπίδρασης *“Το οποίο δεν καθόμουνα φυσικά να φάω ξύλο, τον έδερνα και ‘γω! Δεν ήμουνα να κάθομαι σαν την κότα να τις τρώω, τόσες μου ‘ριχνε άλλες τόσες του ‘ριχνα!”*. Το υποκείμενο μιλά για ένα «νοσηρό» τρόπο συμβίωσης με το σύντροφο της, όπου η απάντηση στη βία με τη χρήση βίας είναι από την ίδια δικαιολογημένη.

Το ιστορικό παιδικής κακοποίησης της Αθανασίας, επαληθεύει τη θέση του Μαγγανά (2004), ότι οι γυναίκες με ιστορικό παιδικής κακοποίησης έχουν περισσότερες πιθανότητες να ξαναγίνουν θύματα ως ενήλικες, καθώς επίσης τη θέση του Herman (1997), ότι το κακοποιημένο παιδί, στην ύστερη ενήλικη ζωή του, έρχεται αντιμέτωπο με τη δυσκολία να δημιουργήσει σταθερές σχέσεις, παραμένοντας αιχμάλωτο της παιδικής του ηλικίας, κάτι που η ίδια η αφηγήτρια περιγράφει ως επαναλαμβανόμενο μοτίβο ζωής, όχι

μόνο σε σχέση με τις ερωτικές συντροφικές σχέσεις της, αλλά και με τις ευρύτερες κοινωνικές της σχέσεις. Το επαναλαμβανόμενο βίωμα του βιασμού επαληθεύει επίσης τη θέση του Μαγγανά (2004) ότι ο κίνδυνος βιασμού, σεξουαλικής παρενόχλησης ή ξυλοδαρμού είναι διπλάσιος για όσες γυναίκες έχουν ήδη υποστεί σεξουαλική κακοποίηση κατά την ενήλικη ζωή τους.

Η θεωρητική θέση που εντοπίζει αναλογίες ανάμεσα σε τύπους σύναψης δεσμού με το γονιό και τύπους σύναψης συναισθηματικού δεσμού με το σύντροφο, σύμφωνα με τους Καραγιαννάκη (2012), Bowlby, (1982), Παπαδάκη – Μιχαηλίδη, (2014), επίσης επαληθεύεται. Οι εμπειρίες που η αφηγούμενη αποκόμισε από την πρώιμη αλληλεπίδραση με τους γονείς της, φαίνεται να έχουν λαξεύσει ασυνείδητους νοητικούς μηχανισμούς (νοητικά μοντέλα λειτουργίας σχέσεων εαυτού και άλλων) καθορίζοντας τον τρόπο αλληλεπίδρασης της με τους σημαντικούς άλλους της ενήλικης ζωής της, τους ερωτικούς της συντρόφους. Η σχέση της ωστόσο με μια μητέρα απορριπτική αλλά και έναν θετό πατέρα απόλυτα τραυματικό, δεν μπορεί με σιγουριά να αντιστοιχηθεί στην τριμερή κατηγοριοποίηση του Bowlby (1982) σε ενήλικα αμφιθυμικά απορριπτικό, φοβικά απορριπτικό ή υπερεμπλεκόμενο.

Η θέση των Μπούρα, Λαζαράτου, (2012), Παπαδάκη – Μιχαηλίδη, (2014) σχετικά με την επάνοδο στην ενήλικη ζωή του τραυματικού βιώματος των παιδικών χρόνων, με διαφορετικούς πια δρώντες, ώστε να επιτευχθεί η ευκαταία λύση, να δοθεί η ψευδαίσθηση ελέγχου του τραύματος, αλλά και να επιτευχθεί η έμμεση επανασύνδεση με τον τραυματικό γονέα επαληθεύεται, όπως επίσης η δύσκολη επίτευξη των ως άνω ασυνείδητα επιδιωκόμενων στόχων, λόγω της παντοδυναμίας της ασυνείδητης ψυχικής διεργασίας που βυθίζει το υποκείμενο όλο και βαθύτερα σε γνωστά από παλιά συναισθηματικά πεδία, όπως στην περίπτωση της Αθανασίας, όπου η επαναληπτικότητα όμοια τραυματικών, ψυχικά ανεπίλυτων για την ίδια καταστάσεων επιβεβαιώνεται.

Η **Γιάννα** μοιράζεται μνήμες από ένα ζεστό, οικείο, εμπνέον ασφάλεια οικογενειακό περιβάλλον μέσα στο οποίο έζησε ευτυχισμένα παιδικά χρόνια. Αν και δε μιλά για εμπειρίες προβληματικών σχέσεων με τους σημαντικούς άλλους της παιδικής της ηλικίας, ούτε αναφέρει ότι υπήρξε ποτέ θεατής βίας στο πλαίσιο της οικογένειάς της, χαρακτηριστικά μιλάει για μια αδιόρατη απόσταση που χαρακτήριζε τις σχέσεις της με τους γονείς της και ιδιαίτερα με τον πατέρα της. Αν και η αφηγήτρια δεν αναγνωρίζει καμίας μορφής συγγένεια ανάμεσα στις σχέσεις της με τους σημαντικούς άλλους της παιδικής ηλικίας της και τον σημαντικό ένα της ενήλικης ζωής της, η έλλειψη εγγύτητας, η ψυχική απόσταση που τη σχέση με τον πατέρα χαρακτηρίζει και εκδηλώνεται με το αίσθημα της

ντροπής και του σεβασμού, χαρακτηρίζει και τη σχέση της με το σύζυγο της “Πάντως στο ότι διάλεξα αυτόν το συγκεκριμένο...δηλαδή...έχω ακούσει από πολλούς ότι έχουν πρότυπο τον μπαμπά και βρίσκουν έναν ανάλογο έτσι? καμία σχέση...μέσα στην οικογένεια μου μπορεί να μην είμαστε πολύ δεμένοι..δηλαδή ανά πάσα στιγμή να μιλάμε...αλλά.....δεν είχαμε και προβλήματα..”. Το εσωτερικό πρέπει της για «ολιγάρχεια» που καθορίζει την ποιότητα της σχέσης με το σύζυγο της στην πορεία της συντροφικής τους ζωής, και επανέρχεται στη διάρκεια της αφήγησης της, παρουσιάζει αναλογίες με την ποιότητα της σχέσης της με ένα σημαντικό άλλο της ζωής της, τη γιαγιά της. Το πρόσωπο αυτό αποτελεί ισχυρή μνήμη των παιδικών της χρόνων και σε αυτό επανειλημμένα εστιάζει κατά την αφήγηση της, ως εμπνέον αξίες οικονομικά συντηρητικού τρόπου ζωής και ως εριστική προσωπικότητα που με την αφορμή αυτή βρισκόταν συχνά σε διαμάχη με τους γονείς της στο πλαίσιο της μεταξύ τους συγκατοίκησης.

Το υποκείμενο, που στην αφηγηματική πορεία δίνει πληροφορίες φτωχής αυτοεικόνας και αυτοεκτίμησης, μιλά για ένα σύντροφο μη διαθέσιμο, η απόσταση στη σχέση με τον οποίο είναι από την αρχή της αισθητή, για να μεγεθυνθεί στο πέρασμα των χρόνων. Εδώ επαληθεύεται η θέση της Καραγιαννάκη (2012) ότι η εικόνα του ατόμου για τον ενήλικα άλλο, στην περίπτωση μας μη διαθέσιμο για ανταπόκριση, σχετίζεται με την εικόνα του για το γονιό, που από τις λίγες πληροφορίες που το υποκείμενο δίνει, είναι απόμακρος, δεν ανταποκρίνεται σε αιτήματα υποστήριξης και προστασίας του. Επίσης, η εικόνα της ίδιας της αφηγούμενης, ότι ως παιδί, κορίτσι και ενήλικας δεν είναι άξια ανταπόκρισης συνδέεται με τα χαρακτηριστικά της σχέσης της ως ενήλικης με το σύντροφο της “και....πες το στον πατέρα...και αυτή το χε πει αλλά δε μου ‘λεγαν τίποτα και ‘γω να της λέω μετά..... ΤΟ ΕΙΠΕΣ?? Δεν είχα πως το λένε το θάρρος να του μιλήσω..ούτε με ρώτησαν ποτέ ας πούμε για κάποιο πρόβλημα που έχω..... μας είχαν λίγο στο φλου..ντάξει εδώ βλέπαμε στην τηλεόραση φιλί και γυρίζαμε ξέρω γω...”. Πολλές παράμετροι, εικόνα για τον άλλο γονιό - σύντροφο και εικόνα για τον εαυτό συγχρωτίζονται και τελικά υπαινίσσονται, χωρίς να επιβεβαιώνουν με τρόπο πρόδηλο την ερευνητική υπόθεση.

Η **Δήμητρα** είναι μια γυναίκα που επίσης δίνει πληροφορίες ένδειας σε αγαπητική στήριξη. Οι παραστάσεις των παιδικών χρόνων της είναι οδυνηρές. Την οδύνη αυτή με την αφήγηση λεπτομερειών της συντροφικής ζωής των γονέων της αλλά και της στάσης τους απέναντι της αναβιώνει “δεν μου άρεσε αυτό που έβλεπα...ποτέ. Ποτέ.....το ότι τσακωνόντουσαν..ε...τσακωνόταν με τον πατέρα μου...(κλάμα)..έτρωγε ξύλο...και ήμουνα....τις περισσότερες φορές τα ‘βλεπα όλα..και έβλεπα τη μητέρα μου με σημάδια..καθημερινά σημάδια..”. Μιλάει ένα παιδί γονέων αυστηρών και άκαμπτων που

συχνά απαιτούν από το ίδιο να διαδραματίσει ρόλο ενήλικα, μην επιτρέποντας του να βιώσει την ανεμελιά της ηλικίας του. Μιλά ένα παιδί που έχει στερηθεί τη στοργή και την τρυφερότητα, τη φυσική αλλά και την ψυχική παρουσία των γονέων του. Αυτό που πιο έντονα στη μνήμη της αφηγήτριας έχει αποτυπωθεί, είναι οι διαπληκτισμοί μεταξύ των γονέων της, που συχνά κατέληγαν στην άσκηση σωματικής βίας στη μητέρα της, ενίοτε βαριάς μορφής, καθιστώντας τη θεατή της. Η έντονη δίψα της να βρει αγάπη σε ένα περιβάλλον μη κακοποιητικό, μακριά από οδυνηρές παραστάσεις, ο φόβος, ο πόνος και η οργή της για τη βιαιότητα που είδε και δέχτηκε, όχι μόνο τη διώχνει μακριά της, αλλά με μαθηματική ακρίβεια την οδηγεί ξανά σε αυτή, σε ένα σύντροφο χειριστικό και κακοποιητή αλλάζοντας μόνο κατ' επίφαση και όχι στην πραγματικότητα το περιβάλλον - φυλακή που ήθελε να αποφύγει. Για μια ακόμη φορά στερείται της δυνατότητας να αναπτυχθεί ελεύθερα σαν προσωπικότητα, αλλά κατακερματίζεται και ο όποιος άξονας εαυτού της απομένει: *“Πίστευα ότι θα έβρισκα αγάπη και θα ξέφευγα από αυτά που έβλεπα στο σπίτι μου...θα ένιωθα αγάπη αυτό πίστευα, δε θα έβλεπα αυτά που έβλεπα σπίτι μου..πίστευα ότι θα με αγαπούσε..θα με σεβόταν. Δε θα με χτύπαγε ποτέ”*.

Η τραυματική εμπειρία αναβιώνεται, χωρίς την επιθυμητή από το υποκείμενο έκβαση, για να επαληθεύσει γνωστά από το παρελθόν εμπειρικά πεδία. Το υποκείμενο και εδώ επιθυμεί να δώσει τη δυνατότητα στον εαυτό του μέσα από τη σκόπιμη κατά το Ney (1992) αναβίωση του τραύματος με νέους πρωταγωνιστές, να σταθεί αντικειμενικά απέναντι του και να το παρατηρήσει, με τρόπο ατελέσφορο και χωρίς να μπορεί με ασφάλεια να γνωρίζει αν η επανάδραση ήταν διδακτική, πόσο μάλλον αν το απάλλαξε οριστικά από τη ριζική αφορμή της, αν το θεράπευσε.

Η **Ελπίδα** εστιάζει στην καταπίεση που έχει από τα παιδικά χρόνια της υποστεί. Η καταπίεση αυτή ξεκινάει από την αλληλεπίδραση της με ένα σημαντικό άλλο των παιδικών και εφηβικών χρόνων της, τη μητέρα της, απέναντι στην οποία μέχρι και σήμερα έχει έντονα αισθήματα καταπιεσμένου θυμού. Σύμφωνα με όσα αφηγείται, η ψυχική κακοποίηση που από την ίδια δεχόταν, ήδη από την παιδική ηλικία της, συνέβαλε σημαντικά στη διαμόρφωση της αυτοεικόνας της αλλά και στον τρόπο που τα εφηβικά χρόνια της διαμορφώθηκαν. Σα μαθήτρια βίωνε έντονα τη θλίψη, η οποία πήγαζε από τη νοσηρή της αλληλεπίδραση με τη μητέρα της, αλλά και από την ψυχικής μορφής κακοποίηση που όπως αναφέρει δεχόταν από τους συμμαθητές της *“δηλαδή αυτό η ψυχική βία, να είναι ο άλλος συνέχεια, να μη σου αφήνει ελευθερία..να σε ελέγχει όλη την ώρα να μη σου λέει ποτέ μια καλή κουβέντα..όλη την ώρα να σε επικρίνει γιατί είπες αυτό..μέχρι και γιατί σκέφτηκες! Αυτό! Εκείνο..δηλαδή λες και (γελάει) είναι μέσα στο μυαλό σου. Για,*

για οτιδήποτε, για οτιδήποτε, έλεγχο στα..στα πάντα. Και..και καλά τώρα σε αυτή την ηλικία. Όταν είσαι μικρό παιδί..Που θες, που ζητάς την αγάπη και την αποδοχή..κυρίως από τη..από τη μάνα..ε...πληγώνεσαι! Αρχίζεις μέσα σου..αρχίζεις και..φοβάσαι..νομίζεις ότι..δεν αξίζεις, ξέρω γω?.....και η μάνα μου ήταν πάρα πολύ ψυχαναγκαστική.....καταπίεση γενικά, από το σπίτι..υπήρχε γενικά ένας ε..απόλυτος έλεγχος. Γιατί πας εδώ, γιατί είπες αυτό, γιατί έκανες εκείνο..σε τίποτα..δηλαδή μπορεί να πεις κάτι..και αυτή τη συμπεριφορά την έχει πολύ έντονα η μάνα μου..μπορεί να πεις κάτι και να μην της αρέσει..μπορεί να σου κάνει μούτρα και να μη σου μιλάει μια βδομάδα. Δηλαδή αυτό..το ζούσαμε και, άλλο τώρα που είμαι μακριά". Δύο ακόμα πρόσωπα σημαντικών άλλων που συντρόφευσαν την αφηγούμενη στα παιδικά χρόνια της ήταν η γιαγιά της, από την οποία πήρε πολλή αγάπη, και ο πατέρας της που σκιαγραφείται με εκτίμηση από την ίδια. Στα πρόσωπα αυτά ωστόσο δε στέκεται αφηγηματικά. Αντίθετα, το πρόσωπο που έντονα στην ιστορία ζωής της εμφανίζεται, μαζί, ίσως και περισσότερο από αυτό του συζύγου της, είναι αυτό της μητέρας της.

Από το κείμενο προκύπτει το προφίλ ενός παιδιού με ελλειμματική αυτοεικόνα, ανύπαρκτη αυτοπεποίθηση, ανάξιου ανταπόκρισης, χαρακτηριστικά που το συντροφεύουν στη μετέπειτα ζωή του "Μετά αυτό το κουβάλαγα και στο σχολείο ας πούμεΈνιωθα ανασφαλής μες στο σπίτι μου, φοβόμουν το παραμικρό.....να μας εκβιάζει, με.. τέτοιες συμπεριφορές, οπότε μετά ήταν πάρα πολύ δύσκολο, όταν ειδικά βγήκα στην εφηβεία, δηλαδή θυμάμαι τον εαυτό μου..ότι...και φοβόμουν, είχα γίνει πάρα πολύ....συνεσταλμένη....με είχαν πείσει από το περιβάλλον ότι ούτως ή άλλως εγώ δεν αξίζω τίποτα ας πούμε..". Εκτός από τα νοητικά μοντέλα λειτουργίας σχέσεων εαυτού και άλλων που στην περίπτωση αυτή συναντώνται ξανά, επαληθεύεται η θέση του Μαγγανά (2004) αναφορικά με τη μεγάλη ευαλωτότητα παιδιών και εφήβων, στην κακοποίηση σωματικού ή ψυχικού χαρακτήρα όπως στην περίπτωση της αφηγήτριας. Η εμπειρία της, τη συντροφεύει στην εφηβική ηλικία αλλά και στη μετέπειτα ζωή της, κλονίζοντας σημαντικές προσαρμοστικές λειτουργίες της όπως η δημιουργία ταυτότητας, η βαθμιαία αποκόλληση από την οικογένεια και η εξερεύνηση για έναν ευρύτερο κόσμο.

Το συναίσθημα της καταπίεσης της αφηγούμενης δεν εντοπίζεται μόνο στο πλαίσιο της οικογένειας της, αλλά προκύπτει και από τις εκπαιδευτικού χαρακτήρα εμπειρίες της, όπου αναφέρει ότι όχι μόνο η ίδια αλλά το σύνολο της γενιάς της ήταν «κακοποιημένο». Οι λέξεις "φόβος", "ενοχή" επανέρχονται στον αφηγηματικό λόγο για να καταδείξουν την έλλειψη ζωτικού χώρου του υποκειμένου που μοιάζει σταθερό μοτίβο ζωής για το ίδιο, επαναλαμβανόμενο στην ύστερη ενήλικη ζωή του, σε ένα νέο πλαίσιο, αυτό του γάμου

“.....δε με ενθάρρυνε φοβόμουνα την τιμωρία όλο αυτό το πράγμα και...κάποια στιγμή δηλαδή το ήξερα..ότι κλείνομαι σε ένα καθούκι..για να προστατευτώ..γιατί δεν ήξερα από πού θα μου 'ρθει δηλαδή..φοβόμουνα όλο τον κόσμο..” .

Το υποκείμενο εντοπίζει αναλογίες ανάμεσα στη συντροφική σχέση του και στη σχέση του με τη μητέρα του. Από τα όσα αφηγείται, αντιλαμβάνεται κανείς το πραγματικό μέγεθος της ομοιότητας των συμπεριφορικών εκδηλώσεων ή και διαστροφών των δύο προσώπων απέναντι του. Προκύπτει το προφίλ ακραία παρεμβατικών, χειριστικών ανθρώπων που εκδηλώνουν ασέβεια απέναντι στον προσωπικό χώρο ανάπτυξης της αφηγήτριας. Στην περίπτωση της μητέρας της παίρνει τη μορφή του ελέγχου και της κατάκρισης των κινήσεων και επιλογών της, αλλά και του συναισθηματικού χειρισμού της. Στην περίπτωση του συζύγου της, παίρνει τη μορφή της στέρησης της προσωπικής ελευθερίας της, της κατάκρισης και της υποτίμησης της, για να καταλήξει σε ακραίας μορφής παρέμβαση στον προσωπικό χώρο της, σε σημείο που αυτός ολοκληρωτικά να της στερείται, σε κατακερματισμό και σε συνολική ακύρωση της σαν προσωπικότητα “*θυμάμαι είχα πει δεν άκουγα το όνομα μου. Δε με έλεγε με το όνομα μου ποτέ.. “ε! εσύ!”, “ε! μωρή!”*. Αυτό το πράγμα συνέχεια. *Περπατάγαμε στο δρόμο και έφευγε μπροστά. Έλεγες κάτσε ρε παιδί μου να περπατήσουμε μαζί ας πούμε.. “Α! εσένα την απόστροφη?”... “να κάτσω να περιμένω?”, “εσύ που είσαι αυτό το πράγμα?.....”*. Και εδώ, ένα δύσκαμπτο και δύσκολα μεταβαλλόμενο παθολογικό νοητικό μοντέλο, εξαιτίας του ασύνειδου χαρακτήρα του, λειτουργεί με αυτοπροφητικό και φαύλο τρόπο, επιβεβαιώνοντας με τις επιλογές του υποκειμένου ως ενήλικα, την ύπαρξη του (Παπαδάκη, Μιχαηλίδη, 2014). Στην περίπτωση της Ελπίδας, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του συντρόφου της, μη εμφανή στην ίδια αρχικά, αντιστοιχούν στα χαρακτηριστικά της μητέρας της. Ο σύντροφος της αποδεικνύεται το ίδιο απαιτητικός και παρεμβατικός, ταυτόχρονα απορριπτικός, κακοποιητικός και συναισθηματικά απόμακρος κατά τους Fairbairn και Scarff (1994). Ο τρόπος που συνδέεται με το σύντροφο της μέσα στην ερωτική σχέση, είναι ο ίδιος με τον τρόπο που συνδέθηκε με τη μητέρα, τον τραυματικό σημαντικό άλλο της παιδικής ηλικίας της.

Στην ιστορία της **Βασιλικής**, αντίθετα με αυτές των άλλων αφηγητριών, δε σχετίζονται οι παραστάσεις της από τη σχέση των γονιών της και από τη σχέση της με αυτούς, με την ποιότητα της συζυγικής ζωής της. Το αξιοσημείωτο είναι ότι το ίδιο το υποκείμενο δεν αναφέρει την παραμικρή λεπτομέρεια αναπαράστασης στον εσωτερικό κόσμο της, έστω ενός αδιόρατα “τραυματικού” εγγύς προσώπου, ούτε παρόμοια πληροφορία, έστω υπαινικτικά από την ιστορία ζωής της σε σύνολο προκύπτει. Νιώθει ότι

ήταν παιδί δεκτικών και στοργικών γονέων, και στέκεται με ιδιαίτερη νοσταλγία μπροστά στη θύμηση του πατέρα της, ο οποίος υπήρξε για την ίδια ένας σύμμαχος και υποστηρικτής σημαντικός άλλος *“Οι δικοί μου με φροντίζανε δεν είχα κανένα πρόβλημα εγώ με τους γονείς μου..και μη σου πω γιατί ήμαστε τέσσερα κορίτσια τρία αγόρια ότι είχε και πιο αδυναμία στα κορίτσια...ο πατέρας μου και μέχρι τώρα γιατί τώρα έφυγε...αλλά με αγάπαγε πολύ και με στήριζε και οικονομικά μέχρι τώρα..”*.

Το ενδιαφέρον δεν εστιάζεται στο αν οι σημαντικοί άλλοι της ζωής της ήταν στην πραγματικότητα τραυματικοί, αλλά στο πώς η ίδια εσωτερίκευσε τα είδωλα τους, σχηματίζοντας τη δική της βάση εαυτού κατά τους Παπαδάκη-Μιχαηλίδη (2014). Πράγματι, οι εμπειρίες της αφηγήτριας που με αφορμή την παιδική ηλικία της μοιράζεται, έχουν πρόσημο καθαρά θετικό, καθώς μας μιλά μια γυναίκα με καλές παιδικές αναμνήσεις, από ένα περιβάλλον υγιές, χωρίς βίαιες αξίες, αναμνήσεις ασφάλειας και ζεστασιάς από την αλληλεπίδραση της με τα συγγενικά της πρόσωπα, τα αδέρφια και κυρίως τους γονείς της. Οι εμπειρίες της από τη συζυγική ζωή της μιλούν για ένα σύντροφο ακραία κακοποιητικό, χωρίς η επιλογή του να μπορεί στην περίπτωση της να αποδοθεί στην ασυνείδητη λειτουργία των νοητικών μοντέλων λειτουργίας σχέσεων *“...με έπιασε από το λαιμό και έχασα τις αισθήσεις μου..ε..άλλη μια φορά μου είχε σπάσει το χέρι μου και με πήγε στο γιατρό την άλλη μέρα το βράδυ στο νοσοκομείο..δεν οδηγούσα μόνη μου ήμαστε στο χωριό δεν μπορούσα να έρθω εδώ..πονούσε το χέρι μου και έκλαιγα και τον ...παρακαλούσα να με πάει στο νοσοκομείο και δε με πήγαινε...”*.

3.4. Αυτοεικόνα

Βασικός άξονας στον τρόπο που το υποκείμενο συγκροτείται στη βιογραφική πορεία του αλλά και στον τρόπο που η ζωή του εξελίσσεται είναι η αυτοεικόνα του (Τσιώλης, 2008). Η εικόνα για τον εαυτό στην πορεία του βίου, όπως αποδίδεται στην ιστορία ζωής, δεν προκύπτει από σαφείς απαντήσεις, αλλά μέσα από τις κατευθύνσεις που η αλληλεπίδραση με το υποκείμενο στα πλαίσια της έρευνας δίνει. Σκοπός είναι να γίνει αντιληπτό, στο βαθμό που αυτά που το υποκείμενο μοιράζεται το επιτρέπουν, αν και πώς η αυτοεικόνα του επηρέασε το δρόμο του προς το βίαιο συντροφικό βίωμα, αλλά και τη στάση του απέναντι του.

Κάποιες από τις αφηγήτριες, έχουν ανεπαρκή αυτοεικόνα και χαμηλή αυτοεκτίμηση στην έναρξη της συντροφικής τους ζωής αλλά και στην πορεία της. Η αυτοεικόνα τους ωστόσο, δεν είναι ένα σταθερό σχήμα στη διάρκεια της ζωής τους, αλλά μεταβάλλεται

ανάλογα με την πορεία τους προς την αυτογνωσία. Το πραγματολογικό υλικό μιλά για γυναίκες με δυνατή (Αθανασία, Βασιλική) αλλά και φτωχή (Γιάννα, Δήμητρα, Ελπίδα) αυτοεικόνα. Η απόφαση ρήξης στη συντροφική σχέση συνδέεται με μια μετατόπιση της αυτοθέασης τους, η οποία είναι άλλοτε συνειδητή και άλλοτε όχι. Για κάποιες από τις αφηγούμενες η ρήξη συνδυάζεται με αισθητή βελτίωση της αυτοεικόνας τους (Δήμητρα, Γιάννα), και για άλλες όχι (Αθανασία, Βασιλική). Κάποιες φορές, η βελτίωση αυτή δε συνεπάγεται τη ριζοσπαστική αντίδραση του υποκειμένου στο πλαίσιο της σχέσης του (Ελπίδα).

Τα παραπάνω αφορούν σε στοιχεία της αυτοεικόνας του υποκειμένου τόσο στο χρονικό σημείο εισόδου του στη σχέση όσο στη διάρκεια της, τόσο ως προϋπόθεση εμπλοκής στη βίαιη σχέση, όσο και ως σύμπτωμα αυτής. Κατά μέρος συναντάται η θεωρητική θέση της Watson (2009) ότι ένας πρόσθετος ανασταλτικός παράγοντας στην προσπάθεια αντίδρασης της γυναίκας που υφίσταται βία, είναι τα ψυχικά συμπτώματα που συνεπεία της κακοποίησης εκδηλώνει και σχετίζονται άμεσα με την αυτοεικόνα της, όπως ανασφάλεια, αναξιότητα, παθητική συμπεριφορά, χαμηλή αυτοεκτίμηση, αυτομομφή για την κακοποιητική συμπεριφορά, ανάμεσα σε άλλα συμπτώματα όπως ψυχοσωματικές εκδηλώσεις και αντιδράσεις άγχους (Δήμητρα: *".....είχα φτάσει σε σημείο έπαιρνα φάρμακα..κατά του άγχους..στρες...άγχους..έκανα..ηρεμιστικά τρία την ημέρα..είχαμε φτάσει στο σημείο..κάθε βράδυ με πηγαίνανε στο νοσοκομείο..είχα την πίεση μου τότε, η καρδιά μου με είχε πιάσει..πνιγόμουνα.."*).

Η **Γιάννα** εμπνέεται από ένα ανώτερο ισχυρό πρέπει στις επιλογές της, δεν είναι σε επαφή με τις πραγματικές επιθυμίες της, εθελούσια εγκλωβίζεται στη σχέση, αργότερα στο γάμο, μέχρι η εσωτερική δύναμη που πάντα μέσα της υπάρχει να αναδυθεί και πολύ αργότερα να ελευθερωθεί με την απόφαση της για οριστική ρήξη, όταν η γαμική σχέση γίνει ακραία δυσλειτουργική. Η ρήξη αυτή ωστόσο, δε σχετίζεται με τη μετατόπιση της αυτοθέασης της σε αισθητά καλύτερο σημείο. Η **Ελπίδα** δίνει επίσης την εικόνα ενός αποδυναμωμένου ατόμου στο πλαίσιο της πρώιμης αλληλεπίδρασης της με τους σημαντικούς άλλους της ζωής της. Η διαμορφωμένη ισχνή αυτοεικόνα της ήδη από τα πρώιμα παιδικά και ύστερα εφηβικά χρόνια της, επιβεβαιώνεται από τη θυματοποίηση της, που είναι σταθερό μοτίβο στη διάρκεια της ζωής της, με το ρόλο του θύτη να μετατίθεται από το πρόσωπο της μητέρας της στο πρόσωπο του συντρόφου της. Η αλλαγή της εσωτερικής στάσης της απέναντι στην καταχρηστική συμπεριφορά σχετίζεται με τη μετατόπιση της αυτοθέασης της, με την ενδυνάμωση της αυτοεικόνας της με τη βοήθεια της συμβουλευτικής στήριξης. Η **Δήμητρα** αν και είναι ένα τραυματισμένο, φοβισμένο

κορίτσι που προσπαθεί να ξεφύγει από ένα βίαιο οικογενειακό περιβάλλον, το ξαναβρίσκει στη συντροφική της σχέση, με τα στοιχεία της βίας πιο έντονα. Αργότερα ανακαλύπτει τη μεγάλη εσωτερική της δύναμη. Η πίστη στον εαυτό της έρχεται με την πάροδο χρόνων στη σχέση για να αποφασίσει να ανατρέψει τα κακώς κείμενα της. Η **Βασιλική**, ειλικρινής και αυστηρή απέναντι στον εαυτό της αυτοχαρακτηρίζεται “χαζή” και “αδύναμη” λόγω της ανοχής που απέναντι στη βία δείχνει. Ωστόσο, πρόκειται για άτομο με έντονο δυναμισμό που δε διστάζει να αντιδράσει. Αυτό που την κρατά πίσω είναι τα συναισθήματα που παρά τις κακοποιητικές εμπειρίες της τρέφει για το δράστη. Η δυνατή ιδιοσυγκρασία της **Αθανασίας**, η μαχητικότητα της και η άρνηση της να θυματοποιηθεί, αναδεικνύεται από το ηχηρό «όχι» της στη βία και τις άμεσες ενέργειες της για την ποινική δίωξη του πρώτου συντρόφου της και την έκδοση διαζυγίου. Παρά την παραμονή της στη δεύτερη καταχρηστικού χαρακτήρα συντροφική σχέση της για μεγάλο χρονικό διάστημα, η ισχυρή της ιδιοσυγκρασία επαληθεύεται από τη μεγαλόθυμη αλλά και υπερήφανη στάση της απέναντι στο δράστη, αλλά και από την απόφαση της, στα 58 της χρόνια, άνεργη, χωρίς εγγύς ανθρώπινα στηρίγματα, να τερματίσει τη σχέση τους.

Η **Γιάννα** είναι μια γυναίκα με έντονα καταπιεσμένη εσωτερική φωνή, έλλειψη πίστης προς τον εαυτό της και αίσθησης αυταξίας. Σκιαγραφείται η εικόνα ενός παιδιού, αργότερα έφηβης, χαμηλών τόνων, με χαρακτήρα ήρεμο και πολύ συγκρατημένο στις εκδηλώσεις του, που μια εσωτερική επιταγή για καθωσπρεπισμό της στερεί τη δυνατότητα να ικανοποιήσει βαθιές επιθυμίες της και να ζήσει τις χαρές των πρώτων και ύστερων εφηβικών της χρόνων. Συγκεκριμένα, για τα εφηβικά χρόνια της προκύπτει ένα νοσταλγικό της παράπονο για τις χαρές τους που δεν έζησε, αφήνοντας να αναδυθούν χαρακτηριστικά χαμηλής αυτοεκτίμησης και έλλειψης διεκδικητικότητας. *“Στο λύκειο μετά ήρθα με την αδερφή μου εδώπήγα στο τεχνικό.....καλά ήταν ξερω γω.; μέναμε με τη αδερφή μου σε ένα σπίτι.....και θα μπορούσα να ‘χα περάσει πάρα πολύ ωραία.....να ‘χω τις παρέες μου.....’ντάξει είχα παρέα αλλά ήμασταν κοριτσοπαρέα και πάντα χαζο.....κάναμε κοπάνα ας πούμε και πηγαίναμε σπίτι μου για καφέ δεν το εκμεταλλεύτηκα ότι ήμουνα μόνη μου...είχα την αδερφή μου βέβαια αλλά εντάξει ήτανε μεγάλη δεν..... ήτανε και.....κάνας κέρβερους αλλά να.....μπορούσα να κάνω πράγματα..”*. Η ίδια εικόνα προκύπτει στην πορεία της αφήγησης, όπου ένα άτομο που δε γνωρίζει την εσωτερική φωνή και τα θέλω του, εγκλωβίζει τον εαυτό του στα στενά όρια της σχέσης του και αργότερα του γάμου του *“.....εγώ δεν είχα κύκλο στην Αθήνα..αλλά θα μπορούσα να ‘χω μια φίλη ξέρω ‘γω να βγαίνουμε..εγώ δεν το ‘κανα ποτέ.....”*. Σήμερα, η ίδια υπογραμμίζει αυτή την έλλειψη πίστης στον εαυτό της, την αίσθηση έλλειψης οποιασδήποτε αυταξίας: *“Τίποτα νιώθω ότι*

δεν έχω αυτοπεποίθηση...δηλαδή είμαι πάντα υπό.....καμία αυτοπεποίθηση...κάποιες άλλες φορές σκέφτομαι και λέω γιατί ρε παιδί μου? Αφού αξίζω....Από τη μια προσπαθώ να κάνω αυτό που πρέπει...από την άλλη νιώθω ότι δεν τα καταφέρνω....δεν εκτιμάω ιδιαίτερα τις ικανότητες μου...".

Ήρεμη και συγκρατημένη στις εκδηλώσεις της, μοιάζει να αποδέχεται τον "εγκλεισμό" σε μια σχέση όπου από την αρχή γνωρίζει ότι δεν μπορεί να ενταχθεί, αλλά και αργότερα σε ένα γάμο μέσα στον οποίο συμβιβάζεται με τις μη ικανοποιούμενες προσδοκίες της για αμοιβαιότητα, συντροφικότητα και σεβασμό *"..Τι να ζηλέψει..ήμouνα μια ζωή στο σπίτι και ήμouνα μαζί με τα παιδιά...κ όχι μόνο..όπου έβγαίνα μαζί με τα παιδιά ήμouνα...δεν είχε ζήλειες..όταν όμως άρχισα να βγαίνω...για δουλειά...καμιά δεκαριά χρόνια μιλάμε τώρα όταν ο μικρός πήγε νήπιο..εεε να μη βοηθάει καθόλου..να μου λέει εγώ δε σου είπα για δουλειά. Εσύ ήθελες. Βγάλ' τα τώρα πέρα μόνη σου..".*

Η απελευθέρωση της εσωτερικής δύναμης που πάντα μέσα της υπάρχει και με τον καιρό η ίδια εντοπίζει, έρχεται πολύ αργότερα μέσα στο γάμο, όταν η σχέση των δύο συντρόφων έχει γίνει ακραία δυσλειτουργική. Τότε παίρνει και την απόφαση να την τερματίσει.

Η **Ελπίδα**, είναι μια γυναίκα με πολύ θυμό απέναντι στη μητέρα της, η οποία μέχρι σήμερα επηρεάζει τον ψυχισμό της όπως δηλώνει. Ο θυμός αυτός μοιάζει να μετατίθεται στο πρόσωπο του συζύγου της. Το υλικό της αφήγησης της, περιγράφει έναν εαυτό αποδυναμωμένο, υποταγμένο στις επιλογές δυνατών άλλων, αρχικά της μητέρας της, αργότερα του συντρόφου της. Η αφηγήτρια μιλάει για ένα παιδί θλιμμένο, με ανύπαρκτη αυτοπεποίθηση, αργότερα συνεσταλμένη, μοναχική έφηβη. Ο έφηβος εαυτός στον οποίο αφηγηματικά επιστρέφει, είναι ενδεής σε αυτοεκτίμηση, αναζητά τρόπους έκφρασης και επιβεβαίωσης. Προσπαθεί να εντοπίσει την προσωπική του αξία και να την αποδείξει σε όσους τον περιβάλλουν. Την τρωτή αυτοεικόνα της έρχονται να επαληθεύσουν οι πρώτοι ερωτικοί της σύντροφοι, ενώ η ανεργία εκτός και εντός γάμου και η οικονομική εξάρτηση που συνεπάγεται, είναι ισχυρό εμπόδιο στην προσπάθειά της να βρει επιβεβαίωση και κλονίζει την ταυτότητα της.

Από την πολύ αρχή της αφήγησης της αναφέρει ότι είναι σε φάση εσωτερικής αναζήτησης και επαναπροσδιορισμού του εαυτού της, στα πλαίσια μιας προσπάθειας να αντιληφθεί τι συνέβαλε στην εκ μέρους της έλξη της κακοποιητικής συμπεριφοράς *"....είμαι σε κάποιες ομάδες και γενικά..να περάσεις στην αυτογνωσία να δεις τι είναι αυτό που κάνει τους άλλους να σε κακοποιούν? Αλλά όχι όμως...δηλαδή όπως ήτανε στην αρχή, δηλαδή*

πολύ ενοχικά, δηλαδή εσύ φταις, όχι να νιώσεις ότι φταις..απλά να δεις..κάποιες συμπεριφορές επειδή είχα μεγαλώσει μαζί τους δεν μπορούσα να τις αναγνωρίσω..ότι είναι κακοποιητικές...". Γυρίζοντας στις εμπειρίες των πρώιμων παιδικών χρόνων της, η αφηγήτρια αναφέρει ότι δεν ένιωσε ποτέ αυτοπεποίθηση, ήταν πάντα ένα θλιμμένο παιδί συχνά θύμα bullying από τους συμμαθητές της. Η ψυχική κακοποίηση που από τη μητέρα της δέχτηκε, αλλά και η καταπιεστική σχολική εμπειρία της, είχε σαν αποτέλεσμα τη φυσική της συστολή και τη μοναχικότητα. Χαρακτηριστικά θυμάται ότι από τα παιδικά και εφηβικά χρόνια της αντιμετώπιζε τις σχέσεις και τις συναναστροφές φοβικά ".....δε με ενθάρρυνε φοβόμουνα την τιμωρία όλο αυτό το πράγμα και...κάποια στιγμή δηλαδή το ήξερα..ότι κλεινόμεναι σε ένα καθούκι..για να προστατευτώ..γιατί δεν ήξερα από πού θα μου 'ρθει δηλαδή..φοβόμουνα όλο τον κόσμο..". Από τα όσα στη συνέχεια αφηγείται προκύπτει η εικόνα ενός παιδιού, αργότερα έφηβης, με ανύπαρκτη αυτοεκτίμηση που αναζητά τρόπο ύπαρξης και έκφρασης. Αναφέρει ότι η επιτυχία της στις σχολικές εξετάσεις ήταν ένα μέσο να αποδείξει στον εαυτό της και στους άλλους την αξία της. Στην πορεία της αφήγησης της μοιράζεται γεγονότα που στιγμάτισαν τον ήδη ευάλωτο ψυχισμό και την τρωτή αυτοεικόνα της, όπως είναι η ψυχική κακοποίηση που όπως ανέφερε υπέστη από τους πρώτους συντρόφους της, αλλά και αντικειμενικοί παράγοντες όπως αυτός της ανεργίας "ναι..δεν έβρισκα δουλειά..και για έναν άνθρωπο ο οποίος..έχει όντως χαμηλή αυτοπεποίθηση..όταν τρώει και την πόρτα (γελάει) της ανεργίας στα μούτρα..". Κομβικό σημείο στην αφήγηση της είναι αυτό της εύρεσης ολιγόμηνης εργασιακής απασχόλησης που της χαρίζει τη χαρά της επιβεβαίωσης μέσα από την εργασία αλλά και της οικονομικής και συμβολικής δύναμης που αυτή στην ίδια προσφέρει. Στη διάρκεια της αφηγηματικής πορείας, η επιθυμία της να βρει εργασία διαρκώς επανέρχεται καταδεικνύοντας την επιθυμία της να βγει στον κοινωνικό χώρο και να νιώσει παραγωγική. Μας μιλά ένα άτομο φιλότιμο με έντονη την ανάγκη για προσωπική ανεξαρτησία.

Το πρόσωπο της μητέρας της, σαν παράγοντας εχθρικός απέναντι στην ψυχική της ακεραιότητα, επανέρχεται συνέχεια στην αφηγηματική πορεία για να καταδείξει το βαθμό καταπίεσης που συνέχιζε και ως ενήλικη, «ύπανδρος» γυναίκα να υφίσταται από την ίδια "..δηλαδή κατάλαβα ότι δεν είναι το θέμα να φύγεις χιλιομετρικά, το θέμα είναι να φύγεις συναισθηματικά, να μη σε αγγίζει πια ο άλλος..". Την αγαπητική στήριξη που από τα πρώιμα παιδικά χρόνια της στερήθηκε, μοιάζει να θέλει να αναπληρώσει, διοχετεύοντας την ενέργεια της στη φροντίδα των παιδιών της. Αν και σε αυτά αναφέρεται σαν παράγοντα αντοχής της στις δυσκολίες του γάμου της, αναφέρει ότι υπήρξαν ο λόγος που παραμέλησε τον εαυτό της και τις ανάγκες του. Μοιάζει να μιλάει ένα παιδί που

κλήθηκε να παίξει το ρόλο του γονέα, ενώ ποτέ δε βίωσε στην ουσία του το ρόλο του ως παιδί.

Η χαμηλή αυτοεικόνα της, ο αποδυναμωμένος εαυτός ήδη από τα παιδικά και αργότερα εφηβικά της χρόνια είναι αυτός που δεν έχει ανάστημα να ορθώσει απέναντι στην κακοποίηση *“Αποδυναμωνόμουνα. Συνέχεια. Κάθε φορά..... μου είπε η ψυχολόγος έχεις φτάσει στη μηδενική αυτοεκτίμηση.....Αυτό..αυτό είναι πολύ μεγάλη παγίδα. Και όσο πιο πολύ κατηγορείς τον εαυτό σου τόσο πιο πολύ θύμα γίνεσαι. Δηλαδή εγώ είχα μάθει να λειτουργώ ενοχικά από πολύ μικρή...δηλαδή θυμάμαι να κατηγορώ τον εαυτό μου γιατί δεν..καταλάβαινα την πρόσθεση, ξέρω γω....”*. Η ίδια εντοπίζει την ισχνή της αυτοεικόνα ως αίτιο αρχικής έλξης και ύστερης ανοχής της κακοποιητικής συμπεριφοράς του συντρόφου της. Σήμερα, παραμένοντας στη γαμική σχέση καταβάλλει προσπάθεια να περπατήσει αυτογνωστικά και να μεταβάλλει τη στάση της απέναντι στην *“αμετακίνητη”* στάση του συντρόφου της. Να πάψει όπως λέει να είναι το θύμα, ενώ ο σύντροφος της εξακολουθεί να είναι ο θύτης.

Η **Βασιλική** αναφέρεται στον εαυτό της ως *“χαζό”* και *“αδύναμο”*, λόγω της ανοχής που έδειξε στη βία. Ο γονεϊκός ρόλος μεγένθυσε το φόβο της για την επιβίωση της και των παιδιών της, καθώς όπως αναφέρει ένιωθε αδύναμη να ανταποκριθεί στο μητρικό της ρόλο *“ασυντρόφευτη”*. Ο τρόπος που μιλά για το σύντροφο της αποκαλύπτει τα συναισθήματα που έτρεφε για τον ίδιο, παραμένοντας δίπλα του και υπομένοντας την κακοποιητική συμπεριφορά του και είναι ο λόγος που χαρακτηρίζει τον εαυτό της *“χαζό”*, τυφλό δηλαδή μπροστά στη βίαιη πραγματικότητα. Σήμερα μιλά για το δυναμισμό που τη διακρίνει και εξηγεί την ανθεκτικότητα της απέναντι στην κακοποίηση *“.....πού θα πάω και τι θα κάνω με τρία μικρά παιδιά..αυτό...αλλά και δυνατή τόσο ξύλο που είχα φάει (γελάει) σκληρό καρύδι!”*, *“Ότι είμαι πάρα πολύ δυνατή τώρα. Και δεν περιμένω από τον άλλο ξέρεις..όπως περίμενα από αυτόν.....οικονομικά..”*.

Η εικόνα που σχηματίζεται από την αφήγηση της Βασιλικής, είναι αυτή μιας γυναίκας σήμερα αισιόδοξης, δυναμικής. Αυτό επαληθεύει η ανθεκτικότητα της στα βίαια βιώματα αλλά και η ρηξικέλευθη απόφαση της να τα τερματίσει. Σημειώνεται ότι είναι η αφηγήτρια με τα πιο ακραίας μορφής περιστατικά σωματικής βίας, κάτι που επιβεβαιώνει και η δραματική αλλαγή των εκφράσεων της όταν μιλά για το πρόσωπο του πρώην συντρόφου της. Ο τρόπος που αφηγείται συστήνει ένα άτομο με αισιοδοξία, ταπεινότητα, αίσθηση δικαιοσύνης, αξιοπρέπεια και αυτοπεποίθηση *“Εννοείται ότι αξίζω έναν καλό σύντροφο!”*. Αν και από την πολύ αρχή υποτάσσεται σε μία σχέση ακραία βίαιη, η λύση

για την ίδια έρχεται όταν σπάσει ο ψυχικός σύνδεσμος της με το δράστη – σύντροφο της και της δοθεί και σε πρακτικό επίπεδο η δυνατότητα να αντιδράσει.

Τα τραύματα της παιδικής ηλικίας της **Δήμητρας** είναι ζωντανά στη θύμηση της. Θύμα των βίαιων παραστάσεων της από τη σχέση των γονιών της, γίνεται θύμα της κακοποιητικής συμπεριφοράς του συντρόφου της. Στην ευαίσθητη ηλικία των δεκατεσσάρων και με αδιαμόρφωτη ακόμη ταυτότητα, τον αρραβωνιάζεται και σχεδόν αδιαμαρτύρητα δέχεται τη συντροφική πραγματικότητα που ακολουθεί "*έτρωγε ξύλο...και ήμουνα....τις περισσότερες φορές τα 'βλεπα όλα..και έβλεπα τη μητέρα μου με σημάδια.....να μου 'χουνε ξεριζώσει τα μαλλιά....να 'χω σημάδι από τον πατέρα μου εδώ....(δείχνει τη μέση της)..όλο το χέρι του (κλάμα)----παύση-----και (κλάμα)-----Μας αρραβώνιασαν...στην Αλβανία είναι ντροπή αυτό το πράγμα...και καλά να κάνεις σχέση....και είναι ντροπή αυτό να κάνει η κοπέλα σχέση....*".

Ένα τραυματισμένο, φοβισμένο κορίτσι κάνει ένα άλμα στο κενό για να ξεφύγει από ένα βίαιο περιβάλλον. Το περιβάλλον αυτό ξανασυναντά, με πρωταγωνιστές διαφορετικούς. Η βία πια βάζει την ίδια και μεγενθύνεται αποκτώντας χαρακτήρα τυραννικό. Μιλά για έναν εαυτό υποταγμένο, μουδιασμένο μπροστά στις απαιτήσεις του συντρόφου της που της στερούσαν κάθε ίχνος προσωπικής ελευθερίας "*....ήμουνα όλη μέρα στο σπίτι..δε με άφησε να πάω στο σχολείο...γιατί θα λένε και καλά.... ότι τη γυναίκα μου την πειράζουμε οι άλλοι.....*". Η υπομονή, η ανοχή της απέναντι στη βία τη σκληραίνει μέχρι τη στιγμή που με κινητήρια δύναμη τα παιδιά της κάνει παρελθόν τις βίαιες εμπειρίες της "*.....Όχι γιατί έχω δουλέψει από τα δεκατρία μου δούλευα σε χωράφια..δεν πίστευα..πίστευα ότι και να φύγω τη δουλειά θα τη βρω και θα τα βγάλω πέρα..στο να μεγαλώσω εμένα και τα παιδιά μου, ήταν ο φόβος..ο φόβος μόνο που με κρατούσε...". Ο τρόπος αντίδρασης της παρά τις αντιξοότητες, χωρίς εγγύς υποστηρικτικό περιβάλλον, περιγράφει ένα άτομο με μεγάλη εσωτερική δύναμη που ακούει τα βαθύτερα θέλω του, όσες δυσκολίες και αν η ικανοποίηση τους συνεπάγεται"*.....και επειδή οι δικοί μου..εγώ ήταν δική μου επιλογή να παντρευτώ..δεν είχα αγχωθεί να πω ότι με χτυπάει..δεν ήξεραν, νόμιζαν ήταν όλα μέλι γάλα..ποτέ δεν είχα αγχωθεί..δεν ξέρανε..μετά μου λένε θα πας στον άντρα σου, αφού δε σε έχει χτυπήσει και θα βγείτε σε δικό σας σπίτι..θα πας...δεν πήγα ποτέ...σταμάτησα σταείχα μαζί μου είχα πεντακόσια ευρώ..μέσω εφημερίδας την πρώτη νύχτα έμεινα σε ξενοδοχείο...". Η δεύτερη προσπάθεια φυγής της γίνεται αποφασιστικά, χωρίς να δώσει οποιαδήποτε πια δυνατότητα αναβίωσης στη σχέση της, γεγονός που μαρτυρά το δυναμισμό της.**

Από το χρονικό σημείο της φυγής της και έπειτα, μια αλλαγή συντελείται για την ίδια. Έχοντας γίνει μάρτυρας της δύναμης της να ανατρέψει τα κακώς κείμενα της ζωής της, αναφέρει ότι σήμερα νιώθει πιο σίγουρη για τον εαυτό της. Έχοντας προχωρήσει αυτογνωστικά, γνωρίζει τα όρια της. Στη διάρκεια των αφηγήσεων που μεσολάβησαν από συνάντηση σε συνάντηση, η εικόνα της πληγωμένης, κατακερματισμένης προσωπικότητας υποχωρεί για να αναδειχθεί ένας άνθρωπος κατασταλαγμένος, συγκροτημένος με μεγάλη εσωτερική δύναμη.

Η ιστορία της **Αθανασίας** αποκαλύπτει ένα άτομο που από την παιδική ηλικία του έχει επιβιώσει από εμπειρίες άκρως τραυματικές. Τα τραύματα από τις εμπειρίες αυτές επανέρχονται στη ζωή της με διαφορετικούς δρώντες και γίνονται η αφορμή για να ταπεινωθεί όπως αναφέρει. Η αφηγήτρια είναι μια γυναίκα με βαθιά πίστη στην ανώτερη δύναμη, που εμπνέει ελπίδα και ζεστασιά σε όποιον τη συναναστρέφεται *“με επισκέφτηκε...με λύτρωσε...πώς? μέσω της προσευχής και της μετάνοιας.....από τότε έχω μια ΣΧΕΣΗ με το θεό προσωπική...Μπορείς ανά πάσα στιγμή στη ζωή να αποπροσανατολιστείς και να χάσεις το δρόμο σου..... και να πιάσεις ΠΑΤΟ ... Αυτοί που αυτοκτονούνε. Γιατί? Γιατί δεν έχουν ελπίδα. Εγώ έχω ελπίδα. Ότι υπάρχει θεός. Με στηρίζει. Ανταποκρίνεται στα αιτήματά μου. Μου δίνει δύναμη”*.

Όσα μοιράζεται συστήνουν έναν άνθρωπο με έντονη τη διάθεση να επιβιώσει, να ανταπεξέλθει στις όποιες δυσκολίες υποκινούμενος από βαθιά αίσθηση αξιοπρέπειας, έναν άνθρωπο υπερήφανο, έξυπνο, με στέρεη αυτοεικόνα, *“Είμαι εξωστρεφής, είμαι αυθόρμητη. Είμαι παρορμητική, είμαι εύθικτη, δε θέλω να με προσβάλλουν, είμαι υπερήφανη, όχι με την έννοια του εγωισμού, αλλά με την έννοια της αξιοπρέπειας. Ε, είμαι αγαθή παρά τα όσα έχω περάσει, δεν έχω πονηριά, δε σκέφτομαι πονηρά και κακόβουλα, ε...είμαι αφελής, είμαι εύπιστη είμαι συγχωρητική, αλλά...υψώνω και τείχη, ανορθώνω τείχη και κλείνω...απόλυτα, τις διόδους επικοινωνίας με άτομα που...μου απέδειξαν ότι δεν ήταν άξια της εμπιστοσύνης μου ή της αγάπης μου..... ξέρω ότι εγώ δεν είμαι τέτοιος χαρακτήρας, παθητικός.....”*. Η αφηγήτρια στέκεται στο ότι στη ζωή της στερήθηκε την κοινωνική καταξίωση, την πανεπιστημιακή μόρφωση, τη σταθερή εργασιακή απασχόληση, την οικογενειακή γαλήνη και αργότερα τη συντροφική ευτυχία, για να γίνει κοινωνός του αγαθού της πνευματικής εξύψωσης μέσα από τη συνάντησή της με το Θεό *“.....εγώ ήμουνα ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ σε αυτό το σχολείο και ήμουνα η καλύτερη μαθήτρια του σχολείου. Ήμουνα άριστη, μα αγαπούσα πολύ τα γράμματα, τη μάθηση, είχα υποτροφία, να πάω στη Γαλλία, να κάνω κοινωνιολογία, ψυχολογία αυτό αγαπούσα να κάνω.....”* Όμως ο θεός αποφάσισε να τα ζήσω όλα αυτά γιατί κατάλαβα ότι το σχέδιο του ήταν να ταπεινωθώ και

να τον εκζητήσω. Διαφορετικά δε θα γινόταν. Αν είσαι ασφαλής, τα έχεις όλα, δε σου χεί λείψει τίποτα δεν πας να ζητήσεις το θεό, αυτό το κατάλαβα πολύ αργότερα βέβαια.....".

Η δυνατή ιδιοσυγκρασία της Αθανασίας και η άρνηση της να θυματοποιηθεί στην πρώτη σχέση της, αναδεικνύεται από το ηχηρό όχι της στη βία επαληθεύοντας την άρτια αυτοεικόνα της " ..θέλω να σου πω..ΔΕΝ έχω την ψυχολογία του θύματος..να σου επιτρέπω και να είμαι η γυναικούλα που κάθομαι και τις τρώει, και αυτός που μου σήκωνε το χέρι του το σήκωνα και εγώ δεν καθόμουνα να τις φάω, όσες μου 'ριξες τόσες θα φας..βέβαια υπερνικούσε γιατί έχει τη σωματική δύναμη αλλά δεν ήμουνα με..εντός εισαγωγικών η γυναίκα κότα..να κάτσω να φάω, γιατί ήμουνα μια γυναίκα με δυνατή προσωπικότητα..". Αν και στη σχέση με το δεύτερο σύντροφο της υπομένει για αρκετά χρόνια την κακοποιητική συμπεριφορά του, η στάση της αυτή δεν αποδίδεται στη φτωχή αυτοεικόνα της αλλά στην εκ μέρους της μάταιη αναζήτηση οικογενειακής ασφάλειας. Η πρωτοβουλία της να διαζευχθεί το δεύτερο σύζυγο της και στη συνέχεια να φύγει από τη συμβιωτική σχέση που εξακολούθησε να τους συνδέει με τρόπο ρηξικέλευθο, στα 57 της χρόνια, άνεργη και χωρίς εγγύς ανθρώπινα στηρίγματα, αποδεικνύει το μαχητικό χαρακτήρα της.

3.5. Locus of control (Τόπος ελέγχου)

Στον ερευνητικό αυτό άξονα γίνεται μια προσπάθεια να διαπιστωθεί η πιθανή διασύνδεση του «τόπου ελέγχου» της γυναίκας, δηλαδή του προσανατολισμού της, **εσωτερικού** (ίδια ευθύνη, προσπάθεια εντοπισμού ίδιας συμβολής) ή **εξωτερικού** (ευθύνη συντρόφου ή τρίτων), αναφορικά με τα αίτια των βίαιων βιωμάτων της αλλά και με τον τρόπο που επιλέγει να δράσει με την αφορμή τους. Επίσης, γίνεται μια προσπάθεια να γίνει γνωστό κατά πόσο η προσωπική αυτή θέση και θέαση, συνδέεται με μια λιγότερο ή περισσότερο παθητικού ή ενεργητικού χαρακτήρα στάση της σε σχέση με τα βιώματα της. Στα πλαίσια αυτής της ενότητας ωστόσο, πρέπει να διακριθεί ο τόπος ελέγχου, ως εσωτερικός προσανατολισμός σε αναζήτηση ευθύνης, από τα αισθήματα ενοχικότητας και αυτομομφής που μπορεί να κατακλύζουν το θύμα βίας. Επίσης, πρέπει να επισημανθεί ότι ο τόπος ελέγχου του κάθε υποκειμένου, δεν είναι με ευχερή τρόπο εντοπίσιμος από το ίδιο, πόσο μάλλον από τον ακροατή του. Η αφηγήτρια μπορεί να μιλά για προσωπική ευθύνη αλλά στα λόγια της να υπάρχει ένα δριμύ κατηγορώ για τα βιώματα της, ένα συμβολικά στραμμένο δάχτυλο απέναντι στο δράστη.

Το locus of control του υποκειμένου, σηματοδοτεί τη στροφή του προς τον εαυτό του ή προς τους άλλους σε αναζήτηση ευθύνης για τη βία που υφίσταται. Όταν ο

προσανατολισμός του είναι εσωτερικός, η θεωρητική θέση του Ney (1994) τον συνδέει αιτιολογικά με την ενεργητική του στάση απέναντι στη βία, με την αντίδραση του. Οι ιστορίες ζωής μας δείχνουν ότι ο προσανατολισμός σε άλλα θύματα εντοπίζεται ως σχήμα σταθερό και σε άλλα ως μεταβαλλόμενο. Μία εκ των αφηγητριών παρουσιάζει σταθερά εξωτερικό locus control όσο υφίσταται τη βία στη διάρκεια της σχέσης της, αλλά κι αφού έχει αποστεί από αυτή (Γιάννα). Δύο αφηγήτριες αναδεικνύουν αρχικά εξωτερικό locus control το οποίο στην πορεία της σχέσης τους μεταστρέφεται σε εσωτερικό, συμπίπτοντας χρονικά ή με την απόφαση φυγής τους (Δήμητρα), ή με την αλλαγή της προσωπικής στάσης τους απέναντι στη βίαιη πραγματικότητα (Ελπίδα). Ωστόσο, δεν υπάρχει αιτιολογική σχέση ανάμεσα στο εσωτερικό locus control του υποκειμένου και την ενεργητική του στάση απέναντι στη βία. Αν δε εκδηλωθεί μια ενεργητική αντίδραση του υποκειμένου, αυτή μπορεί να είναι κάλλιστα εσωτερικού χαρακτήρα, όχι απαραίτητα εξωτερικού, διακριτή από μια απόφαση φυγής του. Ο σύντροφος του υποκειμένου μπορεί να προσπαθεί να το θυματοποιήσει, αλλά το ίδιο αν και εξακολουθεί να σχετίζεται ερωτικά μαζί του, να μην καθίσταται τελικά θύμα. Τέλος, η σύμφωνα με το Ney ενεργητική αντίδραση, μπορεί όταν εκδηλώνεται εξωτερικά, να μη συμπίπτει απαραίτητα με τη φυγή του, αλλά με την εκ μέρους του ανταπόδοση της βίας. Αυτό επιβεβαιώνεται από τις ιστορίες δύο αφηγητριών (Αθανασία, Βασιλική), που γεννούν το συμπέρασμα ότι έχουν εσωτερικό locus control, ήδη από τα πρώτα χρόνια της σχέσης τους, η φυγή από την οποία έρχεται για τις ίδιες αρκετά χρόνια αργότερα. Στην περίπτωση της Αθανασίας, η παραμονή στο δεύτερο γάμο της για δεκαοχτώ έτη, συμπίπτει όχι μόνο με την ενεργητική εσωτερικού αλλά και εξωτερικού χαρακτήρα στάση της, με τη σωματική ανταπόδοση της βίας στο σύντροφο της.

Η **Γιάννα** αν και δίνει πληροφορίες εσωτερικού τύπου ελέγχου, ίδιας συμβολής στο βίαιο βίωμα (εσωτερικό locus control), αναφέροντας ότι η ίδια επέτρεπε τη βίαιη συμπεριφορά και δεν έθετε όρια στη συμπεριφορά του συντρόφου της, μιλά για ένα σύζυγο δυνατό, παράγοντα ελέγχου στη ζωή της, από τον οποίο μοιάζει να αναμένει την ικανοποίηση των θέλω της. Οι πληροφορίες που μοιράζεται προδίδουν εξωτερικό locus control, καταλυτικό στοιχείο στην εμφάνιση και συντήρηση βίας στη σχέση με το σύντροφο της σύμφωνα με το Ney (1992): *“όταν επέτρεπα να μου κάνει πράγματα..μη σου πω ότι έχω το μεγαλύτερο μερίδιο...απλά δεν το 'χα καταλάβει τόσο έντονα ότι είναι ότι συμβαίνει αυτό...ενώ ήταν πάντα νευρικός...του έριχνα πάντα ελαφρυντικά....ότι ντάξει ρε παιδί μου τα νεύρα του τον κάνουν.....”, “.....εγώ δεν πήρα τα...να εκμεταλλευτώ και λίγο δηλαδή..τι θέλω εγώ τώρα; Θέλω βόλτα στη θάλασσα ξέρω γω..να του το πω να με πάει...γιατί?.....και ό,τι και να του ζητούσα δεν ήταν άνθρωπος που θα μου το*

αρνιότανε..γιατί μετά..του 'λεγες πάμε εκεί...άμα είχε διάθεση σε πήγαινε..... Να μου κάνει παρατηρήσεις στο σπίτι που δεν προλαβαίνω..που δεν ήταν καθαρά. Πόσο καθαρά να είναι με τρία παιδιά? Περιστατικά να έρχεται σπίτι και να θέλει μόνο να κοιμάται...αφήστε με ...πάμε άνθρωπε μια εκδρομή τρία παιδιά τα έχεις κλεισμένα...”.

Μεσολαβούν δεκαοχτώ χρόνια γάμου και χρόνιας διέλευσης της από εμπειρίες ψυχολογικής της κακοποίησης. Όταν η σχέση γίνει ακραία δυσλειτουργική με ένταση της ψυχολογικής βίας, αλλά και με εκδηλώσεις σωματικής βίας σε βάρος της, η αφηγήτρια θα αντιδράσει, με τον προσανατολισμό της σε αναζήτηση ευθύνης να παραμένει εξωτερικός.

Η **Ελπίδα** δίνει στοιχεία μικτού locus control με αφορμή τα βίαια βιώματα της. Τα σημαντικά πρόσωπα της ζωής της, όπως από την αφήγηση της προκύπτει, υπήρξαν η μητέρα της και αργότερα ο σύντροφος της. Απέναντι στη μητέρα της, κυρίως σε ό,τι αφορά τις παιδικές, εφηβικές μνήμες που το πρόσωπο της γεννά, το locus control της εντοπίζεται εξωτερικά, ενώ απέναντι στο σύντροφο της εσωτερικά. Ωστόσο, επισημαίνει ότι καθοριστικές για τη συντροφή της με το δράστη και την παραμονή της στο γάμο τους υπήρξαν οι τραυματικές της εμπειρίες από τη σχέση της με τη μητέρα της, η αλληλεπίδραση με την οποία, ήταν αυτή που η ίδια εντοπίζει ως καθοριστική για τον ψυχισμό της.: *“Βέβαια παίρνω την ευθύνη για ό,τι πέρασα. Ως κορίτσι και όταν εξαρτάσαι βέβαια τι ευθύνη να έχεις? Ό,τι σου προσφέρουν αυτό παίρνεις, απλά όταν μετά γίνεσαι ενήλικας πόσο θα λες ότι φταίει η μάνα σου?”.*

Το εσωτερικό locus control απέναντι στο σύζυγο της, εμφανίζεται κυρίως από τη στιγμή που η αφηγήτρια επιλέγει να αλλάξει οπτική. Η συνειδητοποίηση αυτή ωστόσο, έρχεται σε ύστερο στη ζωή και στο γάμο της χρονικό σημείο, όταν αντιλαμβάνεται ότι η αλλαγή που επιθυμεί θα έρθει από την ίδια, με την αλλαγή της δικής της στάσης απέναντι στο σύντροφο της αλλά και στη μητέρα της που σύμφωνα με τα όσα μοιράζεται εξακολουθεί να την καταβάλλει ψυχικά παρά την απόσταση που τις χωρίζει. Μέσα από μια διαδικασία ενδοσκόπησης αναζητά το δικό της τόπο ευθύνης, αλλά και τις δυνατότητες δράσης της μέσα στο βίαιο περιβάλλον. Επιλέγει όπως χαρακτηριστικά αναφέρει να παύσει να βλέπει τον εαυτό της σα θύμα *“Όχι αυτός συνέχισε να είναι ο θύτης. Απλά εγώ έπαψα να είμαι θύμα”, “.....το θέμα είναι να μάθουμε τον εαυτό μας και τους άλλους, πώς να χειριζόμαστε ακόμα και τα συναισθήματά μας, να ξέρουμε, στην περίπτωση μου να ξέρω να βάζω τα όρια μου, κάτι το οποίο δεν..δεν το ήξερα, δε μου το μάθανε ποτέ...”.* Αν και παραμένει στη σχέση με το σύζυγο της, η στάση της δεν είναι πια παθητική. Προσπαθεί γνωρίζοντας τον εαυτό της καλύτερα, να αντιληφθεί πώς στέκεται απέναντι στο βίαιο βίωμα, ακόμη και πώς μπορεί να το έλκει, παύοντας να είναι κακοποιημένη γυναίκα

απέναντι σε έναν κακοποιητή σύντροφο κατά τους McLeod, Sharp, (1996) παύοντας να είναι το θύμα απέναντι σε έναν θύτη κατά το Ney (1992).

Η Ελπίδα με σαφήνεια διακρίνει το πώς ευθύνεται για τη σε βάρος της εκδήλωση βίας αλλά και για την ανοχή που απέναντι της δείχνει, από το ενοχικό συναίσθημα που τη συντρόφευε από παιδί ως την ενήλικη ζωή της, επηρεάζοντας τη στη σύναψη μιας βίαιης σχέσης αλλά και στην παραμονή της σε αυτή *“Στην εξέλιξη της σχέσης μας δηλαδή θεωρώ ότι έχω μερίδιο ευθύνης αλλά όχι με την έννοια της ενοχικότητας που είχα όταν ήρθα εδώ στο κέντρο, γιατί αυτό πάλι σε οδηγεί σε ένα φαύλο προβληματικό κύκλο.....”*.

Ο τόπος ευθύνης της **Βασιλικής** εντοπίζεται σταθερά εσωτερικά, με την ίδια επίσης να τον διακρίνει από τα αισθήματα ενοχής που την κατέκλυζαν καθλώνοντας τη στη βίαιη σχέση *“εγώ έφταιγα που καθόμουν.....ΝΑΙ ΝΑΙ εγώ..αλλά....με εμείς τα προκαλούμε..άμα του το είχα κόψει....ε....ναι! ”*, *“...ένοιθα και ενοχές ότι τον προκαλούσα εγώ με τα λόγια μου....και έλεγα ότι τον προκάλεσα ότι έφταιγα εγώ.... ”*. Τα ενοχικά αυτά αισθήματα και όχι ένας εξωτερικά προσανατολισμένος τόπος ευθύνης της, σε συνδυασμό με την αγάπη που απροϋπόθετα έτρεφε για το σύντροφο της, είναι οι παράγοντες που την ακινητοποίησαν σε μια νοσηρού χαρακτήρα σύνδεση μαζί του. Εντοπίζοντας το δικό της τρόπο συμμετοχής στις βίαιες εμπειρίες της με την ανοχή της απέναντι τους, αναλαμβάνοντας την ευθύνη των βιωμάτων της, αποφασίζει να θέσει τέλος στο δυστυχή γάμο της, έχοντας ελάχιστα μέσα στη διάθεση της. Με τον τρόπο αυτό επαληθεύει τις προϋποθέσεις του εσωτερικού locus control κατά τον Rotter (1966).

Η προσωπική ευθύνη (εσωτερικό locus control) που η **Αθανασία** εντοπίζει, σε σχέση με τις βίαιες εμπειρίες των συντροφικών της σχέσεων, δεν έχει χροιά ενοχικότητας. Η ίδια προσδίδει ένα βαθύτερο νόημα στις τραυματικές της εμπειρίες, το συνειδησιακό βάρος των οποίων πρόθυμα σηκώνει. Πρόκειται για το νόημα της ηθικής της εξύψωσης μέσα από τις κακουχίες της *“Δε βγάζω καθόλου την ουρά μου απ’ έξω. Είμαι απολύτως υπεύθυνη για τη ζωή μου. Απολύτως! Είναι πολύ βολικό...να μετατοπίζουμε τις ευθύνες μας...αλλά αυτό, συμβαίνει, γιατί είμαστε εμείς ανεπαρκείς ψυχικά, να αποδεχθούμε την ευθύνη μας. Έχω πάρα πολύ μεγάλη ευθύνη. Εγώ έπρεπε να είχα πάει κατ’ ευθείαν στην Αστυνομία με το πρώτο χαστούκι. Συνέβαλαν όλα, περιβαλλοντικοί παράγοντες, η έλλειψη στήριξης, η μαλάκυνση των συντρόφων μου, αλλά σου λέω δεν αποποιούμαι τις ευθύνες μου! Έχω απόλυτη ευθύνη! Βέβαια είμαι θύμα συνθηκών, αλλά αν δεν αποδεχθώ το σφάλμα μου, είναι η αρχή του παντός, πώς θα προχωρήσω παραπέρα? Βέβαια ξέρεις ε? Όλα αυτά που μας συμβαίνουν στη ζωή δεν είναι τυχαία, παίρνεις μαθήματα. Αρκεί να θες να τα πάρεις! Μέσα από αυτά να γίνεις καλύτερος, σοφότερος άνθρωπος, να βοηθήσεις*

άλλους ανθρώπους! Δηλαδή ας πούμε..ε, αν εγώ δεν είχα ζήσει την ορφάνια, δε θα καταλάβαινα πώς είναι ένα ορφανό παιδάκι. Εγώ τώρα μπορώ και καταλαβαίνω τα παιδάκια που έχουν κακοποιηθεί. Και θέλω..και το 'χω αφιερώσει αυτό στην προσευχή μου...λέω Κύριε αξίωσε με..να βοηθήσω άλλες ψυχές (συγκινείται)...το υπόλοιπο της ζωής μου να 'χει αυτό το σκοπό (κλαίει)...αλήθεια....Αλλιώς δεν έχει νόημα η ζωή.....Μην ξανακάνεις τα ίδια λάθη, μην ξαναεπιλέξεις τέτοιους ανθρώπους, φεύγε μακριά, από νοσηρούς, τοξικούς ανθρώπους που θα σε βάλουν σε δυσλειτουργική ζωή, και όσο μπορείς βοήθησε. Το καταστάλαγμα της ταλαιπωρίας μου είναι αυτό σαν...σαν αποτέλεσμα".

Πράγματι και στην περίπτωση της Αθανασίας, ο εσωτερικός τόπος ελέγχου, ενώ αποτελεί παράγοντα κινητοποίησης της απέναντι στη βία με την άμεση αντίδραση της και με τη διακοπή της πρώτης συντροφικής της σχέσης, στο δεύτερο γάμο της παρά την εξακολούθηση της παραμονής της σε αυτόν, εξακολουθεί να τη χαρακτηρίζει. Η παραμονή της αυτή, συνδέεται με την ενεργητική εσωτερική της στάση, ως μη θύμα, η οποία εκδηλώνεται και εξωτερικά με την εκ μέρους της ανταπόδοση της βίας, και στη συνέχεια με την απόφαση της να θέσει ένα τέλος στη σχέση της με το σύζυγο της, κόντρα στις εσωτερικές της φωνές που την παρακινούσαν στο να μείνει μαζί του αναζητώντας ένα υποκατάστατο οικογενειακής θαλπωρής "και αυτός που μου σήκωνε το χέρι του το σήκωνα και εγώ δεν καθόμουνα να τις φάω, όσες μου 'ριξες τόσες θα φας..βέβαια υπερνικούσε γιατί έχει τη σωματική δύναμη αλλά δεν ήμουνα με..εντός εισαγωγικών η γυναίκα κότα..να κάτσω να φάω, γιατί ήμουνα μια γυναίκα με δυνατή προσωπικότητα..με έκανε έτσι η ζωή για να μπορέσω να επιβιώσω και τα λοιπά.....Χωρισμένοι ήμασταν από την πρώτη, του το 'πα κιόλας, από την πρώτη που σήκωσε το χέρι του απάνω μου, για εμένα ήρθε ο χωρισμός, και έφυγα και από το κοινό κρεβάτι. Πολλά χρόνια τώρα. Ω βέβαια. Δεν του επέτρεψα να με ξανααγγίξει. Ο γάμος είναι νεκρός εδώ και δεκάξι χρόνια. Σκέψου", "Το κάθε θύμα βίας έχει το δικό του χρόνο, έχει το δικό του τρόπο που αντιδράει. Εγώ, πάντοτε ήθελα να φύγω...Από τους πρώτους μήνες. Αλλά δεν είχα πού να πάω όπως τώρα. Κουρασμένη πολύ από τη ζωή...χωρίς ένα σπίτι να με περιμένει". Εδώ καταρρίπτεται επίσης η θέση των McLeod και Sharp, (1996) ότι η κακοποιημένη γυναίκα, και μάλιστα μια γυναίκα που θυματοποιείται ήδη από πολύ μικρή ηλικία, έχει χαρακτηριστικά εξωτερικό locus control, συμπτώματα κατάθλιψης, μειωμένη αυτοεκτίμηση και αίσθημα μειωμένης αυτοδυναμίας.

Η ιστορία της **Δήμητρας** τέλος, μαρτυρά επίσης στοιχεία εσωτερικού ελέγχου μετά την πρώτη της προσπάθεια να αποδράσει. Μέχρι τότε, αναφέρει ότι είχε πλήρως θυματοποιηθεί, γαλουχούμενη στο ρόλο της υποταγμένης συντρόφου υπό τη σκέπη ενός

δυνατού άλλου “ό,τι είχα γεννήσει το μικρό..μου λέει τα μαζεύουμε και φεύγουμε..του λέω..ντάξει”, “..του άντρα μου τα 'λεγα όλα και τον ρώταγα πριν το πάρω..σιδιάποτε...και μου 'λεγε παρ' το σου 'χω πει εγώ...”. Η αφηγήτρια συνειδητοποιώντας ότι η παραμονή της στη βίαιη σχέση συνδέεται με την υποτακτικότητα της και την έλλειψη πίστης στον εαυτό της, προβαίνει σε έναν εκλογικευμένο τρόπο επίλυσης κάνοντας πραγματικότητα τη φυγή της από το βίαιο περιβάλλον “...Δεν είχα καθόλου αυτοπεποίθηση. Αν είχα και πίστευα σε μένα...ε..θα 'χα φύγει..θα 'χα φύγει απ 'την αρχή... ήμουνα πολύ φοβισμένη...αλλά μετά, εφ' όσον το 'χα πάρει 100% απόφαση, και εφ' όσον δεν το αξίζω! Για μένα δεν το αξίζω..το να ζήσω αυτό το πράγμα...πόσο θα αντέξω?”.

3.6. Έμφυλη κοινωνική ταυτότητα

Στον ερευνητικό αυτό άξονα γίνεται μια προσπάθεια να εντοπιστεί ο τρόπος και ο βαθμός συσχέτισης της έμφυλης κοινωνικής ταυτότητας της γυναίκας με τη σύναψη μιας βίαιου χαρακτήρα συντροφικής σχέσης της αλλά και με τη στάση που μέσα σε αυτή διαμορφώνει, από την αρχή της συνύπαρξης και στην πορεία της. Ο τρόπος που το υποκείμενο συλλαμβάνει τη γυναικεία ταυτότητα του με αφορμή τις βίαιες εμπειρίες του αλλά και ανεξάρτητα από αυτές, αυτό με το οποίο την ταυτίζει και οι προεκτάσεις που της δίνει, είναι βοηθοί στην προσπάθεια αυτή. Για τη Γιάννα, τη Δήμητρα και την Ελπίδα, η διαμορφωμένη αυτή ταυτότητα τις στενεύει, τις παθητικοποιεί, αυξάνει τη δεκτικότητα τους απέναντι σε παραβιαστικές εκδηλώσεις του συντρόφου τους, ο οποίος ταυτόχρονα συμπεριφέρεται επαληθεύοντας τα χαρακτηριστικά της. Η Αθανασία και η Βασιλική κοινωνούν επίσης στοιχεία δόμησης της έμφυλης ταυτότητας τους, ωστόσο με τρόπο πιο έμμεσο. Η ταυτότητα αυτή αν και μοιάζει να τους αφήνει ελεύθερο το πεδίο έκφρασης, επιλογών και δράσης, συνεπηρεάζει την εκ μέρους τους επιλογή συντρόφου και την παραμονή δίπλα του με όρους καταχρηστικούς.

Όλες οι αφηγούμενες κοινωνούν στοιχεία μιας κοινωνικά ενσωματωμένης έμφυλης ταυτότητας που από τα παιδικά τους χρόνια τις ταυτίζει με τον ιδιωτικό χώρο, ως αξιοπροστάτευτες λόγω βιολογικών χαρακτηριστικών με προεκτάσεις αυτοκαταπίεσης τους σε ό,τι αφορά την εκδήλωση της σεξουαλικότητας τους. Ο γάμος ως κοινωνική επιταγή «νομιμοποίησης» της συντροφεισης της γυναίκας την εγκλωβίζει διπλά σε μια σχέση κακοποιητική (Γιάννα, Δήμητρα, Ελπίδα). Ο ασυνείδητος χαρακτήρας των στοιχείων της έμφυλης ταυτότητας που η ίδια έχει ενσωματώσει, συσκοτίζει τη γνώση της σχετικά με το αν και πώς αυτά σχετίζονται με τις βίαιες εμπειρίες της. Τα στοιχεία εξουσίας και υποταγής

που συχνά συνυφαίνονται με την έμφυλη ταυτότητα της, σχετίζονται με την εκ μέρους της αποδοχή χαρακτηριστικών του συντρόφου της που την επιβεβαιώνουν, τόσο στην αρχή, όσο στην πορεία της νοσηρού χαρακτήρα συντροφικής σχέσης που ακολουθεί.

Η αναζήτηση εργασιακής αυτοπραγμάτωσης μοιάζει επιτακτική ανάγκη για τις περισσότερες αφηγήτριες (την Ουρανία, τη Σιντορέλα, τη Χριστίνα, την Αθηνά). Η Γιάννα και η Δήμητρα την ικανοποιούν, ενώ η Βασιλική, η Ελπίδα, η Αθανασία όχι. Ωστόσο, είτε ως πραγματικότητα είτε ως προσδοκία, παραμένει η πιο ασφαλής διαδρομή για να ανοιχθούν στον κοινωνικό χώρο, να ενισχυθούν ψυχικά και να πληθύνουν τα μέσα που έχουν στη διάθεση τους για να αποστούν από τη βίαιη σχέση.

Η **Γιάννα** από μικρή ηλικία είχε επιφορτιστεί με τη φροντίδα των οικιακών εργασιών. Ο τρόπος που αναφέρεται στο γεγονός αυτό, με απόλυτη φυσικότητα, δείχνει ότι για την ίδια ως κορίτσι, ήταν απόλυτα αναμενόμενη σχεδόν νομοτελειακή η ανάληψη του οικιακού φόρτου. Αναφέρεται στην εικόνα που ως κορίτσι και κοπέλα είχε, ότι τα κορίτσια προορίζονταν να παντρευτούν και να φύγουν από τον οικογενειακό χώρο σε αντίθεση με τα αγόρια της οικογένειας, που προορίζονταν να παραμείνουν σε αυτόν. Στέκεται επίσης σε φράσεις των συγγενικών της προσώπων, δηλωτικές μεγαλύτερης «αγάπης», αδυναμίας απέναντι στον αδελφό της ως αγόρι, στον οποίο αναφέρονταν ως “παιδί” σε αντίθεση με την αναφορά στο πρόσωπο της ως “κορίτσι” *“..εμείς είμαστε τρία κορίτσια καταλαβαίνεις..υπήρχε μια παραπάνω αγάπη....’λέγαν το παιδί και το παιδί!.. το παιδί και τα τσουπιά (γέλιο) δεν ξέρω αν το έχετε και ’σείς.....εδώ έχω ένα παιδί και... (γέλιο) και το παιδί και το παιδί! Το παιδί και το παιδί!...ναι γιατί πίστευαν ότι το παιδί θα μείνει ενώ τα κορίτσια θα φύγουν και.....”*. Εδώ επιβεβαιώνεται η θέση του Μαρνελάκη (1994) ότι η έμφυλη διαφοροποίηση της κοινωνικά κατασκευασμένης ταυτότητας αρχίζει ήδη από τα πρώιμα στάδια κοινωνικοποίησης, καθώς επίσης η θέση της Ζορμπά (2011) ότι μέσα από γλωσσικά σύμβολα και εικόνες οι διαδικασίες κοινωνικοποίησης κατασκευάζουν και ενισχύουν την έμφυλη διάκριση.

Η αφηγήτρια μιλάει για το ότι ως κορίτσι και έφηβη ενστερνίστηκε την κυρίαρχη νοοτροπία της μικρής κοινωνίας του χωριού. Αυτή συνεπάγεται τον περιορισμό της δυνατότητας της να εκφράσει ελεύθερα το ενδιαφέρον της για το άλλο φύλο, αλλά και τον περιορισμό της στο χώρο του σπιτιού *“Υπήρχε η νοοτροπία του χωριού..ότι μια γυναίκα δεν πρέπει να έχει πολλές σχέσεις..δεν πρέπει.....εγώ πίστευα από μικρή ότι είμαι ένα κορίτσι ως πούμε..δηλαδή μας το είχανε περάσει αυτό κιόλας..ότι..πρέπει να 'μαστε μαζεμένες να μην προκαλούμε το ανδρικό φύλο...δηλαδή αν έβγαινα στο χωριό 9 η ώρα έπρεπε να είμαι σπίτι μου...γιατί λέει ο κόσμος λόγια....δηλαδή καμμία σχέση με το τώρα έτσι?”.* Η

νοοτροπία αυτή συμβάλλει στη δόμηση της έμφυλης ταυτότητας της, εκδηλώσεις της οποίας βλέπουμε από το πρώτο κιόλας χρονικό διάστημα της συντροφικής σχέσης της με το μετέπειτα σύζυγο της. Στο διάστημα αυτό, με προθυμία αναλαμβάνει το ρόλο της νοικοκυράς, της γυναίκας που η ζωή της είναι παρακολουθηματική αυτής του συντρόφου της. Στη διάρκεια της έγγαμης συμβίωσης τους, θα εξακολουθήσει να υιοθετεί το στερεοτυπικό ρόλο της μητέρας που το βάρος της ανατροφής των παιδιών τους αποκλειστικά τη βαραινεί *“Δε βοηθούσε ποτέ. Ούτε για το παιδί ούτε για τίποτα...και γω το 'χα πάρει πάνω μου γιατί δική μου δουλειά ήτανε αφού δε δουλεύω..ε μετά ήρθε και το δεύτερο..ήρθε και το τρίτο παιδί...και άρχισα να φρικάρω..δεν ήξερα τι μου φταίει”*. Ο αρραβώννας τους και ο γάμος που ακολουθεί είναι η προϋπόθεση «νομιμοποίησης» της σχέσης τους στα στενά κοινωνικά όρια του χωριού. Διαφορετικά η ίδια θα ένιωθε *“εκτεθειμένη”* όπως χαρακτηριστικά αναφέρει. Ο νόμιμος τρόπος να συνυπάρξει συντροφικά, είναι αυτός που η κυρίαρχη κοινωνική δομή και ιδεολογία της επιβάλλει *“και 'γω να του λέω γιατί είχα και 'γω τη νοοτροπία του χωριού ότι όταν είσαι αρραβωνιασμένος πρέπει να παντρευτείς.....να μη σε συζητάει ο κόσμος...ή αφού είχε προκύψει και συζούσαμε και δεν είχαμε θέματα έ.....έπρεπε να παντρευτώ...”*. Τις πραγματικές επιθυμίες της θα αρχίσει να αφουγκράζεται και να εκδηλώνει πολύ αργότερα, επιβεβαιώνοντας τη θέση της Ζορμπά (2011) ότι η γυναίκα έρχεται αντιμέτωπη στη διάρκεια της ζωής της με διαφορετικές δυνατότητες προσωπικής έκφρασης και κοινωνικής αποδοχής, με σημείο εκκίνησης τη φυλετική της ταυτότητα.

Ο τρόπος που η αφηγήτρια αντιλαμβάνεται τον εαυτό της μεταβάλλεται στην πορεία της ζωής της (Μαρνελάκης, 1994). Η αυτο-αντίληψη της έχει σα σημείο εκκίνησης τον κοινωνικό ρόλο που από την παιδική ηλικία της αποδίδεται αλλά και την αλληλεπίδραση της με το αντρικό φύλο με αφορμή το ρόλο αυτό (Ζορμπά 2011). Η αλληλεπίδραση της με το άλλο φύλο συμβάλλει επίσης στη διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας της, κάτι που επαληθεύεται και από τη σχέση που τη συνδέει με το σύντροφο της. Περιγράφοντας την εικόνα του για τη γυναικεία ταυτότητα, εξηγεί πώς στην πορεία της σχέσης τους η ίδια συμπορεύτηκε με τα χαρακτηριστικά της, συμπράττοντας σε μια σχέση ανελεύθερη, εξαρτώμενη από τη βούληση του: *“Ναι αμέ, αυτή τη νοοτροπία την είχε και την έχει, ότι η γυναίκα πρέπει να είναι πάντα υπό..να είναι..πώς να στο πω? Ότι ένας άντρας δεν μπορεί να πλένει τα πιάτα..δεν μπορεί να..σκουπίσει..ο άντρας είναι αυτό και η γυναίκα είναι αυτό! Ξεκάθαρα. Ή έλεγε στα παιδιά μην το κάνεις αυτό, γιατί το κάνεις αυτό? Είναι γυναικεία δουλειά!”*. Η ίδια, επαληθεύοντας τα χαρακτηριστικά της υιοθετημένης έμφυλης κοινωνικής ταυτότητας της μοιάζει να εξαρτάται απόλυτα από το

σύντροφο της, ενώ η αφήγηση της αναδίδει μια αίσθηση παραίτησης και μελαγχολίας *"..και ό,τι και να του ζητούσα δεν ήταν άνθρωπος που θα μου το αρνιότανε..γιατί μετά..του 'λεγες πάμε εκεί...άμα είχε διάθεση σε πήγαινε.."*.

Η έμφυλη κοινωνική ταυτότητα της Γιάννας, επηρεάζει επίσης τη στάση της ως μητέρας και συζύγου, δέκτη ενδοοικογενειακής βίας. Προτεραιότητα της είναι ο συζυγικός της ρόλος και η φροντίδα των παιδιών της. Μόνο όταν έλθει το πρώτο περιστατικό σωματικής βίας και η σχέση με το σύντροφο της γίνει ακραία δυσλειτουργική θα αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση. Παράλληλα, με την έξοδο της στο χώρο εργασίας σε χρονικό σημείο που ο σύζυγος της μένει άνεργος, μετατίθεται σε μια θέση πιο δυναμική, που της προσφέρει τα μέσα για να βγει από το βίαιο περιβάλλον και τελικά της επιτρέπει να συστηθεί σε μια ευρύτερη κοινωνική ομάδα επαναπροδιορίζοντας αυτό που ως έμφυλη κοινωνική ταυτότητα είχε υιοθετήσει (Σκούταρη, 2003).

Η έμφυλη κοινωνική ταυτότητα της **Δήμητρας** άρχισε να διαμορφώνεται από την παιδική ηλικία της στο πλαίσιο της οικογένειας της. Από κορίτσι μυήθηκε στην ιδέα ότι έχρηζε προστασίας από τους δυνατούς της οικογένειας που ενσάρκωναν είτε ο πατέρας της είτε ο αδελφός της *"με προστάτευαν περισσότερο να μη βγω έξω τέτοια..."*. Στο πλαίσιο αυτό περιορίζονταν και οι συναναστροφές και οι ώρες παιχνιδιού με παιδιά της ηλικίας της *"...σαν παιδί ήθελα να παίξω με τις ξαδέρφες μου..τα ξαδέρφια μου (κλάμα) πάντα ήταν αρνητικοί.."*.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, αναφέρει ότι αντιδρούσε στο ρόλο της αξιοπροστάτευτης, αδύναμης, δυνητικά θύματος βίας έφηβης, προσπαθώντας να υιοθετήσει ανδρικά πρότυπα συμπεριφοράς. Έτσι ένιωθε πιο δυνατή και το ενδεχόμενο να ζήσει τα δεινά της μητέρας της έμοιαζε μακρινό. Με τον τρόπο αυτό αμφισβήτησε την υποταγή της, τη συμπίεση με όσα η κοινωνική έμφυλη ταυτότητα της πρόσταζε, καθώς το γυναικείο πρότυπο της, η μητέρα της, συμβόλιζε την αδυναμία, τον κοινωνικό περιορισμό, τα λιγοστά διαθέσιμα μέσα για την αντιμετώπιση της βίας (Herman, 1997, Σκούταρη 2003) *"όπως μεγάλωνα μετά..ήμουνα λίγο...από όλα αυτά που έβλεπα...ήμουνα λίγο..όχι επιθετική..ήμουνα λίγο..(-)...πώς να το πω?..(-) άγριο παιδί...αγοροκόριτσο πιο πολύ...ήμουνα...πολύ σκληρή..δεν ήθελα..να μου συμβαίνει ό,τι συνέβαινε στη μητέρα μου.."*. Η καταχρηστική συμπεριφορά που εδώ το πρόσωπο του πατέρα της μεταχειρίζεται απέναντι στη μητέρα της, είναι δεικτική ενός πατριαρχικά δομημένου πεδίου άσκησης σχέσεων εξουσίας, όπως αυτές στο πλαίσιο των σχέσεων οικειότητας εκδηλώνονται, με ιδιαίτερα εμφανή τα χαρακτηριστικά του στην Αλβανική κοινωνία (Dutton, 1994, Herman, 1997).

Η σχέση που με το σύντροφο της προκύπτει νομιμοποιείται μέσω του αρραβώνα. Η αφηγήτρια αναφέρει χαρακτηριστικά ότι στην Αλβανία είναι ντροπή μια κοπέλα να κάνει σχέση. Περιγράφει με αυτό τον τρόπο στοιχεία της κοινωνικά προσλαμβανόμενης έμφυλης ταυτότητας της, τα οποία αποδοκιμάζουν τις εφηβικές ερωτικές αναζητήσεις του γυναικείου φύλου, οδηγώντας το στην κοινωνικά επικυρωμένη δέσμευση του σε μια συντροφική σχέση μέσα από τον τύπο του αρραβώνα *"μετά το 'μαθε και ο θεός μου, ο αδερφός της μαμάς μου.....ο οποίος λέει αφού θέλουν τα παιδιά θα τα αρραβωνιάσουμε. Μας αρραβώνιασαν...στην Αλβανία είναι ντροπή αυτό το πράγμα...και καλά να κάνεις σχέση....και είναι ντροπή αυτό να κάνει η κοπέλα σχέση...."*. Οι αναζητήσεις αυτές σηματοδοτούν επίσης την αναζήτηση της ταυτότητας της μέσα από την αλληλεπίδραση της με το άλλο φύλο, η οποία βίαια διακόπτεται μέσα από τη συμβιωτική σχέση του αρραβώνα που η κοινωνία της επιβάλλει για να την καταστήσει αποδεκτή. Η θέση της Στρατηγάκη (2008) για την ασυμμετρία στις σχέσεις των δυο φύλων, η οποία εκδηλώνεται με αφορμή αυτό με το οποίο τα υποκείμενα ταυτίζονται, και ανά κοινωνία προσλαμβάνονται, ερμηνεύονται και αξιολογούνται εδώ επαληθεύεται. Στην Αλβανική κοινωνία που την αφηγήτρια εξακολουθεί να πλαισιώνει, παρά το ότι το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της διαδραματίζεται στην Ελλάδα, η ερωτική συνύπαρξη της γυναίκας πρέπει να θεσμοποιηθεί, διαφορετικά διασαλεύει την κοινωνική ηθική. Η γυναίκα περιγράφεται επίσης ως αντικείμενο μεταχείρισης, επιλογών άλλων. Της στερείται το δικαίωμα της ελεύθερης βούλησης *"Αυτό που θέλουνε οι Αλβανοί απ' τη γυναίκα, που έχουνε στο μυαλό τους κολλημένο είναι ότι η γυναίκα είναι γυναίκα, την παίρνεις να σου κάνει τις δουλειές, να μη σου φέρει αντίρρηση σε τίποτα και να μη μιλάει..να μη σου αντιμιλήσει....και άμα τη χτυπήσεις..θα φταίει αυτή. Γιατί είσαι άντρας και θα το ανεχτεί. Πρέπει να το ανεχτεί. Γιατί ο άντρας δε χτυπάει άδικα. Ο άντρας έχει ΠΟΛΥ παραπάνω λόγο από τη γυναίκα και είναι πιο έξυπνος. Η γυναίκα δεν μπορεί να σκέπτεται γυναίκα δεν πρέπει να δουλεύει και εκτός σπιτιού. Δεν..έχει λόγο.."*. Η αφηγούμενη υποτάσσεται τελικά σε αυτό που η κυρίαρχη κοινωνική δομή της επιβάλλει σαν προϋπόθεση της ικανοποίησης της επιθυμίας της να συντροφευτεί.

Από την αρχή της σχέσης της ασκείται σε βάρος της ψυχολογική βία, ενώ η συμβίωση με το σύντροφο της έχει χαρακτήρα κυριαρχικό *"...τον πείραζε, γιατί είχες πάει περίπατο ..χωρίς να μου πεις κάτι.....ήμουνα όλη μέρα στο σπίτι..δε με άφησε να πάω στο σχολείο...γιατί θα λένε και καλά.... ότι τη γυναίκα μου την πειράζουμε οι άλλοι.....τη γυναίκα....ποιός θα μου κάνει τις δουλειές στο σπίτι?"*. Η ίδια περιγράφει τον εαυτό της σαν οικιακό υπηρέτη, σαν κτήμα υπό προστασία από τη διεκδίκηση άλλων

αρσενικών, "Δεν τις ήξερα τις παρέες του, ήταν αυτό. Τη γυναίκα ούτε σε φίλους δεν τη δείχνουμε ούτε σε κανέναν". Της στερείται η δυνατότητα της εκπαίδευσης και εξόδου της στον κοινωνικό χώρο, ενώ οποιαδήποτε προσπάθεια της να αυτενεργήσει συναντά τη βία, αυτή τη φορά και σωματική "Δε με άφησε να πάω στο σχολείο..με είχε στο σπίτι...πληγαίναμε μόνο στον ξάδερφο του...με είχε χτυπήσει....γιατί δεν ήθελα να πάω..με έχει χτυπήσει ΚΑΙ μπροστά τους...με έχει χτυπήσει και έγγυος....στο πρώτο.....πάρα πολύ.....Στην αρχή ναι το πίστευα πολύ και δεν αντιδρούσα...μετά όμως κουράστηκα...υπήρχαν περιστατικά πολύ κουφά..ας πούμε στην Αλβανία που μέναμε τύχαινε να μιλάω εγώ με τα πεθερικά ή την πεθερά μου...ερχόταν και μου 'χωνε σφαλιάρα...γιατί διαφωνούσε...καθόμουνα και συζητάγαμε στον καναπέ...και σηκωνόταν από την άλλη μεριά του δωματίου και μου 'χωνε σφαλιάρα... ". Με τον τρόπο αυτό της στερείται κάθε σωματική, πνευματική, ψυχική και κοινωνική ατομικότητα. Η βία εδώ, μέσο υπόταξης της, συντηρεί το διαμορφωμένο συσχετισμό δυνάμεων ανάμεσα στην ίδια και το σύντροφο της, επιβεβαιώνοντας την ασυμμετρία των φύλων τους, όπως αυτή προκύπτει από την κοινωνικά διαμορφωμένη έμφυλη ταυτότητα τους (Στρατηγάκη, 2008).

Ο σύντροφος της αφηγήτριας αντιλαμβάνεται την ταυτότητα της από μια θέση ισχύος που την καθλώνει και την ακινητοποιεί ".....τη μαμά δεν την ακούμε τη μαμά τη χτυπάμε...γιατί η μαμά είναι γυναίκα..τη μαμά μην την αφήνετε να βάφεται, μην την αφήνετε να φοράει..κοντά παντελόνια ή φούστα...τα 'λεγε αυτά ..ή και στο..όταν ήθελε να κάνει κάτι, εγώ δεν το ένιωθα να'κανα κάτι μαζί του...απλά έκλαιγα..και όσες φορές το έχω κάνει επειδή το έχει θελήσει και με έχει αναγκάσει..απλά...έπαιρνα το μαξιλάρι σκεπαζόμουνα και έκλαιγα..". Η ίδια συντάσσεται με ό,τι ο ίδιος απαιτεί όχι επειδή ενεργά το συμμερίζεται αλλά σε μια προσπάθεια να επιβιώσει. Στην ακινητοποίηση της συνδράμει η έλλειψη διαθέσιμων οικονομικών και κοινωνικών πόρων για να αντιμετωπίσει τη βίαιη πραγματικότητα, που απορρέει από τη στερεοτυπική εικόνα της γυναίκας/συζύγου που της αποδίδεται (Στρατηγάκη, 2008) "Η γυναίκα δεν πρέπει να δουλεύει και εκτός σπιτιού.....όταν ζήτησα και γω να πάω να δουλέψω....γιατί...δεν μου πρόσφερε κανένας λεφτά..ούτε ο ίδιος μου ο άντρας..να αγοράσω..ένα παπούτσι.....και του λέω..πρέπει να δουλέψω για να φτιάξω τα χαρτιά μου γιατί δε φτάνουν τα λεφτά...ξεκινάω τη δουλειά...δούλευα, έπαιρνα τα λεφτά μου το πρωί...το μεσημέρι που ερχόταν από τη δουλειά.....έπαιρνε τα λεφτά μου...πλήγαινε τα χάλια στο κίνο.....και το 'χανε μάθει οι δικοί του..τι ζήτησε η γυναίκα ..να πάνε σε δικό τους σπίτι?". Με αφορμή την κοινωνικά προσλαμβανόμενη έμφυλη ταυτότητα της, γίνεται αντικείμενο χειρισμού και παραβίασης. Ο συσσωρευμένος θυμός της, η βαθιά επιθυμία της να εξυγιανθεί από τη βία,

απαλλάσσοντας τα παιδιά της που γίνονται μάρτυρες της και υφίστανται τις συνέπειες της, αλλά και το ψυχικό της σθένος τελικά την κινητοποιούν.

Η έφηβη **Ελπίδα** βιώνει έντονα τον περιορισμό της κοινωνικά κατασκευασμένης έμφυλης ταυτότητας της, με σημείο εκκίνησης τη σχέση της με τη μητέρα της. Με αφορμή τη σχέση αυτή γαλουχείται στην ιδέα του αδύναμου φύλου, στερείται ελευθερίας κινήσεων και δυνατοτήτων έκφρασης. Ο χώρος καθαρά προσωπικών επιλογών, όπως οι ώρες και οι επιλογές εξόδου της, ή ο τρόπος που θα ντυθεί, είναι αντικείμενο ελέγχου της μητέρας της, *"ας πούμε δεν τολμάγαμε να ερωτευτούμε, με την αδελφή μου..θα μας έσφαζε (γελάει), δηλαδή..και υπήρχε μια καταπίεση γενικά, από το σπίτι..υπήρχε γενικά ένας ε..απόλυτος έλεγχος. Γιατί πας εδώ, γιατί είπες αυτό, γιατί έκανες εκείνο..σε τίποτα.....πού θα πας? τι φοράς? ε.....τι ώρα θα γυρίσεις? γιατί άργησες πέντε λεπτά? Τι έκανες?"*. Οι αρχές της που απορρέουν από τη δική της εικόνα για το γυναικείο ρόλο, συστήνουν στην αφηγήτρια την έμφυλη ταυτότητα της. Η προσπάθεια της να την ενσωματώσει έχει θλιβερές συνέπειες για τον ψυχισμό της. Καθώς η ιστορία ζωής της εξελίσσεται και αναδύονται πληροφορίες για τη συντροφική σχέση της, εντυπωσιάζει η φυσικότητα, παρά τις εσωτερικές συγκρούσεις της, με την οποία συμπορεύεται με τον αποδιδόμενο από το σύντροφο της ρόλο, αυτόν της συζύγου-μητέρας-νοικοκυράς, ρόλο που την οριοθετεί στο χώρο του σπιτιού ώστε να μην εξελιχθεί επαγγελματικά. Η εκ μέρους της υιοθέτηση του, απορρέει από τη διαμορφωμένη σε διαλεκτική σχέση με τον κοινωνικό ρόλο της ταυτότητα της, ήδη από τα πρώιμα στάδια της κοινωνικοποίησης της, που επίσης την περιορίζει, αποδυναμώνει τη δραστηριοποίηση της στο δημόσιο χώρο (Μαρνελάκης, 1994, Στρατηγάκη, 2008).

Σε σχετική ερώτηση που της υποβάλλεται για την εκ μέρους της αντίληψη της έμφυλης ταυτότητας της, δίνει πληροφορίες για ένα κορίτσι καταπιεσμένο που από πολύ νεαρή ηλικία θαύμαζε την αρσενική υπόσταση ως ταυτόσημη με τη δύναμη, την ελευθερία και την έξοδο στον κοινωνικό χώρο με προνόμια. Η αφηγήτρια έχει εσωτερικεύσει υποτακτικά τον κοινωνικό ρόλο της (ανώτερος άνδρας, κατώτερη γυναίκα), διερχόμενη από στάδια κοινωνικοποίησης που εκκινούν από το οικογενειακό περιβάλλον της (Μαρνελάκης, 1994). Στο περιβάλλον αυτό καλλιεργείται η ιδέα του αξιοπροστάτευτου γυναικείου σώματος που δεν μπορεί να ζήσει ελεύθερα και μη ενοχικά τον έρωτα λόγω των βιολογικών προδιαγραφών του που έτσι γίνονται κοινωνικές. *"Ε γενικά αισθανόμουν πολύ καταπιεσμένη σα γυναίκα...από την εφηβεία μου, δηλαδή προτιμούσα...θα προτιμούσα να είμαι αγόρι..μου φαίνονταν ότι είναι πιο ελεύθερα..δεν ξέρω..ήταν και η καταπίεση που βίωνα στο σπίτι...γενικά από μικρή ότι είσαι πιο ελεύθερος να βγεις έξω...ένα αγόρι..έχει πιο*

πολλή ελευθερία..εμένα μου είχαν εμπνεύσει ένα φόβο για τους άντρες..μην έχεις σχέση...θα μείνεις έγγυος..μετά όταν παντρεύτηκα ήρθα κατ' ευθείαν αντιμέτωπη με τη νοοτροπία του άντρα μου..εσύ..στο σπίτι..να μεγαλώσεις τα παιδιά..αλλά θεωρώ ότι ο άντρας έχει περισσότερα προνόμια σε κοινωνικό επίπεδο.". Το προσωπείο της έμφυλης ταυτότητας της η αφηγούμενη εξακολουθεί να φορά παραγνωρίζοντας ή και αγνοώντας τις πραγματικές επιθυμίες της, τη στιγμή που παντρεύεται το σύντροφο της. Χρειάζονται 17 χρόνια έγγαμης συμβίωσης και επαναλαμβανόμενων παραβιάσεων της ατομικότητας της, ώστε ο πραγματικός εαυτός της να εξεγερθεί σε μια προσπάθεια επανεύρεσης των ορίων και των ισορροπιών του ".....αν ήμουν άντρας δε θα ανεχόμουν να μου πει η γυναίκα εσύ θα κάτσεις στο σπίτι..να ασχολείσαι με το νοικοκυριό και να κάνεις παιδιά, θα ντρεπόμουν να βγω έξω στην κοινωνία..δηλαδή εγώ σα γυναίκα το δέχτηκα πιο...ότι ναι είναι σημαντικός ο ρόλος μου μες στο σπίτι..ότι είναι αλλιώς, είμαι μαμά, ξέρω γω..πρέπει να μαγειρέψω, πρέπει να καθαρίσω...".

Η έμφυλη κοινωνική ταυτότητα της **Βασιλικής** προκύπτει από την αλληλεπίδραση της με το σύζυγο της με έντονα τα στοιχεία της εξουσίας και υποταγής. Τα στοιχεία αυτά είναι που επηρεάζουν τον τρόπο που η αφηγήτρια στέκεται απέναντι στο βίαιο βίωμα αλλά και την αναστολή της όποιας αντίδρασης της (Ζορμπά, 2011) "Τότε ένωθα αδύναμη. Τώρα νιώθω διαφορετικά. Αλλά τότε δεν ήταν το θέμα ότι ήμουν γυναίκα, δεν το είχα σκεφτεί αυτό...με υποτιμούσε πάρα πολύ αυτός..ξέρεις και...ρε παιδί μου, δεν ένωθα καλά με τον εαυτό μου. Δεν είχα αυτοπεποίθηση. Εξ' αιτίας του".

Η διαμορφούμενη έμφυλη ταυτότητα της στο πλαίσιο των πρώιμων σταδίων κοινωνικοποίησης της είναι αυτή ενός κοριτσιού ευαίσθητου και αξιοπροστάτευτου σε αντίθεση με τα αρσενικά οικογενειακά μέλη που δραστηριοποιούνταν στον εξωτερικό χώρο σαν παραγωγική δύναμη του σπιτιού "Ε, μικρή που ήμουν μας λέγανε ότι τα κορίτσια είναι πιο ευαίσθητες ε...και δεν είχανε σχέση με τα αγόρια...ε, μας προσέχανε πιο πολύ από τα αγόρια.....ναι.....πχ δε μας στέλνανε...γιατί οι γονείς μας ήταν αγρότες..ε..δε μας στέλνανε στα...στις αγροτικές δουλειές...εμάς, τα κορίτσια, πιο πολύ στέλνανε τα αγόρια...λόγω που είμαστε κορίτσια...μας προσέχανε πιο πολύ..ότι δεν πρέπει να κουράζονται πολύ τα κορίτσια...δηλαδή μας προσέχανε και ούτε προβλήματα είχαμε...και άμα είχα καταπίεση δε θα 'πεφτα και σε τούτον κιόλας". Το πρότυπο της μητέρας της, αν και emphaticά αναφέρει ότι δε δέχθηκε ποτέ βία από το σύζυγο της ήταν αυτό της νοικοκυράς που χώρος δράσης της είναι αυτός του σπιτιού. Ο πατέρας της εργαζόταν εκτός σπιτιού για να εξασφαλίσει στην οικογένεια του τα προς το ζην "Η μητέρα μου ήτανε στο σπίτι..Ο πατέρας μου είχε διάφορες δουλειές, δεν είχε κάποια σταθερή δουλειά...δούλευε σε...σε διάφορα

μεροκάματα..στο.....στο λατομείο..ή..στους δρόμους που φτιάχναν..πήγαινε..όταν ήμασταν...πολύ μικρά..ε..μετά έφτιαξε πρόβατα..μετά όταν μεγάλωσα εγώ όταν ήμουν πόσο..δεκαεφτά..αλλά μετά έφυγα από το σπίτι μου και..παντρεύτηκα...". Από την ιστορία της Βασιλικής με ασαφή τρόπο προκύπτει ότι το μήνυμα ανάγκης προστασίας της που η οικογενειακή ανατροφή της της μεταδίδει, αλλά και το μητρικό της πρότυπο, συμβάλλουν στον ενστερνισμό στερεοτυπικών γυναικείων ιδιοτήτων. Ωστόσο, η δόμηση μιας κοινωνικά διαμορφωμένης και ενσωματωμένης έμφυλης ταυτότητας δεν προκύπτει με ευκρινή τρόπο. Αν υφίσταται, συμβάλλει από κοινού με άλλους παράγοντες (ανεργία, αισθήματα προς το σύντροφο) στην ανοχή της βίαιης συμπεριφοράς του συντρόφου της.

Η **Αθανασία** έχει βιώσει την αδυναμία του βιολογικού φύλου της όπως αναφέρει, και την άνιση και άδικη μεταχείριση με αφετηρία το κοινωνικό της φύλο, ήδη από πολύ μικρή ηλικία και στην πορεία της ενήλικης ζωής της. Έχει υπάρξει εκτός από θύμα της βίαιης συμπεριφοράς των συντρόφων της, θύμα παρενόχλησης και βιασμού, στα πλαίσια του οικογενειακού και ευρύτερου κοινωνικού χώρου, όπως αυτός της εργασίας της "*Ε, σε προσωπικό επίπεδο, στην εργασία πόσες φορές που την έπεσαν αφεντικά, κινδυνεύεις...εγώ πέρασα τέτοια περίπτωση να με βιάσουνε! Η γυναίκα είναι το αδύναμο φύλο, είναι το αδύναμο πλάσμα! Είναι ευάλωτη από τη φύση της. Συναισθηματικά, σωματικά, ψυχικά, βιολογικά....*". Τα βιογραφικά στοιχεία που εδώ προκύπτουν, αν και μιλούν για βιολογική φυλετική ασυμμετρία, αποδεικνύουν την ασυμμετρία αρσενικού - θηλυκού και τις κυριαρχικές εκδηλώσεις του πρώτου στο δεύτερο που αυτή συνεπάγεται (πατριός – βιαστής, εργοδότης – παρενοχλών) στο πλαίσιο της πατριαρχικής κοινωνικής δόμησης (Στρατηγάκη, 2008).

Η αφηγήτρια αναγνωρίζει τον εαυτό της ως δέκτη έμφυλης διακριτικής μεταχείρισης και εντοπίζει παράγοντες που σε αυτή συνέδραμαν, όπως η ανύπαρκτη οικονομική ανεξαρτησία της, η ανεπαρκής εκπαίδευση της και η έλλειψη υποστηρικτικού περιβάλλοντος. Όσα μοιράζεται προδίδουν την έμμεση επιρροή της έμφυλης ταυτότητας της στη βίωση της κακοποίησης αλλά και στον τρόπο αντίδρασης της απέναντι της "*Το ίδιο είμαι εγώ που δεν έχω στον κόσμο μοίρα? Το ίδιο θα 'μουνα εγώ αν είχα πάει στη Γαλλία να σπουδάσω κοινωνιολογία και ήμουνα με τα ντοκτοράτα μου και με τα πτυχία μου, το ίδιο θα 'μουνα? Δε θα 'μουνα! Δε θα με έβλεπαν και οι άλλοι. Ενώ είμαι ο ίδιος άνθρωπος!*". Η επιρροή αυτή, αν και η βιογραφική πορεία της έχει πολύ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (παιδική κακοποίηση, ανεπάρκεια οικονομικών και εκπαιδευτικών πόρων από πολύ μικρή ηλικία) ξεκινά από την παιδική ηλικία της για να συνεχιστεί στην εφηβική ενήλικη ζωή της, στον επαγγελματικό αγώνα της και στις σημαντικές συντροφικές της σχέσεις "*.....ο θεός*

φρόντισε και με πήρανε εκεί, οι γυναίκες, οι καλόγριες. Οι καλόγριες, ήταν ένα τάγμα μοναχών που ήτανε..ήταν ελληνογαλλικό κολλέγιο.....”, “Επειδή ήτανε μανιάτες, είχανε, άκου να γελάσεις! Είχανε τρομερές ηθικές αξίες, όσον αφορούσε την οικογένεια! Να πείραζες την αδερφή τους? Είσαι καλά? Οι αδερφές τους παντρευτήκανε με..κοινωνικά εξέχουσες προσωπικότητες. Οι ανιψιές τους, εμάς τα κορίτσια να μας πειράξει κανένας? Τι λες τώρα? Ήμασταν με τις μακριές φούστες, με τις ποδιές, με τις κάλτσες με τα αυτά...Ήτανε, το γελοίο του πράγματος, επειδή ήμαστε μέσα στην οικογένεια και ήτανε Μανιάτες, παίζει ρόλο αυτό! Το κοινωνικό, πόσο επηρεάζει. Αυτοί είχανε αυτές τις αρχές για μέσα στο σπίτι..... ”.

Η ίδια θύμα βίας κατ' επανάληψη, προτάσσει την προστασία της αξιοπρέπειας και της ψυχικής υγείας της, και φεύγει από την πρώτη κακοποιητική σχέση της. Η ψυχική ανάγκη της για οικογενειακή στοργή και οικειότητα είναι η κύρια συνισταμένη της σύναψης σχέσεων με καταχρηστικά χαρακτηριστικά αλλά και της παραμονής της δίπλα στο δεύτερο βίαιο σύντροφο της. Αν και αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο για μιας μορφής σχέση βίαιων βιωμάτων και έμφυλης ταυτότητας της, που ενδέχεται όπως αναφέρει να έχει χτιστεί ασυνείδητα, τονίζει ότι ο τρόπος που έδρασε και αντέδρασε στις συντροφικές σχέσεις της είναι αποτέλεσμα κυρίως χαρακτηριστικών ιδιοτήτων ανεξάρτητα από το φύλο της “Ε, με ενδιαφέρει ο συνάνθρωπος μου, τον αγαπώ και θα τρέξω. Αν μπορώ να βοηθήσω και μου πεις με όποιον τρόπο θα σηκωθώ μην κάτσει..συναισθηματικά όπως μπορώ....ΓΙΑΤΙ?.....ΔΕΝ έχω την ψυχολογία του θύματος..να σου επιτρέπω και να είμαι η γυναικούλα που κάθομαι και τις τρώει, και αυτός που μου σήκωνε το χέρι του το σήκωνα και εγώ δεν καθόμουνα να τις φάω, όσες μου 'ριξες τόσες φας..βέβαια υπερνικούσε γιατί έχει τη σωματική δύναμη αλλά δεν ήμουνα με..εντός εισαγωγικών η γυναίκα κότα..να κάτσω να φάω, γιατί ήμουνα μια γυναίκα με δυνατή προσωπικότητα..με έκανε έτσι η ζωή για να μπορέσω να επιβιώσω και τα λοιπά...και δεν τη σήκωνα τη βία οκ?.....Στη σχέση τώρα με αυτόν νομίζω έπαιξαν ρόλο οι ιδιότητες οι χαρακτηριστικές μου και όχι το πώς νιώθω σα γυναίκα. Είμαι από τη φύση μου προστατευτική και νοιάζομαι, το 'χω αυτό. Δεν είναι..εγώ τώρα είμαι χωρισμένη με αυτόν, συγκατοικούμε. Δεν έχει αλλάξει ο τρόπος που θα συμπεριφερθώ στο περιβάλλον μου, θέλω να είναι πεντακάθαρο, κουράζομαι γι'αυτό, αγωνιώ, πώς να στο πω, να το φροντίσω, να τινάξω, να ξεσκονίσω, να καθαρίσω, αυτό, το είχα ανέκαθεν όμως από μικρή....δε νομίζω ότι είναι επειδή είμαι γυναίκα για να το κάνω...σίγουρα, κάτι καταβολές θα 'χω κ εγώ δεν μπορεί, αλλά δεν μπορώ τώρα να τις προσδιορίσω”.

3.7. Οι προσδοκίες της γυναίκας για τις συντροφικές σχέσεις σε συνδυασμό με τις παραστάσεις της για την οικογενειακή δομή και τους ρόλους των οικογενειακών μελών

Στην ενότητα αυτή ανιχνεύονται οι προσδοκίες των αφηγητριών για τις συντροφικές σχέσεις ως βιογραφικός προσανατολισμός που δίνει στοιχεία για την ποιότητα τους. Τα υποκείμενα συχνά κοινωνούν την προσδοκία της αγαπητικής στήριξης και της ρομαντικής συντρόφευσης (Βασιλική, Δήμητρα, Αθανασία), ενώ κάποια από αυτά δίνουν πληροφορίες και για τις σημερινές τους προσδοκίες για τη συντροφική συνύπαρξη. Από αυτά που μοιράζονται προκύπτει ότι οι εμπειρίες τους έπληξαν την εμπιστοσύνη τους προς τους άλλους, τόνισαν την ανάγκη θέσης ορίων στην αλληλεπίδραση με αυτούς και την ανάγκη έντασης της αυτογνωστικής προσπάθειας τους. Επίσης, στην ενότητα αυτή γίνεται μια προσπάθεια να συσχετιστεί η επιλογή βίαιου συντρόφου και η στάση των υποκειμένων απέναντι στη συμπεριφορά του, με την ύπαρξη συγκεκριμένης εκ μέρους τους αντίληψης για τον τρόπο που η οικογένεια ως τμήμα της κοινωνικής δομής συγκροτείται, αλλά και για τους ρόλους των υποκειμένων στα πλαίσια αυτής της δομής. Προκύπτουν πληροφορίες διαφορετικών παραστάσεων και προσδοκιών των υποκειμένων, που δεν ταυτίζονται απαραίτητα με την κατανομή ρόλων στα πλαίσια της πατριαρχικής, ιεραρχικής δόμησης της οικογένειας. Οι προσδοκίες τους για τους οικογενειακούς ρόλους σπάνια ταυτίζονται με τις ικανότητες και τη διαθεσιμότητα των συντρόφων τους να ανταπεξέλθουν σε αυτές. Επίσης, εντυπωσιάζει το μέγεθος της απόστασης ανάμεσα στα φαντασιακά “αιτήματα” των γυναικών για συνύπαρξη και συνεργασία σε ένα αρμονικό και ισότιμο πλαίσιο με το άλλο φύλο, και στη συντροφική πραγματικότητα που αντικρίζουν.

Οι σύντροφοι από την πλευρά τους, σε ένα βαθμό επιβεβαιώνουν τη θεωρητική υπόθεση για τη σύνδεση των βίαιων εκδηλώσεων τους, με την απογοήτευση που βιώνουν με αφορμή την αδυναμία τους να ανταποκριθούν στον εγγενή ρόλο τους ο οποίος συνδυάζεται με στερεοτυπικά μοτίβα λειτουργίας της οικογενειακής δομής κατά τους Διανοπούλου και Διώτη (2004). Τέτοια στοιχεία που συνδράμουν στο αίσθημα απογοήτευσης και κλονίζουν τη στερεοτυπική ανδρική κοινωνική ταυτότητα των συντρόφων, είναι το επισφαλές καθεστώς απασχόλησης, η υποαπασχόληση, το χαμηλό εισόδημα, η ανταγωνιστικότητα για την επαγγελματική τους επιτυχία. Οι σύντροφοι της Ελπίδας, της Γιάννας, της Δήμητρας, έχουν μεν διαφορετικό επαγγελματικό status, και βιώνουν διαφορετικές απογοητεύσεις ο καθένας, ωστόσο, από αυτά που τα υποκείμενα κοινωνούν, ταυτίζονται με το υψηλό status του εργαζόμενου που συμβολικά κατέχει τη θέση της παραγωγικής δύναμης της οικογένειας και έρχεται σε αντιπαράθεση με τις

ιδιότητες των ίδιων των γυναικών ως εξαρτώμενων οικογενειακών μελών, που υποτακτικά δέχονται την καταχρηστική συμπεριφορά τους. Η ασυμμετρία στις σχέσεις των δύο είναι η βάση για τη χειριστική, εξουσιαστική συμπεριφορά των συντρόφων που φανερώνει αναλογίες ανάμεσα στην ενδοοικογενειακή βία και την ευρύτερη δομική βία που οι γυναίκες αντιμετωπίζουν.

Η **Δήμητρα** περιγράφει μια έφηβη που διακαώς ψάχνει την αγάπη που στερήθηκε από τους γονείς της *"...αλλά εγώ πίστευα ότι έβρισκα αγάπη σ' αυτόν..οι γονείς μου ήταν πάντα απόμακροι σε εμένα.."*. Σήμερα έχοντας διέλθει από μια σχέση με τα ίδια καταχρηστικά χαρακτηριστικά που παραπέμπουν σε αυτά της σχέσης τους, έχει κλονιστεί η εμπιστοσύνη της, ενώ επισημαίνει την επιθυμία της για σεβασμό, αναγνωρίζοντας ως αναγκαία προϋπόθεση τη θέση ορίων από την πλευρά της *"Θέλω σεβασμό, να με σέβονται..θέλω την ειλικρίνεια και το σεβασμό..αλλά δεν μπορώ να εμπιστευτώ εύκολα..."*.

Συμπαράτάσσεται με τη στερεοτυπική οικογενειακή ιεραρχία, αν και το πρότυπο της μητέρας της είναι αυτό της «πλοηγού», λήπτη αποφάσεων στα πλαίσια της οικογενειακής οργάνωσης και λειτουργίας. Αναφέρει ότι ήθελε στη δική της προσπάθεια για οικογένεια να υπάρχει η θέση του «καθοδηγητή» και να ανήκει στον άνδρα με τη γυναίκα να συνδράμει στην κάλυψη των οικογενειακών – οικιακών αναγκών *"Πίστευα ότι είναι ο αρχηγός, είναι ο άντρας του σπιτιού, πίστευα ότι ήταν αυτό, αλλά ήθελα και να συνεργάζομαι. Ήθελα και εγώ να δουλεύω και εγώ να βοηθάω. Αυτό ήθελα και εγώ...πίστευα ότι ο άντρας είναι ο πρώτος λόγος, το πίστευα, αν και στο δικό μου σπίτι δουλεύανε και οι δύο. Και σε εμένα, η μητέρα μου..πχ χειριζόταν τα οικονομικά...πχ σε όλα, σε όλα ήταν η μητέρα μου αρχηγός"*. Η ανάγκη της να ανεξαρτητοποιηθεί από το βίαιο περιβάλλον που εκδηλώνεται με την πρώτη προσπάθεια φυγής της, αλλά και την κλιμακωτά αποκαλυπτόμενη μη διαθεσιμότητα της να ανταποκριθεί στις περιοριστικές απαιτήσεις του κοινωνικού φύλου της (υπάκουη σύντροφος, μητέρα, νοικοκυρά στερούμενη χώρου προσωπικής έκφρασης και ελευθερίας, προσαρμοζόμενη παθητικά στις διαθέσεις του συντρόφου της για μεταχείριση βίας) συγκρούονται με τον εξουσιαστικό τρόπο δράσης του συντρόφου της, αλλά και με τις προσδοκίες που ο ίδιος έχει αναφορικά με το ρόλο της. Η σύγκρουση αυτή προκύπτει από την αλλαγή στάσης του συντρόφου της που μας κοινώνει, ο οποίος αντιδρά και γίνεται "αδιάφορος, απρόσιτος ή ακόμα και εχθρικός", επιβεβαιώνοντας τις θέσεις των Διώτη, Γιαννοπούλου (2004).

Η ευαίσθητη **Ελπίδα** αναφέρει ότι η ψυχική κούραση που "κουβαλούσε" από τη σχέση της με τη μητέρα της, η τρωθείσα αυτοεικόνα της αλλά και οι πρώιμες αρνητικές εμπειρίες από τη σχέση της με το άλλο φύλο κατασπάραζαν την ψυχική διαθεσιμότητα της

για συντρόφευση ".είχα καταλήξει ότι επειδή δεν τα καταφέρνω με τις σχέσεις μου..δε θα βρω να παντρευτώ.....έλεγα ότι δεν υπάρχει περίπτωση να..ήταν ότι έβλεπα ότι επειδή ζούσα μια..κατάσταση μέσα στο σπίτι μου με τη μάνα μου..έλεγα ότι δεν έχω τις ψυχικές δυνάμεις για να κάνω μια σχέση..γιατί και τον καιρό που βρισκόμουν σε σχέση δεν ήταν μονάχα ότι είχα να αντιμετωπίσω το πρόβλημα με το σύντροφο..ήταν ο έλεγχος από τη μάνα μου, πού πας? Γιατί ντύθηκες έτσι?.....E, έλπιζα στο καλύτερο, αλλά όπως σου είπα είχα απογοητευτεί πολύ και το 'λεγα ότι ένιωθα μετέωρη στο θέμα αυτό...δηλαδή...ε, η αυτοεικόνα με όλα αυτά που άκουγα όλη μέρα από τους άλλους δεν ήταν και η καλύτερη...". Το «βάρος» από την αλληλεπίδραση της με το πρόσωπο της μητέρας της μοιάζει να έχει τόσο εξαντλήσει τα ψυχικά της αποθέματα για συντροφικότητα, η οποία έχει εκ των προτέρων για την ίδια αρνητικό πρόσημο ή είναι στη συνείδηση της αδύνατη. Το βασικό μέλημα της ακόμη και στο χρονικό σημείο της συντρόφευσης με το μέλλοντα σύζυγο της είναι η κτήση οικονομικής και χωρικής ανεξαρτησίας από το πρόσωπο της μητέρας "και έλεγα ότι με τέτοια πίεση και τέτοια ψυχολογία δεν έχω το κουράγιο να κάνω μια σχέση..και..γι' αυτό είχα παραιτηθεί και έλεγα ότι πρέπει να σταθώ οικονομικά για να βρω ένα δικό μου χώρο..τον εαυτό μου, κάτι που τότε ήταν δύσκολο..". Σχετίζεται τελικά με έναν μη αποκριτικό ενήλικα, που της εξασφαλίζει την ποθητή χωρική, ωστόσο όχι ψυχική ανεξαρτησία από τη μητέρα της, η σχέση με την οποία παρουσιάζει πολλές αναλογίες με τη συντροφική σχέση της "Ολόδια και βρίσκω ακόμα. Δηλαδή την ανάγκη να σε ελέγχουνε, να σε χειραγωγούν με εκβιασμούς συναισθηματικής φύσης και το βρίσκω ακόμα και σήμερα. Φεύγω και σήμερα από εδώ και πηγαίνοντας στην Αθήνα στη μάνα μου με βάζει πάλι στην ίδια κατάσταση".

Σήμερα στρέφοντας το βλέμμα της στις παρελθούσες εμπειρίες της, αναφέρεται στην ανάγκη που νιώθει να αυτενεργεί, να δρα χωρίς να ακινητοποιείται στον παθητικό χαρακτήρα των προσδοκιών, γνωρίζοντας πλέον πώς μπορεί να αυτοπροστατευτεί. Δηλώνει ότι οι άλλοι είναι απρόβλεπτοι, επικίνδunami για την ψυχική της ακεραιότητα, δυνητικά κακοποιητικοί ".....αλλά νιώθω ότι δεν πρέπει να περιμένω από τους άλλους, και εξαρτάται από τον άλλο πχ από τον άντρα μου ή από τη μάνα μου δεν περιμένω! Γιατί ξέρω ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν είναι δουλεμένοι. Αλλά θύμα γίνεσαι όταν αφήνεσαι στην καλή διάθεση του άλλου. Εγώ για εμένα ξέρω ότι δεν μου άξιζε αυτή η συμπεριφορά αυτό το ξέρω".

Οι προσδοκίες της για τη συντροφική αλληλεπίδραση αφορούν σε σχέσεις ισότιμης συνεργασίας και όχι ιεραρχίας, οι οποίες γρήγορα ματαιώνονται μπροστά στην εξουσιαστική συμπεριφορά του συντρόφου της ".....ότι αγαπιόμαστε ότι είμαστε μαζί, ότι

είμαστε φίλοι, ότι συνεργαζόμαστε, ότι τα κάνουμε όλα μαζί...ότι είμαστε μια ομάδα χωρίς σχέσεις ιεραρχίας....αλλά δεν ήτανε τελικά έτσι.....". Ο σύντροφος της με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και επαγγελματικό status, σχετίζεται με μια γυναίκα επίσης υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, από την οποία στερεί τη δυνατότητα εργασιακής αυτοπραγμάτωσης. Σύμφωνα με την αφηγήτρια, βιώνει ματαιώσεις στον επαγγελματικό χώρο του, επιβεβαιώνοντας τη θέση του Gelles (1987), ότι η βία συστήνεται σαν αποτέλεσμα συνδυασμού ματαιώσεων και εσωτερικής διαμάχης, όταν το άτομο αντιλαμβάνεται ότι δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις δεξιότητες του εγγενή του ρόλου, του κοινωνικού ρόλου που στη βάση του φύλου του ενστερνίζεται.

Η διακαής επιθυμία της **Αθανασίας** για οικογενειακή θαλπωρή δεν ικανοποιείται. Η συνάντηση που προσδοκά από τα παιδικά χρόνια της με το πρόσωπο που θα αναπληρώσει την έλλειψη της αγαπητικής στήριξης της μητέρας της μέχρι τη στιγμή που αφηγείται, δεν γίνεται με κανένα συντροφικό ή ακόμα φιλικό της πρόσωπο αλλά με το Θεό. Η μέχρι σήμερα ακόμα αναπάντητη προσδοκία της τη φέρνει στο σημείο υιοθέτησης ως στάσης ζωής πια, ενός ενεργητικού ρόλου προσφοράς στον άλλο χωρίς προσδοκίες. Το στοίχημα για την ίδια είναι το ξεπέρασμα του εαυτού της όπως αναφέρει ".....*Δε βασίζομαι σε κανέναν, δεν ελπίζω σε κανέναν, ωστόσο, ανθρωπίνως φυσικά και είμαι θετική, είμαι αισιόδοξη, είμαι ανοιχτή μάλλον, στο να ζητήσω βοήθεια όπως και το 'κανα..και να ΠΑΡΑΣΧΩ και εγώ με τη σειρά μου τη βοήθεια μου όπου μου χρειαστεί, δε σου κρύβω ότι ένας λόγος που θέλω να πάω σε ξενώνα είναι γιατί μπορεί να βρω λέω μέσα μου, μπορεί να βρω γυναίκες που να 'ναι πιο αδύναμες από εμένα..και να μπορώ να τις στηρίξω προσφέρω βοήθεια... "*

Η **Βασιλική** θυμάται την πρότερη ματαιωμένη πια προσδοκία της για ένα σύντροφο ζωής που σε πλαίσιο αμοιβαιότητας θα της παρείχε αγάπη και στήριξη "Ότι θα βρω ένα σύντροφο για όλη μου τη ζωή...να μ' αγαπάει και να με υποστηρίζει...". Σήμερα αναφέρει ότι την κατατρέχει ο φόβος για τις συντροφικές σχέσεις. Μπροστά στο ενδεχόμενο επανάληψης μιας λάθος επιλογής διστάζει, καθώς νιώθει βαθιά έλλειψη εμπιστοσύνης "Ε.....α δεν έχω καμμία! Δεν....νομίζω ότι..ότι δεν υπάρχει....αυτό.....περίπτωση να έχει...σκέφτομαι ότι θα βρω κάποιον σαν αυτόν....δεν πιστεύω να είναι όλοι..έτσι αλλά δεν ξέρω...ξέρω γω? Νομίζω ότι δεν υπάρχει κάποιος να γνωρίσω πια και να...τον εμπιστευτώ..δεν είναι όλοι οι ίδιοι, αλλά θα πρέπει να έχω μεγάλη τύχη..νομίζω.. α και, και δεν το ξανακάνω το ίδιο λάθος..σε καμμία περίπτωση....".

Από την αρχή του γάμου της αντιμετωπίζει τις οικιακές εργασίες ως καθήκον της και από τα όσα κοινωνεί προκύπτει η εθελούσια, απροβλημάτιστη ταύτιση της με το χώρο

του σπιτιού. Τα πρότυπα της για την οικογενειακή δομή υπήρξαν πρότυπα συνεργασίας. Με το σύντροφο της συμμετείχε ισότιμα στις ανάγκες της κτηνοτροφικής επιχείρησης που ο ίδιος διατηρούσε *“Τον βοηθούσα εκεί στα πρόβατα ναι, ναι. Ε, κυρίως μ’ αυτά έχω ασχοληθεί εγώ με τα αγροτικά”*. Ωστόσο, η συνδρομή αυτή σημαίνει για την αφηγήτρια την αρχή και το τέλος της εργασιακής εμπειρίας της μέχρι την έξοδο της από τη συμβιωτική σχέση. Προσφέροντας σε επιχείρηση του συζύγου της εξαρτάται από αυτόν. Η εργασιακή αυτοπραγμάτωση που για την ίδια μοιάζει απίθανη, συνδράμει στην υποταγή της στη βίαιη συμπεριφορά του και τη διατηρεί.

Από την ιστορία της **Γιάννας** λείπει η εκδήλωση σαφών προσδοκιών της για τις συντροφικές σχέσεις. Το χρονικό διάστημα που περιγράφει το πλησίασμα με το σύντροφο της, σχετίζεται με την έλλειψη ενός βασικού άξονα εαυτού, σαφών εσωτερικών θέλω και υγιούς αυτοεικόνας της. Η αφηγήτρια περιγράφει την επιθυμία της να αγαπηθεί, αλλά και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του εγγενή της ρόλου, «νομιμοποιώντας» μια σχέση μέσα στην οποία μοιάζει να μη γνωρίζει πώς βρέθηκε *“και αφού επιμένει τόσο πολύ λέω και με θέλει.....φαίνεται να με θέλει λέω δε θα με αγαπήσει άλλος τόσο πολύ (μελαγχολικό γέλιο)”, “είχα και ‘γω τη νοοτροπία του χωριού ότι όταν είσαι αρραβωνιασμένος πρέπει να παντρευτείς.....Ο γάμος έγινε..εγώ νιώθω σα να ήμουνα θεατής...”*.

Περιγράφοντας τη συμβίωση της εντός αλλά και εκτός οικογενειακού πλαισίου με το σύντροφο της, αποδίδει το πώς ανταποκρίθηκε στο ρόλο της νοικοκυράς-τροφού, παρακολουθηματικού χαρακτήρα δίπλα στο ρόλο του «ισχυρού» εργαζόμενου συντρόφου της *“..ε..σ’αυτά τα χρόνια που ήμασταν επάνω βασικά εγώ τον έπλενα και εγώ τον φρόντιζα..... και απασχολιόμουνα και ‘γω....και αυτός.....εντάξει δεν ήθελε ποτέ ιδιαίτερα να βρω δουλειά”*. Όταν ο ρόλος αυτός του συντρόφου της «απειληθεί» με την έξοδο της στο χώρο εργασίας, με τον ίδιο να παραμένει άνεργος, τα περιστατικά βίας θα ενταθούν.

3.8. Η βία ως ενσωματωμένη από τη γυναίκα κοινωνική αξία

Στη συγκεκριμένη ενότητα αναζητείται η ενδεχόμενη επιρροή της γυναικείας επιλογής βίαιου ερωτικού συντρόφου αλλά και της στάσης της γυναίκας απέναντι στο βίαιο βίωμα, από τον πιθανό εκ μέρους της ενστερνισμό της βίας ως θεμιτό τρόπο δράσης μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικής μάθησης. Δύο από τις αφηγήτριες που ανατράφηκαν σε περιβάλλον με έντονα τα στοιχεία της κακοποίησης και με τη βία να αποτελεί συνήθη τρόπο εκδήλωσης, αν και δε δίνουν πληροφορίες ενστερνισμού βίαιων αξιών ως θεμιτού

τρόπου δράσης, συνάπτουν και παραμένουν σε συντροφικές σχέσεις με βίαια χαρακτηριστικά. Η Αθανασία μεγαλώνει σε περιβάλλον με βίαιες αξίες χωρίς να είναι σε θέση να αντιληφθεί την επιρροή τους. Πιο καθοριστική μοιάζει να υπήρξε για την ίδια η κακοποίηση που δέχτηκε από τη μητέρα και το θετό της πατέρα. Η Δήμητρα υπήρξε κυρίως θεατής της βίας που ασκείτο από τον πατέρα στη μητέρα της, επαληθεύοντας της θέση της Παπακίτσου (2011) ότι η θέα της ιδιαίτερα κατά την παιδική ηλικία μπορεί να είναι εξ' ίσου επώδυνη με τη βίωση της από το παιδί ως θύμα.

Η **Αθανασία** αποκαλύπτει ότι ο πατριός - κακοποιητής της δραστηριοποιείτο στο οργανωμένο έγκλημα. Παραστάσεις από τις δραστηριότητες του είχε ως παιδί μέσα στο σπίτι όπου ανατράφηκε, αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι αυτό δεν είχε ως αποτέλεσμα την από πλευράς της μεταχείριση ή ανοχή της βίας σε θεμιτό και επιλέξιμο τρόπο δράσης “..... Όπως και τουτουνού είναι η επιλογή. Γιατί σε διαβεβαιώνω, ότι υπάρχουν άνθρωποι που έχουν ζήσει σε περιβάλλον κακοποίησης και είναι το ακριβώς αντίθετο! Είναι ήπιοι, πράοι, υποχωρητικοί, δεν έχουνε καθόλου βία μέσα στην ψυχή τους. Και τούτος εδώ, εκτός από τους γονείς του που έχουν τις διαταραχές τους, οι υπόλοιποι είναι εξαιρετικοί άνθρωποι! Και οι θείοι και τα ξαδέφια ήσυχοι! Κανονικοί άνθρωποι!.....Να σου πω κάτι? Εγώ. Μεγάλωσα..μιλάμε ότι είναι τελείως ιδιάζουσα η περίπτωση μου, δεν έχω ξανασυναντήσει τέτοια περίπτωση ανθρώπου.....Άνθρωποι του υποκόσμου. Εγώ μεγάλωσα έχοντας σαν παιχνίδι. Για πλάκα μες στο σπίτι τα όπλα και τις εσφαίρες και τα...ε αποκόμματα των εφημερίδων...π..πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα από τα ε...δικά τους τα έργα...ε... “οι μέρες, ο βίος και η πολιτεία τους”. Θυμάμαι που έλεγε “Ο άνθρωπος που φτύνει σφαίρες”. “Ο ταχυδρόμος της εποχής”. Εν τω μεταξύ τα κρατάγανε! Λες και καφιόντουσαν! Κρατάγανε τα αποκόμματα! Λες και τους εξυμνούσαν! Και....(γελάει)..είχα τα μίκι μάους και από 'κει τα άλλα τα αποκόμματα του υποκόσμου! Τι έκανε ο άνθρωπος..τον πυροβολήσανε λέει εφτά φορές και δεν εσεέπαθε τίποτα. Και το....υπόκοσμος (ψιθυριστά) μιλάμε για βρώμα και δυσωδία!..... Μέσα σε ό,τι πιο βρώμικο μπορείς να φανταστείς! Εκβιασμούς κάνανε, τι θες και δεν κάνανε! Τοκογλυφίες! Ε...όμως.....είχανε, άκου να γελάσεις! Είχανε τρομερές ηθικές αξίες, όσον αφορούσε την οικογένεια! Να πείραζες την αδερφή τους? Είσαι καλά? Οι αδερφές τους παντρευτήκανε με..κοινωνικά εξέχουσες προσωπικότητες. Οι ανιψιές τους, εμάς τα κορίτσια να μας πειράξει κανένας? Τι λες τώρα? 'Ημασταν με τις μακριές φούστες, με τις ποδιές, με τις κάλτσες με τα αυτά...Ήτανε, το γελοίο του πράγματος, επειδή ήμαστε μέσα στην οικογένεια και ήτανεπαίζει ρόλο αυτό! Το κοινωνικό, πόσο επηρεάζει. Αυτοί είχανε αυτές τις

αρχές για μέσα στο σπίτι. Αλλά, ήταν υπόκοσμος! Ρε αδερφούλα μου, γιατί δε μολύνθηκα από αυτό το περιβάλλον? Ούτε, ούτε στο τόσο! Δεν είναι περίεργο? Μιλάμε για μαφία! Οργανωμένο έγκλημα! Δεν με άγγιξαν, ούτε.. δηλαδή νιώθω σα να μου τα διηγείται κάποιος, όχι σα να τα έζησα! Τόσο πολύ δε με άγγιξε τίποτα από όλη αυτή τη βρώμα, ώστε να κάνω έτσι να ξεσκονιστώ!”.

Τα στοιχεία που η Αθανασία μοιράζεται αναφορικά με τα βιώματα της αυτά, δηλώνουν ότι η ίδια δεν αντιλαμβάνεται συνειδητά την επιρροή τους. Σύμφωνα με τους Παπαμιχαήλ (2005) και Παπακίτσου (2011) η δίοδος του υποκειμένου από τη νεαρή ηλικία ως την ενηλικίωση του, από διαδικασίες κοινωνικής ενσωμάτωσης μέσα από το σχήμα "Προσωπικότητα - Αξία - Κίνητρο", μπορεί να σημάνει επιρροή του τρόπου που προσλαμβάνει τη βία αλλά και του τρόπου που σε αυτή αντιδρά όταν τη συναντά στις διατομικές σχέσεις του. Η θεωρία της υποκοουλτούρας δεν εστιάζει μόνο στη διαντίδραση της ομάδας ως κοινωνικού συνόλου, αλλά και στις διατομικές σχέσεις των μελών της. Στην περίπτωση ωστόσο της αφηγήτριας επιβεβαιώνεται η θέση της Παπακίτσου (2011), ότι η ενσωμάτωση της βίας ως αξίας μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικής μάθησης, εξαρτάται από το πώς το άτομο την εσωτερικεύει ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του στοιχεία.

Ωστόσο για την Αθανασία η θυματοποίηση της από τη μητέρα και το θετό της πατέρα υπήρξε η καθοριστική για τον ψυχισμό της και για τις επιλογές της ζωής της που ακολούθησαν. Σε αυτή άλλωστε δίνει ιδιαίτερη έμφαση όταν διηγείται. Επιβεβαιώνει την εκδοχή του «κοινού μαγικού» όπου το άτομο παρά τη βεβαρημένη κληρονομιά του δεν ενστερνίζεται ως τρόπο δράσης τη βία (Bandura, 1982) κατ' επανάληψη όμως σύμφωνα με όσα μοιράζεται, ως ενήλικας βρίσκεται και παραμένει δίπλα σε βίαιους συντρόφους.

Η **Δήμητρα** έχει υπάρξει θεατής και θύμα ενδοοικογενειακής βίας *“.....ε...τσακωνόταν με τον πατέρα μου...(κλάμα)..έτρωγε ξύλο...και ήμουνα....τις περισσότερες φορές τα ’βλεπα όλα..και έβλεπα τη μητέρα μου με σημάδια..καθημερινά σημάδια..”*. Η θέα της βίας ανάμεσα στους γονείς της, ακολουθείται από την εκ μέρους της επιλογή ενός βίαιου συντρόφου και την για καιρό ανοχή της βίαιης συμπεριφοράς του. Εδώ επαληθεύεται η θέση της Παπακίτσου (2011), ότι η επιθετικότητα στην οικογένεια ενσωματώνεται ως αξία με βάση τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης, αποτελώντας συμπεριφορά επιλέξιμη ή αποδεκτή ως τρόπο διευθέτησης. Το υποκείμενο ως παιδί - θεατής σημαδεύεται, με τον ψυχισμό και τις εκδηλώσεις του ως ενήλικα να επηρεάζονται καθοριστικά.

3.9. Το τρίγωνο θύτης – θύμα – παρατηρητής

Ο εξάπλωση της οικογενειακής κακοποίησης ως φαινόμενο, σχετίζεται άμεσα με το ανταλλάξιμο των θέσεων των μετεχόντων σε αυτή ως θυτών, θυμάτων ή παρατηρητών (Ney, 1992). Ο ρόλος της παρατηρήτριας ως παιδιού, μπορεί μελλοντικά να αντικατασταθεί από αυτόν του θύτη ή του θύματος, ενώ ο τρίτος παρατηρητής της βίας που η γυναίκα υφίσταται, μπορεί να συνδράμει καταλυτικά στην έξοδο της από τη βιαιότητα ή το αντίστροφο. Επίσης, η γνώση της γυναίκας ότι ο σύντροφος της έχει υπάρξει ως παιδί παρατηρητής ή θύμα ενδοοικογενειακής βίας, μπορεί να συμβάλει στην εκ μέρους της δικαιολόγηση της συμπεριφοράς του. Τη θέση του παρατηρητή στις πέντε αφηγηματικές ιστορίες μπορεί να λαμβάνουν τα παιδιά των γυναικών, συγγενικά ή φιλικά τους πρόσωπα, ακόμα και Δημόσιοι Φορείς.

Τα παιδιά εμφανίζονται άλλοτε ως ενισχυτικός (Βασιλική), άλλοτε ως ανασταλτικός παράγοντας στην αντίδραση της γυναίκας απέναντι στη βία (Γιάννα), άλλοτε και τα δύο μέσα στην ίδια βιογραφική πορεία (Ελπίδα). Τρίτα πρόσωπα είτε προέρχονται από το φιλικό περιβάλλον, είτε από το συγγενικό περιβάλλον της γυναίκας ή του συζύγου, είτε εργάζονται σε Δημόσιους Φορείς (Αστυνομία, Νοσοκομείο), είτε επικροτούν και ενισχύουν τις βίαιες εκδηλώσεις (συγγενικά πρόσωπα συζύγου Βασιλικής), είτε δεν παίζουν διαφοροποιητικό ρόλο στην εμφάνιση και στην εξέλιξη τους κυρίως λόγω του ότι τις αγνοούν. Το θύμα ενδοοικογενειακής βίας συχνά επιλέγει τη σιγή επιβεβαιώνοντας με τη στάση του το «στίγμα» που συνοδεύει το βίαιο βίωμα (η Δήμητρα επιλέγει να μη μιλήσει στους γονείς της και να μην αναφέρει τη θυματοποίηση της στις Αρχές, το ίδιο και η Βασιλική η οποία δε γνωστοποιεί την κακοποίηση της σε γειτονικά ή φιλικά της πρόσωπα, δεν απευθύνεται σε Αστυνομικές Αρχές και επιλέγει να σκαρφιστεί ένα ατύχημα όταν μεταφέρεται στο Νοσοκομείο). Τα τρίτα αυτά πρόσωπα προσφέρουν σημαντική βοήθεια στο υποκείμενο όταν το ίδιο επιλέξει να τους μιλήσει σε αναζήτηση βοήθειας (το Συμβουλευτικό Κέντρο στη Βασιλική, το συγγενικό πρόσωπο του συζύγου της στη Δήμητρα, οι Αστυνομικές Αρχές στην Αθανασία). Η γνώση της αφηγήτριας ότι ο σύντροφος της υπήρξε πρώην θύμα ή μάρτυρας σκηνών ενδοοικογενειακής βίας, άλλοτε την οδηγεί στη δικαιολόγηση ή και ανοχή της καταχρηστικής συμπεριφοράς απέναντι της (Γιάννα) και άλλοτε όχι (Αθανασία).

Από την ιστορία της **Γιάννας** προκύπτουν πληροφορίες για το ρόλο που τα παιδιά της ως παρατηρητές διαδραμάτισαν στην απόφαση της να τερματίσει μια χρόνια ψυχολογικά κακοποιητική σχέση, με την κακοποίηση που δέχτηκε από το σύντροφο της να διαφοροποιείται σε ένταση και σε μορφή στο τελευταίο διάστημα της συμβίωσης τους.

Τα παιδιά εδώ αναστέλλουν την απόφαση φυγής της αφηγήτριας, εκφέροντας κρίσεις, και επιρρίπτοντας ευθύνη στην ίδια για την κακή τροπή της σχέσης της με τον πατέρα τους. Συναποφασίζουν για τη συνέχιση του γάμου των γονιών τους, καθώς γίνονται μέσο χειρισμού και έμμεσης πίεσης της αφηγήτριας “ε..... τα παιδιά είχε στρέψει εναντίον μου..είχαμε γίνει εμπόλεμη ζώνη..εδώ έβαζε τον μικρό να με ελέγχει τον έστελνε στη δουλειά να δει με ποιον μιλάω, γιατί αργώ, να ελέγχει το κινητό μου τέτοια σκηνικά.....η μικρή περνάει εφηβεία και βγάζει πολύ επιθετικότητα μαζί μου.....και δεν κρύβω ότι ένας λόγος που το τρέναρα τελευταία ήταν η αντίδραση των παιδιών γιατί τους έβαζε λόγια, μαμά μη χωρίσεις τον μπαμπά.....”.

Η γυναίκα μιλά για το ρόλο που τρίτοι διαδραμάτισαν στην απόφαση της να τερματίσει την κακοποιητική σχέση με το σύντροφο της, φωτίζοντας σημεία των οποίων η ίδια δεν είχε γνώση “..μιλάμε για έναν άνθρωπο που δεν τον καταλάβαινα υπήρχαν πολλοί άνθρωποι που μου ‘λεγαν.....μα δεν το ‘βλεπες? ..και σε ΥΠΟΤΙΜΟΥΣΕ, και σου έλεγε ΑΥΤΟ..πολλοί άνθρωποι μου το ‘λεγαν και ΔΕΝ το ‘βλεπα...βγαίναμε όλοι μαζί παρέα ας πούμε και όταν άνοιγα εγώ το στόμα μου αυτός με υποτιμούσε ή με μείωνε....λέω παιδιά όχι δεν το ‘βλεπα νόμιζα ότι δεν είχε κακό σκοπό...(αναστεναγμός) δεν το καταλάβαινα...”. Η ενημέρωση της επίσης για την κακή σχέση, με τα ίδια καταχρηστικά χαρακτηριστικά των γονιών του συντρόφου της, ήταν ένας παράγοντας εκ μέρους της επίδειξης κατανόησης και ανοχής στις ζηλότυπες ή βίαιες εκδηλώσεις του όπως αναφέρει “Ο πατέρας του ζήλευε τη μάνα του πάρα πολύ..είχαν πολλά περιστατικά και γκρίνιες και τσακωμούς..ε...κάποια φορά ξέρω ότι η μάνα του σηκώθηκε να φύγει και πήρε μόνο την αδελφή του τη μικρή..και αυτό τον άφησε στον πατέρα του..και αυτή έφυγε! Και άφησε το παιδί με τον πατέρα! Και αυτό, του είχε στοιχίσει! Και το καταλαβαίνω..τι το άφησες το ένα παιδί? Πάρε και τα δύο..ε μετά την έπεισε και γύρισε πίσω, αλλά θεωρώ ότι για το μικρό παιδί θα ‘τανε σοκ αυτό..να τον εγκαταλείψει σε έναν πατέρα...εν τω μεταξύ αυτή τη ζηλότυπη συμπεριφορά την είχε πατέρας του προς τη μάνα του, την είχε ο παππούς προς τη γιαγιά και την έχει και ο δικός μου προς εμένα..την πεθερά μου επειδή ζούσανε στην ερημιά, όταν ήθελε να κατέβει στο χωριό δεν την άφηνε ο πεθερός μου γιατί ζήλευε, στη γειτονιά που πήγαινε, να μη συναντάει κόσμο και τέτοια”.

Σύμφωνα με τη **Βασιλική**, η βία που δεχόταν γινόταν συχνά γνωστή σε γείτονες και περίοικους, οι οποίοι αν και επέλεγαν να ειρηνεύσουν ή να νουθετήσουν το δράστη, δεν αποφάσιζαν ποτέ να καταγγείλουν τις μαρτυρίες τους σε κάποια κρατική, Εισαγγελική ή Αστυνομική αρχή. Η αφηγήτρια δηλώνει ότι η απόφαση φυγής βάραινε αποκλειστικά την ίδια, ωστόσο διαφαίνεται η επιθυμία της η δράση που δίσταζε να αναλάβει, να έρθει από

μια εξωτερική παρέμβαση “Και βέβαια είχαν έρθει και δύο φορές επάνω στο σπίτι...ρεζίλι..αλλά δεν καλούσαν ποτέ Αστυνομία ξέρεις πώς είναι στα χωριά..μη βρουν το μπελά τους..... Όχι τι φταίνει οι άνθρωποι? Ρεζίλι είχαμε γίνει τι να μας κάνουν? Άμα εγώ καθόμουνα και τις έτρωγα οι άλλοι μου φταίγανε?”. Ο φόβος της ότι θα στιγματιστεί την κρατά στη σιωπή στερώνοντας της το υποστηρικτικό περιβάλλον για τη αντιμετώπιση της βίας “Δεν πήγα ντρεπόμουνα να πάω.....απλά ντρεπόμουνα..δεν είχα σκοπό να χωρίσω νόμιζα ότι θα σταματήσει κάποια στιγμή..αλλά δε σταμάτησε ποτέ.....Όταν μου είχε σπάσει στο κέντρο υγείας με το γύψο και άλλη μια φορά που μου είχε σπάσει το δάχτυλο στο κέντρο υγείας της Δημητσάνας.....έλεγα ότι έπεσα και το ’σπασα..ντρεπόμουνα..κ ούτε έλεγα σε κανέναν ότι..ούτε στους γονείς μου ούτε..ότι με χτυπάει..”. Αναφέρεται επίσης στον τρόπο που η παρότρυνση του γιου της συνέβαλε στην απόφαση της να φύγει από τη βίαιη συντροφική σχέση της “Ναι, ναι...αλλά φεύγανε..και ο μεγάλος μου γιος μου είχε πει ότι..να φύγω να τον χωρίσω..”.

Η λύση έρχεται για την ίδια όταν αποφασίζει να μοιραστεί τις εμπειρίες της στρεφόμενη σε αναζήτηση βοήθειας στο Συμβουλευτικό Κέντρο που της παρέχει πρακτικού εκτός από συμβουλευτικού χαρακτήρα στήριξη “Δηλαδή βρήκα το δικηγόρο εδώ ήταν ΠΑΡΑ πολύ σημαντικό ΝΑΙ ναι ναι! Τι να λέμε τώρα? Με βοήθησε ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ! ΕΚΕΙ θα ήμουν ακόμα! Και δεν είχα και εκεί την οικονομική δυνατότητα να πάω...σε ένα δικηγόρο”.

Η ιστορία της **Δήμητρας** περιγράφει το σχήμα των εναλλασσόμενων θέσεων παρατηρητή, θύτη και θύματος. Η ίδια γίνεται θύμα βίας στη συζυγική σχέση της, από παρατηρητής της βίαιης συμπεριφοράς του πατέρα της προς τη μητέρα της “...ε...τσακωνόταν με τον πατέρα μου...(κλάμα)..έτρωγε ξύλο...και ήμουν...τις περισσότερες φορές τα ’βλεπα όλα..και έβλεπα τη μητέρα μου με σημάδια..καθημερινά σημάδια...”.

Μεγάλο μέρος της συμβίωσης με το σύντροφο της, αλλά και των βίαιων επιθέσεων που δέχεται, διαμείβεται παρουσία συγγενικών προσώπων του, τα οποία όχι μόνο δεν αναχαιτίζουν αλλά ενισχύουν τη βίαιη συμπεριφορά του. Από παρατηρητές γίνονται δράστες ή συνεργοί, συμβάλλοντας στη εκδραμάτιση ή στην ένταση της βιαιότητας “...μείναμε δυο χρόνια στην Αλβανία και ο άντρας μου με έχει χτυπήσει μπροστά στην πεθερά και την κουινιάδα μου..γιατί δεν θυμάμαι ακριβώς..γιατί κάτι είπα στον άντρα μου και γυρνάει και λέει η πεθερά μου δεν είναι γυναίκα αυτή να φέρνει αντίρρηση στον άντρα και να μιλάει περισσότερο.....αυτός έφευγε και ’γω στο σπίτι ήμουν μόνη μου.. και του έλεγα μη μ’ αφήνεις εδώ γιατί θα με φάνε ζωντανή..είχα φτάσει σε σημείο έπαιρνα φάρμακα..κατά του άγχους..στρες...άγχους..έκανα..ηρεμιστικά τρία την ημέρα..”, “.....άρχισα και έτρεχα...βγαίνει η θεία του, η πεθερά μου..βγαίνουν όλοι...βγαίνει και ο

μικρός μου γιος..τα παιδιά άρχισαν και έκλαιγαν, η θεία του από πίσω..και κατά τύυυχη περνάει ο ξάδελφος του με το αυτοκίνητο....ανοίγει την πόρτα μπροστά μου, σταμάτησα, έρχεται η θεία του..με βάζουν μέσα στο αυτοκίνητο και με πάνε στο σπίτι τους..ε εκεί.....μόνο μην τη χτυπήσεις του λέγανε γιατί θα πάμε στη δικηγόρο..μόνο αυτό....τα πάντα όλα άκουσα εκεί..με κάνανε ράκος..λέγανε τα πάντα...”.

Η αμέτοχη στάση των γονέων της αφηγήτριας οφείλεται κυρίως στην απροθυμία της να μοιραστεί και να ζητήσει βοήθεια. Αυτολογοκρινόμενη σηκώνει μόνη το βάρος της ευθύνης της, στερούμενη στήριξης και σύντομα επιστρέφοντας στη βίαιη συντροφική σχέση “..και επειδή οι δικοί μου..εγώ ήταν δική μου επιλογή να παντρευτώ..δεν είχα αγχωθεί να πω ότι με χτυπάει..δεν ήξεραν, νόμιζαν ήταν όλα μέλι γάλα..ποτέ δεν είχα αγχωθεί..δεν ξέρανε..μετά μου λένε θα πας στον άντρα σου, αφού δε σε έχει χτυπήσει και θα βγείτε σε δικό σας σπίτι..θα πας..”.

Καταλυτικό ρόλο στην ιστορία της παίζει τρίτο πρόσωπο – παρατηρητής που ενεργά συμμετέχει στη εύρεση «λύσης». Πρόκειται για συγγενικό πρόσωπο του δράστη συντρόφου της που προσφέρει το απαραίτητο υποστηρικτικό και εχέμυθο περιβάλλον στην αφηγούμενη, για να ξεφύγει από την εστία της βίας “λέει αν θες μου λέει...από μένα η πόρτα είναι ανοιχτή..η ξαδέρφη του σπουδάζει εδώείναι στο τρίτο έτος..μου λέει εμένα η πόρτα είναι ανοιχτή και δεν με ενδιαφέρει τι θα πει αν μαθευτεί...”. Εδώ συναντάμε τη θέση του Ney (1992) ότι η δυνατότητα μη εμπλοκής και αποστασιοποίησης του παρατηρητή της βίας είναι συχνά αδύνατη. Η δραστηριοποίηση του μπορεί να προσφέρει λύσεις ζωτικής σημασίας στο δίλημμα του θύματος να την ανεχθεί ή να εξεγερθεί.

Η **Αθανασία** στη βιογραφική πορεία της γίνεται πολλές φορές θύμα, με διαφορετικούς δράστες, ως κόρη, ως θετή κόρη και αργότερα ως σύντροφος, επαληθεύοντας τα όσα ο Ney (1988) επισημαίνει για το φαινόμενο της κατ’ επανάληψη επιλογής βίαιων ερωτικών συντρόφων.

Στην προσπάθεια της να βγει από τη βίαιη σχέση, βρίσκει στήριξη (Αστυνομικές Αρχές, συμβουλευτική στήριξη). Ωστόσο, η συνδρομή έρχεται γι’ αυτή όταν και επειδή η ίδια επιθυμεί και μεριμνά για να βοηθηθεί “με παίρνει από τα μαλλιά και..με σέρνει κάτω. ΑΥΤΟ ΗΤΑΝΕ (χτυπάει τα χέρια της). Πήγα στην Αστυνομία, πήγα στην Αστυνομία...”(α σύντροφος), “.....Ειρηνικά όσο μπορώ, δε θέλω τέτοια πράγματα, θα μπορούσα να τον είχα πάει και στον Εισαγγελέα. Θα μπορούσα να του είχα κάνει πολλά. Αλλά, θέλω μια ειρηνική έξοδο. Επίλυση”(β σύντροφος).

Στα πρώιμα βίαια βιώματα της αφηγούμενης, η μητέρα της ασκεί στην ίδια βία, αλλά επίσης γνωρίζει και υποθάλλει τη σεξουαλικά κακοποιητική συμπεριφορά του συζύγου της απέναντι στη θετή κόρη του, όντας θύτης και παρατηρητής “ε συζούσε αυτή.....με κάποιον ο οποίος με είχε υιοθετήσει και ο οποίος με βίαζε. Εν γνώσει της”. Το τρίγωνο του Ney (1992) περιστρέφεται, και αυτή τη φορά εμφανίζονται πληροφορίες για την εκ μέρους της αφηγήτριας λήψη θέσης δράστη έστω και υπό μορφή αντίδρασης στα βίαια βιώματα της “! Δεν ήμουν να κάθομαι σαν την κότα να τις τρώω, τόσες μου ’ριχνε άλλες τόσες του ’ριχνα!”. Αν και δηλώνει ότι γνώριζε την ψυχική κακοποίηση που ο σύζυγος της ως θύμα εισέπραξε, emphaticά αναφέρει, ότι αυτή δε διαδραμάτισε κανένα ρόλο στην εκ μέρους της δικαιολόγηση και ανοχή της βίας, το αντίθετο μάλιστα “.....έχει τα αίτια και τα αιτιατά του το κάθε τι...γιατί το περιβάλλον του ήταν αρνητικό και βίαιο. Η MANA του.....Θες από την απόρριψη που εισέπραξε. ΔΕΝ ξέρω. ΟΜΩΣ πιστεύω, ότι, ΜΕΣΑ στη συνείδηση μας ο θεός μας έφτιαξε ηθικά ελεύθερους να έχουμε επιλογές..... Είχε μια μάνα κλινική περίπτωση, που ήταν και αυτή ο εαυτούλης της, δεν τον αποδέχτηκε ποτέ, τον απέρριπτε, τον καταπίεζε, ΔΕΝ βρήκε αγάπη, βρήκε κακία και σκληρότητα..ένας πατέρας μέθυσοσ και ο εαυτούλης του.....! Δεν το δέχομαι. ΕΧΕΙΣ την επιλογή. Υπάρχουν παραδείγματα ανθρώπων που έζησαν σε πολύ βίαια περιβάλλοντα. Και βγήκαν εξαιρετικά καλοί άνθρωποι”.

Ο σύντροφος της **Ελπίδας** τη μεταχειρίζεται με τον ίδιο τρόπο που η μητέρα της την κακομεταχειρίστηκε ως παιδί. Στην προσπάθεια της να κατανοήσει τη συμπεριφορά του χωρίς να τη δικαιολογεί, αναφέρεται στα βιώματα του “..εγώ πιστεύω δηλαδή ότι ήμαστε και..κακοποιημένα παιδιά. Και εγώ και ο..και ο σύζυγος μου. Και ο σύζυγος μου δηλαδή πολύ χειρότερα.....κάποιοι άνθρωποι όμως γιατί έτσι ήταν και ο σύζυγος μου..και ακόμα είναι ότι λειτουργούνε διαφορετικά, δηλαδή αυτό που πέρασα εγώ, να το περάσει και ο άλλος. Δηλαδή το ε..το βγάζουν έτσι..”.

Το ρόλο του παρατηρητή που εμπλέκεται δραστικά στα μεμονωμένα επεισόδια σωματικής βίας που η αφηγήτρια δέχεται, παίρνουν τα δύο παιδιά της. Και στα δύο αυτά περιστατικά, η ανάμειξη τους αναχαιτίζει την επίθεση του πατέρα τους προς τη μητέρα τους και είναι καθοριστική στην απόφαση της στην πρώτη περίπτωση να αποστεί προσωρινά από το σύζυγο της, στη δεύτερη να αναζητήσει συμβουλευτική στήριξη και να αλλάξει ριζικά τον τρόπο που αντιμετώπιζε την κακοποιητική συμπεριφορά του “σταμάτησε γιατί.....μπήκε ο γιος μου που δε θυμάμαι ήταν τεσσάρων τότε...μες στη μέση και άρχισε και έκλαιγε....άσε τη μαμά μου...και...αυτό...ε εντάξει ξεκίνησε με ένα σκαμπίλι...του πέταξα ένα παπούτσι, και μετά....έπεσε πάνω μου...και..εντάξει και ήταν αυτό και...μπή...μπήκε το μικρό

στη μέση και...και σταμάτησε τότε. Όταν το μικρό ας πούμε με πήρε αγκαλιά και άρχισε και φώναζε.. “όχι τη μαμά μου!”..αυτό το πράγμα....(αναστενάζει) ε...τότε αποφάσισα ότι θα φύγω...”, “.....ε η άλλη και τελευταία φορά που κατάλαβαν κάτι και μπήκαν στη μέση ήταν όταν ήρθα στο κέντρο...δηλαδή ο γιος μου ήταν πρώτη λυκείου τότε? Μετά από 17 χρόνια γάμου..πάλι ήταν ένα ακραίο περιστατικό.....και τότε μπήκε η κόρη μου στη μέση..ήταν 13 χρονών τότε και του είπε μην τολμήσεις να ξαναγγίξεις της μαμά μου...και το σταμάτησε...ε τότε κατάλαβα ότι δεν είχα άλλα περιθώρια...και ήρθα στο κέντρο..”.

3.10. Τυπικός κοινωνικός έλεγχος

Στον άξονα αυτό ερευνάται αν και πώς συνδέεται η βοήθεια που η γυναίκα έχει λάβει από φορείς τυπικού κοινωνικού ελέγχου (Αστυνομικές και Δικαστικές Αρχές) με την προσπάθεια της να αναχαιτίσει την κακοποίηση που υφίσταται. Προϋπόθεση είναι η διαθεσιμότητα της να σπάσει τη σιωπή της αφηφώντας το στιγματισμό της ως θύμα σύμφωνα με τους Roy (1977) και Παπαμιχαήλ (2005). Όταν η γυναίκα - θύμα επιλέγει τη σιωπή, η βία έχει διάρκεια (Βασιλική), όταν αντίθετα επιλέγει να μιλήσει, δίνεται καλή προοπτική στον τερματισμό της (Αθανασία).

Οι ίδιοι δημόσιοι φορείς μπορούν να είναι βοηθητικοί για κάποιες γυναίκες (Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βασιλική, Αστυνομικές Αρχές για την Αθανασία) και για άλλες όχι (Συμβουλευτικό Κέντρο και Αστυνομικές Αρχές για τη Γιάννα). Το θετικό ή αρνητικό πρόσημο της εμπειρίας της γυναίκας από την επαφή της με τους φορείς αυτούς, μπορεί να μη σχετίζεται απαραίτητα με την αποτελεσματικότητά τους, αλλά να επηρεάζεται από τις προσλαμβάνουσες της ίδιας. Η γυναίκα μπορεί να αναζητά άτυπες μορφές συνεργασίας μαζί τους (Δήμητρα), ή να αντιλαμβάνεται λανθασμένα τον τρόπο λειτουργίας τους (Γιάννα). Μία προβληματική που γεννά ερωτήματα είναι αυτή της φύσης της συντροφικής βίας ως ιδιωτικής υπόθεσης που δυσχεραίνει τις δυνατότητες κρατικής παρέμβασης, ειδικά όταν το θύμα δεν είναι αποφασισμένο να απευθυνθεί σε φορείς τυπικού κατασταλτικού κοινωνικού ελέγχου όπως οι Αστυνομικές και οι Δικαιοδοτικές Αρχές.

Η έλλειψη κοινωνικών παροχών σε άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες όπως είναι τα θύματα βίας (Βασιλική, Αθανασία), αποδεικνύεται ότι δυσχεραίνει την προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν τη βία επιβεβαιώνοντας τη σχετική θέση της Anderson (1997). Οι γυναίκες δίνουν πληροφορίες για την αποτελεσματικότητα που κρίνουν ότι το Συμβουλευτικό Κέντρο ως άλλος φορέας τυπικού κοινωνικού ελέγχου είχε

στην προσπάθεια τους να αναζητήσουν βοήθεια. Η αποτίμηση τους αποκαλύπτει θέσεις που ποικίλλουν. Υπάρχουν γυναίκες που κρίνουν ότι χωρίς τη βοήθεια του κέντρου δε θα είχαν βρει τρόπο απεγκλωβισμού όπως η Βασιλική, η Ελπίδα και η Αθανασία, και γυναίκες που κρίνουν ότι η συνδρομή της συμβουλευτικής στήριξης ήταν ελλειμματική και δεν τους προσέφερε πρακτικά ερείσματα όπως η Γιάννα.

Η **Βασιλική** αν και παρέστη πολλές φορές ανάγκη να απευθυνθεί σε Αστυνομικές Αρχές δεν αναζήτησε τη βοήθεια τους λόγω των αισθημάτων ντροπής που αναφέρει ότι ακολουθούσαν τα βίαια βιώματα της, επαληθεύοντας τη θέση της Roy (1977), ότι παράγοντας επιρροής της αποφασιστικότητας της γυναίκας να αντιδράσει, είναι το στίγμα της βίας και η συνακόλουθη επιλογή της η βία που υφίσταται να παραμείνει στην αφάνεια *“Δεν πήγα ντρεπόμουνα να πάω...απλά ντρεπόμουνα..δεν είχα σκοπό να χωρίσω νόμιζα ότι θα σταματήσει κάποια στιγμή..αλλά δε σταμάτησε ποτέ..”*. Η μία φορά που απευθύνθηκε σε Εισαγγελική Αρχή ζητώντας να γίνουν συστάσεις στο σύντροφο της θεωρεί ότι δεν έφερε αποτελέσματα, ενώ τις λίγες φορές που απευθύνθηκε σε Υπηρεσίες Υγείας δεν ανέφερε ότι ήταν θύμα βίας *“Ε, δεν κάνει μωρέ τίποτα η Αστυνομία, του στέλνει ένα χαρτί, σύσταση να μην το ξανακάνεις και σιγά...το ξανάκανε.....αυτό”, “...έλεγα ότι έπεσα και το ‘σπασα..ντρεπόμουνα..κ ούτε έλεγα σε κανέναν ότι..ούτε στους γονείς μου ούτε..ότι με χτυπάει..”*. Ωστόσο, σημαντική θεωρεί τη συμβολή της συμβουλευτικής αλλά και πρακτικής στήριξης του Κέντρου, που της παρείχε δωρεάν νομική βοήθεια καλύπτοντας ζωτικής σημασίας δικαστικά έξοδα *“Όχι, όχι, όχι. Δηλαδή βρήκα το δικηγόρο εδώ ήταν ΠΑΡΑ πολύ σημαντικό ΝΑΙ ναι ναι! Τι να λέμε τώρα? Με βοήθησε ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ! ΕΚΕΙ θα ήμουνα ακόμα! Και δεν είχα και εκεί την οικονομική δυνατότητα να πάω...σε ένα δικηγόρο”*.

Η αφηγήτρια αναφέρει ότι πριν ενημερωθεί για τη λειτουργία του κέντρου, ένας επιπλέον παράγοντας παθητικοποίησης της, ήταν η ανασφάλεια ανταπόκρισης στο γονεϊκό της ρόλο τις συνέπειες του οποίου κυρίως μόνη θα επιφορτιζόταν *“Η δειλία τι να πω δεν ξέρω..γιατί έλεγα μέσα μου πού θα πάω με τρία παιδιά? Θα φύγω και θα έχω τρία παιδιά να θρέψω. Ξέρεις ήταν και μεγάλα παιδιά τότε. Αυτό”*. Η θέση της Anderson (1997) ότι ο παράγοντας παιδί είναι αποτρεπτικός για την κακοποιημένη γυναίκα ελλείψει κοινωνικών παροχών επαληθεύεται. Τέτοιες παροχές για τη Βασιλική, άνεργη μητέρα, η οποία ξεκίνησε μια μάχη από την εστία της βίας, το σπίτι της, που θα έπρεπε να συνεχίσει σε κοινωνικό επίπεδο, με τα βιώματα της να τη βαραίνουν, θα ήταν ζωτικής σημασίας.

Η **Αθανασία** αναφέρει ότι βοηθήθηκε άμεσα, απευθυνόμενη σε Αστυνομική δύναμη στο πρώτο περιστατικό συντροφικής βίας που δέχθηκε *“Ε σε εκείνη την περίπτωση βέβαια, πήγα στην Αστυνομία κατ’ ευθείαν, του έκανα μήνυση, τον βάλανε μέσα, τον πήγαν*

αυτόφωρο, και φυσικά χώρισα. Έφυγα από το σπίτι...βεβαίως! Άμεσα. Άμεσα. Τώρα, που..... το θυμήθηκα μετά από 1800 χρόνια, παρ' ότι θα μπορούσα να είχα αποτανθεί...γιατί και σημάδια είχα όταν με έδερνε...αίματα, αυτά...αλλά ξέρεις δεν το κάνει μια γυναίκα γιατί λες άμα φτάσω σε αυτά τα σημεία...μτς...τα αναβάλλεις, το αναστέλλεις, και αναστέλλεις και αναστέλλεις, και καταστέλλεται λίγο η κατάσταση, και μετά ξανά τα ίδια, και ξανά τα ίδια”.

Στη σχέση με το δεύτερο σύντροφο της, αναφέρει ότι μετανιώνει που δεν επέλεξε να αναζητήσει βοήθεια από κάποια Δημόσια Αρχή, ενέργεια που θα της προσέφερε αποδεικτικά στοιχεία και θα μπορούσε να τον “συνετίσει” “Δεν πήγα στην Αστυνομία! Κάτι που μετανιώνω πολύ πικρά. Γιατί τώρα θα είχα εναντίον του στοιχεία. Και όχι μόνο αυτό αλλά και η Αστυνομία μπορεί και να τον είχε φοβίσει γιατί αυτοί είναι και θρασύδειλοιμη νομίζεις ότι είναι τίποτα παλικάρια..ένα παλικάρι ένας άντρας δεν τα βάζει με μια γυναίκα, κάνει επίδειξη ισχύος. Κάτι που μετανιώνω πολύ πικρά. Γιατί τώρα θα είχα εναντίον του στοιχεία. Και όχι μόνο αυτό, ίσως η Αστυνομία να τον είχε φοβίσει γιατί ξέρεις αυτοί οι άνθρωποι είναι και θρασύδειλοι”. Τελικά η αποφασιστικότητα της να αποστεί από το βίαιο περιβάλλον, με τη σημαντική συνδρομή φίλων και της συμβουλευτικής στήριξης που έλαβε από το κέντρο, την οδήγησαν μακριά από αυτό καταδεικνύοντας τη σημασία της συνδρομής και των φορέων άτυπου κοινωνικού ελέγχου στην προσπάθεια της σύμφωνα με την Παπαμιχαήλ (2005).

Η μοναδική φορά που η **Βασιλική** αναφέρει ότι αναζήτησε βοήθεια από κάποια Δημόσια Αρχή είναι αυτή όπου προσπάθησε να συνεργαστεί άτυπα με τις Αστυνομικές Αρχές, ώστε λόγω της παράτυπης παραμονής του συζύγου της στην Ελλάδα να ακολουθηθεί η διαδικασία διοικητικής απέλασης του κάτι που δεν έγινε ποτέ πράξη “Θυμάμαι το ότι μία φορά μόνο..είχε συμβεί αυτό...με ρωτήσανε κάποια πράγματα πού θα μπορούσαν να τον βρουνε...και εγώ τους είχα πει πού παίρνει καφέ..είχαν πάει αλλά αυτός τους είχε δει από μακριά...και δεν τον πιάσανε επειδή ήταν παράνομος..και μου το'πε το περιστατικό! Γιατί τους είχα πει εγώ ότι έχω βία στο σπίτι και δεν μπορώ άλλο...και άμα κάνω μήνυση θα γίνουν χειρότερα τα πράγματα και δεν θέλω....τους ζήτησα να τον πιάσουν να τον διώξουνε για Αλβανία και δεν το έκαναν...”.

Η **Γιάννα** αναφέρει ότι η συχνά δύσκολη προσπάθεια του θύματος να μιλήσει σε αναζήτηση στήριξης, συνοδεύεται από την αποθαρρυντική αντίδραση ή την ανεπαρκή ανταπόκριση των Αστυνομικών Αρχών, επαληθεύοντας τη σχετική θέση της Παπαμιχαήλ (2005). Η αφηγήτρια μοιράζεται εμπειρία της όπου απεύθυνση της στην Αστυνομία είχε ως αποτέλεσμα τη μεταστροφή της αρχικής απόφασης της για υποβολή μήνυσης “πήγα την

επόμενη μέρα να κάνω καταγγελία και με έπεισε ότι..να το σκεφτώ, θα ήταν καλύτερα να μην προχωρήσω, διότι εντάξει..". Στη συνέχεια φαίνεται να μην έχει κατανοήσει επαρκώς τη φύση του έργου των Αστυνομικών Αρχών καθώς αναφέρει ότι ήθελε να γίνει καταγραφή περιστατικού ενδοοικογενειακής βίας χωρίς να υποβάλει μήνυση, κάτι αδύνατο λόγω του αυτεπάγγελτου χαρακτήρα του αδικήματος. Φανερώνει έτσι την απόσταση που χωρίζει τη Δημόσια Αρχή από τον πολίτη που είναι ανεπαρκώς ενημερωμένος για τα δικαιώματα του και για την πορεία των ενεργειών του αφού απευθυνθεί σε αυτή "δε θα μπορούσε να πει η Αστυνομία ότι ναι ήρθε η κυρία με τον κύριο, δήλωσε ότι με χτύπησε αλλά τελευταία στιγμή έκανε πίσω και δεν έκανε καταγγελία, δεν μπορούσε να το πει αυτό στη βεβαίωση? Έπρεπε να καταγραφεί απλά σα φραστικό επεισόδιο?". Αναφερόμενη στη στήριξη του Συμβουλευτικό Κέντρου κρίνει ότι βοηθήθηκε σε επίπεδο κινητοποίησης, ωστόσο όχι σε πρακτικό επίπεδο. Η αφηγήτρια αναφέρεται σε αίτηση της για έκδοση βεβαίωσης για δικαστική χρήση, η οποία αν και της παρασχέθηκε, δεν περιείχε πληροφορίες για τη στήριξη των αγωγικών ισχυρισμών της, οι οποίες περιέχονται στο φάκελο της και πιστεύει ότι θα πιστοποιούσαν την επικινδυνότητα του συζύγου της και τις βίαιες εμπειρίες της "...από τη δική σας βοήθεια πήγα εκεί... βοηθήθηκα δηλαδή από εδώ πολύ σε θέματα ενημέρωσης να κινητοποιηθώ, αν και αυτό το χαρτί που πήρα από εσάς..δεν έλεγε και τίποτα σπουδαίο...απλά ότι η τάδε αυτό και αυτό....έλεγε ό,τι σας έχω πει εγώ.....αυτό ισχύει δεν είναι και επικυρωμένο...το οποίο δεν ήταν από εσάς..έχει βγει από Αθήνα..ε θα 'θελα να είναι λίγο πιο...πειστικό, ότι ναι πραγματικά η γυναίκα..είχαμε κάνει ένα έντυπο που έδειξε την επικινδυνότητα του άνδρα μου....ήθελα αυτό να αναφέρεται ότι ναι αυτός ο άνθρωπος όντως, είναι επικίνδυνος δε φαινότανε στη βεβαίωση...".

Τέλος, η άγνοια της **Ελπίδας** σχετικά με την ύπαρξη φορέων υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας όπως το Συμβουλευτικό Κέντρο, αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην προσπάθεια αναχαίτισης της κακοποιητικής συμπεριφοράς του συντρόφου της. Η θέση της Παπαμιχαήλ (2005) σχετικά με την ανεπαρκή στήριξη των θυμάτων βίας που απορρέει από την εκ μέρους των ίδιων των θυμάτων άγνοια της δυνατότητας τους να έχουν πρόσβαση σε φορείς ή σε απαραίτητους κρατικούς πόρους, όπως προγράμματα νομικής βοήθειας ή επιδόματα επαληθεύεται. Αναδεικνύεται εδώ η σημασία δράσεων ευαισθητοποίησης και δικτύωσης των φορέων που δραστηριοποιούνται στην αντιμετώπιση του φαινομένου της γυναικείας κακοποίησης. Όταν τελικά η αφηγήτρια ενημερώνεται για τη λειτουργία του κέντρου και απευθύνεται σε αυτό, αναφέρει ότι η στήριξη που της παρέχεται είναι ζωτικής σημασίας "...κάποια στιγμή θυμάμαι έκανε ο γιος μου κάποιο πρότζεκτ στο σχολείο για την ενδοοικογενειακή βία..τελικά όμως δεν τους πήρε ο χρόνος να την

ολοκληρώσουν αλλά έτσι μου μπήκε η ιδέα να μπω στο internet για πληροφορίες και έτσι και έμαθα για το κέντρο.....Βοηθήθηκα πάρα πολύ. Πάρα πολύ. ΠΑΡΑ πολύ..δηλαδή βγήκα από αυτό. Κατ' αρχάς συνειδητοποίησα ποιο είναι το πρόβλημα τι γίνεται, τι συμβαίνει. Πραγματικά δεν ξέρω πώς...πώς έγινε αυτό. Νομίζω ότι ήταν κάτι μαγικό. Έμαθα να αναγνωρίζω κάποια πράγματα και να προσπαθώ να εμπιστευτώ τον εαυτό μου και τα θέλω μου. Έγραφα τις συμπεριφορές.....κατέγραφα στρατηγικές κακοποίησης...τι κάνει.....τι στρατηγικές χρησιμοποιεί....ερχόμενοι εδώ τα συζητούσαμε και έμαθα να τα αντιμετωπίζω..δηλαδή κάπως διαλύθηκε ο φόβος".

3.11. Δημογραφικοί παράγοντες

Στο πλαίσιο των πέντε βιογραφικών αφηγήσεων προκύπτουν πληροφορίες που σχετίζονται με δημογραφικά στοιχεία των γυναικών όπως η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης τους, η μορφή απασχόλησης τους, η οικονομική και η οικογενειακή τους κατάσταση. Στην ενότητα αυτή επιχειρείται να ειπωθεί η πιθανή σχέση των στοιχείων αυτών με την εκ μέρους τους επιλογή βίαιου συντρόφου και με τη στάση τους απέναντι στη βίαιη πραγματικότητα χωρίς τα αποτελέσματα να είναι γενικεύσιμα.

Ηλικία:

Οι γυναίκες συντροφεύονται σε ηλικία ανάμεσα στα 14 και τα 25 έτη. Η βία που υφίστανται αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου, χωρίς ωστόσο όλοι οι δράστες να ανήκουν στη μέση ηλικία ή στο μέσο της επαγγελματικής σταδιοδρομίας τους ώστε καθολικά να επαληθευθούν τα ευρήματα των Snell, Rosenwald και Robey (1964).

Η **Δήμητρα** σε ηλικία δεκατεσσάρων χρόνων γνωρίζει το σύντροφο της, η σχέση με τον οποίο συντηρείται για χρονικό διάστημα έξι χρόνων, δηλαδή μεγάλο μέρος των βίαιων βιωμάτων της διαδραματίζεται πριν την ενηλικίωση της. Ο γάμος έρχεται τόσο νωρίς στη ζωή της ώστε να επικυρώσει μια σχέση που και λόγω ηλικίας είναι απαγορευμένη. Ο γάμος σε συνδυασμό με την ηλικία της είναι καθοριστικός της δέσμευσης της στη σχέση η οποία δε γίνεται συνειδητά. Εδώ επαληθεύεται η θέση της Ζουλινάκη κ.ά. (2003) ότι ο κίνδυνος κακοποίησης είναι αυξημένος όσο μικρότερη είναι η ηλικία ανδρών ή γυναικών που μετέχουν στη σχέση. Η αφηγήτρια αν και σε πολύ νεαρή ηλικία αντιδρά δραστικά στα βίαια

βιώματα της με επαναλαμβανόμενες προσπάθειες φυγής και χωρίς άμεσο υποστηρικτικό περιβάλλον.

Η **Ελπίδα** γνωρίζει το σύντροφο της σε ηλικία 25 ετών. Νέα, απόφοιτη, αναζητά εργασία, αλλά και οικονομική και προσωπική ανεξαρτησία. Παντρεύεται έναν άνθρωπο κατά 20 χρόνια μεγαλύτερο της. Η ηλικία σε συνδυασμό με την ανεκπλήρωτη ανάγκη της να φύγει από το στενό οικογενειακό περιβάλλον της συμβάλουν στη επιλογή ενός βίαιου συντρόφου “..Δε μου άφηναν περιθώριο. Ούτε ο ένας ούτε ο άλλος...και εντάξει η πρώτη φάση ήταν ότι έπρεπε να φύγω...δηλαδή αυτό ήταν το πιο έντονο..αυτό.....”. Με τα χρόνια γίνεται πιο παθητική και η βία που αντιμετωπίζει αυξάνεται. Η απόφαση της να επαναστατήσει σχετίζεται με την τελματώδη κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει λόγω της χρόνιας ψυχικής κακοποίησης που υπέστη και με την ψυχική της ωρίμανση λόγω της ηλικίας της.

Η **Βασιλική** γνωρίζει το σύντροφο της στα 17 χρόνια της. Η ηλικία της στο βαθμό που συνεπάγεται αδιαμόρφωτη ακόμη ταυτότητα και έλλειψη εμπειριών, σχετίζεται με την παθητική της στάση, που με την πάροδο αρκετών χρόνων αλλάζει “Ε ήμουν μικρό ναι, αλλά σ' αυτό ήμουνα τόσο ζουρλαμένη, με έφαγε ο έρωτας σου είπα! (γελάει). Θα το ξανάκανα και μεγαλύτερη αφού στραβώθηκα”.

Η **Αθανασία** εντοπίζει την ηλικία ως στοιχείο διαφοροποίησης της στάσης της απέναντι στη βία. Στην πρώτη σχέση της, δέκα χρόνια νεότερη, αντιδρά άμεσα. Στη δεύτερη συντροφική σχέση, αναφέρει ως παράγοντα παραμονής και παθητικοποίησης της, την ψυχική κούραση της που με τα χρόνια είχε σωρευτεί “.....κουρασμένη από τη ζωή έμεινα”.

Εκπαιδευτικό επίπεδο

Το εκπαιδευτικό επίπεδο των αφηγητριών είναι χαμηλότερο (Δήμητρα, Αθανασία), ίδιο (Ελπίδα) ή και υψηλότερο από αυτό του συντρόφου τους (Γιάννα). Δεν προκύπτουν σαφείς ενδείξεις που να επαληθεύουν θεωρητικές θέσεις για γυναίκες – θύματα υψηλότερου ή ίδιου εκπαιδευτικού επιπέδου με αυτό του συντρόφου τους ως πιο επιρρεπείς στη βία κατά τους Gelles (1987) και Ζουλινάκη (2003).

Η **Δήμητρα** είναι απόφοιτος Β' Γυμνασίου. Ο σύντροφος της είναι απόφοιτος λυκείου. Το εκπαιδευτικό επίπεδο της αφηγήτριας δεν αποτελεί σημαντικό ανασχετικό παράγοντα στην προσπάθεια της να αποστεί από την εστία της βίας. Παρά τα λιγοστά της εφόδια κατορθώνει να βρει εργασία και να εξασφαλίσει τα προς το ζην.

Η **Ελπίδα**, απόφοιτος Πανεπιστημίου, απολαμβάνει του ίδιου εκπαιδευτικού επιπέδου με το σύζυγο της, καταρρίπτοντας τη θέση του Gelles (1982), ότι η κακοποιημένη γυναίκα είναι κατώτερου εκπαιδευτικού επιπέδου από το δράστη-σύντροφο της “..ενώ είχα ικανότητες και μπορούσα να απολαύσω αυτό που έκανα....και..πραγματικά γιατί..η αρχαιολογία που σπούδασα είχε πάρα πολύ ενδιαφέρον..δηλαδή θα 'θελα να ζήσω ξανά τα φοιτητικά τα χρόνια”. Παρά το γεγονός ότι η αφηγήτρια είναι κάτοχος Πανεπιστημιακού τίτλου, αντίθετα με τις υπόλοιπες αφηγήτριες, παραμένει στη σχέση.

Η **Αθανασία** αν και αριστούχος μαθήτρια Γυμνασίου με καλή προοπτική, δεν καταφέρνει να συνεχίσει το σχολείο και από τα δεκαέξι σχεδόν χρόνια της αυτοσυντηρείται αρχίζοντας να εργάζεται: “Με πήρε τηλέφωνο..με ξεσήκωσε με κλάματα και με..αυτά και με έβγαλε. Και ενώ είχα υποτροφία να πάω να σπουδάσω στο...ΜονPELLIER Κοινωνιολογία,τελείωσε! Στη βιοπάλη. Δε σπούδασα. Πήγα από μόνη μου..έτσι λίγο σε μια σχολή νηπιαγωγών ιδιωτική και αυτά τα παράτησα, γιατί έπρεπε να δουλέψω...”. Διαθέτει απολυτήριο γυμνασίου, ενώ ο τρόπος που εκφράζεται συστήνει έναν καλλιεργημένο άνθρωπο. Τη διαφορά του επιπέδου καλλιέργειας της με αυτό των συντρόφων της, η ίδια εντοπίζει ως παράγοντα επιρροής της ποιότητας στη μεταξύ τους σχέση “Ο ένας είχε τελειώσει σε μια τεχνική σχολή για να γίνει ηλεκτροσυγκολλητής, ο τωρινός, ο άλλος, ήταν όχι έτσι, στο Γυμνάσιο τέλειωσε. Όλα παίζουν ρόλο το ίδιο είναι? Καταρχήν δημιουργούνται υγιέστερες κοινωνικές..... μαθαίνεις, σε ένα κοινωνικό περιβάλλον, με διαφορετικές προσωπικότητες να συνυπάρχεις. Να τους σέβεσαι, να επικοινωνείς. Σε εμένα δεν έπαιξε ρόλο που πήγα στο σχολείο εσωτερική και έζησα έξι χρόνια εσωτερική με άλλα παιδιά? Έζησα με τελείως διαφορετικές κουλτούρες από διαφορετικές τάξεις.....”.

Επαγγελματικό/Οικονομικό status

Οι γυναίκες που αφηγούνται υπήρξαν ασταθείς εργασιακά, κατά κύριο λόγο άνεργες καθ' όλη τη διάρκεια (Ελπίδα, Βασιλική) η σε μεγάλο μέρος της συζυγικής τους ζωής (Δήμητρα, Ελπίδα), καταρρίπτοντας τη θέση του Gelles (1987) ότι ο βίαιος σύντροφος απολαμβάνει του ίδιου ή χαμηλότερου status απασχόλησης από τη σύντροφο του και επαληθεύοντας τη θέση της Ζουλινάκη (2003 κ.ά) ότι οι κακοποιημένες γυναίκες είναι κυρίως άνεργες. Εξαιρείται μια αφηγούμενη, η Γιάννα, που η έξοδος της στην αγορά εργασίας και η αντίστοιχη περιέλευση του συζύγου της σε ανεργία συνεπάγεται τη μεταστροφή και ένταση της καταχρηστικής συμπεριφοράς του.

Η **Δήμητρα** από μικρή ηλικία εργάζεται. Έχει απασχοληθεί σε αγροτικές εργασίες (συγκομιδή τομάτας, σταφυλιών κ.ά.), ως βοηθητικό προσωπικό σε εστιατόριο και στη διάρκεια του γάμου της περιστασιακά σε καφέ και ως ιδιωτικός υπάλληλος σε κατάστημα ρούχων. Ωστόσο, αναφέρει ότι ακόμη και στα μικρά χρονικά διαστήματα που στη διάρκεια του γάμου της εργαζόταν, δεν ήταν οικονομικά ανεξάρτητη αντιμετωπίζοντας και οικονομική βία, καθώς τα χρήματα που αποκέρδαινε από περιστασιακή εργασιακή της απασχόληση περνούσαν στα χέρια του συντρόφου της ή των γονιών του “*Ό,τι μου έδινε ο άντρας μου..που δεν του ζητάγα..στην αρχή είχα ό,τι μου δίνανε φόραγα ό,τι μου δίνανε..ό,τι μου έδινε ο άντρας μου που δεν του ζητάγα..γιατί θα μου το κοπάνανε...μου τα έλεγε...*”, “*.....και πάλι δεν ήταν δικά μου τα λεφτά..γιατί ό,τι είχαμε το δίναμε στην πεθερά μου....όλοι..τα βάζαμε κάπου όπου τα έπαιρνε η πεθερά μου, ο πεθερός μου..τα δίναμε..τα παραδίναμε τα λεφτά...που δουλεύαμε...*”. Η οικονομική στενότητα στην οποία αναφέρεται δεν επηρέασε την απόφαση της να σπάσει τον κύκλο της βίας “*Όχι όχι όχι ο φόβος μου....αν το θες φεύγεις δε μετράει κάτι άλλο. Όποιος το θέλει..όποιος θέλει να δουλέψει, θα δουλέψει...εγώ δε συμφωνώ σε αυτό*”. Η δουλειά είναι κάτι που όπως αναφέρει ποτέ δε φοβήθηκε, ήταν διαθέσιμη να προσπαθήσει σκληρά για να βρει ξανά τρόπο για την επιβίωση της ίδιας και των παιδιών της “*Όχι γιατί έχω δουλέψει από τα δεκατρία μου δούλευα σε χωράφια..δεν πίστευα..πίστευα ότι και να φύγω τη δουλειά θα τη βρω και θα τα βγάλω πέρα..στο να μεγαλώσω εμένα και τα παιδιά μου, ήταν ο φόβος..ο φόβος μόνο που με κρατούσε...*”.

Συμπερασματικά, αν και περιστασιακά εργαζόμενη στη διάρκεια του γάμου της, το χαμηλό επαγγελματικό status της δεν την κάνει λιγότερο επιρρεπή σε βίαια βιώματα όπως ο Gelles υποστηρίζει, ενώ η θέση της Ζουλινάκη ότι οι γυναίκες με περισσότερα βίαια βιώματα είναι κυρίως άνεργες ενισχύεται.

Η **Αθανασία** έχει κατά καιρούς απασχοληθεί σε υπαλληλικές θέσεις που ποικίλλουν (τουριστικές επιχειρήσεις, κέντρα αναψυχής, επιχειρήσεις εστίασης κ.ά.) “*.....έπρεπε να βρω να μείνω, περιστασιακά σε κάτι ενοικιαζόμενα δωμάτια, δούλευα σε κάτι ξενοδοχεία, δούλευα...τότε ήταν οι rubs! Είχαν βγει οι rubs....το '79, '80, '81..κτλ. Όπου εγώ δούλευα από μέσα από την μπάρα..κρατούσα ολόκληρες επιχειρήσεις δηλαδή, ξέρεις, σερβίροντας ποτά, κρύα πιάτα, δούλευα διπλές βάρδιες για να τα βγάλω πέρα, όλη μέρα δηλαδή μέχρι και τη νύχτα. Μπήκα στο...βιοπάλη. Μετά σε διάφορες δουλειές από 'δω και από κει για την επιβίωση.....ε, μετά τα ίδια, βιοπάλη! Ε, το μαγαζί αυτό το 'κλεισα μετά δεν μπορούσα να το κρατήσω άλλο, γιατί αυτός δούλευε ως ψήστης..ε...μετά εγώ δεν μπορούσα είχα κουραστεί..... μετά εργάστηκα οπουδήποτε έβρισκα από εδώ και από εκεί, όπου*

οπουδήποτε.”. Η προσπάθεια της από μικρή να επιβιώσει συνεπάγεται μεγάλη ψυχική κόπωση για την ίδια. Η επανάληψη της λέξης “βιοπάλη” καταδεικνύει το ψυχικό βάρος που συνεπάγεται η προσπάθεια της να εξασφαλίσει τα προς το ζην χωρίς υποστηρικτικό περιβάλλον και είναι η σημαντικότερη αιτία παραμονής της στη μεγαλύτερης διάρκειας συντροφική της σχέση “...Μέσα μου, ήμουν πάντοτε με το ένα πόδι να φύγω. ΈΤΟΙΜΗ. Ψυχικά. Κάποιον λυπόμουνα..ε, γιατί ξέρω ότι είχε γραπωθεί από μένα..κάπου..αλλά το κυριότερο ήταν αυτό, το οικονομικό, το βιοποριστικό..”.

Η **Γιάννα** έχει υπάρξει για αρκετά χρόνια άνεργη στη διάρκεια του έγγαμου βίου της. Το διάστημα της ανεργίας διέκοπταν μικρά διαστήματα απασχόλησης της σε εργασιακές θέσεις γραφείου. Τα τελευταία έξι χρόνια εργάζεται σε συνεργείο καθαρισμού. Σύμφωνα με την ίδια, η έξοδος της στην αγορά εργασίας τη βοήθησε να αντιληφθεί τη συμπεριφορά του συντρόφου της ως κακοποιητική, συμπεριφορά που στο χρονικό διάστημα της εργασιακής της «αφύπνισης» κλιμακώθηκε “ απ’ τη στιγμή όμως που άρχισα να δουλεύω και να πιέζομαι και με τα παιδιά και με όλα αυτά....και δεν έβλεπα να μπορεί να βοηθήσει λιγάκι και να θέλει να βοηθήσει.....ή απλώς να το αναγνωρίσει.....και απλά με υποτιμούσε ακόμη περισσότερο....ε εκεί άρχισα να καταλαβαίνω τι συμβαίνει.....μέχρι τότε δεν.....δεν αντιλαμβανόμουν ότι μπορεί να με κακοποιεί..”, “(Γελάει)...σήμερα όχι..αλλά τα τελευταία τέσσερα χρόνια που άρχισαν και τα προβλήματα δηλαδή...όσο δούλευε...με το φορτηγό έφευγε...ξαναγύρναγε..δηλαδή...δεν ήμαστε συνέχεια μαζί και να σου επιβάλλει πράγματα και....όταν όμως παράτησε το φορτηγό και έμεινε εδώ τότε άρχισαν και τα προβλήματα...”.. Η αφηγήτρια αναφέρει ότι η έξοδος της στην αγορά εργασίας με μόνιμο χαρακτήρα ενίσχυσε σημαντικά την απόφαση της να αντιδράσει φεύγοντας από τη σχέση “Τα τελευταία χρόνια γενικά ήταν και τα πιο δύσκολα...πάντα...τα τελευταία χρόνια δηλαδή..κάτι γινόταν...θύμωνε....και.....κρατούσε το θυμό του...δε μου μιλούσε για ένα μήνα...δε μου μιλούσε για δέκα μέρες.....Εγώ μέχρι που...δουλεύω έξι χρόνια...δηλαδή γύρω στα δέκα χρόνια δουλεύω...και τα μεγάλα προβλήματα άρχισαν 4, 5 χρόνια? Ουσιαστικά όταν ξεκίνησα να δουλεύω....τότε άρχισα να καταλαβαίνω γιατί τότε πείστηκα και εγώ.....ήτανε παραπάνω οι δουλειές.....άρχισα να καταλαβαίνω ότι κάτι δεν πάει καλά εδώ μέσα ότι....τότε ξύπνησα”. Θεωρεί ότι το οικονομικό πλαίσιο στη ζωή της διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην απόφαση της αυτή, η οποία σύμφωνα με την ίδια, θα είχε έρθει νωρίτερα αν είχε μια καλύτερα αμειβόμενη σταθερή εργασιακή θέση, στο πλαίσιο της προσπάθειας της να εξασφαλίσει τα απαραίτητα μέσα για την ανατροφή των παιδιών της.

Η βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου της αφηγήτριας εντεινόμενη με την περιέλευση του σε ανεργία, με την ίδια αντίστροφα να εργάζεται, επαληθεύει τη θέση του

Gelles (1987), ότι γυναίκες με υψηλότερο επαγγελματικό status από αυτό του συζύγου τους είναι συχνά πιο επιρρεπείς σε βίαια βιώματα.

Μορφή συμβίωσης (Γάμος/ «Ελεύθερη» Σχέση)

Η γαμική σχέση δε συνδέεται αιτιολογικά με την εμφάνιση κακοποιητικής συμπεριφοράς. Αρκετές αφηγήτριες είχαν βίαιες εμπειρίες και κατά την περίοδο «ελεύθερης» σχέσης με το σύντροφο τους. Η μεταχείριση βίας δυναμώνει με την πάροδο των χρόνων χωρίς η εμφάνιση της να συμπίπτει χρονικά με την είσοδο του ζευγαριού σε γάμο, με την εξαίρεση της Ελπίδας (“..ε, όταν ήρθα στην....., η πρώτη κουβέντα που μου είπε ότι εάν θες δουλειά, μόνο στο γραφείο μου. Πουθενά αλλού εκτός από το γραφείο μου...”), και της Βασιλικής που η γαμική σχέση συμπίπτει χρονικά με την περίοδο εγγυμοσύνης της (“Στον πρώτο χρόνο ναι και με το που έμεινα έγγυος και η σωματική...”).

Σύμφωνα με τη **Δήμητρα**, το γεγονός ότι η σχέση της με το σύντροφο της ενδύθηκε τη μορφή του γάμου δεν έπαιξε διαφοροποιητικό ρόλο στην ένταση, τη συχνότητα ή τη μορφή της βίας που δέχθηκε στη διάρκεια της “Εεεε απ’ την αρχή..στους μήνες πάνω, στους τέσσερις μήνες, πέντε μήνες, το πολύ. Απ’ την αρχή. Με έβριζε..ηλίθια..βλαμμένη..τα πάντα. Τα πάντα.....”. Η ζηλότυπη συμπεριφορά του συντρόφου της που είχε σα συνέπεια την ψυχική, τη σωματική κακοποίηση και τον κοινωνικό περιορισμό της αφηγήτριας με απαγόρευση της εκπαιδευτικής εξέλιξης της, εκδηλώνεται πριν το γάμο “Μας αρραβώνιασαν..και μετά..αυτός ήτανε πάρα πολύ ζηλιάρης..και στο σχολείο που μπορεί να πήγαινε περίπατο από το οποίο δεν τον ξέραμε από την προηγούμενη μέρα...τον πείραζε, γιατί είχες πάει περίπατ.....χωρίς να μου πεις κάτι.....αποφασίσαμε να φύγουμε σε δικό μας σπίτι.... Αλλά πάλι συνεχίζονταν..ε, μετά έτρωγα και ‘γω ξύλο....με έβριζε....ήμουνα όλη μέρα στο σπίτι..δε με άφησε να πάω στο σχολείο...γιατί θα λένε και καλά.... ότι τη γυναίκα μου την πειράζουνε οι άλλοι.....τη γυναίκα....ποιός θα μου κάνει τις δουλειές στο σπίτι?”, “Δε με άφησε να πάω στο σχολείο..με είχε στο σπίτι.....ε φφφφ με είχε χτυπήσει....γιατί δεν ήθελα να πάω..με έχει χτυπήσει ΚΑΙ μπροστά τους...με έχει χτυπήσει και έγγυος....στο πρώτο.....πάρα πολύ.....”. Στη συνείδηση της ο γάμος προσδίδει βαρύτητα στη συντροφική σχέση της, επηρεάζοντας την υπομονετική στάση της απέναντι στη βία. Ωστόσο, η ίδια χαρακτηριστικά αναφέρει ότι θα είχε επιλέξει τη φυγή και εκτός γάμου, με προτεραιότητα την εξασφάλιση της ομαλής ψυχικής ανάπτυξης των παιδιών της “.....Ότι επειδή είναι ο άντρας μου και πρέπει να υπομείνω θα αλλάξει..ή θα βρούμε μια άκρη.....δεν ξέρω.....πιο πολύ για τα παιδιά μου έφυγα αλλά το ίδιο θα έκανα και να μην ήμασταν παντρεμένοι..”.

Ο γάμος δεν άλλαξε ριζικά τα χαρακτηριστικά της σχέσης της **Γιάνας** με το σύντροφο της. Ψυχολογική βία με τη μορφή της παραμέλησης υφίστατο από την αρχή της σχέσης τους, ενώ χρειάστηκαν αρκετά χρόνια γάμου για να προκύψουν εκδηλώσεις σωματικής βίας του συντρόφου της και να ενταθεί η ψυχική της κακοποίηση *“Ε μετά με τα χρόνια γινόταν όλο και πιο αδιάφορος..δηλαδή αντί να είμαστε σα ζευγάρι...ήρθε και το παιδάκι..... ξυπνάς το πρωί, θα μου μιλήσει? Δε θα μου μιλήσει? Θα φύγει?..... Ε τα πράγματα χειρότερεψαν τα τελευταία χρόνια μετά τα τηλεφωνήματα του κυρίου, αλλά αυτά..τα διαστήματα σιωπής δυο τρεις μήνες που έλεγα, υπήρχαν και πριν...κυρίως δηλαδή πριν είχα πολλή ψυχολογική κακοποίηση. Ναι. Ήταν χειρότερη εκείνη μπορώ να πω...”*. Οι σύντροφοι οδηγούνται στο γάμο χωρίς να γνωρίζουν γιατί. Η σχέση τους εξακολουθεί και μετά το γάμο να χαρακτηρίζεται από μια αδιόρατη απόσταση που από την αρχή της τη χαρακτηρίζει, με το γάμο να μην αποτελεί παράγοντα επιρροής ούτε της συμπεριφοράς του άνδρα ούτε της στάσης της γυναίκας απέναντι στη βία.

Η **Αθανασία** αναφερόμενη στη δεύτερη και μεγαλύτερη συντροφική της σχέση δε διακρίνει το γάμο ως παράγοντα επιρροής εμφάνισης βίαιης συμπεριφοράς, δείγματα της οποίας είχε και πριν από αυτόν *“Ω και εμένα! Άρχισε και το ξύλο! Το ξύλο! Συγκατοικήσαμε τρία χρόνια πριν παντρευτούμε. Και από τότε είχα τα προβλήματα”*. Η ένδυση της σχέσης της με το σύντροφο της με τη μορφή του γάμου, δεν επηρεάζει τη στάση της απέναντι στη βία, μη διστάζοντας να την τερματίσει.

Εγγυμοσύνη

Η θέση του Gelles ότι μεγάλος αριθμός γυναικών κακοποιούνται για πρώτη φορά στη διάρκεια της εγγυμοσύνης τους μόνο από μια αφηγήτρια επαληθεύεται (Βασιλική).

Αν και η **Δήμητρα** emphaticά αναφέρεται στη βία που δέχτηκε στη διάρκεια της πρώτης εγγυμοσύνης της, δεν εντοπίζει διαφοροποιήσεις στις βίαιες εκδηλώσεις του συντρόφου της στη διάρκεια των περιόδων που κυοφορούσε *“Και πριν την εγγυμοσύνη..και κατά τη διάρκεια της εγγυμοσύνης...και μετά...το ίδιο. Το ίδιο. Το ίδιο ήτανε... Στη δεύτερη εγγυμοσύνη δεν είχα και τόσο..γιατί είχα πάρει το θάρρος..έλεγα..δε θα τον αφήσω, να το κάνει αυτό..”*. Αναφορικά με το αν η στάση της απέναντι στη βία επηρεάστηκε από το γεγονός της εγγυμοσύνης της, αναφέρει ότι η σκέψη ότι ήταν αντιμέτωπη με τη βίαιη συμπεριφορά του πατέρα των παιδιών της την καθήλωνε. Ο τρόπος που αφηγείται είναι σα να συγγεόταν στη συνείδηση της το ιδεατό πρότυπο του πατέρα με την πραγματική εικόνα του βίαιου συντρόφου. Αναφέρει ότι ακινητοποιήθηκε για καιρό ελπίζοντας ότι κάποια στιγμή ο καταχρηστικός σύντροφος θα άλλαζε όντας πατέρας,

συγγέοντας μια μεταβαλλόμενη κατάσταση όπως αυτή της συντροφικής σχέσης με την αμετάβλητη κατάσταση του γονεϊκού ρόλου “Ελεγα ότι είναι ο πατέρας των παιδιών μου θα αλλάξει, αυτό σκεφτόμουν..ότι ό,τι και να κάνω από ’δω και πέρα είναι πατέρας τους αυτό δεν αλλάζει..”.

Η περίοδος εγγυμοσύνης της **Βασιλικής** συμπίπτει χρονικά με την εμφάνιση των πρώτων επεισοδίων βίας στη συντροφική της σχέση. Παρατηρεί ότι στη διάρκεια της η βία ήταν πιο συχνή και πιο έντονη “Ειδικά στη δεύτερη εγγυμοσύνη..δεν ξέρω..μήπως..δεν ήθελε να αναλάβει τις ευθύνες του? Και όταν ήταν να φέρουμε τα παιδιά για γιατρό έβριζε δεν ήθελε...δεν μπορούσε τις ευθύνες..αλλιώς δεν εξηγείται...στη δεύτερη εγγυμοσύνη το ξύλο που έφαγα και στην κοιλιά και παντού...δεν είχε πρόβλημα όπου με πετύχαινε...”.

Θρησκευτική συνείδηση

Η εύρεση προσωπικού νοήματος και ψυχικής στήριξης στη θεϊκή δύναμη όπως προσωπικά από κάποιες γυναίκες προσλαμβάνεται, συμβάλλει στην ψυχική αντοχή τους απέναντι στη βία.

Η **Ελπίδα** στράφηκε στην προσευχή σε χρονικό σημείο στην πορεία της συντροφικής της σχέσης, όπου όλα τα άλλα στηρίγματα έμοιαζαν σαθρά ή ανύπαρκτα. Με τον τρόπο αυτό, σε δύσκολες στιγμές, η πίστη συνέβαλε στην ψυχική της αντοχή “.....δηλαδή..θυμάμαι πώς, πώς ήρθαν τα πράγματα....τώρα θα πω ότι (γελάει) το μόνο που έκανα, είχα φτάσει σε ένα σημείο που το μόνο που έκανα..γιατί είχα απελπιστεί...απλά προσευχόμουν (συγκινείται).....με τη θρησκεία δεν είχα και δεν έχω καλή γενικά σχέση γιατί μου εμπνέει καταπίεση από τη μάνα μου. Το τυπολατρικό της εκκλησίας ήταν πάντα για μένα πολύ καταπιεστικό. Και γενικά αυτά εγώ ποτέ δεν τα δεχόμουν. Το μόνο...ότι κάποια στιγμή στράφηκα στην προσευχή από μόνη μου, επειδή ένιωσα ότι μου δίνει δύναμη.....η ανάγκη για αυτοσυντήρηση δηλαδή με έκανε να στραφώ εκεί..σε στιγμές μεγάλης απελπισίας έκανα αυτό..και το μόνο που σκεφτόμουν ήταν να μεγαλώσουν τα παιδιά να φύγουνε...και μετά εγώ δεν υπάρχει νόημα να ζω..”.

Η **Αθανασία** πολύ νωρίς στην αφηγηματική πορεία κοινωνεί μια προσωπική όπως χαρακτηριστικά αναφέρει σχέση με το Θεό, που συναντά στο πρόσωπο του Χριστού. Η σχέση αυτή έρχεται στα τριάντα τρία της χρόνια, όπου όπως αναφέρει βίωσε την ταπείνωση. Το βιογραφικό χρονικό σημείο συμπίπτει με αυτό της πρώτης βίαιης συντροφικής της σχέσης “....όταν τον επικαλέστηκα σε κάποια στιγμή στα τριάντατρία μου που είχα φτάσει στο σημείο μηδέν....είχα διαλυθεί τελείως σαν άνθρωπος ψυχικά.....μηδέν είχα φτάσει στο μηδέν.....ε ταπεινώθηκα πάρα πολύ στη ζωή μου....ζήτησα το Χριστό και με

επισκέφτηκε...με λύτρωσε...". Η πίστη είναι αυτή που διαπερνά τη στάση της απέναντι στο βίαιο βίωμα, συμβάλλοντας στην αντοχή της "ΑΓΑΠΗ ΑΓΑΠΗ δεν βρήκα...ΡΕ αδερφούλα ΠΟΥ τη βρήκα την αγάπη εγώ να τη δώσω? Τη βρήκα από το Χριστό, την ανακυκλώνω μέσα μου και τη δίνω..... από τότε έχω μια ΣΧΕΣΗ με το θεό προσωπική....πώς γίνεται αυτό?", "Πες μου. Όλα είναι..ΟΛΑ ΕΙΝΑΙ κινούμενη άμμος. Θα στο δείξει η ζωή..... Πουθενά δεν μπορείς να βασιστείς. Τίποτα δεν είναι πιο σταθερό. Ο μόνος στέρεος βράχος, ο ακλόνητος είναι ο Θεός. Στο λέω εκ πείρας".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^Ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι αφηγήσεις των γυναικών σχηματίζουν κοινές συνισταμένες αναφορικά με το «πώς» της εκ μέρους τους επιλογής βίαιων ερωτικών συντρόφων. Αυτές συνοψίζονται στην **έλλειψη συνειδητής επιλογής συντρόφου στο πλαίσιο ρομαντικών προσδοκιών**, στην **κακή αυτοεικόνα**, στο **βάρος κοινωνικών προδιαγραφών για το θεσμό του γάμου**, στην **αναζήτηση αγαπητικής στήριξης, θαλπωρής και θεραπείας των ψυχικών πληγών** σε ένα νέο μη βίαιο συντροφικό και στην πορεία οικογενειακό περιβάλλον.

Αναφορικά με τη στάση των γυναικών απέναντι στο βίαιο βίωμα, αναδύονται ψυχοκοινωνικοί παράγοντες που τις επηρεάζουν στην προσπάθεια τους να αντιδράσουν, είτε με την επιλογή τους να τερματίσουν τη σχέση, είτε με την επιλογή τους να αλλάξουν εσωτερικά τη στάση τους παραμένοντας σε αυτή. Αυτοί είναι η **ψυχική κούραση** μιας χρόνιας κακοποιητικής σχέσης, τα **συμπτώματα** της ψυχικά και σωματικά, η **κλιμάκωση της βίαιης συμπεριφοράς** στο πλαίσιο του κύκλου της βίας και η **επικινδυνότητα** που είναι με αυτή συνυφασμένη, η **ευθύνη του μητρικού ρόλου**, η περιέλευση στη γνώση της γυναίκας **διαθέσιμων τρόπων αντίδρασης**, η **εργασιακή αποκατάσταση** της και η **οικονομική ενδυνάμωση** που αυτή για την ίδια συνεπάγεται, η **βοήθεια φορέων επίσημου και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου** που λαμβάνει.

Η επιλογή βίαιου ερωτικού συντρόφου αλλά και η ποιότητα της σχέσης με αυτόν σχετίζεται άμεσα με την ψυχική ανάπτυξη της γυναίκας, τον τρόπο αλληλεπίδρασης της με τους σημαντικούς άλλους των πρώιμων παιδικών χρόνων της, αλλά και την αλληλεπίδραση μεταξύ των σημαντικών αυτών άλλων από την οποία έχει παραστάσεις. Τα τραύματα της παιδικής ηλικίας των αφηγητριών, είτε με την εκδοχή του παιδιού - θύματος γονεϊκής βίας, ψυχικής ή σωματικής, ή με την εκδοχή του παιδιού θεατή διαγονεϊκής βίας, επανέρχονται στη βιογραφική τους πορεία, αναβιώνουν με διαφορετικούς πρωταγωνιστές, τους ερωτικούς τους συντρόφους. Η πλειοψηφία των αφηγητριών επαληθεύει την ερευνητική υπόθεση ότι υπάρχει διασύνδεση ανάμεσα στα **ενεργά μοντέλα επεξεργασίας ή νοητικά μοντέλα λειτουργίας σχέσεων** που ασυνείδητα διαμορφώθηκαν κατά την παιδική ηλικία τους επηρεάζοντας την εκ μέρους τους επιλογή βίαιων ερωτικών συντρόφων αλλά και τη δεκτικότητα τους απέναντι στη βίαιη συμπεριφορά τους.

Η **αυτοεικόνα** των υποκειμένων όπως από τη βιογραφική πορεία τους προκύπτει, αποτελεί παράγοντα επιρροής της εκ μέρους τους επιλογής βίαιου ερωτικού συντρόφου, αλλά και της στάσης τους απέναντι σε βίαιες εκδηλώσεις του. Σχήμα ασταθές και μεταβαλλόμενο στη διάρκεια του βίου τους, εξαρτάται από την αυτογνωστική τους πορεία.

Ωστόσο, γυναίκες με φτωχή αλλά και με δυνατή αυτοεικόνα, συνάπτουν σχέσεις με καταχρηστικά χαρακτηριστικά και παραμένουν σε αυτές. Η απόφαση τους να τις τερματίσουν, συνδέεται με τη μετατόπιση της αυτοθέασης τους, άλλοτε αρκετά αισθητής και άλλοτε λιγότερο, σε καλύτερη θέση. Η μετατόπιση αυτή συνδέεται άμεσα με τη μαχητικότητα των αφηγητριών στην προσπάθεια τους να ανατρέψουν τα κακώς κείμενα της συντροφικής ζωής τους, χωρίς ωστόσο να συνεπάγεται απαραίτητα τη ριζικού χαρακτήρα αντίδραση τους στη βίαιη σχέση με τη λήξη της.

Ο **τόπος ευθύνης (locus of control)** του θύματος βίας είναι σχήμα άλλοτε σταθερό και άλλοτε μεταβαλλόμενο στην πορεία της ζωής του. Υποκείμενα τόσο με εσωτερικό, όσο και με εξωτερικό locus control συνάπτουν βίαιες σχέσεις. Αιτιολογική σχέση υπάρχει ανάμεσα στο εσωτερικό locus control του θύματος που μπορεί να προκύπτει και χρόνια μετά τη συντρόφηση του, και τη μεταβολή της στάσης του, εσωτερικού ή εξωτερικού χαρακτήρα απέναντι στη βία. Ο εσωτερικός προσανατολισμός του υποκειμένου σε αναζήτηση της προσωπικής συμβολής του στα βιώματα του, ταυτίζεται με τη διαδρομή του από την απόφαση του να τα τερματίσει μέχρι την πραγματοποίηση της.

Η **κοινωνικά κατασκευασμένη έμφυλη ταυτότητα** των υποκειμένων σχετίζεται με την επιλογή βίαιου συντρόφου και την παραμονή δίπλα του με όρους καταχρηστικούς, ενώ η δόμηση της είναι γι' αυτά ασυνείδητη. Περιορίζει την ελευθερία έκφρασης και επιλογών τους, την ατομικότητα τους, τον τρόπο που αντιλαμβάνονται και διαθέτουν το σώμα τους. Τους προτείνει το συζυγικό και μητρικό ρόλο ως στόχο ζωής και τα ταυτίζει με τον ιδιωτικό χώρο. Θέτοντας τους προϋποθέσεις για να ζήσουν, τα "στενεύει". Αυξάνει τη δεκτικότητα τους σε εκδηλώσεις του συντρόφου τους που επιβεβαιώνουν τα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά της, τόσο στην αρχή της συντρόφησης όσο και στην πορεία της. Η εργασιακή αυτοπραγμάτωση, ως προσδοκία ή ως πραγματικότητα, ανοίγει τον πιο σημαντικό δρόμο, για την έξοδο τους από τη βίαιη σχέση, ξανασυστήνοντας τους αυτό που ως γυναικείο ρόλο έχουν ενσωματώσει.

Η συντροφική πραγματικότητα στην οποία εθελούσια τα υποκείμενα μπαίνουν, γρήγορα διαψεύδει τις **προσδοκίες** τους για τις συντροφικές σχέσεις. Η πλειονότητα τους συμπορεύεται με τις απαιτήσεις του ρόλου που στο πλαίσιο της οικογενειακής δομής τους αποδίδεται και αποδέχεται τον εξουσιαστικό χαρακτήρα της, με τις βίαιες εκδηλώσεις του συντρόφου να αποτελούν μια εκδοχή του. Οι σύντροφοι από την πλευρά τους επιβεβαιώνουν τη θεωρητική υπόθεση για τη διασύνδεση των βίαιων εκδηλώσεων τους με απογοητεύσεις τους από τη αδυναμία ανταπόκρισης τους στους εγγενείς ρόλους τους στο πλαίσιο λειτουργίας της οικογενειακής δομής.

Η βία ως **ενσωματωμένη κοινωνική αξία** επιδρά στην έλευση της βίας στη ζωή της γυναίκας και στον τρόπο που σε αυτή αντιδρά. Η ίδια μπορεί να μην ενστερνίζεται τη βία ως επιλέξιμο, θεμιτό τρόπο δράσης, ωστόσο, επηρεάζεται ο τρόπος που αυτή προσλαμβάνει, αλλά και η στάση της απέναντι της, όντας φορές δεκτική στη μεταχείριση της ως τρόπου έκφρασης ή διευθέτησης.

Το **ανταλλάξιμο των ρόλων θύτη, θύματος και παρατηρητή** επιδρά καταλυτικά στο είδος, στην ένταση αλλά και στον τερματισμό της βίας που η γυναίκα δέχεται. Ο ρόλος των **τρίτων, παρατηρητών της βίας** μπορεί να είναι από ενισχυτικός ως καταλυτικός ή ανασταλτικός στην αντίδραση της γυναίκας απέναντι στο βίαιο βίωμα. Οι τρίτοι φτάνουν ακόμη και στο σημείο της συμμετοχής στην κακοποίηση της. Σημαντική προϋπόθεση της **συνδρομής φορέων άτυπου** (συγγενικό, φιλικό περιβάλλον) και **τυπικού** κοινωνικού ελέγχου (Αστυνομικές, Εισαγγελικές Αρχές, Συμβουλευτικό Κέντρο), είναι η διαθεσιμότητα της γυναίκας – θύματος να σπάσει τη σιωπή της.

Οι ιστορίες ζωής προέκυψαν από γυναίκες που συντροφεύτηκαν σε ηλικίες ανάμεσα στα 14 και 39 έτη, σήμερα ηλικιακά κινούμενες ανάμεσα στα 22 και 58 έτη, με εκπαιδευτικό επίπεδο από χαμηλότερο μέχρι ίδιο και υψηλότερο από αυτό του συντρόφου τους, ασταθείς εργασιακά, κατά κύριο λόγο άνεργες σε μεγάλο μέρος της διάρκειας του συντροφικού βίου τους. Η γαμική σχέση με το σύντροφο τους, αν και δεν ταυτίζεται με την εκ μέρους του εκδήλωση βίας, η οποία υπάρχει και κατά τη χρονική περίοδο «ελεύθερης» συντροφικής σχέσης μαζί του, ταυτίζει τις γυναίκες με τη συζυγική και μητρική ιδιότητα και σε συνδυασμό με την οικονομική τους εξάρτηση, πληθαίνει τα εμπόδια στην επιθυμία τους για αλλαγή.

Βιβλιογραφία:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- ΑΡΣΕΛ, Λίμπυ - Τατά, ΖΟΡΜΠΑ, Ελένη, ΣΟΥΛΗ, Στεφανία, ΤΟΠΑ, Μαρία, 2011. *Βία κατά Γυναικών, Οδηγός Παροχής Συμβουλευτικών Υπηρεσιών και Λειτουργίας των Υποστηρικτικών Δομών*. 1^η έκδ. Αθήνα: Γ.Γ.Ι.Φ.
- ΑΡΣΕΛ, Λίμπυ - Τατά, ΧΑΡΙΤΟΥ – ΦΑΤΟΥΡΟΥ, Μίκα, ΑΔΑΜΑΚΗ, Θεοδώρα, 2010. *Καταργώντας τα εμπόδια, Συμβουλευτική και Ενδυνάμωση Γυναικών*. 2^η έκδ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ΔΙΩΤΗ Ειρήνη, ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Ευδοκία, 2004. *Οικογένεια και Πτυχές της*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- ΔΡΟΥΓΑ, Κατερίνα, Παπαθανασίου, Μαρία, Τσονίδης Ανδρέας, 2001. *Θύμα ή επιζώσα; Η ρητορική κατασκευή ταυτοτήτων στη συμβουλευτική γυναικών: Μία ανάλυση περίπτωσης*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- ΖΟΥΛΙΝΑΚΗ, Α., ΚΑΤΣΙΚΗ Γ. ΞΥΔΟΠΟΥΛΟΥ Ε., ΠΑΠΑΜΙΧΗΛ Σ., 2003. *Ενδοοικογενειακή Βία κατά Γυναικών: Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα*. Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, Μαρία, 2005. *Η γυναίκα ως δράστης και η αντιμετώπιση της από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- ΙΓΓΛΕΣΗ, Χρυσή, 1990. *Πρόσωπα Γυναικών Προσωπεία της Συνείδησης*. 1^η έκδ. Αθήνα: Οδυσσεάς.
- ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ, Θεόδωρος, 2003. *Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ, Θεόδωρος, 2008. *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΑΚΗ, Ευαγγελία, 2012. *Τύπος Σύναψης Δεσμού και Επιλογή Ερωτικού Συντρόφου*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Ψυχολογίας.
- ΚΑΡΛΗ Ειρήνη, ΜΠΕΡΒΑΝΑΚΗ, 2016. *Η Διδασκαλία της Ενδοοικογενειακής Βίας στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση*. Κρήτη: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας.
https://apothesis.lib.teicrete.gr/bitstream/handle/11713/8126/KarliEirini_BervanakiOurania2016.pdf?sequence=1
- ΜΑΓΓΑΝΑΣ, Δ. Αντώνης, 2004. *Το Εγκληματικό Φαινόμενο στην Πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- ΜΑΡΝΕΛΑΚΗΣ, Γιώργος, 2014. *Στενές Επαφές Φύλου, Σεξουαλικότητας και Χώρου. 7 Κείμενα του Γιώργου Μαρνελάκη*. Αθήνα: Futura.
- ΜΠΑΚΙΡΤΣΟΓΛΟΥ, Σάββας, 2013. *Ο Ενορμητικός Άξονας της Επιθετικότητας: Περί της Ενορμήσεως του Θανάτου*. Αθήνα: Επέκεινα.
- ΠΑΠΑΔΑΚΗ – ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ, Ελένη, 2014. *Από τους Γονείς στους Ερωτικούς Συντρόφους*. 1^η έκδ. Αθήνα: Πεδίο.
- ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ, Στέλλα, 2005. *Κοινωνικές Αναπαραστάσεις της Κακοποίησης των Γυναικών από τους Συντρόφους τους*. 1^η έκδ. Αθήνα - Κομοτηνή: Σάκκουλας.
- ΠΑΠΑΚΙΤΣΟΥ, Ιωάννα, 2011. *Η Βία Κατά των Γυναικών: η Προσέγγιση του Φαινομένου της Ενδοοικογενειακής Βίας με τη Χρήση της Βιογραφικής-Αφηγηματικής Μεθόδου*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- ΠΑΠΑΤΑΞΙΑΡΧΗΣ, Ευθύμιος, ΠΑΠΑΡΔΕΛΛΗΣ, Θεόδωρος, 2006. *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα*. 3^η έκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- ΣΟΥΛΗ, Στεφανία Ι., 2010. *Αθέατη Βία*, 1^η έκδ. Αθήνα: Ψυχογιός.

- ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ, Μαρία, 2008. *Πολιτικές Ισότητας των Φύλων: Ευρωπαϊκές Κατευθύνσεις και Εθνικές Πρακτικές*. 1^η έκδ. Αθήνα: Gutenberg.
- ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ, Μαρία, 2007. *Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής*. 1^η έκδ. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- ΤΣΙΩΛΗΣ, Γιώργος, 2008. *Ιστορίες Ζωής και Βιογραφικές Αφηγήσεις. Η Βιογραφική Προσέγγιση στην Κοινωνιολογική Ποιοτική Έρευνα*. 1^η έκδ. Αθήνα: Κριτική.
- ΦΙΛΙΠΠΟΥ, Γιώργος, ΠΑΠΑΙΩΣΗΦ, Θάλεια, ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, Κυριακή, ΜΩΥΣΗ Ορθοδοξία, 2011. *Ενδοοικογενειακή βία*. Κύπρος: Πανεπιστήμιο Κύπρου, Τμήμα Ψυχολογίας.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- ANDERSON, Christine, 1997. *Gender, Status, and Domestic Violence: An Integration of Feminist and Family Violence Approaches*, 1st ed. Minneapolis: National Council on Family Relations.
- BANDURA, Albert, 1977. *Social Learning Theory*. 1st ed. New Jersey, Upper Saddle River: Prentice Hall.
- BOWLBY, John, 1982. *Attachment and Loss: Volume 1 Attachment*. 2nd ed. New York: Basic Books.
- DOLAN, Frances E., 2008. *Marriage and Violence: The Early Modern Legacy*, 2nd ed. Philadelphia: University of Pennsylvania.
- EVAN, Patricia, 1996. *The Verbally Abusive Relationship*. Holbrook, MA: Adams Media Corporation.
- EVANS, Mary, 2004. *Φύλο και Κοινωνική Θεωρία*. 1^η έκδ. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- FAIRBAIRN E. Birtles, SCARFF David, 1994. *From Instinct to Self: Selected Papers of W. R. D. Fairbairn, in 2 volumes*. 1st ed. USA: Aronson.
- GEE, James Paul, 1999. *An Introduction to Discourse Analysis. Theory and Method*. London: Routledge.
- GELLES, Richard, 1987. *The violent home*. Updated Edition. London – Beverly Hills: Sage Publications.
- GOLDSTEIN, M. Allan, 1993. *Handbook of Psychology*. 2nd ed. New Jersey: John Wiley and Sons.
- HEISE, Lori, RAIKES, Alanagh, WATTS, Charlotte, ZWI B. Anthony, 2002. *Violence against women: A neglected public health issue in less developed countries*, Washington, DC, U.S.A. Pacific Institute for Women's Health - Western Consortium for Public Health.
- HERMANN L. Judith, 1997. *Trauma and Recovery. The aftermath of Violence – from Domestic Abuse to Political Error*. 2nd ed. New York: Basic Books.
- JACOBSON S. Neil, GOTTMANN M. John, 1998. *When Men Batter Women: New Insights Into Ending Abusive Relationships*, New York: Simon and Schuster.
- MASON, Jennifer, 2003. *Η Διεξαγωγή της Ποιοτικής Έρευνας*. 1^η έκδ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- MEGAN, Watson, 2009. *Beyond Barriers, A phenomenological Study of Women Reporting Intimate Partner Violence in College*. Lincoln: University of Nebraska.
- NEY, Philip, VIANO, Emilio C. (εκδότης), 1992. *Intimate Violence: Interdisciplinary Perspectives*. 1st ed. Washington DC: The American University, Taylor & Francis, Hemisphere Publishing Corporation.
- Ο'KEIFE M., TREISTER L., 1998. *Behavioral and Emotional Disorders in Adolescents: Nature, Assessment, Treatment*. 1st ed. New York: The Guilford Press.
- PHARES, E. Jerry, 1976. *Locus of Control in Personality*. 1st ed. General Learning Press.
- PLUMMER, Ken, 1983. *Τεκμήρια Ζωής Εισαγωγή στα Προβλήματα και τη Βιβλιογραφία μιας Ανθρωπιστικής Μεθόδου*. 1^η έκδ. Αθήνα: Gutenberg.
- RAINE, Andrian, 2013. *The Biological Roots of Crime. The Anatomy of Violence*: 1st ed. New York City: Pantheon.

- RANDAL, Vicky, 1987. *Women and Politics, An International Perspective*. 2nd ed. Chicago: The University of Chicago Press.
- ROY, Maria, 1977. *Battered Women - A Psychological Study on Domestic Violence*. 1st ed. Florence, USA: Litton Educational Publishing Inc.
- YOUNT, Katherine. *Domestic Violence Against Married Women in Egypt*. Atlanta G.A.: Emory University.
- WATSON, Megan, 2009. *Beyond barriers: A phenomenological study of women reporting intimate partner violence in college*. Nebraska. University of Nebraska – Lincoln.

ΑΡΘΡΑ:

- ΜΠΟΥΡΑΣ, Γιάννης, ΛΑΖΑΡΑΤΟΥ, Ελένη, 2012. Η ανάδυση του τραύματος της πρώιμης παιδικής ηλικίας στην ψυχική συμπτωματολογία των ενηλίκων, *Ψυχιατρική* 23 (2012), Παράρτημα 1, 23:Π39–Π48, σελ. 39-48.
<<http://www.psych.gr/documents/psychiatry/23.2-GR-2012-SUP-39.pdf>>
- ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Γιώργος. Μορφές και χαρακτηριστικά της βίας κατά των παιδιών: θεωρητικοί μετασχηματισμοί και σύγχρονα δεδομένα, σελ. 1-60.
<http://www.ich-mhsw.gr/sites/all/themes/ich_mhsw/img/pdfs/en/9.pdf>
- BANDURA, Albert, 1982. Self-efficacy Mechanism in Human Agency. *American Psychologist*, Vol. 37, pp. 122-147.
<https://faculty.frostburg.edu/mbradley/psyography/albertbandura.html>
- BARTHOLOMEW, Kim, 1990. The Avoidance of Intimacy: an Attachment Perspective, *Journal of Personal and Social Relationships*, Vol. 7, No. 2, pp. 147-178.
<<http://spr.sagepub.com/content/7/2/147.short?rss=1&ssource=mfc>>
- BERKOWITZ, Leonard, 1989. Frustration-aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, Vol. 106, No. 1, pp. 59-73.
<<http://psycnet.apa.org/journals/bul/106/1/59/>>
- COOLIDGE, Frederick & ANDERSON, Laura, 2002. Personality Profiles of Women in Multiple Abusive Relationships, *Journal of Family Violence*, Vol. 17, Issue 2, pp. 117-131.
<<http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1015005400141#page-1>>
- COEHN A. Judith, MANNARINO P. Anthony. Abuse-Related Attributions and Perceptions, General Attributions, and Locus of Control in Sexually Abused Girls, *Journal of interpersonal violence*, Vol. 11, No 2, pp. 162-180.
<<http://jiv.sagepub.com/content/11/2/162.short>>
- FALLEY R. Chris, SHAVER R. Philipp, 2000. Adult Romantic Attachment: Theoretical Developments, Emerging Controversies, and Unanswered Questions, *Review of General Psychology*, University of California, Davis. Vol.4, No.2, pp 132-154.
<<http://academic.udayton.edu/jackbauer/Readings%20595/Fraley%2000%20atrch%20rev%20copy.pdf>>
- FERRARO J. Kathleen, JOHNSON M. Johnson, 1983. Why Women Experience Battering: The Process of Victimization, *Society for the Study of Social Problems, Thematic Issue: Technique and the Conduct of Life*, Vol. 30, No 3, pp. 325-339.
<https://www.jstor.org/stable/800357?seq=1#page_scan_tab_contents>
- FORTUNE, Marie M., ABUGIDEIRI, Salma, DRATCH, Rabi Mark, 2010. A Commentary on Religion and Domestic Violence, *Faith Trust Institute*, pp. 1 – 17. Full-text [online].
<<http://www.faithtrustinstitute.org/resources/articles/Commentary.pdf>>
- ORAVA A. Tammy, MCLEOD J. Peter, SHARPE Donald, 1996. Perceptions of Control, Depressive Symptomatology, and Self-Esteem of Women in Transition From Abusive Relationships, *Journal of Family Violence*, Vol.11, issue 2, pp. 167 – 186.
- RAINE, Andrian, 2002. *The Biological Basis of Crime*, ICS Press: Oakland, California, pp. 43 - 74. Full-text [online].

- <http://www.antonioacasella.eu/nume/Raine_2002.pdf>
- RENNISON, C. Marie, WELCHANS, Sarah, 2000. Intimate Partner Violence, *Special Report, Bureau of Justice Statistics, US Department of Justice, Office of Justice Programs*, pp.1-11. Full-text [online].
- <http://www.popcenter.org/problems/domestic_violence/PDFs/Rennison%26Welchans_2000.pdf>
- ROSCOE, Bruce, CALLAHAN, John, 1985. Adolescents' Self-Report of Violence in Families and Dating Relations, *Adolescence*, Vol 20(79), pp. 545-553.
- <<http://psycnet.apa.org/psycinfo/1986-12103-001>>
- ROTTER, B. Julian, 1966. Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, Vol 80(1), pp. 1-28.
- <<http://psycnet.apa.org/journals/mon/80/1/1/>>
- SHOTLAND, Lance R., STRAW, Margaret K., 1976. Bystander response to an assault: When a man attacks a woman, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 34(5), pp. 990-999.
- <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.34.5.990>
- TESTA, Maria, LIVINGSTON, A. Jennifer, VANZILE- TAMSEN, Carol, 2011. Advancing the study of violence against women using mixed methods. Integrating qualitative methods into a quantitative research program. *HHS Author Manuscripts*, 17(2), 236-250. Full-text [online].
- <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3053530/>>

ΆΡΘΡΑ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

- ΣΑΡΙΚΟΥ, Ευγενία, 2012. Ποινική Αντιμετώπιση της Ενδοοικογενειακής Βίας. Ο Ν.3500/2006. *ikee.lib.auth.gr*. 1-143. Full-text [online].
- <<http://ikee.lib.auth.gr/record/131796/files/GRI-2013-10464.pdf>>
- ΤΖΕΛΕΠΗ, Ειρήνη, 2015. Ψυχική αποσύνδεση - Σε μια άλλη κατάσταση συνειδητότητας. *Ο δρόμος για την θεραπεία*. Full-text [online].
- <<http://www.dromostherapeia.gr/psihiki-igeia/psihiki-aposindesi-se-mia-alli-katastasi-sineiditotitas.html>>
- COLGAN, Flavia, 2004. Domestic violence: admit it George we've got a problem. *CommonDreams.org*. 1-3. Full-text [online]. [cited 30/09/2004].
- <<http://www.ncdsv.org/images/DVAdmitItGeorgeWeveGotaProblem.pdf>>
- DAMANT, Dominique et al., 2013. Polyvictimization and victimization of children and youth: Results from a populational survey. *Child Abuse and Neglect*, 37 (10).
- <https://www.researchgate.net/publication/236458650_Polyvictimization_and_victimization_of_children_and_youth_Results_from_a_populational_survey>
- DUTTON G. Donald, 1994. Patriarchy and wife assault: The Ecological Falacy, *Battered Men. Violence & Victims* 1994, 9, (2), 125 - 140. Full-text [online]. [cited 25/12/2017].
- <<http://www.batteredmen.com/duttfull.htm>>
- FRANK JB, RODOWSKI MF, 1999. Review of psychological issues in victims of domestic violence seen in emergency settings. *Emergency Medicine Clinics of North America*. 17 (3), 657-77.
- <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10516845>>
- KEARNEY, H. Margaret, 2001. Enduring love: A grounded formal theory of women's experience of domestic violence. *Research in Nursing and Health*. 270-282. Full-text [online]. [cited 24/08/2001].
- <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/nur.1029/abstract>>

-SNELL, John E., ROSENWALD, Richard J., ROBEY, Ames, 1964. The wifebeater's wife: A study of family Interaction, *Arch Gen Psychiatry*. 1964;11(2):107-112. doi:10.1001/archpsyc.1964.01720260001001. Full-text [online].

<<http://jamanetwork.com/journals/jamapsychiatry/article-abstract/488595>>

-WILLIAMS, Stacey, FRIEZE, Irene – Hanson, 2005. Patterns of violent relationships, psychological distress, and marital satisfaction in a national sample of men and women. *Researchgate.net*. 1-14. Full-text [online]. Williams. [cited 12/09/2015].

<http://www.researchgate.net/publication/30846401_Patterns_of_Violent_Relationships_Psychological_Distress_and_Marital_Satisfaction_in_a_National_Sample_of_Men_and_Women>

-ZAYAS V., SCHODA Y., 2005. *Do automatic reactions elicited by thoughts of romantic partner, mother, and self relate to adult romantic attachment?* *Social Psychology Bulletin* 31 (8) : 1011-25. Full-text [online]. <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16000264>>

ΕΡΕΥΝΕΣ – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΛΤΙΑ:

-ΖΟΥΛΙΝΑΚΗ Α., ΚΑΤΣΙΚΗ Γ., ΞΥΔΟΠΟΥΛΟΥ Ε., ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ Σ., 2003. *Ενδοοικογενειακή Βία κατά Γυναικών – Πρώτη Πανελλήνια Επιδημιολογική Έρευνα*, ΑΘΗΝΑ: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

<https://kethi.gr/wp-content/uploads/2009/01/111_ENDO-OIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf>

-ΚΑΝΔΑΡΑΚΗΣ, Μιχάλης, ΛΑΜΠΑΚΗ Κωνσταντή, ΜΟΥΔΑΤΣΟΥ Μαρία, 2005. *Γυναίκες και Ανθρωποκτονία: Έρευνα στις Γυναικείες Φυλακές Κορυδαλλού*, ΑΘΗΝΑ: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

<https://kethi.gr/wp-content/uploads/2008/12/123_GYNAIKES_ANTHRWPOKTONIA_FYLAKES_KORYDALLOY.pdf>

-ΚΑΡΜΕΣΙΝΗ, Μαρία, ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ, Ηλίας, 2003. *Προσδιοριστικοί παράγοντες του μισθολογικού χάσματος μεταξύ ανδρών και γυναικών*, ΑΘΗΝΑ: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

<http://kethi.gr/wp-content/uploads/2008/12/117_MISTHOLOGIKO_XASMA.pdf>

-ΝΤΕΡΜΑΝΑΚΗΣ, Νίκος, 2008. *Το Επιχειρηματικό Κενό Ανάμεσα στους Άνδρες και τις Γυναίκες στην Ελλάδα* (στατιστικό δελτίο 2^ο), ΑΘΗΝΑ: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

<http://kethi.gr/wp-content/uploads/2008/12/119_EPIXEIRHMATIKO_KENO_ANDRES_GYNAIKES.pdf>

-ISARIYAWONGSE K. Brandon, 1999. *Domination in Male-Female Relationships*, University of Pennsylvania.

<http://ccat.sas.upenn.edu/plc/communication/brandon.htm>

-MILLER D. T., MCCANN C. D., 1979. Children's reactions to the perpetrators and victims of injustice. *Child Development*, 50, 861 – 868.

<[https://books.google.gr/books?id=cxQsLEd9cuoC&pg=PA16&lpg=PA16&dq=Miller+and+%CE%9C%CCann+\(1979\)+child+abuse+and+revenge&source=bl&ots=EZO32_nETF&sig=ruqyYZ3lJlFh1bL05OpDmdZgy2o&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwjT_MmBp_TQAhWJEywKHeUwCh0Q6AEI_GDAA#v=onepage&q=Miller%20and%20%CE%9C%CCann%20\(1979\)%20child%20abuse%20and%20revenge&f=false](https://books.google.gr/books?id=cxQsLEd9cuoC&pg=PA16&lpg=PA16&dq=Miller+and+%CE%9C%CCann+(1979)+child+abuse+and+revenge&source=bl&ots=EZO32_nETF&sig=ruqyYZ3lJlFh1bL05OpDmdZgy2o&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwjT_MmBp_TQAhWJEywKHeUwCh0Q6AEI_GDAA#v=onepage&q=Miller%20and%20%CE%9C%CCann%20(1979)%20child%20abuse%20and%20revenge&f=false)>

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ:

- BIA STOP - Ινστιτούτο Πρόληψης, Θεραπείας της Βίας και Προώθησης της Ισότητας των Φύλων. Διαθέσιμο από: <<http://www.viastop.gr/index.php/domestic-violence>>, [προσπελάστηκε 25/10/2016].

-Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. Διαθέσιμο από: <http://www.didaktorika.gr/eadd/>, [προσπελάστηκε 18/08/2015].

-Καταφύγιο Γυναίκας, Κέντρο Υποστήριξης Κακοποιημένων Γυναικών. Διαθέσιμο από:<http://www.katafygiogynaikas.org/prostasia/nomiki_antimetopisi_endoikogeneiakis_vias>

-Πανεπιστήμιο Πατρών. Διαθέσιμο από: <<http://www.inpatra.gr/kedek/odigies.pdf>> 2013, [προσπελάστηκε 12/09/2015].

<<http://www.psychotherapeia.gr/arthra-genikhs-thematologias/kakopoihsh.html>>

-Faith Trust Institute. Available from: <<http://www.faithtrustinstitute.org/resources/articles/Commentary.pdf>> 2010, [προσπελάστηκε 24/10/2016].

-United Nations - General Assembly. Available from: <<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>>[προσπελάστηκε 2/11/2016].

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ (PPT):

Παπαθανασίου Μαρία, Βαλλιανάτου Χριστίνα, *Φεμινιστική Θεώρηση έμφυλης βίας- Ενδοοικογενειακή Βία*. 24/2 – 26/2/2014. Επιμόρφωση στελεχών ΓΓΙΦ για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Έμφυλης Βίας κατά των Γυναικών.

<<http://www.therapynetwork.gr/el/our-philosophy>>